



**National Library  
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

IKUNGL I

11 4 OKT 1959

STOC

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1959:32

SOU

1959:324

*Socialdepartementet*



---

**FÖRBÄTTRADE FAMILJEFÖRMÅNER**  
**FRÅN**  
**FOLKPENSIONERINGEN M. M.**

FÖRSLAG AVGIVET AV

1958 ÅRS SOCIALFÖRSÄKRINGSKOMMITTÉ

---

*Stockholm 1959*



# Statens offentliga utredningar 1959

## Kronologisk förteckning

1. Statligt stöd till jordbrukets inre rationalisering. Idun. 164 s. Jo.
2. Filmstöd och biografnöjesskatt. Idun. 153 s. Fl.
3. Preliminär nationalbudget för år 1959. Marcus. V + 131 s. Fl.
4. Kompetensfördelningen av administrativa besvärsmål mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten. Idun. 485 s. Ju.
5. Läkemedelsförsörjningens organisation. Idun. 304 s. I.
6. Fångvårdsanstalters optimala storlek. Idun. 63 s. + 6 s. ill. Ju.
7. Statligt kreditstöd till hantverk och småindustrim.m. Kihlström. 131 s. H.
8. Utbildning av lärare i yrkesämnen för industri och hantverk samt handel. Idun. 210 s. E.
9. Lokala skyddstjänstemän samt arbetarskyddsstyrelsens organisation. Idun. 78 s. S.
10. Författningsutredningen: IV. Opinionsbildningen vid folkomröstningen 1957. Idun. 145 s. Ju.
11. Förutsättningarna för civil varvsdrift vid Karlskrona örlogsvarv. Idun. 56 s. Fö.
12. Tilläggs pensioneringens administration. Idun 186 s. S.
13. Familjebeskattningen. Idun 275 s. Fl.
14. Reviderad nationalbudget för år 1959. Marcus. V + 112 s. Fl.
15. Fångvårdsstyrelsen. Idun. 216 s. Ju.
16. Riksdagens budgetarbete. Marcus. 56 s. Fl.
17. Domarbanan. Idun. 222 s. Ju.
18. Fånges arbetsersättning. Idun. 98 s. Ju.
19. Statsbidragen till städernas vägar och gator m. m. Idun. 136 s. K.
20. Det rättspsykiatriska undersökningsväsendets organisation. Idun. 181 s. Ju.
21. Sveriges meteorologiska och hydrologiska instituts arbetsuppgifter och organisation. Idun. 303 s. K.
22. Den statliga centrala rationaliserings- och revisionsverksamhetens organisation. Idun. 238 s. Fl.
23. Arméns befäl. Idun. 431 s. Fö.
24. Förslag till lag om straff för varusmuggling m. m. Idun. 407 s. Fl.
25. Verksamheten vid ungdomsvårdsskolorna. Idun. 197 s. S.
26. Arbetstiden för viss militär och civilmilitär personal. Idun. 98 s. Fö.
27. Omreglering av hovrätternas domkretsar. Idun. 136 s. Ju.
28. Besparingar inom statsverksamheten. Idun. 278 s. Fl.
29. Donationsfonder och övriga diverse medel inom statsförvaltningen. Idun. 71 s. Fl.
30. Lantmäteriväsendets och kartverkets organisation. Idun. 322 s. Jo.
31. Myrslogar i Dalarna. Kihlström. 121 s. Ju.
32. Förbättrade familjeförmåner för folkpensioneringen m. m. Idun. 238 s. S.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1959:32

*Socialdepartementet*



# FÖRBÄTTRADE FAMILJEFÖRMÅNER

FRÅN

# FOLKPENSIONERINGEN M. M.

FÖRSLAG AVGIVET AV

1958 ÅRS SOCIALFÖRSÄKRINGSKOMMITTÉ

IDUNS TRYCKERIAKTIEBOLAG ESSELTE AB

STOCKHOLM 1959





## Innehåll

Skrivelse till statsrådet . . . . .	7
Kapitel I	
Sammanfattning av förslagen. . . . .	9
Kapitel II	
Den nuvarande folkpensioneringen. . . . .	16
Kapitel III	
Riksdagens ställningstaganden år 1958 . . . . .	22
Kapitel IV	
Huvuddragen av lagstiftningen om allmän tilläggspension. . . . .	25
Kapitel V	
Utredningsuppdraget och allmänna synpunkter på utredningsarbetet . . .	29
Kapitel VI	
Änkepensioneringen . . . . .	32
(Utredningens omfattning m. m. sid. 32)	
Huvudbestämmelserna . . . . .	33
(Rätt till änkepension på grund av ankans ålder sid. 33, Rätt till änkepension för änka med barn i hemmet sid. 36, Krav på viss tids äktenskap för rätt till änkepension sid. 44, Indragning av änkepension vid omgifte sid. 46, Rätt till änkepension för omgift kvinna, om det nya äktenskapet upplöses sid. 47, Rätt till änkepension, då lagligt äktenskap icke förelegat sid. 48, Rätt till änkepension, då makarna vid dödsfallet levde åtskilda sid. 51)	
Övergångsfallen . . . . .	52
(Allmänna synpunkter sid. 52, Inkomstprövning och avdragsregler sid. 52, Garantibelopp sid. 54, Minimibelopp sid. 55, Änkepension till änkor med barn i hemmet sid. 56, Änkepension i övergångsfallen till kvinna, som civilståndsmässigt sett icke är änka sid. 56)	
Sammanfattning. . . . .	58
Kapitel VII	
Barnpensioneringen . . . . .	60
(Vissa uppgifter angående de nuvarande särskilda barnbidragen sid. 60, Barnförmånerna inom folkpensioneringen enligt 1958 års A-riksdag sid. 61, Barnförmånerna inom tilläggspensioneringen sid. 62, Allmänna synpunkter på utredningsuppdraget sid. 63, Barnpensioneringens omfattning sid. 63, Rätt till barnpension för adoptivbarn m. fl. sid. 70, Barnpensionens storlek sid. 71, Fråga om indragning av barnpension vid faders eller moders omgifte sid. 76, Fråga om indragning av barnpension i vissa andra fall sid.	



80, Provisorisk förhöjning av kvarstående särskilda barnbidrag sid. 81,  
Fråga om indexreglering av barnpensionerna sid. 82)

#### Kapitel VIII

Fråga om änklingspensionering . . . . . 83  
(Gällande bestämmelser om änklingsbidrag och andra änklingsförmåner  
m. m. sid. 83, Några uppgifter om antalet änklingar samt om änklingarnas  
inkomstförhållanden sid. 85, Kommitténs överväganden sid. 88)

#### Kapitel IX

Rätt till familjepension för vissa frånskilda kvinnor. . . . . 91  
(Bestämmelser om familjepensionsrätt för frånskild make m.m. sid. 91,  
Bestämmelser angående underhållsskyldighet sid. 95, Vissa statistiska upp-  
gifter sid. 96, Kommitténs överväganden och förslag sid. 99)

#### Kapitel X

Fråga om engångsbelopp till vissa yngre änkor. . . . . 105

#### Kapitel XI

Sammanträffande i vissa fall av folkpensionsförmån och efterlevandelivränta  
m. m. . . . . 109  
(Inledning sid. 109, Yrkesskadeförsäkringens livränteregler sid. 110, Vissa  
statistiska uppgifter sid. 112, Sammanträffande av änke- och barnlivräntor  
med änke-, barn- och ålderspensioner sid. 113, Vissa andra fall av samman-  
träffande mellan yrkesskadelivränta och folkpension sid. 127, Samman-  
träffande mellan folkpension och vissa andra ersättningar sid. 128)

#### Kapitel XII

Skyldighet för folkpensionär att erlægga folkpensionsavgift. . . . . 130  
(Gällande bestämmelser och bakgrunden till dem sid. 130, Kommitténs  
synpunkter och förslag sid. 133)

#### Kapitel XIII

Samordningen mellan folkpensionering och sjukförsäkring. . . . . 136  
Skyldighet för folkpensionär att erlægga avgift för sjukvårdsförsäkringen. . 136  
(Gällande bestämmelser och bakgrunden till dem sid. 136, Kommitténs syn-  
punkter och förslag sid. 138)  
Sjukhjälptiden för folkpensionär . . . . . 139  
(Gällande bestämmelser m. m. sid. 139, Kommitténs synpunkter och förslag  
sid. 141)

#### Kapitel XIV

Vissa särskilda frågor . . . . . 143  
A. Revision av bestämmelserna i 12 § lagen om folkpensionering. . . . . 143  
(Frågans anknytning till kommitténs utredningsuppdrag sid. 143, Till-  
komsten av 12 § och bakgrunden till lagrummet sid. 144, Betydelsen av  
12 § i den praktiska tillämpningen sid. 147, Tillämpningen av 12 § enligt  
gällande praxis sid. 148, Kommitténs bedömanden sid. 152)  
B. Fråga om inkomstavdrag å samtidigt utgående inkomstprövade pen-  
sionsförmåner. . . . . 155  
C. Handläggningen av vissa familjepensionsärenden. . . . . 157  
D. Ikraftträdandet av de nya bestämmelserna m.m. . . . . 159

## Kapitel XV

Kostnadsfrågor . . . . .	163
Författningsförslag. . . . .	167
Speciell motivering till författningsförslagen . . . . .	201
Reservationer och särskilda yttranden . . . . .	216
Bilaga. Grunder för kostnadsberäkningarna. . . . .	222

Einzelkostenrechnung

Spezialrechnung für einzelne Kostenstellen

Bestimmung der Kostenstellen

Einzelkostenrechnung für einzelne Kostenstellen



*Till*

*Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Socialdepartementet*

Genom beslut den 9 maj 1958 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för socialdepartementet att tillkalla sex utredningsmän för att utreda vissa i statsrådsprotokollet för samma dag angivna frågor rörande invalid- och familjepensioneringen.

Med stöd av bemyndigandet har departementschefen såsom utredningsmän tillkallat förste vice talmannen i riksdagens första kammare, riksgäldsfullmäktigen Axel Strand, ordförande, lantbrukaren Alvar Andersson, ledamoten av riksdagens andra kammare Ingemund Bengtsson, överdirektören Rolf Broberg samt ledamöterna av riksdagens andra kammare Rolf Eliasson och Ture Königson.

Utredningsmännen har antagit benämningen 1958 års socialförsäkringskommitté.

T.f. byråchefen i pensionsstyrelsen Carl Björhammar har förordnats att vara sekreterare åt kommittén och förste byråsekreteraren S. E. Strandberg hos samma ämbetsverk att vara biträdande sekreterare.

T.f. försäkringsrådet Allan Lundberg och byrådirektören hos pensionsstyrelsen S. Å. Kjellström har tillkallats att såsom experter biträda kommittén.

Den 10 oktober 1958 har kommittén till departementschefen avlämnat utredning med förslag angående förbättrade grundpensionsförmåner m. m. (stencilerat).

Kommittén får härmed värdsamt överlämna betänkande angående förbättrade familjeförmåner från folkpensioneringen m. m.

Reservationer har avgivits av herrar Andersson, Eliasson och Königson samt särskilda yttranden av herr Broberg och experten Lundberg.

Stockholm i oktober 1959.

*Axel Strand*

*Alvar Andersson*

*Ingemund Bengtsson*

*Rolf Broberg*

*Rolf Eliasson*

*Ture Königson*

*/ Carl Björhammar S. E. Strandberg*



Den 19 oktober 1955 förklarade jag mig som medlem i Svenska kyrkan.

Den 19 oktober 1955 förklarade jag mig som medlem i Svenska kyrkan. Detta beslut fattades på kyrkostämman den 19 oktober 1955. Jag har varit medlem sedan dess.

Med stöd av församlingens kyrkostämmor har jag utsetts till kyrkostyrelseledamot för kyrkostämman den 19 oktober 1955. Jag har varit medlem i kyrkostyrelsen sedan dess.

Den 19 oktober 1955 förklarade jag mig som medlem i Svenska kyrkan. Detta beslut fattades på kyrkostämman den 19 oktober 1955.

Den 19 oktober 1955 förklarade jag mig som medlem i Svenska kyrkan. Detta beslut fattades på kyrkostämman den 19 oktober 1955. Jag har varit medlem sedan dess.

Den 19 oktober 1955 förklarade jag mig som medlem i Svenska kyrkan. Detta beslut fattades på kyrkostämman den 19 oktober 1955.

Den 19 oktober 1955 förklarade jag mig som medlem i Svenska kyrkan. Detta beslut fattades på kyrkostämman den 19 oktober 1955. Jag har varit medlem sedan dess.

Den 19 oktober 1955 förklarade jag mig som medlem i Svenska kyrkan. Detta beslut fattades på kyrkostämman den 19 oktober 1955.

Den 19 oktober 1955 förklarade jag mig som medlem i Svenska kyrkan. Detta beslut fattades på kyrkostämman den 19 oktober 1955.

## KAPITEL I

### Sammanfattning av förslagen

1958 års A-riksdag har fattat principbeslut angående utformningen av folkpensioneringens familjeförmåner fr. o. m. den 1 juli 1960. Samtidigt har riksdagen begärt närmare utredning av åtskilliga därmed sammanhängande problem. De frågor, som behandlas i förevarande betänkande, avser i allt väsentligt en närmare utformning av riksdagens beslut samt därjämte förslag i de frågor på familjepensioneringens område, beträffande vilka riksdagen hemställt om utredning. I anslutning till den förbättring av familjeförmånerna, som kommittén föreslår, framlägges jämväl förslag till jämkning av nuvarande regler om samordning mellan folkpensioneringen, å ena sidan, och annan socialförsäkring, å andra sidan.

Vad angår *änkepensioneringen* föreslår kommittén ändringar i *lagen om folkpensionering*, vilka ändringar avses skola träda i kraft den 1 juli 1960. De nya bestämmelserna har visserligen allmängiltig karaktär men genom att rätten till änkepension för kvinnor, som blivit eller blir änkor före den 1 juli 1960 (övergångsfallen), i vissa betydelsefulla avseenden regleras i övergångsbestämmelser till den nya lagstiftningen, blir ifrågasvarande nya bestämmelser helt tillämpliga endast å kvinnor, som blir änkor efter den 30 juni 1960 (huvudfallen).

För rätt till änkepension i *huvudfallen* gäller enligt förslaget i huvudsak följande.

Änkepension skall utan inkomstprövning utgå med samma belopp som ålderspension för ogift pensionär — för närvarande 2 450 kr. — under förutsättning att änkan

antingen uppnått en ålder av 50 år vid mannens död och varit gift med honom minst fem år,

eller har vårdnaden om och stadigvarande bor tillsammans med barn under 16 år, som vid mannens död stadigvarande vistades i makarnas hem eller hos modern,

eller fyllt 50 år senast vid den tidpunkt då barn som förut sagts uppnådde 16 års ålder eller eljest upphörde att påverka rätten till eller storleken av änkans pension.

För änka, som vid mannens död eller vid nyssnämnda tidpunkt i fråga

om barnet, ännu ej fyllt 50 år, minskas pensionen med 1/15 för varje år, varmed änkans ålder vid den avgörande tidpunkten understiger 50 år. Detta innebär att änka, som då icke fyllt 36 år, är utesluten från rätt till änkepension.

Frågan i vad mån kommunalt bostadstillägg skall utgå till änka, som uppbär en med hänsyn till änkans ålder graderad änkepension, skall bero av de grunder för bostadstillägget, som fastställts av vederbörande kommun.

Ogift kvinna, som stadigvarande sammanbor med en ogift man vid dennes frånfälle och som har eller har haft barn med honom, likställes med änka i fråga om rätten till änkepension.

Ingår kvinna, som uppbär änkepension, äktenskap skall pensionen in dragas. Detsamma gäller om kvinnan stadigvarande sammanbor med en man med vilken hon har eller har haft barn eller med vilken hon tidigare har varit gift.

Änka, som gifter om sig, men vars nya äktenskap upplöses inom fem år, återinträder i samma rätt till änkepension som hon kan ha haft före det senare äktenskapets ingående. Motsvarande gäller om sådant samboende som avses i föregående stycke.

För *övergångsfallen* gäller i princip samma regler som i huvudfallen. Änkepensionen i övergångsfallen skall dock vara inkomstprövad och vid pensionsrättens fastställande tages hänsyn endast till barn, som den 1 juli 1960 icke fyllt 16 år.

För kvinna, vars make avlidit under tiden 1 juli 1958—30 juni 1960, förordar kommittén en begränsning av inkomstprövningen i så måtto att sådan kvinna garanteras skola erhålla minst,

om hon blivit änka under tiden 1 juli 1958—30 juni 1959, en tredjedel av pensionen samt,

om hon blivit änka under tiden 1 juli 1959—30 juni 1960, två tredjedelar av pensionen.

Den angivna garantiregeln omfattar icke kommunalt bostadstillägg.

Änkepension, som efter avdrag för inkomst understiger 1/15 av full pension, skall icke utgå.

Kommitténs förslag innefattar också bestämmelser om *pensionsrätt för frånskild kvinna, vars förre make avlider* efter ikraftträdandet av de nya bestämmelserna. Pensionen skall i dessa fall utgöra hälften av den änkepension som eljest utgår. För pensionsrätt skall i övrigt i stort sett gälla samma regler som för annan änkepension. Dock förordas den avvikel sen från de föreslagna reglerna om änkepension att förekomsten av barn skall beaktas endast, om det är fråga om barn till den avlidne, som stadigvarande vistades i den frånskilda kvinnans hem såväl vid skilsmässan eller hemskillnad, som föregått skilsmässan, som vid den förre makens död. Från rätt till pension uteslutes frånskild kvinna, då äktenskapsskillnaden



grundats på 11 kap. 3 § giftermålsbalken, efter hemskillnad enligt 2 § första stycket på talan av mannen, eller då det dömts till äktenskapsskillnad på talan av mannen enligt någon av 5—13 §§ i nämnda kapitel (i allmänhet är här fråga om fall, då äktenskapet upplösts på grund av grov försummelse från hustruns sida eller annan dylik omständighet).

Kommittén har behandlat frågan om *engångsbelopp till vissa yngre änkor* utan barn för att täcka de särskilda omställningskostnader, som för sådana änkor uppkommer vid mannens död. Under erinran om de möjligheter som arbetsmarknadsmyndigheterna nu har att lämna utbildningsbidrag och näringshjälp till bl. a. änkor och andra ensamställda kvinnor, har kommittén ansett att förevarande fråga är att betrakta som ett spørsmål, vars lösning bör ankomma på arbetsmarknadsstyrelsen.

Kommittén har haft att taga ställning till frågan om *änklingspensioner* skall utgå från folkpensioneringen men har därvid icke funnit skäl föreslå införande av sådana pensioner. Såsom framgår av redogörelsen rörande barnpensioneringen föreslås att barnpension skall utgå även i de fall modern avlidit.

Änkepensioner, som vid den nya lagstiftningens ikraftträdande utgår enligt äldre bestämmelser, skall utan ansökan omräknas till änkepension enligt de nya reglerna. Motsvarande skall gälla beträffande de änkebidrag, som då utgår enligt lagen den 26 juli 1947 om bidrag till änkor och änkelingar med barn. Ifrågavarande lag föreslås skola upphöra att gälla fr. o. m. den 1 juli 1960. De änklingsbidrag (nu omkring 30), som utgår vid lagens upphörande, skall utgå enligt förut gällande grunder. Bidragen skall dock icke förhöjas med nytillkommande index- och standardtillägg.

Den föreslagna änkepensionsreformen innebär att omkring 62 000 änkor blir berättigade till änkepension omedelbart efter den nya lagstiftningens ikraftträdande. För dessa kommer de föreslagna övergångsbestämmelserna att tillämpas. Omkring 28 000 av dessa änkor torde vid sagda tidpunkt åtnjuta änkepension eller änkebidrag enligt äldre regler, vilka förmåner avlöses av änkepension enligt övergångsbestämmelserna. Under det första året efter den nya lagstiftningens ikraftträdande beräknas omkring 11 000 änkor bli pensionsberättigade enligt huvudbestämmelserna.

Kommittén föreslår att av kommittén förordade bestämmelser om *barnpensioner* skall intagas i en *lag om barnpensioner*.

Enligt förslaget till denna lag skall barnpension utgå fr. o. m. den 1 juli 1960 utan inkomstprövning med ett belopp av 1 000 kr. om året till varje barn under 19 år, vars fader eller moder avlidit. Pensionen utgår med samma belopp även i de fall båda föräldrarna avlidit.



De föreslagna reglerna gäller barn såväl i som utom äktenskap. Rätt till barnpension bör dock ej föreligga för barn utom äktenskap, om den avlidne enligt avtal, som är bindande för barnet, åtagit sig att till dess underhåll utge visst belopp en gång för alla.

Adoptivbarn likställes i barnpensioneringslagen med eget barn. Å andra sidan skall barnpension ej utgå till eget barn, som är adopterat av annan än den avlidne eller dennes make. Ett bortadopterat barn får sålunda rätt till pension endast efter adoptivföräldrarna.

Rätten till barnpension påverkas icke av att den efterlevande av barnets föräldrar ingår äktenskap och ej heller av den omständigheten att den barnpensionsberättigade själv ingår äktenskap.

Den föreslagna barnpensioneringen beräknas budgetåret 1960/61 omfatta omkring 97 000 barn. Av dessa torde omkring 14 000 vid den nya lagstiftningens ikraftträdande åtnjuta särskilt barnbidrag, vilket omräknas till barnpension.

Ansökningar om barnpension skall enligt förslaget icke prövas av pensionsnämnd utan av pensionsnämndens ordförande insändas till pensionsstyrelsen, som — om barnet är berättigat till pension — beslutar om pensionens utbetalande.

Förslaget om barnpensioner föranleder vissa ändringar i *lagen om särskilda barnbidrag till änkors och invaliders m. fl. barn*. Ur nämnda lag utbrytes nämligen nu gällande regler om särskilt barnbidrag till faderlösa samt föräldralösa eller med dem jämställda barn. Barnbidraget till dessa barn ersättes av de nya barnpensionerna.

Omkring 14 000 till särskilt barnbidrag berättigade barn kommer icke att omfattas av barnpensioneringen. Det gäller barnbidrag till dels barn, vars försörjare (fader eller i vissa fall moder eller styvfader) uppbär folkpension, och dels vissa utomäktenskapliga barn. Det särskilda barnbidraget till ifrågavarande barn, vilket bidrag alltjämt skall utgå efter inkomstprövning, föreslås höjt från nuvarande högst 600 till högst 1 000 kr. per år och barn.

I anslutning till utformningen av den nya änkepensionslagstiftningen har kommittén funnit det påkallat med en översyn av de nuvarande *bestämmelserna i 12 § folkpensioneringslagen*. Enligt dessa bestämmelser kan, om särskilda skäl föreligger, dels gift pensionsberättigad anses såsom ogift och dels ogift pensionsberättigad, vilken sedan avsevärd tid sammanlever med annan under äktenskapsliknande förhållanden, anses såsom gift med denne. Bestämmelserna i den förra delen bör enligt kommittén kvarstå i stort sett oförändrade, medan bestämmelserna i övrigt omarbetats, varvid man eftersträvat att ur lagstiftningen utmönstra sådana ur lagtillämpnings-

synpunkt svårbedömbara eller eljest mindre tilltalande begrepp som »sammanlever med annan under äktenskapsliknande förhållanden» samt »anses såsom gift». Dessa har ersatts med andra objektivt lätt konstaterbara omständigheter. Enligt kommitténs mening är det i huvudsak två omständigheter, som bör medföra att ett samboendeförhållande utan vigsel skall i folkpensionshänseende likställas med äktenskap, nämligen dels att man och kvinna varaktigt sammanbor och har eller har haft barn tillsammans och dels att man och kvinna, som tidigare varit gifta med varandra men vilkas äktenskap upplösts genom äktenskapsskillnad, återupptagit sammanlevnaden. Kommitténs förslag till ändrad lydelse av 12 § folkpensionsringslagen har utformats från nu angivna utgångspunkter. De nya bestämmelserna torde resultera i att frågan huruvida ogift pensionsberättigad skall likställas med gift pensionsberättigad uppkommer i avsevärt färre fall än enligt nuvarande praxis.

Den förbättring av folkpensioneringens familjeförmåner, som ett realiserande av kommitténs förslag medför, påkallar enligt kommitténs mening en jämkning av nuvarande regler om *samordning mellan folkpensionsförmåner*, å ena sidan, och *vissa yrkesskadelivräntor m. m.*, å andra sidan. Kommitténs förslag i dessa delar innebär i huvudsak följande.

Förutsättningar kan samtidigt föreligga för rätt till folkpensionsförmån och för rätt till yrkesskadelivränta. I syfte att förebygga att förbättringen av folkpensioneringen medför en omotiverat hög sammanlagd ersättningsnivå förordas vissa reduktionsregler. För de fall då yrkesskadan inträffat före utgången av juni 1960 men dödsfallet efter nämnda månad skall änkepengen reduceras med änkelivräntans belopp, dock att alltid minst hälften av änkepengen skall utgå. Vidare skall barnpension i fall då yrkesskadan inträffat före den 1 juli 1960 — oberoende av tidpunkten för dödsfallet — minskas med barnlivräntans belopp, dock att alltid minst en fjärdedel av barnpensionsbeloppet skall utgå.

För yrkesskadefall, som inträffar efter den 30 juni 1960, skall erforderlig reduktion i stället göras på livräntesidan. Sålunda skall i dessa fall änkelivräntan utgå med en sjättedel av den avlidnes årliga arbetsförtjänst i stället för som nu med en tredjedel före och en fjärdedel efter uppnåendet av 67-årsåldern. Motsvarande jämkning föreslås i fråga om sådana andra efterlevande, för vilka bestämmelserna nu anknyter till de för änka gällande. Barnlivräntans belopp förordas bli en tolftedel i stället för en sjättedel av arbetsförtjänsten. Maximigränsbeloppen för fall av flera efterlevande skall i konsekvens härmed sänkas till hälften av de nuvarande.

Motsvarande jämkning av samordningsreglerna föreslås för de fall då efterlevandelivränta utgår enligt någon av de till tidigare och nu gällande yrkesskadeförsäkringslagstiftning anknutna författningar avseende skador under bl. a. militärtjänst.



Ett genomförande av nu berörda jämkningar i samordningsreglerna påkallar ändringar i *lagen om yrkesskadeförsäkring* och i *militärsättningsförordningen* samt i 1955 års lag angående omreglering av vissa ersättningar enligt *lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete m. m.*

Kommittén har också tagit upp frågan huruvida det förhållandet att en person uppbär något slag av folkpensionsförmån skall vara avgörande för hans *skyldighet att erlægga folkpensionsavgift och avgift för sjukvårdsförsäkringen inom den allmänna sjukförsäkringen*. I sådant hänseende förordar kommittén att åtnjutandet av änkepension, barnpension eller hustrutillägg inte i och för sig skall medföra befrielse från avgiftsskyldighet men att sådan befrielse skall bibehållas för ålderspensionärer, invalidpensionärer och sjukbidragstagare. De förordade ändringarna i fråga om avgiftsskyldigheten påkallar ändringar i *lagarna om folkpensionering och om allmän sjukförsäkring*.

Kommittén föreslår vidare, att åtnjutande av änkepension, barnpension eller hustrutillägg inte skall föranleda reducering av *sjukhjälpstiden inom den allmänna sjukförsäkringen*. Omkring 20 000 änkepensionärer och omkring 30 000 hustrutilläggsstagare skulle härigenom få sitt sjukförsäkringskydd förbättrat. Vad kommittén sålunda föreslår föranleder ändringar i *lagarna om folkpensionering och om allmän sjukförsäkring*.

*Kostnaderna* för folkpensioneringens familjeförmåner enligt kommitténs förslag beräknas uppgå till omkring 264 milj. kr. för budgetåret 1960/61, varav 156 milj. kr. belöper på änkepensioneringen, 94 milj. kr. på barnpensioneringen och 14 milj. kr. på de särskilda barnbidragen.

Kostnaderna för änkepensioner, änke- och änklingsbidrag samt särskilda barnbidrag har enligt statsverkspropositionen för budgetåret 1959/60 beräknats till omkring 82 milj. kr. Kostnadsökningen för folkpensioneringens familjeförmåner mellan innevarande och nästkommande budgetår utgör alltså omkring 182 milj. kr.

Beträffande *kostnadsfördelningen mellan stat och kommun* förordar kommittén att nu gällande grunder bibehålles tills vidare. Från denna utgångspunkt uppskattas *statens andel* i kostnaderna för budgetåret 1960/61 till omkring 183 milj. kr. och *kommunernas andel* till omkring 81 milj. kr.

Statens andel i kostnaderna för folkpensioneringens familjeförmåner har för budgetåret 1959/60 beräknats till omkring 40 milj. kr. och kommunernas andel till omkring 42 milj. kr. Kostnadsökningen uppgår alltså till omkring 143 milj. kr. för staten och till omkring 39 milj. kr. för kommunerna.

I reservation av herrar Andersson, Eliasson och Königson föreslås att barnpension till barn, vars båda föräldrar avlidit, skall bestämmas till 1 500 kr. per år.

I reservation av herrar Andersson och Eliasson föreslås att barnpensions-åldern bestämmas till 16 år.

Särskilda yttranden har avgivits av herr Broberg och av experten Lundberg.



## KAPITEL II

### Den nuvarande folkpensioneringen

Lagen den 29 juni 1946 om folkpensionering (nr 431; ändr. 221/1947, 527/1947, 732/1948, 264/1950, 157/1951, 332/1951, 396/1952, 291/1953, 134/1954, 394/1955, 400/1955, 265/1956, 168/1957, 172/1957, 192/1958 och 66/1959) skiljer mellan å ena sidan ålderspension, som utgår efter 67 års ålder, samt å andra sidan invalidpension, sjukbidrag och änkepension, vilka förmåner utgår för tid dessförinnan. Genom lagen den 1 juni 1956 om höjning av folkpensioner m. m. (nr 264; ändr. 193/1958 och 68/1959) har dessa förmåner förhöjts med s. k. standardtillägg. Dessa utgår fr. o. m. juli 1958 med belopp motsvarande sju indextillägg. På förmånerna utgår vidare indextillägg, vilkas antal för närvarande är åtta.

*Ålderspensionen* utgöres i första hand av allmän ålderspension. Denna är icke inkomstprövad och utgår för närvarande för nedan angivna kategorier med följande belopp per år räknat. För gift pensionsberättigad, vars make jämväl åtnjuter ålderspension eller invalidpension (sjukbidrag), vari ingår tilläggs pension, eller vars hustru uppbär hustrutillägg, utgår pensionen med 1 360 kr. i grundbelopp, 280 kr. i standardtillägg och 320 kr. i indextillägg (åtta tillägg å 40 kr.) eller sammanlagt 1 960 kr. För gift pensionsberättigad, vars make åtnjuter invalidpension (sjukbidrag) som utgöres av enbart grundpensionsförmån, utgår 1 700 kr. i grundbelopp, 280 kr. i standardtillägg och 320 kr. i indextillägg (åtta tillägg å 40 kr.) eller tillhopa 2 300 kr. För annan pensionsberättigad slutligen utgår 1 700 kr. i grundbelopp, 350 kr. i standardtillägg och 400 kr. i indextillägg (åtta tillägg å 50 kr.) eller sammanlagt 2 450 kr.

*Invalidpension* utgår till den, som på grund av kropps- eller sinnessjukdom, sinnesslöhet, vanförhet eller annat lyte är ur stånd att försörja sig genom sådant arbete som motsvarar hans krafter och färdigheter, under förutsättning att nedsättningen av arbetsförmågan kan anses som varaktig. Den som är blind skall alltid anses lida av sådan höggradig nedsättning av arbetsförmågan som berättigar till invalidpension.

Till den, som oavbrutet under minst sex månader lidit av sådan höggradig nedsättning av arbetsförmågan som erfordras för erhållande av invalidpension, utgår i stället *sjukbidrag*, om nedsättningen av arbetsförmågan inte kan anses som varaktig men kan antagas bestå ytterligare avsevärd tid.

Såväl invalidpensionen som sjukbidraget består av grundpension och till-

läggspension. Grundpensionen förhöjes med indextillägg och tilläggspensionen med standardtillägg. Grundpensionen, som utgår utan hänsyn till vederbörandes inkomst och förmögenhet, utgör för närvarande 520 kr. (varav 320 kr. i indextillägg) om året för gift pensionsberättigad, vars make åtnjuter folkpension eller vars hustru uppbar hustrutillägg, och 600 kr. (varav 400 kr. i indextillägg) för annan pensionsberättigad. Tilläggspensionen däremot är inkomstprövad och utgör för närvarande för år räknat *högst 1 440 kr.* (varav 280 kr. i standardtillägg) för gift pensionsberättigad, vars make åtnjuter ålderspension eller tilläggspension eller vars hustru uppbar hustrutillägg, *högst 1 780 kr.* (varav 280 kr. i standardtillägg) för gift pensionsberättigad, vars make åtnjuter enbart grundpensionsförmån, samt *högst 1 850 kr.* (varav 350 kr. i standardtillägg) för annan pensionsberättigad.

*Änkepension* utgår till änka, som fyllt 55 år, under förutsättning att hon uppnått denna ålder senast under det kalenderår, varunder mannen avlidit, och att hon varit gift med honom minst fem år. Till änka, som fyllt 55 år, kan dock — om särskilda skäl föranleder därtill — änkepension utgå, även om nyssnämnda förutsättningar inte är uppfyllda. Änkepensionen, som i sin helhet är inkomstprövad, uppgår för närvarande till *högst 1 960 kr.* om året (1 360 kr. i grundbelopp, 280 kr. i standardtillägg och 320 kr. i indextillägg).

*Hustrutillägg* utgår till pensionsberättigad mans hustru, om hon fyllt 60 år och makarna varit gifta minst fem år. När särskilda skäl föranleder därtill, kan hustrutillägg utgå även om hustrun inte fyllt 60 år eller makarna varit gifta kortare tid än fem år. Hustrutillägget, som i sin helhet är inkomstprövat, utgår med högst samma belopp som änkepensionen, dvs. för närvarande med totalt *högst 1 960 kr.* om året. Hustrutillägg utgår inte till hustru, som själv åtnjuter folkpension, och utgår endast om det överstiger belopp, varmed mannens folkpension skall minskas, då hustrutillägg beviljas.

Vid folkpensioneringslagens tillämpning kan, när särskilda skäl föranleder därtill, gift pensionsberättigad anses såsom ogift ävensom ogift pensionsberättigad, som sedan avsevärd tid sammanlever med annan under äktenskapsliknande förhållanden, anses såsom gift med denne.

I fråga om *indextilläggen* gäller, att socialstyrelsen skall verkställa beräkning av förhållandet mellan det allmänna prisläget under varje månad och prisläget i december 1951. På grundval härav fastställer Kungl. Maj:t senast den 5 i andra månaden efter den, som beräkningen avser, det procenttal (pensionspristalet) som utmärker angivna förhållande. Sålunda fastställt pensionspristal skall gälla under tredje månaden efter den, som beräkningen avser. För varje hel mångfald av tre, varmed pensionspristalet överstiger 100, utgör indextillägget för år räknat — såsom framgår av det föregående — 40 kr. för gift pensionsberättigad, vars make åtnjuter ålderspension, invalidpension eller sjukbidrag eller vars hustru uppbar hustrutillägg,



ävensom för änkepensionsberättigad och för hustru, som uppbär hustrutillägg, samt 50 kr. för annan pensionsberättigad. Om pensionspristalet, efter att ha stigit med hel mångfald av tre, åter nedgår, skall indextillägget utgå efter oförändrade grunder, så länge pensionspristalet överstiger närmast lägre hela mångfald av tre.

Pensionspristalet har för november 1959 fastställts till 124. Antalet indextillägg har sedan juli 1958 varit åtta.

Varje kommun äger besluta, att *kommunalt bostadstillägg* skall utgå till den som uppbär folkpensionsförmån. Därvid äger kommunen bestämma såväl tilläggets storlek som grunderna i övrigt för beräkningen. I sistnämnda hänseende gäller dock vissa begränsningar, bl. a. att inkomstprövning av tillägget skall ske enligt folkpensioneringslagens regler.

Utöver ålderspension, invalidpension och sjukbidrag utgår i vissa fall *blindtillägg* till den som är blind och *vårdtillägg* till den som eljest är ur stånd att reda sig själv och på grund härav är i behov av ständig tillsyn och vård. Dessa tillägg, som inte är inkomstprövade, utgör 1 200 kr. om året.

*Inkomstprövningen* innebär, att tilläggspension, änkepension och hustrutillägg jämte de index- och standardtillägg, som må utgå å dessa förmåner, ävensom kommunalt bostadstillägg minskas med en tredjedel av den del av den pensionsberättigades årsinkomst som ligger mellan 1 000 och 1 400 kr. och med två tredjedelar av inkomst därutöver. För gift pensionsberättigad är motsvarande gränobelopp 750 resp. 1 050 kr. Rörande beräkningen av vederbörandes årsinkomst skall blott nämnas, att folkpension, barnbidrag och sjukhjälp från allmän sjukkasse inte räknas såsom inkomst, att förmögenhet överstigande 20 000 kr. (för gift pensionsberättigad 15 000 kr.) medför höjning av årsinkomsten med 20 procent av det belopp varmed förmögenheten överstiger nämnda gränobelopp samt att gift pensionsberättigads årsinkomst och förmögenhet anses utgöra hälften av makarnas sammanlagda årsinkomst resp. förmögenhet.

I vissa fall kan dispens medges från inkomstprövningen för helt arbetsoförmögen gift invalidpensionär eller sjukbidragsberättigad, vars make ej åtnjuter folkpension. Ehuru inkomstprövningen skulle föranleda att tilläggspensionen bleve ringa eller ingen må, när särskilda skäl föranleder därtill, likväl i sådan pension — bortsett från standardtillägg — utges upp till 1 100 kr. om året, s. k. *hjälplöshetstillägg*.

Folkpensioneringen kompletteras med vissa förmåner, bland dem de s. k. *änke- och änklingsbidragen*, om vilka bestämmelser finnes i lagen den 26 juli 1947 om bidrag till änkor och änklingar med barn (nr 531; ändr. 265/1950, 158/1951, 398/1952 och 395/1955). Enligt denna lag äger änka eller änklings, som under sin vårdnad har barn i äktenskapet med den avlidne maken eller annat barn, vilket vid makens död stadigvarande vistades i makarnas hem, erhålla bidrag av allmänna medel för egen del. Bidrag utgår dock



endast under förutsättning att barnet inte fyllt 12 år samt att vårdnadshavaren stadigvarande bor tillsammans med barnet och ej åtnjuter folkpension. Bidraget utgår med belopp motsvarande änkepension enligt folkpensioneringslagen och förhöjes genom indextillägg, standardtillägg och kommunalt bostadstillägg med samma belopp som änkepensionen. Bidraget är beroende av inkomstprövning på samma sätt som de inkomstprövade folkpensionsförmånerna.

En annan bidragsform är de *särskilda barnbidragen*, om vilka bestämmelser återfinnes i lagen den 26 juli 1947 om särskilda barnbidrag till änkors och invaliders m. fl. barn (nr 530; ändr. 399/1952, 105/1953, 69/1954, 401/1955 och 174/1957). Bidragen utgår längst t. o. m. den månad, varunder barnet fyller 16 år. De utgör högst 600 kr. per barn och år och reduceras på visst sätt med hänsyn till barnets och eventuell försörjares inkomst.

Beträffande inverkan av försörjarens inkomst gäller olika regler beroende på huruvida försörjaren är eller med lägre inkomst skulle varit berättigad till folkpensionsförmån resp. änkebidrag eller ej. I förra fallet tillämpas folkpensioneringslagens avdragsregler, dock att hänsyn togs till försörjarens inkomst blott i vad den överstiger belopp, som föranleder helt bortfall av inkomstprövad folkpensionsförmån eller änkebidrag. I det senare fallet minskas barnbidraget med en tredjedel av den del av försörjarens årsinkomst, som ligger mellan 2 400 och 3 300 kr. om året, och med två tredjedelar av inkomst därutöver; för gift försörjare, som sammanlever med sin make, är motsvarande gränobelopp 3 000 resp. 4 200 kr., varvid avses makarnas sammanlagda årsinkomst.

*Kostnaderna* för folkpensionerna liksom för änke- och änklingsbidragen bestrides av staten, dock med bidrag av kommunerna såvitt angår vissa förmåner. Staten tillgodogör sig vidare de folkpensionsavgifter, som upptages i samband med de allmänna skatterna, samt den årliga avkastningen av folkpensioneringsfonden. Kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna regleras genom lagen den 30 juni 1947 om kommunernas bidrag till kostnaderna för folkpensioneringen (nr 398; ändr. 266/1950, 159/1951, 397/1952, 135/1954 och 67/1959). Enligt denna lag skall kommun för varje kalenderår bidraga till kostnaderna för tilläggspensioner, änkepensioner, hustrutillägg och vårdtillägg ävensom för indextillägg till grundpensioner, änkepensioner och hustrutillägg, som under året utbetalats för inom kommunen mantalsskrivna pensionsberättigade, med en andel som motsvarar  $\frac{3}{20}$  procent för varje fullt tiotal skatteören per invånare i kommunen (dvs. 1,5 procent för varje skattekrone per invånare), dock högst 60 procent av nämnda kostnad. Beträffande kostnaderna för kommunala bostadstillägg gäller motsvarande, dock att procentsatsen här i stället är  $\frac{1}{3}$  procent för varje fullt tiotal skatteören (dvs. 2 procent för varje skattekrone) och att

även en minimigräns satts för kommunens delaktighet i kostnaden, nämligen 25 procent av hela kostnaden. Standardtilläggen finansieras på samma sätt som den pensionsförmån som förhöjts genom tillägget.

Kostnaderna för de särskilda barnbidragen fördelas mellan staten och kommunerna efter i stort sett samma grunder som kostnaderna för andra inkomstprövade folkpensionsförmåner än de kommunala bostadstilläggen.

Såsom bidrag till statens kostnader för de i folkpensioneringslagen stadgade förmånerna skall i princip varje svensk medborgare i åldern 18—66 år erlägga *pensionsavgift* för varje år. Den som under året näst före taxeringsåret inte varit mantalsskriven i Sverige eller som för december månad året näst före taxeringsåret ägt uppbära folkpension eller som avlidit före årets ingång är befriad från pensionsavgift. Avgiftsbefrielse gäller också för den för vilken den till statlig inkomstskatt taxerade inkomsten inte uppgår till 1 200 kr. eller, om han är gift och skall taxeras enligt för sådan skattskyldig gällande bestämmelser samt andre maken inte är fritagen från skyldighet att erlägga pensionsavgift, makarnas till statlig inkomstskatt beräknade taxerade inkomster sammanlagt inte uppgår till minst 1 200 kr. Vissa utlänningar är skyldiga att erlägga pensionsavgift, bl. a. här mantalskrivna personer som är medborgare i något av de andra nordiska länderna.

Pensionsavgiften är fr. o. m. den 1 januari 1959 höjd till 4 procent av den avgiftspliktiges till statlig inkomstskatt taxerade inkomst. Emellertid gäller att makar, som båda är avgiftspliktiga och taxeras enligt för gift skattskyldig gällande bestämmelser, skall erlägga avgift med sammanlagt högst 600 kr. Därvid skall iakttagas, att om vardera makens taxerade inkomst överstiger 7 500 kr., envar påföres pensionsavgift med 300 kr. Om endast den ene makens taxerade inkomst överstiger 7 500 kr., minskas i förekommande fall dennes avgift så att sammanlagda beloppet av makarnas pensionsavgifter ej överstiger 600 kr. Andra avgiftspliktiga erlägger avgift med högst 600 kr.

Av de angivna avgiftsmaxima framgår, att avgift i princip beräknas å högst 15 000 kr. taxerad inkomst såväl för ogift och därmed jämställd som för makar gemensamt.

Folkpensioneringsfondens behållning uppgår till 1 337 milj. kr., som beräknas ge en årlig avkastning av omkring 56 milj. kr.

De totala *kostnaderna* för folkpensioneringen, änke- och änklingsbidragen samt de särskilda barnbidragen under budgetåret 1959/60 beräknas vid åtta indextillägg till omkring 2 419 milj. kr. Av totalkostnaderna antages omkring 2 037 milj. kr. belöpa på staten och återstoden eller omkring 382 milj. kr. på kommunerna. Av statens kostnader beräknas drygt 1 000 milj. kr. täckas av inflytande folkpensionsavgifter.



Ärenden angående folkpension, änke- och änklingsbidrag samt särskilda barnbidrag handlägges centralt av pensionsstyrelsen och lokalt av pensionsnämnderna, vid vilkas sammanträden ordsombud för pensionsstyrelsen i regel skall närvara. Ärendena — dock i regel ej ansökningar om enbart allmän ålderspension — prövas av pensionsnämnderna. Avser ärendet invalidpension, sjukbidrag, blindtillägg, vårdtillägg eller hjälplöshetstillägg skall detsamma av pensionsnämnderna underställas pensionsstyrelsen, som granskar och beslutar i alla dylika ärenden. Pensionsstyrelsens befattning med pensionsnämndernas beslut i övriga ärenden inskränkes, därest besvär ej anförts, i huvudsak till en kontroll av pensionsbeloppets beräkning samt pensionens utbetalning.

Antalet personer med nedan angivna förmåner beräknas i januari 1960 utgöra:

Ålderspension .....	739 000
Invalidpension eller sjukbidrag .....	141 000
Änkepension .....	23 000
Hustrutillägg .....	32 000
Änke- eller änklingsbidrag .....	5 000
Särskilda barnbidrag .....	28 000



### KAPITEL III

## Riksdagens ställningstaganden år 1958

På grundval av ett av allmänna pensionsberedningen i februari 1957 avgivet betänkande om förbättrad pensionering (SOU 1957:7) framlade Kungl. Maj:t i proposition nr 55 till 1958 års A-riksdag förslag om dels vissa förbättringar av folkpensionerna från den 1 juli 1958 och dels principerna för en allmän pensionsreform. I anledning av propositionen och i samband därmed väckta motioner tog riksdagen principiell ställning till vissa frågor rörande folkpensioneringens framtida utformning. Beträffande åtskilliga frågor hemställde riksdagen däremot om fortsatt utredning.

Vad angår storleken av folkpensioneringens *ålderspension* förordade riksdagen, att pensionen höjes så att den år 1968 uppgår till 5 400 kr. för två pensionsberättigade makar och 3 600 kr. för ensamstående, räknat i 1957 års penningvärde. Vad angår den takt i vilken höjningarna skulle ske för att man skall nå det uppställda målet fann riksdagen det icke lämpligt att binda sig.

Riksdagen ansåg vidare, att den generella pensionsåldern av 67 år inom folkpensioneringen skulle bibehållas, men fann att frågorna om förtida resp. uppskjutet pensionsuttag borde bli föremål för fortsatt utredning.

Beträffande *invalidpensioneringen* föreslog riksdagen, att därmed sammanhängande problem skulle utredas snarast möjligt. Utredningsarbetet borde bedrivas från utgångspunkten att den nuvarande inkomstprövningen om möjligt slopades. Olika möjligheter att i ökad utsträckning bereda rätt till pension före 67 år borde undersökas. I samband med utredningen om invalidpensioneringen borde prövas frågan om barn tillägg till barn, vars försörjare uppbar folkpension.

Riksdagen förordade, att *änkepensionen* fr. o. m. den 1 juli 1960 höjes till samma belopp som ålderspensionen till ogift pensionär och därefter — liksom ålderspensionen — successivt ökas till 3 600 kr. år 1968. Full änkepension borde utgå till änka, som vid mannens död uppnått 50 års ålder eller, om hon då var yngre, hade barn under 19 år i hemmet. För andra änkor över 35 år skulle pensionen graderas med hänsyn till ankans ålder vid mannens död eller då det yngsta barnet fyllde 19 år. Änkepensionen borde i så-

dant fall reduceras med 1/15 av full pension för varje år varmed änkans ålder vid mannens frånfälle resp. vid yngsta barnets 19-årsdag underskred 50 år. Änkepensionen skulle utgå utan inkomstprövning. De nämnda reglerna borde bli tillämpliga beträffande kvinnor som blir änkor fr. o. m. den dag då den nya lagstiftningen träder i kraft.

Vad angår de kvinnor som blivit eller blir änkor före nämnda dag (övergångsfallen) uttalade riksdagen, att det vore angeläget att även de i rimlig utsträckning erhöle del av folkpensionsförbättringarna. Riksdagen förordade, att dessa änkor skulle få änkepension med samma maximibelopp och enligt samma villkor beträffande änke- och barnålder som föreslagits för dem som blir änkor efter den 30 juni 1960. Med hänsyn till de betydande avvägningssvårigheter och samordningsproblem som eljest uppkommer, borde dock enligt riksdagens mening rätten till änkepension i övergångsfallen göras beroende av inkomstprövning. Även vid inkomstprövning kunde emellertid uppkomma svårigheter vid gränsdragningen mellan änkor i övergångsfallen och änkor, som på grund av att mannen avlider efter den 30 juni 1960 blir berättigade till änkepension utan inkomstprövning. Riksdagen föreslog därför, att frågan om utformningen av reglerna för änkepension i övergångsfallen blev föremål för utredning. Utredningen borde vara förutställningslös, men riksdagen pekade på möjligheten att ge ifrågavarande änkor ett garantibelopp, som kunde vara högre ju kortare tid som förflutit från mannens dödsfall till lagstiftningens ikraftträdande.

Riksdagen uttalade vidare, att frågan om *änklingspension* borde bedömas i samband med spørsmålet om barnpension till barn, som förlorat den av föräldrarna som ej är den huvudsakliga försörjaren. Enär denna senare fråga borde bli föremål för utredning, ansåg sig riksdagen icke böra taga ställning till frågan om änklingspension utan föreslog att den ytterligare prövades i samband med nämnda utredning.

Riksdagen förordade, att *barnpension* skall utgå fr. o. m. den 1 juli 1960 i samtliga fall då barnets huvudsakliga försörjare avlidit samt att barnpensionen skall utgivas intill dess barnet fyller 19 år. Pensionen borde bestämmas till 1 000 kr. om året och utgå utan inkomstprövning.

Fortsatt utredning rörande vissa *speciella frågor* på familjepensioneringsområde förordades av riksdagen. Sålunda borde utredning ske bl. a. rörande änkepensioner i form av engångsbelopp till yngre änkor utan barn samt beträffande barnpensioner i sådana fall, då den av föräldrarna avlidit som icke är den huvudsakliga försörjaren. Spørsmålet huruvida barnpension borde utgå med högre belopp då båda föräldrarna avlidit skulle också utredas. Uppmärksamhet borde även ägnas frågan om pensionsförmåner åt bl. a. frånskilda kvinnor, vilkas f. d. make avlider.

Riksdagen hemställde vidare om utredning av frågan om fördelningen



mellan staten och kommunerna av *kostnaderna* för folkpensioneringen. Be-  
träffande folkpensioneringens finansiering på längre sikt förutsatte riks-  
dagen att denna fråga finge prövas senare.

Riksdagen uttalade därjämte, att under utredningsarbetet borde upptagas  
frågan om en långt gående *samordning* i materiellt hänseende av de social-  
försäkringsgrenar som ligger varandra närmast, varvid enhetlighet även i  
fråga om finansiering och administration borde eftersträvas.



## KAPITEL IV

### Huvuddragen av lagstiftningen om allmän tilläggspension

Den av 1959 års vårriksdag antagna lagen om försäkring för allmän tilläggspension (SFS 1959: 291) träder i kraft den 1 januari 1960. Tilläggspensioner skall börja utges 1963.

Tillsammans med folkpensioneringen skall tilläggspensioneringen tillförsäkra alla förvärvsarbetande rätt till ålders-, invalid- och familjeskydd avvägt i förhållande till den tidigare arbetsinkomsten.

Rätt till tilläggspension skall kunna förvärfvas av svensk medborgare och av här mantalsskriven utlänning. Tilläggspensionen grundas på arbetsinkomst, som förvärfvas i åldern 16—65 år, i vad den årliga arbetsinkomsten ligger mellan 4 000 och 30 000 kr. i 1957 års penningvärde. Beträffande inkomst av annat förvärvsarbete än anställning är regeln, att det belopp som överskjuter 8 000 kr. räknas som pensionsgrundande till två tredjedelar. Den pensionsgrundande inkomsten beräknas på grundval av taxeringen till statlig inkomstskatt.

I likhet med folkpensionen skall tilläggspensionen vara värdebeständig. Även de ovan nämnda inkomstgränserna skall följa ändringar i prisnivån.

*Ålderspension*, som börjar utgå vid 67 års ålder, utgör 60 procent av den genomsnittliga pensionsgrundande inkomsten under de 15 bästa åren. För full ålderspension fordras i inledningsskedet 20 pensionsgrundande år, vilket krav successivt höjes till att avse 30 år. Jämte folkpensionen kommer full ålderspension från tilläggspensioneringen att i stort sett motsvara två tredjedelar av hela arbetsinkomsten. Tilläggspensioneringens ålderspension kan uttagas från 63 års ålder, varvid pensionen minskas på visst sätt. Den som väntar med att ta ut pensionen till efter 67 år får å andra sidan en viss höjning av pensionen.

*Förtidspension* utgår till den som åtnjuter invalidförmån från folkpensioneringen. Vid förlust av arbetsförmågan utgår hel förtidspension med samma belopp som vederbörande skulle erhålla i ålderspension från 67 års ålder. Vid höggradig nedsättning av arbetsförmågan utgår 60 procent av hel förtidspension.

*Familjepension* utgöres av änkepension och barnpension.

Änkepension utgår förutsatt att äktenskapet ingåtts senast den dag då mannen fyllde 60 år och att det varat i minst fem år. Efterlämnar den försäkrade barn eller adoptivbarn, som tillika är barn till änkan eller adopterat av henne, utgår dock änkepension oavsett om dessa förutsättningar föreligger eller ej. Rätten till änkepension upphör, om änkan ingår nytt äktenskap.

Barnpension utgår då den avlidne efterlämnar eget barn under 19 år. Adoptivbarn likställs med eget barn. Rätt till barnpension föreligger dock ej för barn, som är adopterat av annan än den försäkrade eller dennes make. Sådant barn har i stället rätt till pension efter adoptivföräldrarna. Slutligen gäller, att barn utom äktenskap inte har rätt till pension, om den försäkrade genom för barnet bindande avtal åtagit sig att till barnets underhåll utge ett belopp en gång för alla.

Tilläggspensioneringens familjepension motsvarar en viss del av den tilläggspension som den avlidne uppbar eller skulle ha erhållit, om han blivit invalid. Familjepensionens storlek för envar pensionsberättigad är dessutom beroende av antalet pensionsberättigade. Familjepensionerna vid olika antal pensionsberättigade efterlevande utgör följande procentuella andel av den försäkrades egen pension.

Antal efterlevande	Procenttal
1 .....	40
2 .....	50
3 .....	60
4 .....	70
5 eller flera .....	80

En enda pensionsberättigad efterlevande, antingen det är barn eller änka, erhåller alltså i familjepension 40 procent av den avlidnes egen pension. Består de efterlevande av änka och ett eller flera barn, erhåller änkan 35 procent av mannens egen pension. I den mån familjepensionen inte utgöres av änkepension är den barnpension. Om de pensionsberättigade barnen är flera, skall det sammanlagda barnpensionsbeloppet fördelas lika mellan dem. Består den efterlevande familjen av pensionsberättigad änka och ett barn under 19 år, erhåller således änkan 35 procent av den försäkrades egen pension i änkepension och barnet 15 procent i barnpension. Efterlämnar den försäkrade däremot endast två barn som pensionsberättigade efterlevande, får vardera barnet 25 procent av egenpensionen i barnpension osv.

Det är att märka, att den angivna fördelningen av familjepensionen mellan änka och barn gäller även om änkan och barnen inte skulle höra samman. Efterlämnar den försäkrade exempelvis dels pensionsberättigad änka och dels ett barn under 19 år i ett tidigare äktenskap, utgör änkepensionen 35 och barnpensionen 15 procent av den försäkrades egen pension. Om en kvinna, som förvärvat rätt till egenpension, avlider och efterlämnar änkling



och ett barn, utgår familjepension efter henne i form av barnpension med 40 procent av hennes egenpension. Till jämförelse kan nämnas, att om i stället mannen avlidit familjepension efter honom skulle ha utgått i form av änke- och barnpension med sammanlagt 50 procent av mannens egenpension.

Familjepensionen är maximerad vid 80 procent av den egenpension som den försäkrade var eller skulle ha kunnat bli berättigad till. Bestämmelsen om maximering av familjepension är så utformad, att den nedsättning av pensionerna som blir en följd av maximeringen skall göras proportionellt å envar av de utgående familjepensionerna.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 100 till 1959 års vårriksdag, vilken proposition ligger till grund för lagen om försäkring för allmän tilläggspension, har förutsatts att den nya lagstiftningen kommer att kompletteras på en del punkter, främst beträffande förtids- och familjepensionerna. Ifrågavarande kompletteringar avses skola ske innan förmåner börjar utges från tilläggspensioneringen.

Familjepension från tilläggspensioneringen kommer liksom övriga former av tilläggspension i regel att utgå samtidigt med motsvarande förmån från folkpensioneringen. Storleken av den sammanlagda familjepensionen för olika fall har icke kunnat närmare preciseras i propositionen med hänsyn till att den framtida utformningen av folkpensioneringens familjepensionsavsnitt ännu inte fastställts. I propositionen erinras dels om att statsmakterna inte tagit ställning till den takt i vilken de av 1958 års A-riksdag förordade folkpensionshöjningarna skall vidtagas och dels om att betydelsefulla frågor, som rör folkpensioneringens familjepension, är föremål för utredning inom 1958 års socialförsäkringskommitté.

I förenämnda proposition framhålles slutligen följande.

Kombinationen av folkpensionering och tilläggspensionering på familjepensionsidan inrymmer vissa problem med hänsyn till risken för *överförsäkring*. Särskilt med den storlek av folkpensioneringens familjepensionsförmåner i framtiden, som 1958 års A-riksdag förutsatte (3 600 kr. för änka och 1 000 kr. för varje barn år 1968), skulle familjepensionen kunna bli större än den avlidnes inkomst. Innan större klarhet vunnits i de folkpensioneringsfrågor, vilka enligt vad förut sagts står öppna, torde det inte vara möjligt att taga ställning till spörsmålen rörande samordning mellan folkpensioneringen och tilläggspensioneringen i familjepensionsavseende. Dessa frågor torde få beaktas under det fortsatta utredningsarbetet.

Ytterligare må nämnas att, om någon för samma månad är berättigad till flera pensioner enligt lagen om försäkring för allmän tilläggspension, endast den största av dem utgives eller, om samtliga eller de största är lika stora, en av dessa, i första hand ålders- eller förtidspension. Ett barn kan sålunda inte enligt lagens nuvarande lydelse samtidigt uppbära barnpension efter



fader och barnpension efter moder. Fortsatt utredningsarbete rörande detta och vissa andra spörsmål har emellertid förutsatts av riksdagen.

Tilläggs pensioneringen skall i likhet med folkpensioneringen finansieras enligt ett *fördelningssystem*, dock endast med avgifter och således utan tillskott av skattemedel.

I fråga om *administrationen* av tilläggs pensioneringens förmånssida anknyter lagen om försäkring för allmän tilläggs pension i viss utsträckning till folkpensioneringens administration. Emellertid är lagens administrativa bestämmelser endast av grundläggande natur. De är alltså avsedda att i de flesta avseenden kompletteras genom särskilda bestämmelser. Förslag rörande tilläggs pensioneringens administration har framlagts i ett av socialförsäkringens administrationsnämnd utarbetat betänkande (SOU 1959: 12).

## KAPITEL V

### Utredningsuppdraget och allmänna synpunkter på utredningsarbetet

#### Utredningsdirektiven

I anförande till statsrådsprotokollet den 9 maj 1958 anförde chefen för socialdepartementet, statsrådet Nilsson, bl. a. följande.

Frågan om en allmän pensionsreform förelades 1958 års riksdag genom Kungl. Maj:ts proposition nr 55. I propositionen angavs principerna för en dylik reform. Reformen skulle innefatta förbättringar av folkpensioneringen samt införande av en lagfäst tilläggs pensionering. Det nya pensionssystemet skulle bereda ålders-, invalid- och familjeskydd. I propositionen förutsattes, att ytterligare utredning skulle ske beträffande olika spörsmål, främst rörande invalid- och familjepensioneringen, innan detaljerade förslag kunde framläggas.

Riksdagens beslut i anledning av propositionen innebar, att riksdagen tog principiell ståndpunkt till utformningen i stort av folkpensioneringen, medan däremot frågan om tilläggs pensioneringen icke vann sin principiella lösning. Riksdagsbeslutet innefattade en rad uttalanden beträffande det fortsatta utredningsarbetet, vilka uttalanden återfinnes i det av riksdagen i nu angivna hänseenden godkända utlåtandet från riksdagens särskilda utskott (nr 1).

Riksdagen föreslog sålunda, att invalidpensioneringens problem skulle utredas snarast möjligt. Utredningen, som enligt riksdagens uppfattning borde vara parlamentariskt sammansatt, borde bedriva sitt arbete i princip förutsättningslöst. Emellertid förordades, att utredningsarbetet skulle bedrivas med utgångspunkt från att den nuvarande inkomstprövningen om möjligt slopades. Därvid uttalades, att storleken av invalidpensionen i det enskilda fallet i stället torde böra bestämmas på grundval av en uppskattning av vederbörandes eventuellt kvarstående arbetsförmåga. Frågan om att mildra det inom folkpensioneringen nu tillämpade kravet på minst två tredjedels nedsättning av arbetsförmågan för rätt till invalidförmån borde också övervägas av utredningen. Likaså borde undersökas olika åtgärder för att åstadkomma ökade möjligheter för vissa grupper att få pension före 67 år, varvid bl. a. frågan om rätt att uttaga ålderspension före nämnda ålder borde bli föremål för fortsatt utredning. I samband därmed borde utredas de spörsmål som sammanhänger med frågan om uppskjutet pensionsuttag.

Beträffande invalidpensioneringen framhöll riksdagen vidare, att rehabiliteringen borde spela en dominerande roll vid invaliditetsbedömningen, och erinrade därvid om att en särskild kommitté, nämligen utredningen om socialförsäkring och arbetsanpassning, behandlat frågan om rehabiliteringsåtgärder i anslutning till sjuk- och yrkesskadeförsäkringarna. Riksdagen fann det vara angeläget, att frågorna om rehabiliteringsverksamheten och socialförsäkringen i stort upptoges till prövning.

Med hänsyn till att utredningsarbetet på invalidpensionsområdet kunde befaras bli relativt långvarigt hemställde riksdagen att i avvaktan på en mera definitiv lösning förslag snarast möjligt skulle utarbetas om en provisorisk höjning av det nu-



varande, icke inkomstprövade grundpensionsbeloppet 200 kr. för invalidpension och sjukbidrag från folkpensioneringen.

Frågan om barntillägg till barn vars försörjare uppbär folkpension — i regel invalidpension — borde enligt riksdagens mening prövas i samband med den föreslagna utredningen om invalidpensionering m. m.

Vad angår familjepensioneringen föreslog riksdagen, att änkepension till kvinnor, som blir änkor efter de nya reglernas ikraftträdande, skall utgå utan inkomstprövning. Vad åter angår förutsättningarna för änkepension till kvinnor, som blivit änkor dessförinnan, borde enligt riksdagens mening göras en snabbutredning, vars resultat borde föreligga i sådan tid, att statsmakterna kunde fatta beslut härom senast hösten 1959.

Fortsatt utredning rörande olika familjepensionsfrågor förordades, bl. a. rörande änkepensioner i form av engångsbelopp till yngre änkor utan barn, angående änklingspensioner samt beträffande barnpensioner i sådana fall då den av föräldrarna avlidit, som icke är den huvudsakliga försörjaren. Spörsmålet huruvida barnpension skall utgå med högre belopp då båda föräldrarna avlidit borde enligt riksdagens mening också utredas. Vid det fortsatta utredningsarbetet borde uppmärksamhet även ägnas frågan om pensionsförmåner åt bl. a. fränskilda kvinnor, vilkas f. d. make avlider, och kvinnor, som efter omgifte blir änkor för andra gången.

Riksdagen uttalade att under utredningsarbetet borde upptagas frågan om en långt gående samordning i materiellt hänseende av de socialförsäkringsgrenar som ligger varandra närmast, varvid enhetlighet även i fråga om finansiering och administration borde eftersträvas.

Vidare hemställde riksdagen om skyndsamt utredning av frågan om fördelningen mellan staten och kommunerna av kostnaderna för folkpensioneringen.

För egen del anser jag det vara synnerligen viktigt att ifrågavarande utredningsarbete kommer till stånd utan dröjsmål. I propositionen rörande pensionsfrågan föreslogs, att det administrativa utredningsarbetet skulle anförtros åt en särskild nämnd. Mot inrättande av en sådan nämnd har riksdagen inte gjort erinran. Jag ämnar i annat sammanhang förordas, att en sådan nämnd inrättas. Utredningsarbetet torde, i den mån det inte skall ankomma på denna nämnd, böra anförtros åt en utredning inom socialdepartementet. Utredningen bör erhålla parlamentarisk sammansättning, och jag föreslår att särskilda utredningsmän nu utses.

Det utredningsarbete som skall ankomma på utredningsmännen bör omfatta de frågor, rörande vilka riksdagen enligt vad nu sags förutsatt att utredning verkställas, i den mån dessa frågor inte avser administrationen. Utredningen bör börja med de mera brådskande uppgifterna rörande familje- och invalidpensionerna inom folkpensioneringen.

Rörande frågan om kommunernas finansiella medverkan bör utredningen hålla kontakt med 1958 års skatteutjämningskommitté. Vidare bör beaktas det utredningsarbete, som 1957 års pensionskommitté omhänderhar rörande olika finansiella spörsmål som sammanhänger med pensionsfrågan.

Genom beslut den 28 maj 1959 har Kungl. Maj:t anförtrott kommittén visst ytterligare utredningsarbete, vilket emellertid icke berör de frågor som behandlas i detta betänkande.

#### **Allmänna synpunkter på utredningsarbetet**

Beträffande de frågor som kommittén således har att pröva har kommittén såsom en första etapp i sitt utredningsarbete den 10 oktober 1958 avgivit ett

förslag om förbättrade grundpensionsförmåner m. m. (stencilerat). Ett på grundval härav utarbetat förslag har tidigare i år genom proposition nr 29 förelagts och antagits av riksdagen.

Vad angår de frågor som kommittén behandlar i detta betänkande, får kommittén anföra följande.

Som framgår av utredningsdirektiven och framställningen i kap. III har 1958 års A-riksdag tagit principiell ståndpunkt i vissa huvudfrågor rörande utformningen av en väsentligt förbättrad änke- och barnpensionering inom folkpensioneringen. Däremot saknas ståndpunktstaganden beträffande åtskilliga detaljfrågor på hithörande område. I fråga om en rad spörsmål på familjepensioneringens område har riksdagen uttryckligen begärt att utredning skall verkställas.

I detta betänkande upptager kommittén allenast frågor, som berör folkpensioneringens familjeförmåner eller som har nära samband därmed. Det är kommitténs mening, att härefter fortsätta med utredningsarbetet rörande övriga frågor som ligger inom ramen för kommitténs utredningsuppdrag. Därvid märkes främst invalidpensioneringens framtida utformning och därmed sammanhängande problem.

Som torde framgå av det föregående innefattar det förevarande betänkandet i allt väsentligt förslag till en närmare utformning och ett effektuerande fr. o. m. den 1 juli 1960 av de beslut som fattats vid 1958 års A-riksdag. Kommittén har sålunda icke ansett sig böra ingå på några bedömanden av nämnda beslut mot bakgrunden av vad som framkommit vid utredningsarbetet eller eljest.

Ett realiserande av kommitténs förslag medför väsentliga förbättringar av folkpensioneringens familjeförmåner och detta påkallar jämkning av reglerna om samordningen mellan folkpensionsförmåner, å ena sidan, och vissa yrkesskadelivräntor eller liknande livräntor m. m., å andra sidan. Kommittén framlägger förslag i detta avseende.



## KAPITEL VI

### Änkepensioneringen

#### I. Utredningens omfattning m. m.

Kommitténs utredningsuppdrag avser vad änkepensioneringen beträffar i första hand de närmare förutsättningarna för änkepension till kvinnor, som blivit eller blir änkor före den 1 juli 1960 (övergångsfallen). Andra frågor som omnämnes i utredningsuppdraget är frågan om änkepensioner i form av engångsbelopp till yngre änkor utan barn samt frågan om pension till frånskilda kvinnor, vilkas förre make avlider, och kvinnor, som efter omgifte blir änkor för andra gången.

Det principbeslut som fattades av 1958 års A-riksdag rörande änkepensioneringens utformning berörde endast vissa huvudfrågor. Till övriga frågor — som delvis är av stor betydelse — har någon ställning icke tagits. I de flesta av dessa har icke heller under pensionsfrågans tidigare behandling gjorts några uttalanden som kan tjäna till ledning för en närmare utformning av lagstiftningen. En utredning och ett ståndpunktstagande till huru dessa frågor skall lösas i den nya lagstiftningen måste, även om något uttryckligt uppdrag icke givits kommittén i denna del, utgöra en förutsättning för kommitténs utformning av bestämmelserna för övergångsfallen. Dessa bestämmelser skall gälla fr. o. m. den 1 juli 1960 och skall tillämpas jäm-sides med den nya lagstiftningen rörande änkepension åt kvinnor, som blir änkor efter den 30 juni 1960. Det är under dessa omständigheter i praktiken icke gärna möjligt att vid utformningen av reglerna för övergångsfallen bortse från hur motsvarande frågor skall lösas för de nya änkefallen.

Kommittén har på grund härav funnit sig böra framlägga förslag rörande utformningen av änkepensionslagstiftningen fr. o. m. den 1 juli 1960 ej endast såvitt angår övergångsfallen utan även i fråga om de nya änkefallen. I sistnämnda del har kommittén sett som sin uppgift att inom ramen för det av riksdagen fattade principbeslutet finna en lösning av kvarstående problem och utarbeta förslag till en fullständig lagstiftning rörande rätten till änkepension. Frågorna angående de nya änkefallen behandlas i det följande under rubriken Huvudbestämmelserna.

Riksdagens principbeslut angående änkepensionerna innebär en avsevärd utvidgning av kretsen pensionsberättigade kvinnor i förhållande till

nuvarande lagstiftning. De nya änkepensionerna kommer att ersätta såväl de nuvarande änkepensionerna som änkebidragen enligt lagen om bidrag till änkor och änklingar med barn. Kretsen av pensionsberättigade har vidgats icke blott genom att åldersgränsen för änkorna sänkts samtidigt som åldersgränsen för hemmavarande pensionsrättsgrundande barn höjts utan även genom att inkomstprövningen av änkepensionerna slopats såvitt avser kvinnor som blir änkor efter den 30 juni 1960.

Under det fortsatta utredningsarbetet bör enligt uttalanden i proposition nr 100 till 1959 års riksdag med förslag till lag om försäkring för allmän tilläggspensionering även beaktas frågan om åtgärder till undvikande av den överförsäkring som kan uppkomma därigenom att den sammanlagda familjepensionen från folk- och tilläggspensioneringen kan bli högre än den försäkrades egen pension, om familjeförmånerna från folkpensioneringen utgår med de belopp som förutsattes av 1958 års A-riksdag. Kommittén har icke funnit det påkallat att i detta sammanhang föreslå regler i syfte att förhindra sådan överförsäkring. Frågan härom torde få upptagas under det fortsatta utredningsarbetet rörande samordningen mellan folkpensioneringen och tilläggspensioneringen.

### *Huvudbestämmelserna*

#### **2. Rätt till änkepension på grund av änkans ålder**

Riksdagens principbeslut innebär att full änkepension skall utan inkomstprövning utgå till änka, som fyllt 50 år vid mannens frånfälle eller som har barn under 19 år i hemmet eller som fyllt 50 år vid den tidpunkt då yngsta hemmavarande barnet uppnår 19 års ålder. För änka, som icke fyllt 50 år vid mannens död eller vid den tidpunkt då yngsta barnet uppnår åldersgränsen, skall änkepensionen minskas med en femtondel för varje år, varmed änkans ålder vid den avgörande tidpunkten understiger 50 år. Detta innebär att änka, som vid nämnda tidpunkt inte fyllt 36 år, är utesluten från rätt till änkepension.

Enligt nu gällande lagstiftning utgår änkepension till änka, som fyllt 55 år, om hon uppnått denna ålder redan innan hon blivit änka eller senast under det kalenderår varunder mannen avlidit. Till änka, som fyllt 55 år, må, när särskilda skäl föranleder därtill, änkepension utgå även om hon uppnått denna ålder efter utgången av det kalenderår varunder mannen avlidit. Denna dispensbestämmelse tolkas enligt direktiv i lagens förarbeten restriktivt. De åberopade skälen måste vara starkare ju yngre änkan var vid mannens frånfälle. Endast i mycket sällsynta undantagsfall kan änkepension påräknas, om änkan vid mannens frånfälle ej fyllt 53 år.

Då änkepensionen fr. o. m. den 1 januari 1948 infördes som en förmån i den svenska folkpensioneringen, gällde såsom en av förutsättningarna för



rätt till sådan pension att änkan *vid mannens frånfälle* fyllt 55 år. Kvinna, som fyllde 55 år dagen efter mannens dödsdag, var sålunda utesluten från rätt till änkepension. Redan vid 1948 års höstriksdag ändrades bestämmelserna bl. a. så att änkepension skulle kunna utgå, om änkan fyllde 55 år *före utgången av det kalenderår under vilket mannen avlidit*, oaktat hon ej hade uppnått denna ålder vid tiden för mannens död. Ändringen, som syftade till uppmjukning av de stela gränserna för rätt till änkepension, har den innebörden att en kvinna, som blir änka den 1 januari ett visst år och senare under samma kalenderår fyller 55 år, kan få änkepension fr. o. m. den månad under vilken hennes 55-årsdag infaller.

Med hänsyn till att det i den nya änkepensioneringen kommer att bli en efter ankans ålder graderad reduktion av pensionen för änkor, som ej uppfyller kvalifikationsåldern för full änkepension, är en regel, som anknyter pensionsrätten till det kalenderår, under vilket mannen avlidit, icke påkallad i fortsättningen. Icke heller föreligger behov av en regel, som ger möjlighet att dispensera från åldersvillkoret på grund av »särskilda skäl».

Som allmän princip gäller, att folkpensionsförmån utgår fr. o. m. den månad under vilken rätten till förmånen inträder t. o. m. den månad under vilken pensionsrätten upphör. Folkpension utgår sålunda alltid för hel kalendermånad. Med hänsyn härtill kunde det synas naturligt att åldersgränsen för rätt till full resp. reducerad änkepension bestämdes så, att det avgörande skall vara icke ankans ålder vid mannens dödsdag utan hennes ålder den kalendermånad då mannen dog eller yngsta barnet uppnådde åldersgränsen. Konsekvensen kräver emellertid inte en sådan lösning. Dessutom blir lagreglerna väsentligt enklare om de i fråga om mannens frånfälle och barnets uppnående av åldersgränsen bygger inte på en månadsperiod utan på en viss dag. Kommittén förordar att så sker.

Allmänna pensionsberedningen föreslog, att engångsbelopp i stället för årliga pensioner borde utgå till änkor, som var yngre än 40 år vid mannens frånfälle. Såsom motivering anfördes att det inte syntes rationellt att utge så små årliga pensioner som enligt beredningens förslag skulle tillkomma ifrågavarande änkor. För sådana änkor borde i stället pensionen utbytas mot engångsbelopp, motsvarande exempelvis den pension som eljest skulle ha tillkommit vederbörande under fem år.

Under riksdagsbehandlingen gjordes flera ändringar i pensionsberedningens förslag i fråga om änkepensionerna. Sålunda innebar principbeslutet att änkepensionernas belopp höjdes från 2 700 kr. år 1968 till 3 600 kr. samt att reduktionsfaktorn för änkor, som ej uppfyller åldersvillkoret för rätt till full änkepension, ändrades från av beredningen föreslagna 1/20 till 1/15. Härigenom har frågan om engångsbeloppen kommit i ett annat läge.

En jämförelse mellan storleken av de årliga pensionsbeloppen enligt pensionsberedningens förslag och riksdagens principbeslut lämnas i nedanstående tablå.

Den årliga pensionens storlek sedan den avsedda nivån uppnåtts		
för änka som vid mannens död fyllt	enligt pensionsberedningens förslag	enligt riksdagens principbeslut
39 år	540 kr.	960 kr.
38 »	405 »	720 »
37 »	270 »	480 »
36 »	135 »	240 »

Riksdagens beslut innebär sålunda att de årliga beloppen höjes med omkring 78 procent.

Övervägande skäl talar enligt kommitténs mening för att lagstiftningen utformas så, att jämväl ovannämnda änkor erhåller de pensionsbelopp, som tillkommer dem vid tillämpning av reduceringsreglerna. Beloppen torde nämligen numera icke kunna anses så små att man av den anledningen bör utbyta dem mot engångsbelopp. Genom en sådan lösning undviker man också vissa komplikationer som blir en följd av engångsbelopp, t. ex. då en änka, som erhållit engångsbelopp, förvärvar änkepensionsrätt på nytt, varvid fråga uppkommer om och på vad sätt engångsbeloppet skall påverka den nya pensionsrätten.

Ett spörsmål, som uppkommer i fråga om de reducerade änkepensionerna, är vilka pensionsförmåner som skall omfattas av reduktionen. Pensionen består för närvarande dels av ett i folkpensioneringslagen angivet grundbelopp, dels av det i en särskild lag om höjning av folkpensioner m. m. reglerade s. k. standardtillägget, dels ock av indextillägg. Därutöver kan folkpensionerna förhöjas genom kommunala bostadstillägg.

Indextillägget och standardtillägget kan anses utgöra en del av själva pensionen och bör reduceras i samma proportion som grundbeloppet. Är en änka berättigad till reducerad pension med exempelvis 4/15 av full änkepension, får hon således vid indexhöjningar 4/15 av nytillkommande indextillägg.

Beträffande de kommunala bostadstilläggen ligger frågan annorlunda till. Enligt 7 § folkpensioneringslagen bestämmes storleken av dessa tillägg och grunderna för utgivandet av desamma, med vissa i lagen angivna begränsningar (de är således alltid inkomstprövade), av vederbörande kommun. Härvid uppkommer frågan om man skall överlåta åt kommunerna att avgöra, huruvida en änka med reducerad änkepension skall få också det kommunala bostadstillägget reducerat i motsvarande mån (vilket innebär att bostadstillägget utgår med fullt belopp om ej annat stad-



gas i vederbörande kommuns grunder), eller om man skall överväga införandet av för kommunen tvingande reduktionsregler i 7 § folkpensioneringslagen.

De kommunala bostadstilläggen är inkomstprövade, och det torde bland de änkor som är berättigade till reducerad pension vara förhållandevis många, som på grund av sin inkomst är uteslutna från rätt till bostadstillägg. De änkor åter, som har små eller inga inkomster, torde inte sällan behöva det stöd som ett fullt bostadstillägg är avsett att ge.

Enligt kommitténs mening föreligger icke något praktiskt behov av en i lag fastslagen reduktionsregel beträffande de kommunala bostadstilläggen. En bestämmelse av sådan art kunde för övrigt anses innebära ett intrång i kommunernas principiella rätt att själva få utforma grunderna för ifrågavarande tillägg.

### 3. Rätt till änkepension för änka med barn i hemmet

I de fall änkepension skall utgå på grund av förekomsten av barn i hemmet ersätter änkepensionen de nuvarande änkebidragen, där bidragsrätt dock föreligger endast intill dess barnet uppnår 12 års ålder.

Enligt lagen om bidrag till änkor och änklingar med barn kräves, att den efterlevande maken skall ha vårdnaden om barnet och stadigvarande bo tillsammans med detsamma. I fråga om annat barn än makarnas gemensamma barn fordras dessutom att barnet vid makens död stadigvarande vistades i makarnas hem. Dessa villkor får ses mot bakgrunden av syftet med änkebidragen, vilket i korthet kan sägas vara samhällets intresse av att bereda änka eller änkling med minderårigt barn tillfälle att trots andra makens död fortfarande hålla ihop hemmet och familjen.

I förarbetena till riksdagens principbeslut rörande de nya änkepensionerna har icke angivits vilka motiv som legat till grund för en särskild pensionsrätt för yngre änkor med barn i hemmet. Syftet är dock uppenbarligen detsamma som ligger till grund för det nuvarande änkebidraget, nämligen önskemålet att bereda änkan möjlighet att hålla ihop hemmet och familjen medan barnen ännu är så små att de utgör ett hinder för henne att försörja sig genom förvärvsarbete.

Vid nu gällande lagstiftning, där änkepension kan utgå endast till änka som fyllt 55 år samt rätt till änkebidrag föreligger endast till dess yngsta hemmavarande barnet fyller 12 år, är det förhållandevis sällsynt att en änka samtidigt uppfyller förutsättningarna för båda förmånerna. Om detta undantagsvis är fallet, utgår i första hand änkepension, eftersom denna förmån ej är tidsbegränsad på samma sätt som änkebidraget.

De nya änkepensionsreglerna medför att en änka, som uppbär änkepension på grund av förekomsten av minderårigt barn i hemmet, i allmänhet på grund av sin ålder vid mannens död skulle ha varit berättigad till änke-

pension — ehuru med reducerat belopp — även om barnvillkoret ej varit uppfyllt. Finns barn i hemmet, får hon emellertid full änkepension och kan dessutom, sedan barnet uppnått åldersgränsen, få en förmånligare pensionsrätt för framtiden.

Då i detta avsnitt talas om förutsättningarna för rätt till änkepension, avses, om ej annat framgår av sammanhanget, blott den särskilda pensionsrätten för änka med barn i hemmet.

Då det gäller att utforma förutsättningarna för rätt till änkepension för yngre änkor med barn, måste i första hand fastslås, *vilka kategorier barn* som principiellt bör få grunda pensionsrätt.

I den nuvarande änkebidragslagstiftningen har begreppet barn i förevarande hänseende en mycket vidsträckt innebörd. Det omfattar icke blott den avlidnes egna barn utan över huvud taget varje barn, som uppfyller vissa vårdnads- och vistelsevillkor. För åskådlighetens skull kan ifrågakommande barn uppdelas i följande grupper:

- a) barn i äktenskap mellan makarna, inbegripet även barn till den avlidne som födes först efter hans död (postumt barn),
- b) barn som adopterats av makarna,
- c) den avlidne mannens barn utom äktenskap eller i tidigare äktenskap eller mannens (men ej den efterlevande hustruns) adoptivbarn,
- d) den efterlevande hustruns barn utom äktenskap eller i tidigare äktenskap eller hustruns (men ej den avlidne mannens) adoptivbarn, och
- e) sådant barn som ej är barn eller adoptivbarn till någondera av makarna men som står under hustruns vårdnad (fosterbarn).

Om de särskilda förutsättningar som må krävas i fråga om vårdnad m. m. är uppfyllda, torde det vara uppenbart, att den avlidnes egna barn (i eller utom äktenskapet) och adoptivbarn, dvs. grupperna a)—c), bör få påverka ankans pensionsrätt. Däremot kan det, även om de nämnda förutsättningarna är uppfyllda, råda tvekan beträffande de två övriga grupperna.

Barn tillhörande grupp d) är ej arvsberättigade efter mannen men mannen har, om hustrun haft dem under sin vårdnad, så länge äktenskapet bestod varit skyldig att bidra till deras underhåll. Vid mannens död kan givetvis för änkan uppkomma samma svårigheter att i fortsättningen hålla samman hemmet, oavsett om barnet är hennes eller makarnas gemensamma eller mannens. På grund härav och då förekomsten av ifrågasvarande barn nu ger rätt till änkebidrag, kan skäl tala för att sådant barn också bör beaktas vid bedömande av rätten till änkepension. För en mera restriktiv utformning av barnkretsen kan dock tala dels att änkepensionen i fortsättningen avses skola utgå utan inkomstprövning, och dels att änkepensionen inte blott utgår tills barnet uppnått en betydligt högre ålder än då fråga är om änkebidrag utan även fortsätter att utgå med fullt eller



eventuellt reducerat belopp — beroende på änkans ålder då barnet når åldersgränsen — ända tills änkan fyller 67 år. De ekonomiska konsekvenserna blir alltså helt andra än inom änkebidragslagstiftningen.

Barn som avses i grupp e) torde på grund av sitt fåtal sakna större betydelse i nuvarande änkebidragslagstiftning. Det kan t. ex. vara fråga om ett makarnas barnbarn, som fötts utom äktenskapet. Sedermera har modern avlidit, varefter ena maken eller båda makarna av domstol fått den rättsliga vårdnaden om barnet. I praxis lär också ha förekommit sådant fall, att makar tagit hand om och av domstol anförtrotts vårdnaden om ett finskt barn. Makarnas avsikt har kanske varit att adoptera barnet, men adoptionen kan ha mött svårigheter. Så avlider mannen och efterlämnar änka och nämnda barn, som i praktiken är tämligen jämställt med ett makarnas adoptivbarn. Ur kostnadssynpunkt torde dessa fall vara av ringa betydelse.

Allmänna pensionsberedningen gick inte in på frågan, vilka barnkategorier som skulle beaktas i förevarande sammanhang.

Kommittén har vid övervägande av frågan icke funnit tillräckliga skäl föreligga att föreslå ändring i vad som nu gäller beträffande änkebidragen. De fall där det är fråga om barn, som ej är barn till den avlidne mannen, torde bli relativt fåtaliga. Såsom framgår av det följande förordar kommittén att endast sådana barn skall beaktas som stadigvarande vistas i makarnas hem vid mannens död. Härigenom vinner man en tillräcklig garanti för att barnet står i ett nära och fast förhållande till makarna.

Vad beträffar den *åldersgräns för barnet*, som skall vara av betydelse för änkans rätt till pension, vill kommittén framhålla följande.

När *socialvårdskommittén* framlade sitt förslag om bidrag till änkor och änklingar med barn (SOU 1947: 21), gjorde den i fråga om åldersgränsen för barnet följande uttalande.

Änkans behov av bidrag beror i avsevärd grad av barnets eller barnens ålder. Ju mindre barnet är, i desto högre grad blir modern bunden vid hemmet och desto svårare har hon att skaffa sig arbetsinkomster. När barnet når skolåldern, ökas hennes möjligheter i dylikt hänseende och därför kunde man tänka sig att begränsa rätten till bidrag till änkor med barn under sju eller åtta år. Emellertid är det obestridligt, att barnen även senare äro i stort behov av att modern kan ägna tid åt dem, och särskilt ställas stora anspråk på modern, om det finns flera barn i t. ex. åldern 8, 10 och 12 år. Med hänsyn härtill har kommittén stannat för att föreslå, att ifrågavarande bidrag skall kunna utgå så länge änkan i hemmet har barn som icke uppnått tio års ålder.

Statsmakterna följde förslaget, därvid dock anmärktes att ifrågavarande bidragsform borde betraktas endast såsom ett provisorium.

*Änkepensioneringskommittén* diskuterade frågan om barnets åldersgräns i sitt betänkande om stöd åt änkor och vissa andra ensamstående kvinnor m. m. (SOU 1952: 36), varvid kommittén stannade för att tioårsgränsen skulle bibehållas.

Vid remissbehandlingen av änkepensioneringskommitténs betänkande förordades att åldersgränsen borde höjas, i ett fall till tolv år och i ett annat fall till att omfatta hela skolåldern. Det ifrågasattes också dels att åldersgränsen borde göras avhängig av antalet barn i familjen och dels att en uppmjukning av åldersgränsen borde åstadkommas för de fall, då speciella svårigheter förelåg för modern att vara borta från hemmet efter det barnet fyllt tio år.

Föredragande departementschefen anförde i proposition nr 128 till 1955 års riksdag följande.

Enligt min mening måste tioårsgränsen anses för låg. Visserligen kan väl sägas, att barnet efter denna ålder icke längre behöver samma passning och övervakning som tidigare erfordrats och att modern därför skulle kunna ha större möjligheter att ägna sig åt förvärvsarbete. Men å andra sidan är åren närmast efter tioårsåldern en känslig period i barnets utveckling, då det är i stort behov av personlig kontakt med modern och behöver en känsla av trygghet, som ej kan erhållas i ett hem där modern en stor del av dagen är borta på arbete och under återstående tiden har sina hemsysslor att sköta. Jag vill därför förorda att åldersgränsen nu höjes till tolv år.

Riksdagen beslöt i enlighet med departementschefens hemställan.

*Allmänna pensionsberedningen* erinrade om att beredningen i fråga om barnpensioner och barntillägg förordat att sådana förmåner skulle utgå till dess barnet blir 19 år. Härefter tillade beredningen: »Samma åldersgräns bör enligt beredningens mening gälla för barnet i fall då fråga är om änkepension». Någon närmare motivering för detta ståndpunktstagande lämnades inte i beredningens betänkande.

1958 års A-riksdag godtog det sålunda framlagda och av föredragande departementschefen biträdda förslaget.

Någon närmare utredning rörande åldersgränsens placering har härvid icke skett, utan man har utgått ifrån, att den för rätten till barnpension fastställda 19-årsgränsen kunde vara lämplig även i förevarande avseende. Under kommitténs arbete har emellertid framkommit, att ett ytterligare övervägande av denna fråga är motiverat.

Hur åldersgränsen för barnet skall bestämmas vid utformandet av rätten till änkepension, måste enligt kommitténs uppfattning vara beroende av såväl de behov det gäller att tillgodose genom en särskild pensionsrätt för yngre änkor med barn som de konsekvenser som en viss åldersgräns medför i tillämpningen.

Vad angår de behov som är avsedda att tillgodoses genom att yngre änkor med barn behandlas på ett särskilt gynnat sätt, vill kommittén erinra om det motiv som främst legat till grund för införandet av änkebidragen, nämligen önskemålet att bereda änkan möjlighet att hålla ihop hemmet och familjen medan barnen ännu är så små att de utgör ett hinder för henne att försörja sig genom förvärvsarbete.



Vid bedömandet av frågan, intill vilken ålder för barnet behov av särskilt stöd för änkan kan anses föreligga med hänsyn till det angivna syftet, bör främst uppmärksammas den utsträckning i vilken barnen i allmänhet kan antagas kvarbo i hemmet och i vad mån barnen, oavsett om de bor kvar i hemmet eller inte, själva brukar försörja sig genom arbete.

Man torde härvid kunna räkna med att barnen normalt kvarbor i hemmet, så länge skolplikten varar. Med hänsyn härtill och med beaktande av de krav som bör ställas på det reformerade pensionssystemet framstår den för änkebidragen nu gällande 12-årsgränsen enligt kommitténs mening som alltför låg. En förbättring i detta avseende är sålunda påkallad.

Då det gäller att avgöra, hur långt man bör sträcka sig vid en höjning av åldersgränsen, bör beaktas att barn, som kommit upp i 16-årsåldern, endast undantagsvis torde hindra modern att utföra förvärvsarbete. Det torde icke heller vara riktigt att förutsätta att samboende mellan änka och barn regelmässigt består efter det barnet fyllt 16 år.

Av statistiskt material, som kommittén erhållit från riksförsäkringsanstalten, har kommittén inhämtat att totala antalet barn i åldern 16—18 år den 31 december 1957 var 285 200 samt att av dessa 147 300 var sjukpenningförsäkrade inom sjukpenningklasserna 4—13, dvs. hade minst 3 000 kr. i årlig arbetsinkomst. Även om en del av klassplaceringarna kan ha föranletts av tillfälliga ferieanställningar e. d., synes dock över hälften av alla ungdomar i åldern 16—18 år ha förvärvsarbete.

Av anförda omständigheter framgår att i flertalet fall behov inte torde föreligga att låta förefintligheten av barn över 16 år påverka änkepensionsrätten. Skulle så bli fallet, uppkom säkerligen mycket stora svårigheter att vid lagtillämpningen kontrollera huruvida barn över 16 år verkligen bor kvar i hemmet. Risk skulle föreligga att en änka genom felaktiga uppgifter sökte förskaffa sig högre pension än som rätteligen tillkom henne för såväl tiden intill det yngsta barnet fyllde 19 år som för tiden därefter. Vidare kunde den inverkan barnets bostadsförhållanden skulle ha å änkans pensionsrätt innebära ett tvång för barnen att stanna kvar i hemmet längre tid än de själva önskade, varigenom motsättningar och slitningar skulle kunna uppkomma i familjen. Sådana följder av pensionsrättens utformning skulle dåligt överensstamma med syftet med densamma.

Ett fastställande av åldersgränsen för barnet till 16 år kommer i jämförelse med en 19-årsgräns att innebära en förhållandevis ringa förändring av änkans pensionsrätt i vad avser tiden efter det yngsta barnet uppnått åldersgränsen. Änkepensionen kommer sålunda i regel icke att bortfalla, då barnet fyller 16 år. För änka, som fyllt 50 år vid barnets 16-årsdag, utgår den med oförändrat belopp. För de flesta andra änkor utgår den med ett reducerat belopp. Även om reduktionen blir större vid en 16-årsgräns än vid en 19-årsgräns, kommer skillnaden dock icke att överstiga 20 procent av pensionsbeloppet sedan barnet fyllt 19 år. Det förevarande problemet är därför inte av större ekonomisk betydelse relativt sett.



Kommittén har funnit de anförda skälen för en 16-årsgräns för barnet vara så vägande, att kommittén anser sig böra förordna denna gränsdragning. En höjning av åldersgränsen för barnet från 12 till 16 år kommer att väl tillgodose syftet med den särskilda pensionsrätten för yngre änkor med barn. En ytterligare höjning av åldersgränsen kommer däremot, som också framgår av det följande, att medföra svårlösta administrativa problem och andra olägenheter utan att höjningen kan anses fylla något mera påtagligt behov.

I den nuvarande lagstiftningen om änkebidrag uppställes kravet att änkan skall ha barnet *under sin vårdnad*. Härmed avses den rättsliga vårdnaden, icke den faktiska vården. Vem som skall ha vårdnaden om barn är reglerat i föräldrabalken och avvikelse från huvudreglerna kan ske endast genom domstols beslut. Enligt föräldrabalken gäller om vårdnaden i huvudsak följande.

Barn i äktenskap står under föräldrarnas gemensamma vårdnad till dess barnet fyller 21 år eller ingått äktenskap. Om den ene av föräldrarna dör, tillkommer vårdnaden den andre ensam. Om föräldrarna erhåller hemskillnad eller äktenskapsskillnad, skall domstolen i samband därmed förordna, vilkendera av dem som skall ha vårdnaden om barnen. Så kan även — efter särskild ansökan — ske om föräldrarna eljest lever åtskilda på grund av söndring eller om den ene av föräldrarna av någon anledning befinnes olämplig att handha vårdnaden. Om båda föräldrarna är döda eller olämpliga att handha vårdnaden, skall domstol förordna annan person till vårdnadshavare.

För barn utom äktenskap har modern vårdnaden. Om modern dör eller befinnes olämplig att ha vårdnaden om barnet, kan rätten förordna annan person att vara vårdnadshavare.

Beträffande adoptivbarn gäller, att vårdnaden tillkommer adoptanten eller, om barnet är adopterat av äkta makar, adoptivföräldrarna gemensamt.

I principbeslutet om änkepension har vårdnadsrekvisitet icke diskuterats. Skäl föreligger enligt kommitténs mening icke att ifrågasätta avvikelse från nu i änkebidragslagstiftningen gällande krav, att änkan skall ha barnet under sin vårdnad. Detta är ett kriterium på nära gemenskap mellan änka och barn.

Såväl i allmänna pensionsberedningens förslag som vid pensionsfrågans behandling vid 1958 års A-riksdag användes uttrycket »barn i hemmet» för att karaktärisera kravet på att barnet skall vistas hos änkan. Uttrycket i fråga är emellertid ingalunda entydigt utan behöver närmare preciseras.

Enligt bestämmelserna om änkebidrag kräves bl. a. att den efterlevande maken stadigvarande bor tillsammans med barnet och, om det är annat barn än makarnas gemensamma barn (adoptivbarn), dessutom att bar-



net vid makens död stadigvarande vistades i makarnas hem. Dessa villkor får ses mot bakgrunden av att syftet med änkebidragen främst är att bereda änka med minderåriga barn tillfälle att trots mannens död fortfarande hålla ihop hemmet och familjen.

Vid den för änkebidragen gällande 12-årsgränsen för barnen har det förutsatts att i det stora flertalet äktenskap de gemensamma barnen under uppväxtåren vistas hos föräldrarna och att så är förhållandet vid mannens död. För ifrågavarande barn har det därför icke ansetts erforderligt att i lagen föreskriva att denna fråga skall prövas i varje särskilt fall. Man har funnit det tillfyllest att stadga att änkebidrag utgår om änka och barn stadigvarande bor tillsammans.

Vidkommande andra barn, t. ex. änkans barn i ett tidigare äktenskap eller barn utom äktenskap, har det emellertid ansetts påkallat att dessutom fordra, att barnet skall ha stadigvarande vistats i makarnas hem vid makens död. Beträffande nu angivna barn är det nämligen betydligt vanligare än i fråga om barn i äktenskap att uppfostran sker hos annan än modern. Utan den föreskrivna begränsningen skulle änkan kunna föranledas att taga till sig barn, som vid mannens död varit utackorderat, på grund av möjligheten att erhålla änkebidrag.

Det kan emellertid varken i fråga om makarnas gemensamma barn eller andra ifrågakommande barn anses stå i överensstämmelse med syftet med pensionsrätten, att ett barn som lämnat hemmet skall kunna återföras dit enbart för att bereda änkan pension efter mannen. Vid bedömandet av rätten till änkebidrag är endast barn under 12 år (ursprungligen 10 år) av betydelse. Det stora flertalet barn under sagda ålder vistas regelmässigt stadigvarande i hemmet. Den formella skillnad som i den nuvarande änkebidragslagstiftningen göres mellan makarnas gemensamma barn och andra barn i fråga om kravet på stadigvarande vistelse i hemmet vid mannens död har därför icke medfört några nämnvärda olägenheter. Utvidgas änkepensionsrätten genom att åldersgränsen för barnet höjes avsevärt, synes det däremot icke motiverat att bibehålla olika villkor i fråga om olika barnkategorier.

Såvitt angår frågan om *barnets vistelse vid mannens död* föreslår kommittén därför att endast sådant barn skall påverka änkans pensionsrätt som vid sagda tidpunkt stadigvarande vistades i makarnas hem. Detta krav, som nu gäller i fråga om annat barn än makarnas gemensamma barn, utvidgas alltså att omfatta också de gemensamma barnen.

Rörande tolkningen av uttrycket »stadigvarande vistades» må framhållas att det ej får ges alltför snäv innebörd. Sålunda torde barn, som vid mannens död på grund av skolgång, vård å kroppssjukhus, mannens sjukdom eller liknande särskild anledning vistas på annat håll, likväl böra anses ha stadigvarande vistats i hemmet, även om bortovaron är av relativt långvarig beskaffenhet. Däremot torde barn, som mera regelmässigt

vistas utom hemmet, exempelvis på grund av att det är varaktigt omhändertaget för vård på anstalt eller i fosterhem icke böra få påverka änkans pensionsrätt. Detsamma torde böra gälla, om barnet har tagit anställning, skaffat sig egen bostad och lämnat moderns hushåll.

Vad härefter angår det nuvarande i änkebidragslagstiftningen uppställda villkoret att änkan efter mannens död *stadigvarande bor tillsammans med barnet* uppkommer frågan dels om den närmare innebörden av att de stadigvarande bor tillsammans, dels om detta förhållande skall ha förelegat oavbrutet sedan dödsfallet.

Det kan inte vara rimligt att en rent tillfällig vistelse i hemmet skall konstituera änkepensionsrätt resp. rätt till full i stället för reducerad änkepension. Kravet på gemensam bostad bör således avse ett stadigvarande förhållande.

Begreppet »stadigvarande bor tillsammans» bör i likhet med vad fallet är i fråga om vistelseförhållandena vid mannens död vid tolkningen icke tilläggas en alltför snäv innebörd. Det bör tolkas på ett sätt, som tar hänsyn till vanligen förekommande förhållanden. Om barnet under ferierna bor i hemmet, bör sålunda den omständigheten att det under terminerna vistas å annan ort för skolgång icke i och för sig anses medföra att rekvisitet bortfaller. Bor barnet i hemmet under terminerna men tillbringar ferierna å annan ort, bör det alltjämt anses stadigvarande bo tillsammans med modern. Samma är förhållandet om det skulle bli intaget på sjukhus för några månader. Är barnet däremot varaktigt omhändertaget för anstaltsvård, bör stadigvarande samboende inte anses föreligga.

I de fall detta medför en förmånligare pensionsrätt för änkan skall enligt principbeslutet i stället för tidpunkten för mannens död den senare tidpunkt vara avgörande då yngsta barnet uppnår åldersgränsen. Avlider barnet innan det uppnått åldersgränsen, blir naturligen tidpunkten för barnets död i stället avgörande. Viss tveksamhet kan däremot uppkomma för det fall att samboendet mellan änkan och barnet upphör genom att barnet flyttar hemifrån innan det uppnått åldersgränsen.

Det kan sålunda förekomma, att barnet vid mannens död stadigvarande vistas i hemmet, att det därefter flyttar hemifrån men att det så småningom åter bosätter sig där. Enligt den nuvarande lagstiftningen utgår änkebidrag, så länge barnet stadigvarande bor tillsammans med änkan, men upphör bidraget, om barnet flyttar hemifrån. Återvänder barnet hem, återinträder änkan i rätten till änkebidrag. Ju högre den avgörande åldersgränsen för barnet är, ju större blir möjligheten att det lämnar hemmet, innan denna gräns uppnåtts. En tillämpning av nu gällande principer i en kommande lagstiftning skulle medföra att änkepensionen i de flesta fall måste omregleras, då barnet flyttar hemifrån, varvid änkan får pensionen



sänkt från full till reducerad pension efter hennes ålder vid tiden för avflyttningen. Återvänder barnet hem, blir änkan ånyo berättigad till full änkepension intill dess barnet uppnår åldergränsen eller flyttar hemifrån på nytt, varvid en ny omreglering av pensionen kan bli följden. Ett sådant system kan bli administrativt betungande och komma att förorsaka en strävan hos änkan att behålla barnet hemma så länge som möjligt eller föranleda henne att kort tid innan ett barn, som flyttat hemifrån, passerar åldersgränsen taga hem barnet över den avgörande tidpunkten för att hon därigenom skall få förmånligare pensionsrätt för framtiden. Även om man i stället skulle uppställa det villkoret att pensionsrätt endast skall föreligga, så länge barnet *oavbrutet* vistas i hemmet, kommer svårigheter av liknande natur att uppstå.

Det angivna förhållandet är vid den nu gällande barnåldersgränsen av 12 år av ringa praktisk betydelse och torde inte ha medfört nämnvärda olägenheter. Även om frågan kommer att få större betydelse vid en åldersgräns av 16 år, kan man dock enligt kommitténs uppfattning utgå ifrån att barnen i de allra flesta fall kommer att vistas hemma under hela skoltiden. Anledning att frångå nu gällande regler anser kommittén därför icke föreligga vid en 16-årsgräns. En ytterligare höjning av åldersgränsen torde däremot medföra komplicerade problem, vilka enligt vad ovan anförts utgör starka skäl mot att införa en högre åldersgräns än 16 år.

#### 4. Krav på viss tids äktenskap för rätt till änkepension

Enligt nu gällande lag kräves för rätt till änkepension att änkan varit gift med den avlidne mannen minst fem år. När särskilda skäl föranleder därtill, må änkepension dock utgå, även om änkan varit gift kortare tid än fem år. I fråga om de nuvarande änkebidragen gäller icke något tidsvillkor av angivet slag.

Änkepensionen infördes som förut nämnts som en pensionsförmån i den svenska folkpensioneringen genom nu gällande lag om folkpensionering, som trädde i kraft den 1 januari 1948. Förslaget till den nya pensionsformen hade utarbetats av socialvårdskommittén, som ansåg att änkepension endast borde tillkomma änka, som varit gift med den avlidne mannen minst tio år. Änkepension borde nämligen enligt socialvårdskommitténs åsikt icke utgå till en kvinna, som varit gift endast kort tid med sin man. En änka kunde inte anses ha nämnvärt sämre möjligheter att genom förvärvsarbete försörja sig än andra kvinnor i samma ålder, såvida hon icke varit gift en relativt lång tid. Även kvinnor, som varit gifta längre tid än tio år, hade visserligen relativt ofta under äktenskapet kvar förvärvsarbete utom hemmet, men med hänsyn till att änkepensionerna föreslogs skola bliva inkomstprövade fann kommittén det onödigt att uppställa särskilda bestämmelser för dessa fall. Genom kravet å viss längre tids äktenskap eli-

minerades även möjligheten av att äktenskap ingicks i syfte att tillförsäkra hustrun änkepension.

Föredragande departementschefen fann i proposition nr 220 till 1946 års riksdag med förslag till lag om folkpensionering m. m. det vara tillräckligt med fem års äktenskap för att tillgodose de av socialvårdskommittén framförda synpunkterna. Detta blev också riksdagens beslut.

Vid tillkomsten av lagen den 26 juli 1947 om bidrag till änkor och änkorlingar med barn ifrågasattes icke något krav på viss tids äktenskap för rätt till änkebidrag.

Enligt kommitténs mening torde det också vara uppenbart, att man icke kan uppställa något krav på viss tids äktenskap, såvitt angår änkepension grundad på förefintligheten av minderåriga barn i hemmet.

Vad beträffar änkepension grundad på ankans ålder vid mannens död eller vid den tidpunkt då barnet passerar åldersgränsen vill kommittén däremot framhålla följande.

Någon statistik, som för änkor i olika åldrar utvisar hur många år äktenskapet bestått vid mannens frånfälle, finns icke. Enligt en för några år sedan gjord uppskattning hade emellertid av änkor i änkepensionsberättigande ålder — alltså över 55 år — endast ca 2 procent vid änkeblivandet varit gifta kortare tid än fem år och sålunda på grund av tidsvillkoret varit diskvalificerade från rätt till änkepension. Utsträcker rätten till änkepension även till änkor, som vid mannens död är i åldern 36—55 år, kommer givetvis inom denna åldersgrupp antalet änkor, som vid mannens död varit gifta kortare tid än fem år, att relativt sett bli betydligt större än i fråga om ankorna över 55 år. Av samtliga änkepensionsberättigade änkor utan barn i hemmet torde dock de som varit gifta mindre än fem år uppskattningsvis icke överstiga 5 procent.

Det av socialvårdskommittén på sin tid åberopade skälet att det ej fanns någon större anledning att göra åtskillnad mellan en kvinna, som blivit änka efter ett relativt kortvarigt äktenskap, och en ogift kvinna synes — om man bortser från änkor med minderåriga barn — äga giltighet även i dagens läge. Denna synpunkt torde t. o. m. ha fått en ökad betydelse när rätten till änkepension utvidgas att avse betydligt yngre änkor än vad man då räknade med. Kommittén anser därför att det icke finnes anledning släppa eller mildra det nu gällande kravet på fem års äktenskap för rätt till änkepension, såvitt angår änkor utan minderåriga barn.

Ursprungligen lämnade folkpensioneringslagen icke någon möjlighet till undantag från kravet på fem års äktenskap för rätt till änkepension. Bestämmelsen att änkepension, när särskilda skäl föranleder därtill, må utgå även om ankan varit gift med den avlidne mannen kortare tid än fem år tillkom genom lag den 3 juni 1955. Samtidigt infördes motsvarande dispensregel i fråga om kravet på fem års äktenskap för rätt till hustrutillägg.



Genom dessa bestämmelser avsåg man att öppna möjlighet för en änka, som uppbär änkepension eller änkebidrag och gifter om sig med en folkpensionär, att erhålla hustrutillägg även innan detta äktenskap bestått fem år samt *änkepension*, om den nye mannen skulle dö innan äktenskapet varat fem år. I förarbetena underströks angelägenheten av att ifrågavarande dispensregler endast tillämpades i de speciella fall som sålunda angivits. I praxis synes man i huvudsak ha hållit fast vid den restriktiva tolkning som förarbetena anvisat. Ur tillämpningssynpunkt måste det emellertid anses otillfredsställande att ett lagstadgande av ifrågavarande natur har en utformning, som enligt ordalydelsen medger en mycket vidsträcktare dispensgivning än som enligt förarbetena är meningen.

Då kommittén, som framgår av det följande, framlägger förslag till reglering av omgift änkas rätt till änkepension, om den nye mannen avlider, kvarstår icke längre det återopade motivet för att behålla den nuvarande dispensmöjligheten från kravet på fem års äktenskap. Denna bestämmelse kan därför utgå ur lagstiftningen.

Som framgår av det föregående, föreslås att krav på viss tids äktenskap icke uppställs, då rätten till änkepension grundar sig på förefintligheten av minderåriga barn i hemmet. I övriga fall skall däremot kravet på fem års äktenskap kvarstå i lagstiftningen. Då ett barn uppnår den ålder att dess vistelse i hemmet icke längre grundlägger någon särskild rätt till änkepension för modern, bedömes rätten till fortsatt änkepension, som om modern blivit änka vid den tidpunkt då barnet uppnår den relevanta åldersgränsen. Det synes naturligt att den tid änkan uppburit änkepension på grund av barnrekvisit därvid likställes med den tid under vilken hon levat i äktenskap, såvitt fråga är om kravet på fem års äktenskap.

##### 5. Indragning av änkepension vid omgifte

Enligt nu gällande lag om folkpensionering skall änkepension indragas, om änkan ingår nytt äktenskap. Undantag från denna regel finns icke.

I socialvårdskommitténs tidigare omnämnda förslag till lag om folkpensionering m. m. utgick kommittén från såsom självfallet att änkepension borde upphöra att utgå, om änkan gifter om sig. Enligt 23 § sista stycket lagen om försäkring för allmän tilläggs pension upphör rätten till änkepension inom tilläggs pensioneringen, därest änkan ingår nytt äktenskap. I förarbetena till lagrummet säges härom endast, att i enlighet med vedertagna grundsatser inom all familjepensionering änkepension inte utgår sedan änkan ingått nytt äktenskap.

Det skäl som skulle kunna anföras till stöd för att låta änkepension utgå — helt eller delvis — även efter det änkan ingått nytt äktenskap vore att en indragning av pensionen motverkar vederbörandes intresse av att legalisera en eventuell ny förbindelse genom vigsel. I fråga om de nuvarande änkepensionerna, som ju endast utgår till änkor över 55 år, spelar denna

omständighet mindre roll. Genom att rätten till änkepension utsträcker till alla yngre änkor med minderåriga barn i hemmet får frågan långt större praktisk betydelse.

Att låta änkepension utgå även till kvinnor, som ingått nytt äktenskap, torde emellertid framstå som främmande för den allmänna rättsuppfattningen. Då det är fråga om änka med minderåriga barn, är det egentligen *barnens* fortsatta pensionsförmåner efter det nya äktenskapets ingående som bör bli föremål för övertvägande. Detta spörsmål kommer att behandlas i samband med barnpensionerna.

För att förebygga att en förmånstagare undviker att legalisera ett utom-äktenskapligt förhållande och därigenom gå miste om en utgående förmån finnes inom yrkesskadeförsäkringen en regel om utgivande av engångsbelopp vid omgifte. Skall efterlevandelivränta enligt yrkesskadeförsäkringslagen utgå så länge livräntetagaren lever ogift och ingår vederbörande äktenskap före fyllda 60 år, skall sålunda enligt 20 § sista stycket i lagen ett engångsbelopp utgivas, motsvarande tre årsbelopp av livräntan.

Kommittén har icke funnit bärande skäl föreligga vare sig att förorda att änkepension helt eller delvis skall kunna utgå efter omgifte eller att föreslå införandet av ett engångsbelopp vid omgifte.

#### **6. Rätt till änkepension för omgift kvinna, om det nya äktenskapet upplöses**

Frågan om pensionsförmåner åt kvinnor, som efter omgifte ånyo blir änkor, finns särskilt upptaget i direktiven bland de spörsmål som kommittén bör ägna uppmärksamhet.

Denna fråga blir av betydelse i de fall det senare äktenskapet icke grundat en självständig änkepensionsrätt för kvinnan. Har det senare äktenskapet upplösts genom mannens död och har det bestått minst fem år eller sammanbor änkan med barn under 16 år, som vid den siste makens död stadigvarande vistades i makarnas hem, äger hon redan enligt de allmänna reglerna rätt till änkepension. Om däremot pensionsberättigande barn ej finnes och äktenskapet upplösts genom mannens död efter kortare tids äktenskap än fem år, grundar det nya äktenskapet ej någon pensionsrätt för änkan. Samma sak gäller givetvis för kvinna, vars senare äktenskap upplösts genom äktenskapsskillnad.

Särbestämmelser för att garantera änkepensionsrätt för kvinnan i ifrågasvarande fall kan anses påkallade endast, om kvinnan redan före det senare äktenskapets ingående uppburit änkepension, vilken indragits vid giftermålet. Det är som nämnts i det föregående detta förhållande som föranlett införandet av stadgandet i nu gällande lag att änkepension, när särskilda skäl föranleder därtill, må utgå även om änkan varit gift med den avlidne mannen kortare tid än fem år. Enligt nuvarande lagstiftning inträder rätt till änkepension först vid en ålder för änkan av 55 år. Då antalet änkor som därefter gifte om sig torde vara obetydligt, saknar frågan för närva-



rande större praktisk betydelse. Förhållandet blir ett annat i samband med att även avsevärt yngre änkor blir pensionsberättigade.

Kommittén har funnit övervägande skäl tala för att kvinna, som efter omgifte blir änka på nytt, i vissa fall får återinträda i samma rätt till änkepension som hon kan ha haft före det senare äktenskapets ingående. Återupplivning av den latent a änkepensionsrätten bör emellertid inte få ske om det nya äktenskapet varat mera avsevärd tid. Då för änkepensionsrätt i de fall då det inte finns barn kräves att äktenskapet varat fem år synes lämpligt att stadga att återinträde i änkepensionsrätt får ske endast om det nya äktenskapet upplösts inom fem år. Återinträde bör därvid enligt kommitténs mening äga rum oberoende av om äktenskapet upplöses genom mannens död eller genom äktenskapsskillnad.

#### **7. Rätt till änkepension, då lagligt äktenskap icke förelegat**

Då det gäller att bestämma kretsen av de änkepensionsberättigade kvinnorna, uppkommer även frågan, huruvida andra förhållanden mellan man och kvinna än ett legalt äktenskap skall kunna grundlägga rätt till änkepension för kvinnan när mannen avlider.

I nu gällande lagstiftning om folkpension finnes icke något stadgande av sådant innehåll. Däremot innehåller 12 § lagen om folkpensionering en bestämmelse, som bl. a. säger att, där särskilda skäl föreligger, ogift pensionsberättigad, vilken sedan avsevärd tid sammanlever med annan under äktenskapsliknande förhållanden, vid tillämpningen av lagen må anses såsom gift med denne. I rättspraxis har änkepensionsreglerna givits den tolkningen att, om en sådan äktenskapsliknande samlevnad som avses i 12 § förelegat mellan man och kvinna, kvinnan vid den samboende mannens död ansetts jämställd med änka i fråga om rätt till änkepension.

I ett följande avsnitt kommer frågan om den framtida utformningen av den angivna bestämmelsen i 12 § folkpensioneringslagen att upptagas till behandling. I nu förevarande sammanhang skall beröras de förhållanden som direkt avser änkepensionsrätten.

Man torde härvid rent allmänt kunna fastslå som ett önskemål, att det av lagtexten direkt bör framgå om och i så fall under vilka förutsättningar änkepension skall kunna tillerkännas kvinna, som civilståndsmässigt icke är änka efter den avlidne mannen.

Nuvarande praxis får anses intaga en liberal ståndpunkt beträffande rätt till änkepension för kvinna, som icke var gift med den avlidne mannen. Motsvarande gäller i viss mån också inom yrkesskadeförsäkringen, där man efter mönster från folkpensioneringen infört en bestämmelse som tillerkänner ogift kvinna, vilken sedan avsevärd tid sammanlevat med en ogift man under äktenskapsliknande förhållanden, rätt till efterlevandelivränta, om mannen avlidit till följd av yrkesskada. Så till vida är dock bestämmelsen i

yrkesskadeförsäkringslagen strängare än den praxis som tillämpas inom folkpensioneringen att inom yrkesskadeförsäkringen fordras att både mannen och kvinnan är ogifta, dvs. icke förenade med annan i bestående äktenskap. Inom folkpensioneringen kräver man i praxis endast att vederbörande varit att anse såsom ogift. En gift person kan enligt 12 § folkpensioneringslagen, när särskilda skäl föranleder, anses såsom ogift vid tillämpningen av lagen. Detta stadgande anses tillämpligt i de flesta fall där makar stadigvarande lever åtskilda från varandra. Har en gift person, som avbrutit samlevnaden med sin make och på grund härav ansetts såsom ogift enligt 12 §, inlett äktenskapsliknande samlevnad med annan än maken, kan vederbörande trots det bestående äktenskapet komma att anses såsom gift med den samboende, varvid förhållandet i händelse av den samboende mannens död kan grunda rätt till änkepension för kvinnan.

Inom den allmänna tilläggspensioneringen kan till skillnad från folkpensioneringen och yrkesskadeförsäkringen änkepension efter en avliden man endast ifrågakomma för kvinna, som varit gift med den avlidne. Samma är förhållandet med familjepension inom den statliga och kommunala tjänstepensioneringen.

Ett önskemål att uppnå största möjliga överensstämmelse mellan tilläggspensionering och folkpensionering skulle kunna leda till att man även inom folkpensioneringen begränsade änkepensionsrätten till de legala änkorerna. Emellertid torde man få lägga delvis andra synpunkter på änkepensionerna inom folkpensioneringen än inom tilläggspensioneringen. Inom folkpensioneringen gäller det att skapa ett minimiskydd för medborgarnas försörjning inom de ålders- och civilståndsgupper där enligt vad erfarenheten utvisar behov av bidrag härtill regelmässigt brukar föreligga. En kvinna, som utan äktenskap sammanlevat med en man under en följd av år och har barn med honom, torde sålunda vid hans frånfälle i regel vara i lika stort behov av nämnda minimiskydd som en kvinna som varit gift med mannen (legal änka).

I den kommande lagstiftningen om änkepensionering synes emellertid större återhållsamhet böra iakttagas än som enligt nuvarande praxis sker vid beviljande av änkepension åt kvinna, som ej varit gift med den avlidne mannen. Sloandet av inkomstprövningen och höjningen av pensionsbeloppen bör härvid beaktas. Dessa omständigheter och den stora utvidgningen av kretsen pensionsberättigade ger anledning till försiktighet vid de nya bestämmelsernas utformning. I utomäktenskapliga förbindelser kan det antagas, att den kvinnliga kontrahenten är förvärvsarbetande i större utsträckning än när det gäller äktenskap, i varje fall när förbindelserna är barnlösa. I dylika fall förhindrar den nuvarande inkomstprövningen i allmänhet att änkepension utgår, varför en mera restriktiv inställning i praktiken inte innebär att något mera nämnvärt antal kvinnor kommer i sämre läge än enligt nuvarande praxis. Till vad nu sagts kommer att kom-



mittén, som framgår av det följande, föreslår en delvis ny lydelse av 12 § folkpensioneringslagen. Reglerna om änkepensionsrätt för kvinnor, som ej är legala änkor, bör i huvudsak korrespondera med den nya lydelsen av 12 §.

Vad sålunda anförts har föranlett kommittén att i nära anslutning till den nya utformningen av 12 § folkpensioneringslagen föreslå, att rätten till änkepension begränsas, så att den tillkommer, förutom legala änkor, endast sådan ogift kvinna som stadigvarande sammanbodde med en ogift man vid hans frånfälle och som har eller har haft barn med honom eller som vid dödsfallet var havande med barn till honom. Det torde i huvudsak vara i de fall där gemensamma barn finnes som kvinnan för sin försörjning är beroende av den samboende mannen och där det därför kan vara motiverat att vid mannens död likställa henne med änka i fråga om rätten till änkepension. Genom att begränsa pensionsrätten till de fall där kontrahenterna var för sig varit ogifta erhålles i denna detalj överensstämmelse med yrkesskadeförsäkringen.

Som framgår av det följande föreslår kommittén en sådan lydelse av 12 § andra stycket folkpensioneringslagen att den som stadigvarande sammanbor med annan, med vilken han tidigare varit gift, i pensionshänseende skall likställas med gift person. Att i analogi härmed utsträcka rätten till änkepension jämväl till frånskild kvinna, som vid den frånskilde mannens död återupptagit samlevnaden med honom, synes däremot icke påkallat. Om kontrahenterna i ett sådant fall har gemensamma barn, föreligger rätt till änkepension redan enligt ovan föreslagna regler. I övriga fall torde kvinnan vid mannens död i regel bli berättigad till pension i sin egenskap av frånskild kvinna enligt det förslag härom som kommittén samtidigt framlägger.

Då änka ingår nytt äktenskap, skall änkepensionen indragas. Detsamma bör ske, om änkan utan vigsel sammanbor med en man under sådana omständigheter att hon jämlikt 12 § folkpensioneringslagen skall likställas med gift pensionsberättigad. Så sker i nuvarande rättspraxis. De omständigheter som enligt den föreslagna nya lydelsen av 12 § andra stycket skall föranleda att en ogift person likställes med en gift i folkpensionshänseende är att samboendet är att betrakta som stadigvarande samt att de samboende antingen har eller har haft barn tillsammans eller också tidigare varit gifta med varandra. Den nyss angivna begränsningen i fråga om uppkomsten av pensionsrätt att det skall vara fråga om samboende mellan *ogifta* personer gäller inte enligt den föreslagna nya lydelsen av 12 §. För en änka, som sammanflyttar med en man, vars äktenskap med annan kvinna fortfarande består, och får barn med honom, indrages änkepensionen efter maken, trots att hon inte kan förvärva pensionsrätt efter den samboende mannen.

### 8. Rätt till änkepension, då makarna vid dödsfallet levde åtskilda

Det förhållandet att nuvarande rättspraxis låtit samlevnad under äktenskapsliknande förhållanden grunda rätt till änkepension för kvinnan, när mannen avlider, har icke haft den konsekvensen i praxis att man velat utesluta en legal änka från änkepensionsrätt på den grund att hon vid mannens död levat åtskild från honom. Detta är också helt naturligt. Ena makens anstaltsvistelse är t. ex. en mycket vanlig orsak till att makarna enligt 12 § behandlats såsom ogifta. Det skulle säkerligen i de flesta fall framstå som synnerligen obilligt att utesluta en änka från rätt till änkepension för att mannen vårdats på anstalt vid sin död.

I andra fall kan det dock vara uppenbart att makarna avbrutit sin samlevnad samt all gemenskap i ekonomi och umgänge under sådana förhållanden att de är att jämställa med frånskilda. Hit hör främst de fall där samlevnaden avbrutits på grund av söndring, vare sig det dömts till hemskillnad eller icke, under förutsättning tillika att makarna levat åtskilda under avsevärd tid, samt de fall då endera maken efter samlevnadens hävande upptagit äktenskapsliknande samlevnad med annan person. Vidare förekommer icke så sällan fall, där mannen för lång tid tillbaka lämnat hemmet för att söka sin försörjning å annan ort och makarna sedan aldrig kommit att återupptaga samlevnaden samt kontakten dem emellan så småningom blivit mer och mer sporadisk för att slutligen helt upphöra.

Kommittén föreslår, som framgår av kapitel IX, att pensionsrätt införes för frånskild kvinna, vars förutvarande make avlider. Sådan pensionsrätt skall dock icke föreligga, om på talan av mannen dömts till äktenskapsskillnad eller hemskillnad på grund av att kvinnan på ett kvalificerat sätt förbrutit sig mot familjen.

Det kan synas ligga nära till hands att änka, som vid mannens död sedan avsevärd tid levat åtskild från honom på grund av söndring eller annan liknande omständighet, jämställes med frånskild med avseende å rätten till änkepension. Det måste emellertid ofta vara en ömtålig sak och vålla stora svårigheter att efter mannens död kunna fastslå vilka orsakerna varit till att makar levat åtskilda eller om makarna helt avbrutit eller fortfarande uppehållit viss personlig och ekonomisk kontakt med varandra. Utredningar och bedömningar av omständigheter av detta slag bör enligt kommitténs uppfattning i möjlig mån undvikas. Om däremot makar vid mannens frånfälle levat åtskilda efter vunnen hemskillnad och denna beviljats på talan av mannen under åberopande av grov försummelse från hustruns sida eller annan dylik omständighet som angives i 11 kap. 2 § första stycket giftermålsbalken, bör i analogi med vad som föreslagits för frånskilda änkepensionsrätt icke föreligga. För övriga fall av särlevnad synes det enligt kommitténs mening inte föreligga tillräckliga skäl för en inskränkning av pensionsrätten.



## Övergångsfallen

### 9. Allmänna synpunkter

Den nya lagstiftningen om änkepensionerna är avsedd att träda i kraft den 1 juli 1960 och skall tillämpas å kvinnor, som blir änkor efter utgången av juni 1960.

Vad angår de kvinnor, som blivit eller blir änkor före den 1 juli 1960, har riksdagen uttalat att det är angeläget att även de i rimlig utsträckning erhåller del av folkpensionsförbättringarna. Det förordades, att dessa änkor finge änkepension med *samma maximibelopp och enligt samma villkor beträffande änke- och barnålder* som föreslagits för dem som blir änkor efter den 30 juni 1960. Med hänsyn till de betydande avvägningssvårigheter och samordningsproblem som eljest uppkommer förordade riksdagen dock att rätten till änkepension i förevarande fall (övergångsfallen) skulle göras beroende av *inkomstprövning*. Frågan om utformningen av reglerna för änkepension i övergångsfallen borde snabbtredas, och utredningen borde vara obunden i sin bedömning av reglernas närmare utformning. Samtidigt har dock pekats på möjligheten att i vissa fall utan inkomstprövning ge övergångsfallens änkor ett visst minsta belopp (garantibelopp) i änkepension. Vidare har uttalats att änkor, som har barn, liksom änkor i högre åldrar borde särskilt uppmärksammas under utredningsarbetet.

Av riksdagens principbeslut framgår sålunda att i övergångsfallen änkepension i princip skall utgå efter samma grunder som gäller för övriga änkor. Pensionen skall dock i dessa fall vara inkomstprövad. Änkor, som ej har några inkomster eller som har endast små inkomster, kommer alltså under i övrigt likartade förhållanden att erhålla samma änkepension, oavsett om mannens frånfälle inträffat före eller efter den nya lagstiftningens ikraftträdande.

De modifikationer till huvudbestämmelserna, som erfordras för övergångsfallen, torde lämpligen böra utformas som övergångsbestämmelser. Den första tiden efter den nya lagstiftningens ikraftträdande torde praktiskt taget alla änkepensionsberättigade falla under övergångsbestämmelserna. Övergångsfallen minskar så småningom i antal, alltefter det de berörda änkorna uppnår 67 års ålder eller eljest upphör att vara pensionsberättigade. Övergångsbestämmelserna kommer dock att vara av betydelse under lång tid framåt.

### 10. Inkomstprövning och avdragsregler

Som allmän förutsättning gäller att rätten till änkepension i övergångsfallen skall vara beroende av inkomstprövning.

Även om en summarisk översikt av gällande inkomstprövnings- och av-

dragsregler redan lämnats i kapitel II, intages här en något utförligare redogörelse för dessa regler, utvisande hur desamma verkar i fråga om de änkepensionsberättigade.

Angående uppskattning av pensionsberättigads inkomst lämnas vissa regler dels i folkpensioneringslagen och dels (beträffande naturaförmåner) i ett kungl. brev den 18 juli 1952. I lagen stadgas som huvudregel, att med årsinkomst skall förstås all den inkomst, för år räknad, som någon skäliggen kan antagas komma att under den närmaste tiden åtnjuta. De vanligast förekommande inkomsterna är inkomst av fastighet (kontant och i natura), av lönearbete, rörelse eller yrke, av kapital samt av arbetsgivarpension, annan pension eller livränta. Såsom inkomst räknas ej folkpension, allmänt barnbidrag, sjukhjälp från allmän sjukkassa eller understöd som utgives på grund av skyldskap eller svågerlag. Socialhjälp räknas ej heller såsom inkomst.

Enligt det nämnda kungl. brevet skall med vissa avvikelser värdet av naturaförmåner som folkpensionär åtnjuter uppskattas enligt de grunder som tillämpas vid taxering till statlig inkomstskatt.

För innehavare av förmögenhet av viss storlek föreskrives s. k. skärpning av inkomsten. Enligt skärpningsregeln skall vid uppskattning av förmögenhets avkastning denna höjas med 20 % av det belopp varmed förmögenheten må överstiga 20 000 kr.

Årsinkomst skall avrundas till närmaste hela tiotal kronor.

En årsinkomst av upp till 1 000 kr. är avdragsfri, dvs. den medför ej reduktion av pensionen. För inkomster mellan 1 000 och 1 400 kr. sker avdrag med en tredjedel och för inkomster överstigande 1 400 kr. med två tredjedelar.

Det är alltså två omständigheter, som påverkar storleken av änkepensionen, dels den avdragsfria inkomsten, 1 000 kr., dels den s. k. avdragsfaktorn, dvs. den del —  $\frac{1}{3}$  resp.  $\frac{2}{3}$  — av den överskjutande inkomsten varmed änkepensionen reduceras.

Inkomstprövningsreglerna medför, att inkomster av viss storlek utesluter från rätt till änkepension. Hur stor inkomst som i det enskilda fallet behövs för att utesluta en person från rätt till änkepension, är beroende av pensionens storlek före inkomstavdrag, och denna varierar i olika kommuner allt efter storleken av de kommunala bostadstilläggen.

Då det gäller att bedöma, huruvida en ändring av folkpensioneringens avdragsregler i ena eller andra avseendet kan vara påkallad i nu förevarande sammanhang, är det flera omständigheter som måste beaktas. Det må sålunda erinras om, att kommittén har att utreda bl. a. invalidpensioneringens problem och att enligt riksdagens uttalande detta utredningsarbete bör bedrivas med utgångspunkt från att den nuvarande inkomstprövningen



om möjligt slopas. Vidare är frågan om de kommunala bostadstilläggen icke löst. Under sådana förhållanden synes man icke utan mycket tvingande skäl böra ändra avdragsreglerna för folkpensioneringen i dess helhet. Enligt kommitténs åsikt kan sådana skäl icke nu anses vara för handen.

Fråga uppkommer då, om man bör överväga en ändring av gällande avdragsregler enbart för änkepensioneringen i övergångsfallen. Att ha särskilda avdragsregler på detta område torde i och för sig icke vara otänkbart. Men att komplicera avdragssystemet inom folkpensioneringen med olika avdragsregler för olika slag av förmåner är dock av praktiska skäl icke lämpligt. Med den uppräknade av änkepensionernas grundbelopp som är avsedd att ske måste det vidare anses omotiverat att ytterligare förbättra änkepensionärernas ställning i förhållande till exempelvis invalidpensionärerna genom att ge änkepensionärerna gynnsammare avdragsregler än andra pensionärer.

Kommittén har på grund härav icke funnit skäl föreslå ändring av nu gällande inkomstprövningsregler.

## 11. Garantibelopp

I särskilda utskottets utlåtande angående rätten till änkepension i övergångsfallen framhölls möjligheten av att ge kvinnor, som blivit änkor före den nya lagstiftningens ikraftträdande, ett garantibelopp i änkepension, vilket syntes kunna utformas så att beloppet blev högre ju kortare den tid var som vid lagstiftningens ikraftträdande förflutit från mannens död.

Införandet av en regel om garantibelopp motiverades av en önskan att mildra övergången mellan å ena sidan dem som blivit änkor relativt kort tid före den 1 juli 1960 och som på grund av storleken av sin årsinkomst enligt avdragsreglerna antingen är uteslutna från rätt till änkepension eller kan få sådan pension med mycket reducerat belopp och å andra sidan dem som blir änkor efter den 30 juni 1960 och är berättigade till änkepension utan inkomstprövning. För änkor utan eller med låg årsinkomst saknar frågan om garantibelopp sålunda betydelse.

Vid vilket inkomstläge en garantiregel kommer att bli av betydelse, beror givetvis på hur regeln utformas, dvs. hur stort pensionsbelopp den pensionsberättigade skall garanteras alltid minst erhålla. Sättes garantin högt, kommer densamma att bli tillämplig även i fråga om pensionsberättigade med relativt låga inkomster.

Även om riksdagens principbeslut icke innefattar något bestämt ståndpunktstagande till huruvida garantibelopp skall införas, torde den stora olikhet i behandlingen som vid i övrigt likartade förhållanden kan uppstå mellan dem som blivit änkor kort före och dem som blivit änkor kort efter den nya lagstiftningens ikraftträdande i och för sig utgöra ett till-

räckligt skäl för införandet av en garantiregel i enlighet med särskilda utskottets uttalande.

En garantiregel betraktades i det särskilda utskottets utlåtande närmast som ett medel att undvika vissa otillfredsställande tröskelproblem. Att utsträcka garantin till att gälla för samtliga övergångsfall skulle ge densamma en annan innebörd än att skapa en jämnare övergång mellan änkor, vilkas make avlidit kort tid före den 1 juli 1960, och änkor, på vilka den nya lagstiftningen är tillämplig. Eftersom ändamålet med garantin främst bör vara att erhålla en jämnare övergång och minska olikheterna mellan dem som blivit änkor kort före och dem som blivit änkor kort efter den nya lagstiftningens ikraftträdande, föreslår kommittén, att garantiregeln begränsas att avse änkor, vilkas make avlidit *under de närmaste två åren före den 1 juli 1960*.

Den glidande övergång som man genom garantiregeln eftersträvar för övergångsfallens änkor kan konstrueras på olika sätt.

Av de lösningar som härvid kan tänkas är det enligt kommitténs mening närmast två, som man bör välja mellan. Den ena är att differentiera garantibeloppet så att det för kvinnor, som blivit änkor året närmast före den nya lagstiftningens ikraftträdande, dvs. under tiden 1/7 1959—30/6 1960, kommer att utgöra  $\frac{2}{3}$  av änkepensionen samt för kvinnor, som blivit änkor året dessförinnan, dvs. under tiden 1/7 1958—30/6 1959,  $\frac{1}{3}$  av pensionen. Den andra lösningen är att ha en enhetlig garanti, motsvarande  $\frac{1}{2}$  av pensionen, för dem som blivit änkor under de närmaste två åren före den 1/7 1960, alltså under tiden 1/7 1958—30/6 1960.

Den sistnämnda regeln blir enklare i tillämpning. Emellertid blir övergången mellan de olika fallen jämnare med den förstnämnda differentierade skalan, och då icke heller denna lösning synes medföra några speciella svårigheter ur tillämpningssynpunkt, har kommittén ansett sig böra förorda att garantiregeln utformas enligt densamma.

Garantiregeln bör givetvis icke avse kommunala bostadstillägg.

## 12. Minimibelopp

Ett system, enligt vilket hela den utgående pensionsförmånen är inkomstprövad, måste kompletteras med en bestämmelse om minsta pensionsbelopp som skall kunna utgå, därest icke i många fall alltför obetydliga småbelopp skall behöva utbetalas. I nuvarande lagstiftning gäller sålunda den regeln, att änkepension icke skall utgå, om den understiger 60 kr. om året.

Härtill kommer att även de föreslagna garantibeloppen i vissa fall blir mycket obetydliga. För en änka, som på grund av sin ålder vid mannens död är berättigad endast till reducerad pension, innebär t. ex. garantiregeln att en kvotdel av den sålunda reducerade pensionen skall utgå. Det minsta garantibelopp som härvid skulle kunna komma i fråga utgör en



tredjedel av 1/15 av full pension eller, uträknat efter förutsatt pensionsbelopp den 1 juli 1960 (2 450 kr.), 54 kr. om året.

För att undvika att sådana obetydliga och för mottagaren skäligen betydelselösa pensionsbelopp skall behöva utgivas föreslår kommittén att änkepension icke skall utgå, om den understiger 1/15 av full pension. Härigenom vinner man i detta avseende en överensstämmelse med huvudbestämmelserna, där lägsta pension som kan utgå likaledes utgör 1/15 av full pension. Genom att bestämma minimibeloppet till viss kvotdel av pensionen kommer detsamma vidare att behålla sitt reella värde även vid förändringar i penningvärdet, något som ej är fallet, om man anger minimibeloppet direkt i kronor.

### 13. Änkepension till änkor med barn i hemmet

Frågan om änkepension, som grundar sig på förekomsten av barn i hemmet och inte på änkans ålder vid mannens frånfälle, har tidigare behandlats beträffande de nya änkefallen. Denna fråga måste ytterligare uppmärksammas, när det gäller övergångsfallen.

Enligt kommitténs förslag skall för nya fall rätt till änkepension föreligga bl. a. för änka, som har barn under 16 år i hemmet. Då yngsta hemmavarande barnet fyller 16 år, skall änkans rätt till fortsatt pension bedömas, som om hon blivit änka vid denna tidpunkt. Är hon 50 år, då barnet fyller 16 år, blir hon allt framgent berättigad till full änkepension, och är hon i åldern 36—49 år, får hon reducerad pension.

Skulle motsvarande regler konsekvent tillämpas även då fråga är om kvinna, vars make avlidit före den 1 juli 1960, skulle detta kunna medföra att en änka fr. o. m. sagda dag förvärvar rätt till änkepension även om mannen avlidit mer än 40 år tidigare. Att ge övergångsbestämmelserna en så vidsträckt retroaktiv verkan är emellertid enligt kommitténs mening icke motiverat. Änkepension i övergångsfallen på grund av förekomsten av barn under 16 år bör enligt kommittén icke beviljas med mindre sådant barn finns *vid tiden för den nya lagstiftningens ikraftträdande*. Genom att uppställa detta villkor undvikes i stort sett de betydande svårigheter som eljest ofta skulle ha uppkommit, då det gällde att förebringa utredning i fråga om förhållanden, som förelegat lång tid tillbaka, t. ex. barnets vistelse i makarnas hem vid mannens död eller änkans och barnets samboende vid tiden för barnets 16-årsdag.

### 14. Änkepension i övergångsfallen till kvinna, som civilståndsmässigt sett icke är änka

I fråga om de nya huvudbestämmelserna i änkepensioneringen har kommittén ansett att viss restriktivitet måste iakttagas, då det gäller att utsträcka rätten till änkepension till andra kvinnor än legala änkor. Rätt till änkepension för sådana kvinnor föreslås endast skola ifrågakomma i de fall en ogift man och en ogift kvinna stadigvarande sammanbott vid man-

nens död och hade eller hade haft gemensamt barn eller kvinnan vid dödsfallet var havande med barn till mannen. Här är det lätt att konstatera om förutsättningarna för pensionsrätten är för handen.

Vad övergångsfallen beträffar uppstår emellertid vid en tillämpning av motsvarande regler lätt svårigheter, då det gäller att fastslå hur förhållandena gestaltat sig vid dödsfallet, som ju kan ha inträffat för lång tid tillbaka. Att en kvinna har eller har haft barn tillsammans med en avlidne man torde i de flesta fall lätt kunna styrkas, men att kunna tillfredsställande visa att de vid dödsfallet sammanbodde stadigvarande torde ofta vara betydligt svårare.

Det vore givetvis tänkbart att på grund av nämnda svårigheter begränsa rätten till änkepension i övergångsfallen till de legala änkorna. I de fall omständigheterna är klara och ostridiga, t. ex. då dödsfallet inträffat kort före den 1 juli 1960 och kontrahenterna sammanbodde i ett gemensamt hem och hade barn tillsammans, synes det dock otillfredsställande med en så kategorisk bestämmelse.

Även om någon begränsning för övergångsfallens del därför icke föreslås, utan samma villkor som i huvudfallen förutsättes gälla för rätt till änkepension åt kvinna, som icke är legal änka efter den avlidne mannen, vill dock kommittén framhålla att änkepension i dylika fall endast bör beviljas, då det är tillfredsställande klarlagt att kontrahenterna stadigvarande sammanbott vid dödsfallet.

Som tidigare nämnts må jämlikt 12 § folkpensioneringslagen i dess nu gällande lydelse ogift pensionsberättigad, som sedan avsevärd tid sammanlever med annan under äktenskapsliknande förhållanden, anses såsom gift med denne. I de flesta fall blir det därvid till den pensionsberättigades nackdel att anses såsom gift, beroende dels på att pensionsbeloppet för ogift pensionär är större än för envar av två pensionsberättigade makar, dels på att vid beräkning av inkomstprövade pensionsförmåner hänsyn skall tagas jämväl till den andra kontrahentens inkomst. I vissa fall blir det dock fördelaktigare för de sammanlevande att bli betraktade såsom gifta. Detta kan t. ex. medföra rätt till hustrutillägg. Vidare kan det enligt nuvarande praxis medföra rätt till änkepension för kvinnan, då den sammanboende mannen avlider.

Kommittén har som förut nämnts föreslagit strängare villkor för rätt till änkepension i hithörande fall än vad som nu gäller i praxis. Det torde emellertid föreligga starka skäl för att i de fall då man och kvinna redan ansetts såsom gifta enligt 12 § i lagrummets nuvarande lydelse kvinnan bör få rätt till änkepension, även om sammanboendet ej uppfyller de krav som enligt den nya lagstiftningen fordras för rätt till änkepension. Det i praktiken vanligen förekommande fallet är att den avlidne mannen varit folkpensionär samt att han vid pensionens beviljande ansetts såsom gift



med den samboende kvinnan. Även om kontrahenterna i ett sådant fall icke har barn tillsammans, kan det ofta nog, t. ex. om kvinnan uppburit hustrutillägg, framstå som skäligt att hon tillerkännes änkepension vid mannens frånfälle. Kommittén föreslår att så sker.

Det nu sagda gäller i första hand de egentliga övergångsfallen dvs. då mannen avlidit före den 1 juli 1960. Men även då mannen avlidit efter den nya lagstiftningens ikraftträdande och denna sålunda i princip skall tillämpas torde förhållandena ej sällan vara likartade. Detta gäller främst då kvinnan uppburit hustrutillägg. På grund av övergångsbestämmelserna till den av kommittén föreslagna nya lydelsen av 12 § folkpensioneringslagen blir den gamla lydelsen av nämnda paragraf i vissa fall alltjämt gällande. Har kontrahenterna till följd härav behandlats som gifta intill mannens frånfälle, bör änkepensionsrätt föreligga även om sådan rätt inte finns enligt de nya huvudbestämmelserna.

### *Sammanfattning*

Kommitténs förslag innebär i korthet, att en kvinna, som blir änka efter den 30 juni 1960 och på vilken *den nya lagstiftningens huvudbestämmelser* blir tillämpliga, utan inkomstprövning erhåller rätt till änkepension med samma belopp som ålderspensionen för ensamstående ålderspensionär under förutsättning att hon

*antingen uppnått 50 år vid mannens död och varit gift med honom minst fem år*

*eller har vårdnaden om och stadigvarande bor tillsammans med barn under 16 år, som vid mannens död stadigvarande vistades i makarnas hem,*

*eller fyllt 50 år senast vid den tidpunkt då barn, som avses i föregående stycke, uppnådde 16 års ålder eller eljest upphörde att grunda särskild pensionsrätt för änkan.*

För änka, som vid mannens död eller då barnet uppnådde åldersgränsen ännu ej fyllt 50 år, minskas pensionen med 1/15 för varje år varmed änkans ålder vid den avgörande tidpunkten understiger 50 år. Detta innebär att änka, som då icke fyllt 36 år, är utesluten från rätt till änkepension. Reduktion, som nu sagts, omfattar icke kommunalt bostadstillägg å reducerad änkepension, därest icke så stadgats i de för tilläggets utgivande fastställda grunderna.

Ogift kvinna, som stadigvarande sammanbor med en ogift man vid dennes frånfälle och som har eller har haft barn med honom, likställes med änka i fråga om rätten till änkepension.

Om makar vid mannens frånfälle levat åtskilda efter dom å hemskilnad och denna beviljats på talan av mannen under åberopande av grov försummelse från hustruns sida eller annan dylik omständighet som angives i

11 kap. 2 § första stycket giftermålsbalken, föreligger icke rätt till änkepension för änkan.

Ingår kvinna, som uppbär änkepension, äktenskap skall pensionen indragas. Detsamma skall gälla om kvinnan stadigvarande sammanbor med en man med vilken hon har eller har haft barn eller med vilken hon tidigare har varit gift.

Änka, som gifter om sig, men vars nya äktenskap upplöses inom fem år, återinträder i samma rätt till änkepension som hon kan ha haft före det senare äktenskapets ingående. Motsvarande gäller om sådant samboende som avses i föregående stycke upphör.

Kvinna, vars make avlidit före den 1 juli 1960 och i fråga om vilken *övergångsbestämmelserna* är tillämpliga, erhåller änkepension efter i princip samma regler som gäller för huvudfallen, dock att

*änkepensionen är inkomstprövad* samt

vid pensionsrättens fastställande hänsyn tages endast till *barn, som den 1 juli 1960 icke fyllt 16 år.*

För kvinna, vars make avlidit under tiden 1 juli 1958—30 juni 1960, föreslås en begränsning av inkomstprövningen i så måtto att sådan kvinna garanteras alltid minst skola erhålla,

om hon blivit änka under tiden 1 juli 1958—30 juni 1959, *en tredjedel* av pensionen samt,

om hon blivit änka under tiden 1 juli 1959—30 juni 1960, *två tredjedelar* av pensionen.

Den angivna garantiregeln omfattar icke kommunala bostadstillägg.

Änkepension, som efter avdrag för inkomst understiger 1/15 av full pension, skall icke utgå.

Kommitténs förslag innebär en avsevärd utvidgning av antalet änkepensjonsberättigade kvinnor jämfört med nuvarande lagstiftning. Antalet änkor som blir berättigade till änkepension med tillämpning av *övergångsbestämmelserna* omedelbart från den nya lagstiftningens ikraftträdande — den 1 juli 1960 — kan uppskattas till omkring 62 000. Av dessa torde vid sagda tidpunkt omkring 28 000 uppbära änkepension eller änkebidrag enligt nuvarande lagstiftning, vilka förmåner avses skola omräknas till änkepension enligt de nya reglerna. Återstoden eller omkring 34 000 blir berättigade till änkepension efter ansökan. Antalet änkor med änkepension enligt *övergångsbestämmelserna* sjunker sedan för varje år. I stället tillkommer nya änkefall, där pension skall utgå enligt *huvudbestämmelserna*. Det antal änkor som på grund av nämnda bestämmelser blir berättigade till änkepension successivt under det första budgetåret efter lagstiftningens ikraftträdande kan uppskattas till i runt tal 11 000 eller omkring 98 procent av alla kvinnor under 67 år, som blir änkor under sagda budgetår.



## KAPITEL VII

### Barnpensioneringen

#### 1. Vissa uppgifter angående de nuvarande särskilda barnbidragen

Barnbidrag enligt nu gällande lag om särskilda barnbidrag till änkors och invaliders m. fl. barn kan med hänsyn till de förutsättningar under vilka de utgår hänföras till tre grupper: barnbidrag som utgår såsom *efterlevandeförmån*, barnbidrag som utgör ett *komplement till försörjarens folkpension* och barnbidrag till vissa utomäktenskapliga barn med *okänd fader*.

Till den första gruppen, som är den som är av huvudsakligast intresse i förevarande sammanhang, hör barnbidragen för barn, vars *båda föräldrar avlidit* (5 § 1. lagen om särskilda barnbidrag), och barnbidragen för barn, vars *fader eller moder avlidit, såframt vårdnaden om barnet överflyttats till särskilt förordnad förmyndare* samt barnet ej stadigvarande bor tillsammans med den efterlevande av föräldrarna (5 § 2.). Till denna grupp hör vidare barnbidragen för barn, vars *fader avlidit* (6 § 1 mom. 1.).

Till den andra gruppen hör de i 6 § 1 mom. 2.—4. samma lag reglerade fall, då särskilt barnbidrag utgår till barn, vars försörjare (fader eller i vissa fall moder eller styvfader) åtnjuter allmän ålderspension, invalidpension eller sjukbidrag.

Den tredje gruppen regleras i 6 § 1 mom. 5. samma lag.

För adoptivbarn utgår särskilt barnbidrag i huvudsak enligt samma regler som för andra ovan angivna barn men med hänsyn till adoptivföräldrarnas förhållanden i stället för de naturliga föräldrarnas.

Såsom allmän förutsättning för rätt till särskilt barnbidrag gäller, att barnet skall vara svensk medborgare och stadigvarande vistas i riket. Barnbidrag utgår längst t. o. m. den månad under vilken barnet fyller 16 år.

Det särskilda barnbidraget utgör högst 600 kr. per barn och år. Beloppet är inkomstprövat enligt särskilda regler och kan reduceras med hänsyn till såväl barnets som försörjarens inkomst.

Det totala barnbidragsbeståndet i januari 1958 omfattade 29 220 barn, vilka fördelade sig på de olika huvudgrupperna enligt nedanstående uppställning.

<i>Grupp 1</i>	14 861 barn, varav	
där båda föräldrarna avlidit .....		452 barn,
där en av föräldrarna avlidit och vårdnaden överflyttats å särskilt förordnad förmyndare .....		572 »
där fadern avlidit .....		13 837 »
<i>Grupp 2</i>	13 517 barn, varav	
de fall där fadern åtnjöt folkpension .....		13 180 »
<i>Grupp 3</i>		
(barn med okänd fader) .....		842 barn

## 2. Barnförmånerna inom folkpensioneringen enligt 1958 års A-riksdag

*Allmänna pensionsberedningen* framhöll i sitt betänkande om förbättrad pensionering (SOU 1957:7), att vissa av de särskilda barnbidragen, nämligen de som utgått på grund av att barnet förlorat sin huvudsakliga försörjare (jfr grupp 1 ovan), nu fullgör funktionen av *barnpension*. Bestämmelserna om dessa bidrag borde inarbetas i folkpensioneringslagen. Enligt beredningens förslag borde barnpension utgå intill dess barnet fyller 19 år och utan inkomstprövning. Barnpensionen borde fr. o. m. den 1 juli 1960 utgöra 750 kr.

Beträffande de särskilda barnbidrag, som utgår till vissa utomäktenskapliga barn med okänd fader (jfr grupp 3 ovan), anförde beredningen, att de närmast tillhörde familjepolitiken och inte borde hänföras till folkpensioneringssystemet. De borde avskiljas från övriga barnbidrag för att administreras av barnavårdsorganen.

I fråga om återstående särskilda barnbidrag (jfr grupp 2 ovan) uttalade beredningen, att de hade karaktären av *barntillägg* till försörjarens folkpension. Reglerna om dessa tillägg borde införas i folkpensioneringslagen. Även för barntilläggen borde gälla en åldersgräns av 19 år. Tilläggen borde tills vidare vara inkomstprövade och maximibeloppet borde sättas lika med barnpensionen, dvs. 750 kr. den 1 juli 1960.

I proposition nr 55 till 1958 års A-riksdag anslöt sig departementschefen i huvudsak till de riktlinjer som pensionsberedningen dragit upp för familjepensioneringens framtida utformning.

Riksdagens principiella ståndpunktstagande i frågan om barnförmånerna innebar bl. a. att i anslutning till propositionen och pensionsberedningens förslag *barnpension* skall fr. o. m. den 1 juli 1960 utan inkomstprövning utgå i samtliga fall, då barnets huvudsakliga försörjare avlidit, intill dess barnet fyller 19 år. Beträffande barnpensionens belopp fann riksdagen emellertid att det borde utgöra 1 000 kr. om året.

Frågan huruvida barnpension skall utgå även då den icke huvudsakliga försörjaren avlidit liksom frågan om pensionen skall utgå med högre belopp, då båda föräldrarna avlidit, vilka frågor genom motioner dragits under riksdagens prövning, hade inte närmare behandlats av pensions-



beredningen. På grund härav och då behovet av ekonomiskt stöd i dessa fall ej heller eljest blivit klarlagt, ansåg riksdagen att förevarande frågor borde utredas. Ifrågavarande utredningsuppdrag har överlämnats till 1958 års socialförsäkringskommitté.

Frågan om *barntillägg* till barn, vars försörjare uppbär folkpension (i regel invalidpension), borde enligt riksdagens mening prövas i samband med den föreslagna utredningen om invalidpensioneringen m. m.

### 3. Barnförmånerna inom tilläggspensioneringen

Beträffande rätten till barnförmåner inom tilläggspensioneringen hänvisas till den redogörelse för familjepensionen inom tilläggspensioneringen som lämnats i kapitel IV. Här må endast i korthet erinras om att barnpension tillkommer den försäkrades egna barn, som icke fyllt 19 år. Det är utan betydelse om den försäkrades egna barn är födda inom eller utom äktenskapet. Rätt till barnpension föreligger dock ej för barn utom äktenskap, om den försäkrade enligt avtal, som är bindande för barnet, åtagit sig att till dess underhåll utgiva ett visst belopp en gång för alla. Barnpension kan utgå efter försäkrad moder. Dock kan tilläggspension ej utgå samtidigt efter båda föräldrarna. I sådant fall utgår den av pensionerna som är störst.

Med egna barn likställes barn som den försäkrade adopterat. Rätt till barnpension föreligger dock ej för barn, som är adopterat av annan än den försäkrade eller dennes make (bortadopterat barn). Sådant barn har i stället rätt till pension efter adoptivföräldrarna.

Familjepensionen inom tilläggspensioneringen utgör viss procentuell andel (från 40 procent, då det blott finns en pensionsberättigad efterlevande, upp till 80 procent vid fem eller flera pensionsberättigade efterlevande) av den pension som den försäkrade var berättigad till eller skulle ha kommit i åtnjutande av, om rätt till förtidspension inträtt för honom vid dödsfallet.

Familjepensionen är maximerad till högst 80 procent av den försäkrades egenpension. I förarbetena har i detta hänseende framhållits att, om den avlidne t. ex. var förtidspensionär med hel förtidspension, det i en pensionering av ifrågavarande slag inte kunde anses tilltalande, att familjen skulle kunna erhålla lika stor pension efter pensionärens död som medan han levde. Pensionärens fränfälle skulle i så fall kunna medföra en förbättring av de övriga familjemedlemmarnas försörjningsläge, eftersom pensionen skulle vara densamma men kostnaden för pensionärens uppehälle och måhända även kostnaden för särskild vård av honom skulle bortfalla.

Som framhållits i det föregående vid behandlingen av änkepensioneringen torde de överförsäkringsproblem som kan uppkomma vid från folkpensioneringen och tilläggspensioneringen samtidigt utgående familje-

pensionsförmåner komma att upptagas av kommittén i samband med utredningen om samordningen av de båda pensionssystemen.

#### 4. Allmänna synpunkter på utredningsuppdraget

Vad kommittén främst erhållit i uppdrag att utreda i fråga om barnförmånerna inom folkpensioneringen gäller dels frågan om barnpensioner i sådana fall då den av föräldrarna avlidit som icke är den huvudsakliga försörjaren, dels frågan, huruvida barnpensioner skall utgå med högre belopp då båda föräldrarna avlidit, och dels frågan om barntillägg till barn, vars försörjare uppstår folkpension, i regel invalidpension. Barntilläggen bör enligt utredningsdirektiven behandlas i samband med utredningen om invalidpensioneringen — alltså i nästa etapp av kommitténs arbete.

Utöver de nämnda frågorna måste emellertid vissa andra problem angående barnpensionerna också upptagas till behandling. Sålunda bör beslutet att barnpension skall utgå till barn, som förlorat sin »huvudsakliga försörjare», närmare preciseras och, som framgår av det följande, i det väsentliga tagas under omprövning. Vidare måste kommittén taga ställning bl. a. till frågan, om barn skall bibehållas vid sin rätt till barnpension, då fadern eller modern gifter om sig.

Fråga uppkommer även om icke införandet av barnpensioner fr. o. m. den 1 juli 1960 nödvändiggör en viss provisorisk höjning av de därefter kvarstående särskilda barnbidragen.

#### 5. Barnpensioneringens omfattning

Det första spörsmål som uppstår sig är *vilka grupper av barn som bör omfattas av en lagstiftning* om efterlevandeförmåner åt barn, dvs. den pensionsberättigade kretsen.

En återblick på folkpensioneringens utveckling visar att vissa arbetsoförmögna personers egna barn och adoptivbarn först erhöll ekonomiskt stöd inom folkpensioneringen. För ifrågavarande barn utgick från år 1918 s. k. barntillägg, om barnens huvudförsörjare genom sjukdom eller ålderdom blivit arbetsoförmögen (invalid i pensionsförsäkringslagens mening).

En annan grupp barn, vars hjälpbehov tidigt uppmärksammades, var änkornas barn och de föräldralösa barnen. 1934 års barnpensioneringssakkunniga framhöll i sitt år 1936 avlämnade betänkande om bidrag åt barn till änkor och vissa invalider samt åt föräldralösa barn (SOU 1936:6) att, om föräldrarna sammanlevat i äktenskap, *faderns frånfalle* ofta innebar, icke blott personligt utan även rent ekonomiskt, en sådan katastrof för familjen, att dess levnadsställning helt förändrades. I de flesta fall var det nämligen genom mannens arbetskraft, som familjen erhållit



sin huvudsakliga försörjning. En lagstiftning borde därför i första hand omfatta änkornas barn.

Huru stor betydelse ur försörjningssynpunkt, som i ett äktenskap borde tillmätas *moderns frånfälle*, var däremot en fråga som var betydligt svårare att besvara. Det ansågs obestridligt att makans och moderns bortgång ofta medförde ekonomiska svårigheter för mannen och barnen, icke blott då hon i livstiden genom förvärvsarbete lämnat tillskott till det gemensamma hushållet utan även då hennes arbete varit förlagt uteslutande till hemmet. Ur ekonomisk synpunkt kunde emellertid hustruns frånfälle i regel icke tillmätas samma betydelse som mannens, och även om en änklings efter hustruns död kunde få svårigheter för sina barns vård, ansågs han i allmänhet kunna anskaffa nödig hjälp i hemmet utan att därför behöva det allmännas stöd. På i huvudsak nu anförda skäl fann de sakkunniga att hjälp av ifrågavarande karaktär icke borde tillförsäkras barn till arbetsföra änklingar.

På grundval av de sakkunnigas förslag tillkom 1937 års lag om barnbidrag, som i anslutning till förslaget i huvudsak omfattade tre huvudgrupper barn, nämligen barn vars föräldrar avlidit, barn vars fader avlidit samt barn till vissa arbetsoförmögna personer. För föräldralösa och faderlösa barn gällde samma bidragsrätt oberoende av om barnen var födda inom eller utom äktenskap. Bidraget utgick med förhöjt belopp för barn, vars båda föräldrar avlidit.

År 1947 tillkom på förslag av *socialvårdskommittén* (SOU 1947: 21) en ny lagstiftning, nämligen lagen om särskilda barnbidrag. Rörande nyheterna i denna lag må här blott nämnas att med föräldralösa barn, vilka fortfarande ansågs skola erhålla förhöjt barnbidrag, jämställdes barn, vars fader eller moder avlidit, då vårdnaden om barnet överflyttats till särskilt förordnad förmyndare och barnet ej stadigvarande bodde tillsammans med den efterlevande av föräldrarna.

Socialvårdskommittén diskuterade i det betänkande som låg till grund för lagstiftningen om de särskilda barnbidragen även frågan om bidrag till änklings barn men fann inte skäl föreslå att barnbidrag skulle utgå i sådant fall. Det särskilda hjälpbehov som föranleddes av de genom hustruns frånfälle ökade kostnaderna för skötseln av hemmet och barnen borde enligt socialvårdskommitténs åsikt täckas av änklingsbidrag enligt det förslag om bidrag till änkor och änklingar med barn som kommittén samtidigt framlade.

I proposition nr 288 till 1947 års riksdag anslöt sig föredragande departementschefen till vad socialvårdskommittén i angivna avseenden föreslagit, vilket också godkändes av riksdagen. I motiveringen för denna ståndpunkt anfördes bl. a., att vår familjerättsliga lagstiftning icke gjorde någon skillnad mellan makarna. Att mannen i de flesta fall vore huvudförsörjaren återspeglade sig sålunda icke i denna lagstiftning. Rent principiellt måste

det därför vara riktigt att barn, vars moder avlidit, i bidragshänseende skulle vara likställt med barn, vars fader avlidit. Befarade svårigheter i den praktiska tillämpningen ansågs dock väga så tungt, att det var ofrånkomligt att undantaga barn, vars moder avlidit, från rätten till särskilt barnbidrag.

Kommittén vill i det följande återge några synpunkter som *familjeberedningen* anförde i sitt år 1956 avlämnade betänkande (SOU 1956: 47) om stöd åt ofullständiga familjer. Beredningen hade tillkallats för att inom socialdepartementet biträda vid handläggning av frågan om samhällets stödåtgärder för barnfamiljerna och därmed sammanhängande spörsmål.

I kapitlet Kontanta samhällsbidrag för barnens försörjning angav beredningen följande principiella synpunkter på hjälpbehovet.

Analysen av det ekonomiska läget för *ensamstående mödrar och deras barn* leder till slutsatsen, att ett särskilt stöd för barnförsörjningen inom dessa ofullständiga familjer behövs vid sidan av de allmänna barnbidragen. Vad som främst konstituerar detta behov är självfallet det förhållande, att det direkta ansvaret för barnens försörjning åvilar endast en vuxen. Härtill kommer att kvinnornas inkomstläge och allmänna situation på arbetsmarknaden ytterligare skärper disproportionen mellan behov och försörjningsförmåga.

Flertalet gifta kvinnor med barn har icke något förvärvsarbete utan ägnar sig uteslutande åt skötseln av hemmet och barnen. Det är alltså i allmänhet mannen, som ensam svarar för de kontanta inkomsterna. Om hans bidrag till familjens försörjning uteblir, betyder detta i regel att kvinnan är hänvisad till att med den ofta avsevärt blygsammare inkomst hon själv kan erhålla dels tillgodose de behov — bortsett från mannens egen konsumtion — som tidigare blivit täckta med mannens inkomst, dels bära utlägg för hemhjälp eller andra vårdkostnader för barnen.

Om familjen i stället består av *man och barn* är situationen åtminstone delvis en annan. Är han arbetsför har han i regel ett arbete, som ger honom samma inkomst som när familjen var fullständig. Han måste avlöna arbetskraft för barnens vård och i regel även för hemarbetet i övrigt, och den högre kostnad detta innebär i förhållande till kostnaderna för hustruns konsumtion utgör i stort sett ett mått på försämringen av familjens ekonomiska förmåga. Måhända bör man dessutom räkna med att hans förvärvsmöjligheter blir något beskurna, eftersom han knappast kan förutsätta att en anställd hemarbetskraft skall prestera lika stora arbetsinsatser som en hemarbetande hustru.

I båda fallen innebär det under alla förhållanden en krympning av familjens ekonomiska bas, om någon av föräldrarna förlorar sin försörjningsförmåga eller undandrar sig sina förpliktelser. Detta gäller oavsett om det är fadern eller modern som försvinner ur familjekretsen. Om förvärvsarbetskraft bortfaller, blir följden en minskning av penninginkomsten; om hemarbetskraft går förlorad ökar kostnaden för hemarbetet, bl. a. barnens vård. Diskussionen om samhällsligt stöd åt barnen i ofullständiga familjer synes därför inte kunna begränsas till att gälla familjer med kvinnlig hushållsföreståndare. Även familjer i vilka modern är invalid eller mannen är änkling eller där han är frånskild och har vårdnaden om barnen måste komma in i bilden.

I fråga om familjer, i vilka föreståndaren är *änkling eller frånskild*, konstaterade beredningen, att en viss försämring av familjeekonomien



naturligen inträder, när familjen blir ofullständig. Om denna försämring icke kompenseras genom underhållsbidrag, som kan vara fallet när familjen består av frånskild med barn, kan ett behov av ekonomiskt stöd, stort eller litet, generellt presumeras. Något allmängiltigt mått på storleksordningen av detta behov kunde dock ej erhållas.

I fråga om kretsen av de bidragsberättigade anförde familjeberedningen följande.

Ett karakteristikum för såväl bidragsförskottslagen som lagen om särskilda barnbidrag har länge varit att rätten till förskott eller bidrag i vissa fall varit beroende av könstillhörighet. Före innevarande års ändring av bidragsförskottslagen kunde sålunda förskott endast beviljas å bidrag, som fadern förpliktats erlägga. Den nyligen genomförda ändringen av lagen innebär, att jämväl underhållsbidrag, som barnets moder skall betala, kan förskottas av allmänna medel. Vad beträffar lagen om särskilda barnbidrag gäller alltfört, att sådana kan tillkomma barn till änkor men ej barn till änklingar (såvida inte dessa åtnjuter folkpension). Vidare kan bidrag tillkomma barn, vars moder åtnjuter folkpension, allenast under förutsättning att föräldrarna ej sammanbor och att modern har vårdnaden om eller stadigvarande bor tillsammans med barnet. Uppbär fadern folkpension, utgår särskilt barnbidrag, även om föräldrarna sammanbor.

De här ifrågavarande bestämmelserna utgår från ett rådande faktiskt förhållande, nämligen att fadern i flertalet fall är den som tillför familjen de huvudsakliga penninginkomsterna. Om hans försörjningsförmåga blir otillräcklig, har samhället därför ansetts böra under alla förhållanden träda hjälpsamt emellan. Även ett bortfall av den hemarbetande moderns försörjningsförmåga påverkar i väsentlig grad familjeekonomien. Penninginkomsten för familjen minskas emellertid inte, och med det betraktelsesätt som för närvarande tillämpas anses därmed något hjälpbehov icke uppkomma.

Familjeberedningen har i föregående resonemang hävdadt, att förlust på ena eller andra sättet av en försörjare får anses framkalla ett hjälpbehov. Det är m. a. o. från principiell synpunkt likgiltigt, till vilket kön försörjaren hör. Skulle denna princip konsekvent upprätthållas, borde resultatet bli, att könsgränserna borttoges även i lagen om särskilda barnbidrag, så att dylika bidrag utginge utan hänsyn till om den kvarstående försörjaren är man eller kvinna.

Behålles inkomstprövningen, förefaller det självklart, att någon könsgräns ej bör finnas. Om en familj med kvinnlig försörjare har samma inkomst som en familj med manlig försörjare, kan det ju icke rimligen hävdas, att ett större hjälpbehov skulle föreligga i den förstnämnda familjen enbart på grund av försörjarens kön.

Slopas inkomstprövningen, kan det från vissa synpunkter anses föreligga än starkare skäl att även borttaga könsgränsen. Om nämligen familjer med kvinnliga försörjare skulle komma i åtnjutande av bidrag utan att deras behov blir individuellt prövat, skulle det te sig egendomligt och stötande, om familjer med manliga försörjare bleve utan sådant stöd, även när deras inkomster vore mycket små. Å andra sidan är det klart, att hjälpbehovet för kvinnorna genomsnittligt sett, på grund av deras mindre gynnade ställning på arbetsmarknaden, kan konstateras vara större än för männen. Slopas inkomstprövningen i det enskilda fallet innebär ju detta, att hjälpbehovet presumeras på generella grunder, och det kan då knappast råda något tvivel om att behovet måste anses vara störst i de ofullständiga familjer, som har kvinnliga föreståndare.

Efter samråd med allmänna pensionsberedningen fann familjeberedningen det icke lämpligt att, innan pensionsberedningens förslag förelåg, taga ställning till frågan om en utvidgning av bidragsrätten till änklings barn.

Enligt *pensionsberedningens* förslag skulle barnpension utgå till barn som förlorat sin »huvudsakliga försörjare». Någon definition av begreppet huvudsaklig försörjare lämnades dock icke.

I detta sammanhang må emellertid erinras om vissa bestämmelser i 6 § lagen om allmän sjukförsäkring. Som allmän regel gäller enligt 6 § 1 st. att varje medlem i allmän sjukkassa är sjukvårdsförsäkrad. På grund av sådan försäkring är jämväl i riket bosatt barn till medlemmen under 16 år sjukvårdsförsäkrat. Om barn skulle bli sjukvårdsförsäkrat genom makars försäkring skall enligt 6 § 2 st. barnet anses vara försäkrat allenast såsom barn till mannen. Sjukkassa må dock efter framställning av makarna medgiva, att barnet i stället skall vara sjukvårdsförsäkrat såsom barn till hustrun. Sådant medgivande må lämnas allenast såframt hustruns årsinkomst av förvärvsarbete överstiger mannens årsinkomst av dylikt arbete.

I fråga om dessa bestämmelser anfördes i proposition nr 312/1946 följande.

Under bestående äktenskap tillkommer emellertid vårdnaden om barn regelmässigt båda föräldrarna, och därest icke nyssnämnda regler kompletterades med andra, skulle följderna bli, att barn komme att räknas som familjemedlem till båda makarna. För att undvika därmed förbundna olägenheter har i andra stycket av paragrafen upptagits en bestämmelse, att i dylikt fall barnet skall räknas såsom familjemedlem till den av makarna, som är att anse såsom den huvudsakliga försörjaren, dvs. i regel mannen. Om hustrun i det särskilda fallet i realiteten skulle vara den huvudsakliga försörjaren, har dock möjlighet ansetts böra finnas för makarna att få barn, som eljest skulle räknas såsom familjemedlem till mannen, överfört såsom familjemedlem till hustrun för att därigenom få barntillägget till sjukpenningen anknutet till hustruns sjukpenning.

Då det gäller att anknyta rätten till barnpension inom folkpensioneringen till den omständigheten att barnets huvudsakliga försörjare avlidit, torde det enligt kommitténs åsikt i praktiken uppkomma betydande svårigheter. Även om man har anledning utgå ifrån att mannen i regel är den huvudsakliga försörjaren, torde — såvitt icke annat föreskrives — utredning härom erfordras i varje särskilt fall. Mången gång skulle också svårigheter uppkomma att rätteligen bedöma, om den ena eller andra maken varit den huvudsakliga försörjaren, t. ex. om båda makarna haft förvärvsarbete och ungefär lika stor arbetsinkomst. Den huvudsakliga försörjningsbördan kan också ha växlat, så att den tidvis åvilat den ena maken och tidvis den andre. Familjefadern kan ha varit sjuklig under en



längre tid och endast i begränsad omfattning kunnat bidra till familjens försörjning, som därför i huvudsak kommit att åvila hustrun. Det vore knappast rimligt, om man i ett sådant fall skulle vid hans frånfälle anse att barnpension inte kan ifrågakomma för makarnas barn på grund av att den efterlevande hustrun varit den huvudsakliga försörjaren. Härtill kommer att med en barnpensionsålder av 19 år många pensionsberättigade barn i de högre åldersgrupperna kommer att vara självförsörjande, varvid ingen av föräldrarna kan anses vara barnets huvudsakliga försörjare.

Kommittén har på grund härav funnit det mest ändamålsenligt att vid utformandet av barnpensionsbestämmelserna bortse från vem av föräldrarna som varit att anse som den huvudsakliga försörjaren. Detta kommer att i hög grad underlätta tillämpningen av bestämmelserna i praktiken.

Att med en sådan utgångspunkt rätt till barnpension bör föreligga för barn, vars *fader* avlidit, framstår som naturligt. I sådant fall utgår särskilt barnbidrag enligt nuvarande lagstiftning.

Härefter uppkommer frågan om rätt till barnpension för barn, vars *moder* avlidit. Härmed sammanhängande spörsmål kan ses ur såväl principiella som praktiska synpunkter.

Ur principiell synpunkt må det här vara tillräckligt att hänvisa till den i det föregående berörda diskussionen, där det bl. a. åberopats att den familjerättsliga lagstiftningen i vårt land icke gör någon skillnad mellan makarna. Denna princip om likställighet mellan könen har ansetts motivera likställighet mellan änklingar med hemmavarande minderåriga barn och änkor med sådana barn. I dessa fall utgår änklings- resp. änkebidrag. Beträffande barnen till änklingar och änkor råder emellertid icke likställighet. Änkebarnen är berättigade till särskilt barnbidrag, under det att änklingsbarnen är uteslutna därifrån. Enligt kommitténs mening låter det sig inte göra att konstruera pensioneringen med utgångspunkt från nyssnämnda likställighetsprincip, särskilt om man avvisar tanken på änklingspensioner.

Bedömer man frågan om det allmännas ekonomiska stöd till änklingar med barn ur praktiska och sociala synpunkter, torde man finna att ett hjälpbehov ofta föreligger. Delade meningar kan givetvis råda beträffande frågan om utformningen av hjälpen, dvs. om man skall skilja på stöd åt barnens försörjning och stöd åt familjeföreståndarens egen försörjning. Härvid kommer frågan om barnpensioner för moderlösa barn att bli nära förknippad med frågan om änklingspensionerna.

Enligt riksdagens uttalande bör frågan om änklingspensionering utredas samtidigt med frågan, huruvida barnpensioner skall utgå även då den icke huvudsakliga försörjaren (i regel modern) avlidit. Av socialministern utfärdade direktiv för kommitténs arbete ansluter sig till av riksdagen uttalade önskemål. Härav följer att kommittén äger ingå på en

fri bedömning av det ekonomiska stöd som samhället inom folkpensioneringens ram bör bereda änklingsarna och deras barn. Olika lösningar kan därvid övervägas.

Pensionsberedningen anvisade en lösning. Den innebar, att arbetsföra änklingsarna med barn i hemmet skulle erhålla änklingspension, motsvarande hälften av full änkepension, under det att änklingsarnas barn skulle erhålla pension endast om den avlidna hustrun varit att anse såsom den huvudsakliga försörjaren. Då mannen i allmänhet är den huvudsakliga försörjaren, skulle änklingsarnas barn enligt beredningens förslag i regel icke erhålla pension. Såsom allmän motivering till förslaget om änklingspension framhöll beredningen, att änklingsarna med icke vuxna barn i hemmet ofta befinner sig i ett svårt läge, eftersom den kvinnliga arbetskraft, som vanligen behövs i hemmet, ställer sig mycket kostsam. Samtidigt förutsattes att en änklingsfamilj normalt har större arbetsinkomst än en änka i motsvarande situation.

En annan lösning är att låta barnpensioner utgå till samtliga barn, som förlorat endera av föräldrarna, alltså även till änklingsbarnen, utan att samtidigt tillerkänna änklingspension för egen del. En sådan anordning har den fördelen, att hjälpen kan avvägas med hänsyn till antalet barn i familjen. Detta alternativ skulle medföra ekonomisk hjälp också i de fall då barnen eller något av dem icke tillhör änklingshushåll utan är lämnade i annans vård (utackorderade hos anhöriga eller andra), något som torde vara oftare förekommande i änklingsfamiljer än i familjer, där fadern är död men modern lever.

Nu nämnda lösningar kan tillämpas var för sig men också kombineras med varandra så att änklingspension erhålls för egen del och barnen barnpensioner i analogi med nu utgående förmåner till änka och barn. Villkoren för lösningen som ur änklingsfamiljens synpunkt är förmånligast, beror på förmånernas avvägning och barnantalet i det enskilda fallet. I princip torde man vid bedömandet av effekten av det ekonomiska stödet böra fästa mindre avseende vid en teoretisk uppdelning av detta på änklingspension och barnpension. Den huvudsakliga vikten bör fästas vid den totala effekten på familjeenheten, dvs. på det gemensamma hushållet.

Vid övervägande av de anförda omständigheterna har kommittén funnit, att det allmänna stödet åt barnfamiljer, där modern avlidit, lämpligast bör utformas som ett bidrag till barnets egen försörjning. Kommittén föreslår därför, att barnpension skall utgå även till barn, vars moder avlidit. Härigenom kommer hjälpen att anpassas med hänsyn till barnens antal, och även moderlösa barn, som icke vistas i hemmet utan är lämnade i annans vård, kan bli delaktiga av hjälpen.

Huruvida vid sidan av barnpensionerna något stöd åt änklingsarna i



form av änklingspensioner härvid kan anses erforderligt, kommer att närmare behandlas i nästkommande kapitel.

Eftersom kommittén beslutat föreslå, att barnpension skall utgå både till barn, vars fader avlidit, och till barn, vars moder avlidit, följer härav att barnpension också tillkommer barn, vars båda föräldrar avlidit. Särskilda regler för föräldralösa och med dem jämställda barn kommer härvid endast att erfordras, om pensionen till dessa barn anses böra utgå med högre belopp än till övriga barn. Kommittén återkommer till denna fråga i det följande.

De föreslagna reglerna bör avse såväl barn i äktenskap som barn utom äktenskap. Enligt lagen om försäkring för allmän tilläggspension uteslutes barn utom äktenskap från rätt till barnpension, därest den försäkrade enligt avtal, som är bindande för barnet, åtagit sig att till dess underhåll utgiva visst belopp en gång för alla. Ett motsvarande undantagsstadgande finnes i yrkesskadelagstiftningen men däremot ej i barnbidragslagen.

Då den avlidne genom engångsbelopp med bindande verkan för barnet avlöst sin normala underhållsskyldighet mot detta, röner barnets försörjning ingen inverkan av hans dödsfall. På grund härav och med hänsyn till önskvärdheten att erhålla likformiga regler i detta avseende inom folkpensioneringen och tilläggspensioneringen har kommittén funnit att det angivna undantagsstadgandet bör införas även för barnpensionerna inom folkpensioneringen.

Med så hög åldersgräns som 19 år för rätt till barnpension, kommer det att inträffa, att barn ingår äktenskap, innan denna åldersgräns uppnåtts. Fråga uppstår härvid om giftermålet skall inverka på rätten till barnpension om någon av föräldrarna avlider, sedan barnet ingått äktenskap. Frågan är av ringa praktisk och ekonomisk betydelse. Den rätt till familjepension som barn har enligt de statliga och kommunala familjepensionsreglementena påverkas icke av barnets giftermål. Icke heller inom tilläggspensioneringen finnes något stadgande, som inskränker rätten till barnpension i detta hänseende.

Kommittén har icke funnit tillräckliga skäl föreligga att föreslå någon begränsning av rätten till barnpension för barn, som ingått äktenskap.

#### **6. Rätt till barnpension för adoptivbarn m. fl.**

Enligt tidigare gällande lagstiftning har adoptivbarn stått i familjerättsligt förhållande både till adoptanten och till sin egen släkt, ehuru barnet ofta rent faktiskt varit avskuret från förbindelse med släkten. Genom lagändringar, som trätt i kraft den 1 juli i år, har adoptivbarns allmänna rättsställning omgestaltats så att barnet i princip kommer att stå i samma förhållande till

adoptanten och hans släkt som ett adoptantens eget barn, varvid samtidigt det familjerättsliga bandet mellan adoptivbarnet och dess släkt avskäres. Konsekvenserna härav framträder främst i fråga om arvsrätten men också beträffande frågan om underhållsskyldigheten mellan de naturliga föräldrarna och adoptivbarnet. I den senare delen har tidigare gällt, att föräldrarna haft icke primär men väl subsidiär underhållsskyldighet mot sitt bortadopterade barn och att barnet trots adoptionen varit pliktigt att vid behov underhålla föräldrarna. Enligt de nya reglerna upphör underhållsskyldigheten mellan föräldrarna och barnet i och med att barnet bortadopteras. Då den som är gift adopterar sin makes barn, kvarstår dock givetvis det familjerättsliga bandet med den naturliga fadern eller modern. Adoptionen har i detta fall till syfte att barnet skall få samma rättsställning i förhållande till båda makarna.

Adoptionen avser att skapa ett band mellan adoptivföräldrar och barn, vilket så nära som möjligt överensstämmer med det som finns mellan föräldrar och bröstavingar. Härav följer att adoptivbarn bör erhålla samma rätt till barnpension som övriga barn men att rätten bör bedömas med hänsyn till adoptivföräldrarnas förhållanden i stället för de naturliga föräldrarnas. I enlighet med dessa grundsatser regleras också adoptivbarnens nuvarande rätt till särskilt barnbidrag. Vidare må nämnas att adoptivbarn enligt yrkeskadeförsäkringslagen äger samma rätt till livränta som eget barn. Lagen om försäkring för allmän tilläggspension stadgar att adoptivbarn likställes med eget barn.

Kommittén föreslår därför att adoptivbarn vid bedömande av rätten till barnpension inom folkpensioneringen likställes med eget barn.

Reglerna härom bör som framgår av det förut sagda kompletteras med en bestämmelse, som hindrar att ett bortadopterat barn får rätt till barnpension efter sina naturliga föräldrar. Någon anledning att utge sådan pension efter de naturliga föräldrarna finnes icke, då banden med dem helt avklippts genom bortadopteringen. I överensstämmelse med vad som gäller inom tilläggspensioneringen bör bestämmelsen härom givas den utformningen att barnpension ej skall utgå till barn, som är adopterat av annan än den avlidne eller dennes make.

Kommitténs ståndpunktstaganden i fråga om den barnpensionsberättigade kretsen innebär att barnpension efter en avlidne person icke utgår till andra makens barn eller adoptivbarn, som varken är barn till den avlidne eller adopterat av honom. Ej heller utgår barnpension till fosterbarn.

## 7. Barnpensionens storlek

Enligt riksdagens principbeslut skall barnpension till barn, vars huvudsakliga försörjare avlidit, utgå med ett belopp av 1 000 kr. om året. Härmed



torde man ha avsett pensionsnivån vid den nya lagstiftningens ikraftträdande den 1 juli 1960.

Kommittén har som framgår av det föregående intagit den ståndpunkten, att barnpension bör utgå till såväl faderlösa som moderlösa barn, oavsett vilken av föräldrarna som varit att betrakta som den huvudsakliga försörjaren. Enligt kommitténs mening bör pensionsbeloppet vara detsamma, vare sig det är fråga om faderlösa eller moderlösa barn.

Frågan, huruvida barnpension bör utgå med högre belopp, *då båda föräldrarna avlidit*, hör enligt utredningsdirektiven till de spörsmål som kommittén erhållit i uppdrag att utreda.

Antalet föräldralösa och med dem likställda barn under 19 år är relativt litet. Sammanlagt torde det vara fråga om ca 3 000 barn.

Till belysning av spörsmålet vill kommittén först redovisa några synpunkter som tidigare åberopats vid avvägningen av barnbidragens belopp.

Barnbidrag till föräldralösa barn har funnits sedan år 1938. Förslag härom hade avgivits av 1934 års barnpensioneringssakkunniga. För bedömande av barnbidragets belopp hade de sakkunniga införskaffat vissa utredningar beträffande fattigvårdsunderstöd till änkor med minderåriga barn och rörande barnavårdsnämndernas utackorderingskostnader. Med ledning härav stannade de sakkunniga vid att föreslå belopp, som ungefärligen skulle motsvara medeltalet av det månatliga fattigvårdsunderstöd som lämnades för minderåriga barn till änkor. För sådana barn skulle bidrag utgå för första barnet med högst 240, 300 och 360 kr. i resp. ortsgrupper 1—3 och därefter med proportionellt minskade belopp i den mån barnantalet var större. Utan annan närmare motivering än att barnbidraget till föräldralösa barn borde utgå med högre belopp än till andra barn, bestämdes barnbidraget för de föräldralösa barnen till 300, 360 och 420 kr. i resp. ortsgrupper.

Barnbidragslagen ersattes fr. o. m. den 1 januari 1948 med lagen om särskilda barnbidrag. Den tidigare graderingen av barnbidragen efter dyrort och efter barnantalet inom varje familj upphörde nu. Man fann däremot icke anledning att frångå differentieringen av bidragsbeloppen för å ena sidan föräldralösa och med dem jämställda barn och å andra sidan övriga bidragsberättigade barn. För barn tillhörande den förra gruppen fastställdes barnbidragets maximibelopp till 420 kr. och för barn i den senare gruppen till 250 kr. Det må anmärkas att allmänna barnbidrag å 260 kr. samtidigt infördes. De särskilda barnbidragens belopp fastställdes med ledning av vissa för 1941 års befolkningsutredning verkställda undersökningar om barnkostnadernas storlek och statsmakterna utgick från att de särskilda barnbidragen jämte övriga samhällliga barnförmåner, såsom de allmänna barnbidragen och de fria skolmåltiderna, skulle i princip svara mot de totala kostnaderna för barnens försörjning vid en av samhället accepterad stan-

dard. Tanken var således att komplettering av förmånerna med understöd efter fri behovsprövning skulle behöva förekomma endast i undantagsfall.

Fr. o. m. den 1 juli 1953 bröts principen om högre barnbidrag för de föräldralösa barnen. Lagändringen var föranledd av en i oktober 1952 inom socialdepartementet upprättad promemoria angående särskilda barnbidrag och andra hjälpformer för ensamstående mödrar. Däri erinrades om att de dåvarande maximibeloppen för barnbidragen på många håll låg under fattigvårdsstandarden och var avsevärt lägre än de fosterlegor som socialstyrelsen ansåg motiverade. Utan mycket avsevärda kommunala tillägg till förmånerna kunde, framhölls det i promemorian, dessa förmåner icke förslå till försörjning. Det ifrågasattes huruvida ej de särskilda barnbidragens maximibelopp borde fastställas till 600 kr. om året. Ett månatligt högsta belopp om 50 kr. ansågs ej vara tilltaget i överkant utan ansågs ligga i närheten av — om också under — riksgenomsnittet för fattigvård och fosterlegor.

I promemorian uttalades vidare den meningen, att det ur sociala synpunkter syntes motiverat att barnbidragen i samtliga fall bestämdes lika till sitt högsta belopp. I praktiken förekomme det icke så sällan, att barn som endast kunde få det lägre bidraget befunne sig i en situation fullt jämförlig med läget för de barn som åtnjöte det högre bidraget. Bidragen syntes därför böra avvägas efter barnens behov i förhållande till den av försörjaren ådagalagda förmågan att svara för försörjningen, vilket skedde genom att bidraget var inkomstprövat med hänsyn till försörjarens inkomst. Ett avsteg från denna regel borde göras beträffande de föräldralösa barnen. Eftersom fosterföräldrarna, om sådana finnes, icke hade försörjningsplikt gentemot barnet borde man för deras del ej fråga efter försörjningsförmågan.

I proposition nr 36 till 1953 års riksdag föreslog socialministern, att det särskilda barnbidraget skulle generellt för *alla kategorier av barn*, som omfattades av lagen, fastställas till *högst 600 kr. om året*. Detta förslag godkändes av riksdagen. Ur socialministerns motivering till lagändringen må här återges följande.

Då jag vid avvägningen av det särskilda barnbidragets belopp utgått från barnets behov har detta skett med den förutsättningen, att barnet ej erhåller något understöd från den som har försörjningsplikt i förhållande till barnet. Avseende har med andra ord icke fästs vid om barnet har någon försörjare eller icke. Beloppet avser alltså såväl de föräldralösa barnen som de övriga barnkategorier, som är bidragsberättigade. Emellertid måste det förhållandet att de senare har båda eller den ene av föräldrarna i livet, som kan draga försorg om barnet, böra verka reducerande på barnbidragets storlek, enär behovet av understöd från det allmänna då blir mindre. Denna inverkan bör dock enligt min mening icke komma till uttryck däri att olika grundbelopp fastställas för föräldralösa och för andra barn, utan endast i så måtto, att försörjarens förmåga att svara för försörjningen inverkar minskande på bidraget i det speciella fallet. Försörjningsförmågan synes därvid endast kunna mätas genom hänsynstagande till den försörjningsskyldiges ekonomi. Barnbidraget bör med andra ord, där försörjare finnes, vara inkomstprövat med hänsyn till försörjarens inkomst.



Vid den tidigare avvägningen av barnbidragsbeloppen för de olika barnkategorierna har man, såsom framgår av den lämnade redogörelsen, gått fram efter två skilda linjer. *Å ena sidan* anfördes vid barnbidragens tillkomst att barnbidragen till faderlösa barn borde utgå med belopp som ungefärligen skulle motsvara medeltalet av det månatliga fattigvårdsunderstöd, som lämnades för minderåriga barn till änkor, samt att barnbidraget för föräldralösa barn borde utgå med högre belopp än för andra barn. *Å andra sidan* ansågs det, när barnbidragets maximibelopp genom 1953 års reform gjordes lika för alla barn, att man borde utgå från de föräldralösa barnens behov av understöd. Om de övriga barnen hade båda eller den ene av föräldrarna i livet, som kunde draga försorg om dem, borde detta komma till uttryck på det sättet att barnbidraget reducerades med hänsyn till den försörjningsskyldiges ekonomi.

När det nu gäller att taga ställning till frågan om barnpension bör utgå med högre belopp till föräldralösa barn än till övriga pensionsberättigade barn, är utgångsläget det att pensionen för barn, som förlorat sin huvudsakliga försörjare, enligt riksdagens ställningstagande skall utgöra 1 000 kr. om året, oberoende av den efterlevande försörjarens eller barnets egen inkomst. Detta belopp är lika litet som av pensionsberedningen föreslagna 750 kr. något uttryck för barnkostnadens storlek utan får mera anses ha framkommit som en efter fritt skön gjord uppräknings av det nuvarande barnbidragsbeloppet 600 kr. Man torde också kunna säga att uppräkningsen är avsedd att kompensera penningvärdets förändringar, varjämte viss hänsyn tagits till standardutvecklingen. Någon principiell motivering eller målsättning har i varje fall icke angivits såsom grund för barnpensionsnivån för de fader- eller moderlösa barnen. Man bör emellertid hålla i minnet att ifrågavarande barn har en av föräldrarna i livet, som ofta genom kontantbidrag eller genom vård och tillsyn lämnar sitt bidrag till barnets försörjning. Vidare må framhållas att de fader- eller moderlösa barnen ofta ingår såsom medlem i en ofullständig familj, där vissa konsumtionskostnader såsom utgifter för bostad m. m. är gemensamma för samtliga familjemedlemmar, varigenom barnets levnadskostnader nedbringas. Det anförda torde ge vid handen att ett fader- eller moderlost barn ofta kan beredas en tillfredsställande försörjning med en lägre pension än som erfordras för de föräldralösa barnen.

Då det icke finns någon av föräldrarna i livet, som kan bidra till ett barns försörjning, kommer barnets behov av bidrag härtill från folk- och tilläggspensioneringen att ofta motsvara den faktiska försörjningskostnaden. Huru stor denna kostnad i genomsnitt är kan knappast generellt besvaras. Detta beror icke blott på att de faktiska utgifterna växlar från fall till fall utan också på att det råder delade meningar om vilka slags utgifter, som skall anses ingå i barnkostnaderna.

Av intresse i detta sammanhang är emellertid vårdkostnaderna för de



fosterbarn som står under barnavårdsnämndernas tillsyn. Med vårdkostnader avses här inackorderingsavgifter i enskilda hem, däremot ej avgifter för den direkta vården på barnhem, sjukhus o. d. och ej heller andra kostnader i samband med vården såsom resor, utrustning m. m. Enligt socialstyrelsens publikation Samhällets barnavård år 1956 växlade inackorderingsavgifterna kraftigt beroende på olika omständigheter såsom barnens ålder och kön, om barnet var inackorderat hos släktingar eller andra och om fosterhemmet var beläget i stad eller på landsbygden. Vårdavgifternas storlek för de vårdavgiftsbetalande (för ca 30 procent av barnen utgick ingen vårdavgift) uppgick år 1956 i genomsnitt till 66 kr. per månad (792 kr./år). Utöver vårdavgiften erhöll fosterföräldrarna allmänt barnbidrag. Enligt under hand inhämtade uppgifter har vårdkostnaden stigit under år 1957 till i genomsnitt 73 kr. per månad (876 kr./år). För under år 1957 nyutackorderade barn utgjorde den genomsnittliga fosterlegan 92 kr. per månad (1 104 kr./år). Under åren 1958 och 1959 torde fosterlegorna ha stigit ytterligare något.

Inackorderingskostnadernas stegring återspeglas i Svenska socialvårdsförbundets taxa vid ersättning för kostnad enligt barnavårdslagen. Enligt den nya taxan fr. o. m. den 1 januari 1958 skall ersättning för av barnavårdsnämnd omhändertagna friska, normala barn utgivas med högst 100 kr. per månad (tidigare 90 kr.). Har barnet annan inkomst eller kontant förmån än arbetsinkomst, skall taxebeloppet minskas med motsvarande förmån; dock skall därvid hänsyn icke tagas till allmänt barnbidrag eller allmänt studiebidrag.

Det kan anmärkas att ovannämnda taxebelopp icke är avsett att vara normgivande vid överenskommelse mellan kommun och fosterhem om vårdkostnadens storlek; man har dock räknat med att omkring 90 procent av inackorderingsavgifterna inrymmes i månadsbeloppet 100 kr.

Det ovan redovisade materialet ger föga ledning då man söker bedöma storleken av pensionen till de föräldralösa barnen. Några mera preciserade hållpunkter för en skälig och riktig avvägning torde dock knappast kunna förebringas. Fixerandet av pensionens storlek blir därför i väsentlig grad en bedömningsfråga. Härvid bör erinras om att det nu gällande barnbidragsbeloppet — 600 kr. — är avvägt med tanke i första hand på ensamstående barn och att för övriga barn en viss gradering av beloppet avsetts skola ske genom en inkomstprövning, vid vilken den efterlevande försörjarens inkomster beaktas. Då inkomstprövningen avskaffas, bortfaller möjligheten till en sådan automatiskt verkande gradering.

Vad som främst manar till återhållsamhet, då det gäller att bestämma barnpensionens storlek för föräldralösa barn inom folkpensioneringen, är att barnen framdeles får möjlighet att bestrida en avsevärd del av sina försörjningskostnader genom de tilläggspensioner de regelmässigt kommer att bli berättigade till. Om en försäkrad avlider och efterlämnar ett barn under



19 år som enda pensionsberättigad efterlevande, kommer detta barn att erhålla barnpension från tilläggs pensioneringen med samma belopp som skulle ha utgått till den avlidnes änka, om pensionsberättigade barn ej funnits. Som en jämförelse angives här nedan med vilka belopp tilläggs pension vid ett basbelopp av 4 000 kr. utgår till å ena sidan vissa faderlösa, å andra sidan vissa föräldralösa barn.

*A. Fadern död, efterlämnar änka och barn*

Faderns inkomst kr.	Tilläggs pension för		
	änka + 1 barn	änka + 2 barn	
6 000	total pension . . . . .	600	720
	därav å varje barn..	180	150
10 000	total pension . . . . .	1 800	2 160
	därav å varje barn..	540	450
20 000	total pension . . . . .	4 800	5 760
	därav å varje barn..	1 440	1 200
30 000	total pension . . . . .	7 800	9 360
	därav å varje barn..	2 340	1 950

*B. Båda föräldrarna döda*

Faderns (moderns) inkomst kr.	Tilläggs pension för		
	1 barn	2 barn	(vartdera)
6 000	480	600	(300)
10 000	1 440	1 800	(900)
20 000	3 840	4 800	(2 400)
30 000	6 240	7 800	(3 900)

Utöver tilläggs pensionen tillkommer enligt båda sammanställningarna barnpensioner från folkpensioneringen samt i sammanställningen A. änkepension från folkpensioneringen.

Den tilläggs pension som tillkommer föräldralösa barn är sålunda avsevärt högre än den som tillkommer barn, vars fader avlidit men vars moder lever och är berättigad till änkepension. Även om kostnaderna för de föräldralösa barnen ofta torde vara högre än för barn, som förlorat endast den ena av föräldrarna, kommer detta sålunda i regel att kompenseras av de högre förmåner det föräldralösa barnet erhåller från tilläggs pensioneringen. Det kan därför enligt kommitténs mening icke vara motiverat att därutöver tillgodose de föräldralösa barnen med en större barnpension från folkpensioneringen än vad som gäller för fader- eller moderlösa barn.

Kommittén föreslår sålunda, att *barnpension skall utgå med samma belopp, 1 000 kr., oavsett om blott en eller båda av barnets föräldrar avlidit.*

### 8. Fråga om indragning av barnpension vid faders eller moders omgifte

Ursprungligen gällde i barnbidragslagen den regeln att barnbidrag åt barn, vars fader avlidit eller vars moder var invalid, indrogs om modern ingick äktenskap med arbetsför man. Denna regel motiverades av barnpensione-

ringssakkunniga med att förutsättningen för samhällets ekonomiska bistånd, nämligen det nödläge som barnförsörjarens frånfälle vållat i dylika fall i allmänhet blivit undanröjt. Vidare borde beaktas den omständigheten, att mannen i det nya äktenskapet enligt civilrättsliga bestämmelser var skyldig att, så länge äktenskapet bestod, efter sin förmåga bidra till styvbarnens underhåll.

Bestämmelser om makes underhållsskyldighet mot andra makens barn tillkom år 1920 i samband med den då genomförda nya äktenskapslagstiftningen. Förevarande regler återfinnes nu i 7 kap. 4 § föräldrabalken och de innebär att om make under sin vårdnad har barn i tidigare gifte eller utom äktenskap, andre maken jämte honom är skyldig att efter sin förmåga bidra till barnets underhåll. Denna underhållsskyldighet varar så länge äktenskapet består. Det är utan betydelse om barnet vistas i makarnas hem eller annorstädes. Vad sålunda är stadgat medför ingen ändring i den underhållsskyldighet som åligger den andre av barnets föräldrar.

I den proposition (276/1937) varigenom förslag till bl. a. lag om barnbidrag förelades riksdagen medgav föredragande departementschefen, att stadgandet om makes underhållsskyldighet mot andra makens barn ofta vållat slitningar och förvecklingar. Så länge emellertid denna grundsats vore gällande, torde den enligt departementschefens uppfattning böra iakttagas jämväl i lagstiftningen om barnbidrag.

I det förslag till lag om särskilda barnbidrag som *socialvårdskommittén* framlade år 1947 erinrade kommittén om vad riksdagens andra lagutskott yttrat i anledning av en vid 1944 års riksdag väckt motion, vari yrkats utredning om avskaffande av ifrågavarande indragningsregel i barnbidragslagen. Utskottet hade därvid framhållit bl. a. att det avgörande för frågan om omfattningen av samhällets hjälpverksamhet i förevarande hänseende endast torde vara skälighets- och rättvisesynpunkter. Om det ur sådana synpunkter skulle vara önskvärt att utvidga tillämpningsområdet för lagen om barnbidrag till att omfatta jämväl barn, som hade styvfader, syntes den omständigheten att styvfadern vore underhållspliktig icke i och för sig böra utgöra hinder mot en sådan åtgärd. Socialvårdskommittén instämde helt i vad utskottet sålunda yttrat. Med hänsyn till det prekära läge vari styvbarn ofta befunne sig, syntes enligt kommittén starka skäl tala för slopande av ifrågavarande regel. Den tillämpades icke beträffande bidragsförskott. Sålunda lämnade samhället hjälp i form av bidragsförskott åt barn i äktenskap till frånskild omgift moder, om fadern var i livet, medan normaliserat bidrag icke kunde utgå, om fadern var död. Ett annat skäl som påkallade regelns avskaffande var att densamma i åtskilliga fall torde medföra en stark benägenhet för moder att hellre leva i en fri förbindelse än att gifta om sig. På grund av det anförda upptogs icke i kommittéförslaget någon motsvarighet till den äldre indragningsregeln.

I den proposition (288/1947), vari bl. a. förslag till lag om särskilda



barnbidrag förelades riksdagen, fann föredragande departementschefen det välbetänkt att slopa ifrågavarande indragningsbestämmelse, och riksdagen hade intet att erinra häremot.

Nu gällande regler innebär sålunda att änkas omgifte icke i och för sig medför indragning av det särskilda barnbidraget. Rätten till fortsatt barnbidrag efter omgifte är emellertid beroende av änkans och den nye mannens gemensamma inkomster. Är dessa tillräckligt höga, medför de indragning av barnbidraget. Inkomstprövningen i förevarande fall är sträng, och rätten till särskilt barnbidrag bortfaller vid förhållandevis låga inkomstbelopp. Antalet fall där särskilt barnbidrag utgår till faderlöst barn, vars moder ingått nytt äktenskap, är därför mycket begränsat. Även i de fall där särskilt barnbidrag utgår, är bidraget i allmänhet på grund av inkomst-reduceringen obetydligt till beloppet.

Såsom framgår av det föregående har den ursprungliga regeln att barnbidrag indrages, om barnets moder ingår äktenskap med arbetsför man, i nu gällande lagstiftning ersatts av en inkomstprövningsregel, varigenom barnbidrag efter moders omgifte alltjämt kan utgå helt eller delvis, om makarnas inkomster är av begränsad storlek. En sådan lösning står icke till buds i en kommande lagstiftning, då barnpensionerna är avsedda att utgå utan inkomstprövning. Vidare bör bemärkas, att frågan om indragning av barnpension i fortsättningen aktualiseras icke blott av moders utan även av faders omgifte. Delvis nya synpunkter får därför läggas på frågan om barnens pensionsrätt då den efterlevande av föräldrarna gifter om sig.

Grunden för barns pensionsrätt kan sägas vara, att det antages ha inträffat en försämring i familjens ekonomi, om familjen blir vad man brukar kalla ofullständig och den ene av föräldrarna lämnas ensam att sköta hemmet och vårda barnen. Genom mannens död försvinner i allmänhet den kontrahent i familjen som tillskjutit familjens förvärvsinkomster och genom hustruns bortgång den av makarna som bidragit till försörjningen genom sitt hemarbete. Då familjen genom mannens eller hustruns omgifte åter blir fullständig, återställs i många fall det normala försörjningsläget i en familj, vilket i och för sig kunde tala för att samhällets ekonomiska stöd till barnen upphörde. Den nye familjemedlemmen blir ju subsidiärt ansvarig för försörjningen av andra makens barn i tidigare äktenskap eller utom äktenskap.

I samma riktning kan tala kostnadssynpunkter. En relativt betydande del av de fader- eller moderlösa barnen har en fader eller moder som ingått nytt äktenskap. Den officiella statistiken ger emellertid icke något tillförlitligt underlag för beräkningen av antalet styvbarn i nya äktenskap. Den lämnar över huvud taget mycket osäkra uppgifter om antalet barn, som förlorat sin fader eller moder eller båda föräldrarna. I statistiken finns visserligen uppgift på antalet hemmavarande barn inom ofullständiga familjer men däremot inga uppgifter om antalet utackorderade fader- eller

moderlösa eller föräldralösa barn. Med de gjorda reservationerna skall i nedanstående tablå lämnas en grov uppskattning dels av det totala antal barn, som kan antagas bli pensionsberättigade den 1 juli 1960, och dels av det antal sådana barn som beräknas vara styvbarn i nya äktenskap.

I tablå indelas barnen i följande grupper:

1. Barn, vars föräldrar avlidit, samt barn, vars fader eller moder avlidit och som, utan att stadigvarande sammanbo med den efterlevande av föräldrarna, står under vårdnad av särskilt förordnad förmyndare.

2. Andra fader- eller moderlösa barn än dem som anges under 1:

- a) faderlösa barn, vars moder ej är omgift,
- b) moderlösa barn, vars fader ej är omgift,
- c) barn vars fader eller moder avlidit; den efterlevande av föräldrarna är omgift.

Antalet barn inom varje grupp beräknas utgöra:

Grupp	Antal barn	
	under 16 år	under 19 år
1 .....	1 500	3 000
2 a .....	28 000	42 000
2 b .....	16 000	24 000
2 c .....	18 000	28 000
Summa	63 500	97 000

Ett uteslutande från rätt till barnpension av fader- eller moderlösa barn, då den efterlevande av föräldrarna är omgift (grupp 2 c), skulle alltså vid en åldersgräns av 19 år medföra en kostnadsbesparing av ca 28 milj. kr. om året.

Gentemot de synpunkter som talar för indragning av barnpensionen vid änklings eller änkas omgifte må anföras följande skäl, som talar mot en sådan indragning.

Först må åberopas det i tidigare diskussioner anförda skälet att risken att förlora barnpension säkert i åtskilliga fall skulle medföra en stark benägenhet hos änklungen eller änkan att leva i en fri förbindelse i stället för att gifta om sig. Sannolikheten för en dylik tendens torde öka ju större barnpensionerna är.

Grundad anledning finns också att antaga att en indragning av barnpensionen skulle vålla slitningar och förvecklingar i den nya familjen. Många till relativt vuxen ålder komna barn skulle sannolikt icke med blida ögon se en styvmoder i hemmet, om de därigenom går miste om sin pension. En sådan konsekvens skulle uppenbarligen kunna vålla irritation och skapa osämja familjemedlemmarna emellan.

Nu anförda skäl mot indragning ligger huvudsakligen på det psykologiska planet. Andra motiv kan också anföras. Sålunda må nämnas att omgifte resulterar i att ytterligare en person skall erhålla sin försörjning av familjeinkomsten. Huruvida denna inkomst vid omgifte ökas eller blir oförändrad,



beror ofta på om det är en änka eller änklings som gifter om sig. Att göra åtskillnad mellan verkningarna av änkas resp. änklings giftermål torde dock svårligen låta sig göra.

En annan synpunkt som bör beaktas är att rätten till barnpension är helt oberoende av faderns eller moderns inkomster. Den består även om barnet flyttar hemifrån och försörjer sig genom eget arbete. Vid sådant förhållande kan man knappast motivera en indragning av barnpensionen vid faders eller moders omgifte med familjens förbättrade försörjningsmöjligheter.

Vidare kunde man tänka sig en olika bedömning av pensionsrätten mellan styvbarn som stadigvarande vistas i det nya hemmet och sådana som erhåller sin försörjning och vård genom utackordering hos anhöriga eller andra. De senare barnens intressen skulle sannolikt bli eftersatta i större grad än de förras, om pensionen indrages. Förhållandena torde emellertid vara alltför skiftande — vissa tider vistas barnet kanske i makarnas hem och vissa tider annorstädes — för att en kategoriuppdelning av angivet slag skulle kunna anses lämplig.

Ett starkt skäl mot indragning av barnpension vid faders eller moders omgifte utgör slutligen det förhållandet att barns rätt till familjepension inom tilläggs pensioneringen icke röner inverkan av att barnets fader eller moder ingår nytt äktenskap. Samma förhållande gäller vidare såväl i fråga om barns rätt till familjepension enligt de statliga och kommunala familjepensionsreglementena som i fråga om barns rätt till livränta enligt yrkeskadeförsäkringslagen.

Det vore givetvis tänkbart att låta en — exempelvis till hälften — reducerad barnpension utgå efter faders eller moders omgifte eller att vid omgiften utge ett engångsbelopp i stället för barnpensionen. Någon hållbar motivering eller allmängiltig norm för att införa generella bestämmelser härom torde dock svårligen kunna andragas. Att å andra sidan göra rätten till en sådan fortsatt reducerad pension eller till ett engångsbelopp beroende av skälighetsprövning i det enskilda fallet torde enligt kommitténs mening knappast böra övervägas.

Kommittén har funnit de skäl som anförts mot en indragning av barnpensionen vid faders eller moders omgifte vara så beaktansvärda att kommittén funnit sig böra föreslå, att *rätten till barnpension icke skall påverkas av att barnets fader eller moder ingår nytt äktenskap*. En sådan lösning synes mest förenlig med barnets intressen.

#### 9. Fråga om indragning av barnpension i vissa andra fall

Av vad tidigare anförts i fråga om rätt till barnpension för adoptivbarn framgår att ett barn, som adopterats, endast är berättigat till barnpension i sin egenskap av adoptivbarn. Därav följer att om barnet vid adoptionen

uppbar barnpension t. ex. på grund av att dess naturliga föräldrar avlidit, pensionen skall indragas vid adoptionen.

Kommittén har tidigare föreslagit att barnpension skall beviljas även för barn, som ingått äktenskap och vars fader eller moder därefter avlider. Indragning av en utgående barnpension till ett fader- eller moderlöst barn bör då icke heller ske, om barnet före 19 års ålder ingår äktenskap.

#### 10. Provisorisk förhöjning av kvarstående särskilda barnbidrag

De barnbidragsberättigade barn som icke kommer att beröras av lagstiftningen om barnpension är dels barn, vars fader, styvfader eller i vissa fall moder åtnjuter ålderspension, invalidpension eller sjukbidrag, och dels barn utom äktenskap, beträffande vilket faderskapet ej fastställts och som fyllt tre år. Frågan om de barnbidrag som har karaktären av barntillägg — för närvarande omkring 13 500 — är avsedd att prövas i samband med utformningen av invalidpensioneringen, och barnbidragen i den andra gruppen — omkring 850 — har förutsatts skola regleras utanför folkpensioneringens ram. En betydande förbättring av det samhälleliga stödet till de fader- eller moderlösa barnen samt till de föräldralösa barnen fr. o. m. den 1 juli 1960 måste väcka frågan om icke i avvaktan på invalidpensionsfrågans lösning vissa åtgärder bör vidtagas för en provisorisk uppräknings av de kvarstående barnbidragen. Vad beträffar barnbidragen för barn till arbetsoförmögen försörjare så är situationen den att barnbidrag utgår vid sidan om folkpension (i regel invalidpension eller sjukbidrag) till ensamstående invalid person eller till familj, där fadern, styvfadern eller båda föräldrarna är invalider. I en familj, där fadern är invalid och modern arbetsför, kan moderns ställning i viss mån anses vara likartad med en änka. Är mannen intagen på vårdanstalt, är den praktiskt taget densamma. Folkpensionen är enbart avsedd att täcka pensionärens eget behov. Rättviseskäl synes tala för att stödet till barnen i dessa fall icke utmätas lägre än när det är fråga om barnpension till arbetsför änka eller änklings barn.

Kommittén föreslår på grund härav att de särskilda barnbidrag som icke ersättes av barnpensioner den 1 juli 1960 provisoriskt skall höjas till 1 000 kr. per år och barn. Då den framtida utformningen av barnförmånerna i dessa fall kommer att bli föremål för fortsatt utredning, föreslås att någon annan ändring beträffande dessa barnbidrag än höjningen av beloppen nu icke sker. Barnbidragen kommer sålunda fortfarande att vara inkomstprövade och utgå till dess barnet fyller 16 år.

Kommittén är medveten om att den föreslagna höjningen kan aktualisera krav på motsvarande höjning av bidragsförskott och utfyllnadsbidrag. En sådan höjning av dessa förmåner torde enligt från socialstyrelsen inhämtad uppgift komma att medföra en kostnadsökning av 4 à 5 milj. kr.



## 11. Fråga om indexreglering av barnpensionerna

Allmänna pensionsberedningen ansåg, att värdebeständigheten av folkpensioneringens huvudförmåner borde liksom hittills ordnas genom en automatisk indexreglering. Vidare anfördes att när barnpensioner och barn-tillägg inarbetades i folkpensioneringslagen de borde indexregleras liksom folkpensionsförmåner i allmänhet. Härutöver må nämnas att förslag om indexreglering av de särskilda barnbidragen tidigare framförts dels av änkepensioneringskommittén år 1952 och dels av familjeberedningen år 1956.

Riksdagens principbeslut om barnpensioner å 1 000 kr. om året är däremot icke förknippat med något uttalande om indexreglering. Det kan dock antagas att man underförstått att ifrågavarande pensionsförmån skulle vara värdebeständig liksom pensionerna i övrigt. Det torde emellertid vara tveksamt om förslag i nuvarande läge bör framläggas om automatisk indexreglering av barnpensionerna.

Folkpensioneringens nu gällande indexsystem bygger på penningvärdet i december 1951, under det att barnpensionsbeloppet 1 000 kr. avser tidpunkten den 1 juli 1960, då den nya lagstiftningen skall träda i kraft. Skulle det nu gällande indexsystemet tillämpas å barnpensionerna, skulle alltså från början i pensionsbeloppet ingå ett betydande antal indextillägg av viss storlek. Beloppet 1 000 kr. skulle således motsvara summan av ett grundbelopp för barnpension och det antal indextillägg och motsvarande standardtillägg därtill, som utgår å övriga pensioner. En sådan lösning synes föga tilltalande. Att å andra sidan tillskapa ett särskilt indexsystem för barnpensionerna synes icke heller lämpligt.

Vidare må anföras att folkpensioneringens indexsystem av flera skäl måste revideras inom de närmaste åren — senast fr. o. m. den 1 januari 1963 då allmänna tilläggs-pensioner skall börja utgå. Basperioden torde då komma att framflyttas, och sannolikt kommer indextilläggen att konstrueras på annat sätt än för närvarande. Utgående indextillägg eller flertalet av dem torde då jämte standardtilläggen komma att inarbetas i folkpensionens grundbelopp. Vid en sådan revision bör givetvis barnpensionerna också inrymmas i indexsystemet. En särskild indexreglering av barnpensionerna från juli 1960 skulle slutligen även aktualisera frågan om en motsvarande reglering av de särskilda barnbidrag som icke avlöses av barnpensioner.

Kommittén har med hänsyn till den sålunda förestående revisionen av indexsystemet inom folkpensioneringen icke funnit skäl att nu framlägga förslag om indexreglering av barnpensionerna.

I avvaktan på folkpensioneringens slutliga och enhetliga utformning torde barnpensionerna och de kvarstående särskilda barnbidragen genom särskilda beslut av statsmakterna böra anpassas till rådande ekonomiska förhållanden för varje gång en sådan anpassning visar sig erforderlig.

## KAPITEL VIII

### Fråga om änklingspensionering

#### 1. Gällande bestämmelser om änklingsbidrag och andra änklingsförmåner m. m.

Inledningsvis får kommittén erinra om nuvarande lag om bidrag till änkor och änklingar med barn. Enligt denna lag kan inkomstprövade bidrag motsvarande änkebidraget utgå till änklingar med hemmavarande barn under 12 år. Till grund för lagen ligger *socialvårdskommitténs* år 1947 avgivna betänkande angående särskilda barnbidrag m. m. (SOU 1947: 21), i vilket kommittén bl. a. föreslog att bidrag skulle utgå till änklingar med barn under tio år enligt samma grunder som bidrag till änkor med barn.

I proposition nr 288 till 1947 års riksdag, vari bl. a. framlades förslag till lag om bidrag till änkor och änklingar med barn, anförde föredragande departementschefen följande.

För en änkring med minderåriga barn uppkommer ofta genom hustruns frånfälle behov av särskild barnhjälp, vilket för lägre inkomsttagare regelmässigt torde medföra en ökning av kostnaderna för familjens uppehälle. Då änkringen endast sällan torde kunna öka sina inkomster, kan det bereda honom stor svårighet att få dessa att räcka till de ökade utgifterna. Med hänsyn härtill kan det vara påkallat att tillerkänna honom särskilt understöd från det allmänna. Kommittén har föreslagit att till änkring skall kunna utgå bidrag efter samma normer som till änka, därvid kommittén emellertid själv framhållit, att sådant änklingsbidrag med hänsyn till de föreslagna inkomstgränserna komme att utgå endast i mera sällsynta fall. Om hjälpen till änkringarna skulle erhålla ett vidsträcktare tillämpningsområde, måste inkomstprövningen göras lindrigare. Om det föreslagna änkebidraget i detta hänseende anses godtagbart, bör det emellertid enligt min mening icke förekomma att hjälpen till änkringarna göres rikligare. Ehuru jag inser, att ett änklingsbidrag av den utformning som kommittén förordat icke kan komma till någon större användning, vill jag likväl med hänsyn till de allra mest behövande fallen tillstyrka att förslaget genomföres.

Riksdagen beslöt i enlighet med departementschefens hemställan, och lagstiftningen om bidrag till änkor och änklingar med barn trädde i kraft den 1 januari 1948.

I det ursprungliga beslutet har fr. o. m. den 1 januari 1956 vidtagits den ändringen, att åldersgränsen för barn, som bidragstagaren skall ha under sin vårdnad för rätt till bidrag, höjts från tio till tolv år.

Såsom förmodats vid lagstiftningens tillkomst har änklingsbidraget blivit



tämligen ineffektivt. På grund av inkomstprövningen utgår sådant bidrag f. n. endast i omkring 30 fall.

Härefter må lämnas en kort sammanfattning av bestämmelserna om *änklingsförmåner inom annan pensionslagstiftning och inom yrkesskadeförsäkringen*.

Enligt statens allmänna tjänstepensionsreglemente är änkling likställd med änka i fråga om rätt till familjepension. Enligt de kommunala normalpensionsreglementena har änkling däremot i regel ej rätt till familjepension. Inom tjänstepensioneringen hos Svenska Personal-Pensionskassan (SPP) gäller att änklings rätt till familjepension är beroende på vad som avtalats om försäkringens omfattning.

I 1954 års lagstiftning om yrkesskadeförsäkring stadgas att änkling är berättigad till livränta efter försäkrad hustru efter behovsprövning, dvs. om han genom hustruns dödsfall kommer att sakna erforderligt underhåll. Till grund för nämnda bestämmelse ligger socialvårdskommitténs år 1951 avgivna betänkande med förslag till yrkesskadeförsäkringslag (SOU 1951: 25). Kommittén föreslog däri att såsom villkor för änklings rätt till livränta skulle gälla, att han för sitt uppehälle varit beroende av den avlidnas arbete.

I proposition nr 60 till 1954 års riksdag med förslag till lag om yrkesskadeförsäkring framhöll föredragande departementschefen bl. a. följande.

För att livränta skall kunna tillerkännas änkling kräves enligt nu gällande lagstiftning, att änklingen varit för sitt uppehälle beroende av hustruns arbete. Änklingslivräntan är alltså i motsats till änkelivräntan behovsprövad. Såsom framhållits av socialvårdskommittén och i några remissyttranden kan den skillnad, som sålunda göres mellan änka och änkling, knappast anses stå i överensstämmelse med modern uppfattning om makars inbördes rättsförhållanden. Det oaktat har kommittén ansett, att skillnaden bör upprätthållas även i fortsättningen. Jag delar denna uppfattning. Enbart den omständigheten att äkta makar är fullt jämställda i civilrättsligt hänseende, behöver nämligen enligt min mening inte medföra, att de likställes även i fråga om rätten till sociala förmåner; och det skulle knappast stå i god överensstämmelse med de principer, som eljest ligger till grund för den sociala yrkesskadeförsäkringslagstiftningen, att tillförsäkra alla änklingar en ovillkorlig rätt till livränta. Änklingslivränta bör därför liksom nu utgå endast efter en prövning av behovet i varje särskilt fall.

Riksdagen beslöt i enlighet med departementschefens hemställan.

Slutligen må här omnämnas *allmänna pensionsberedningens* förslag i fråga om änklingspension inom folkpensioneringen. Beredningen ansåg, att familjepensioneringen inom folkpensioneringen borde omfatta änklingspensioner, som tar sikte på att tillgodose de fall som änklingsbidragen avser. Beredningen anförde härom följande.

Det torde nämligen vara ovedersägligt, att änklings med icke vuxna barn i hemmet ofta befinner sig i ett svårt läge, eftersom den kvinnliga arbetskraft, som vanligen behövs i hemmet, ställer sig mycket kostsam. Behov av ekonomisk hjälp föreligger ofta i dessa fall. I de fall då inga barn eller endast vuxna barn finnes i hemmet synes däremot i allmänhet inte föreligga något behov av änklingspension.

För rätt till änklingspension bör alltså krävas att barn finnes i hemmet, varvid en åldersgräns av 19 år bör gälla för barnet liksom i motsvarande änkepensionsfall.

I likhet med änkepensionen bör änklingspensionen inte vara underkastad inkomstprövning. Då det kan förutsättas att änklings normalt har större arbetsinkomst än änka i motsvarande situation, har beredningen funnit skäligt att änklingspensionens belopp sättes till hälften av full änkepension.

Beredningen föreslog vidare att barnpension skulle utgå till barn under 19 år som förlorat sin huvudsakliga försörjare (i regel fadern). Som regel skulle barnpension alltså icke utgå till arbetsför änklings barn.

I proposition nr 55 till 1958 års A-riksdag anslöt sig föredragande departementschefen i huvudsak till de riktlinjer som pensionsberedningen enat sig om för den framtida familjepensioneringens utformning. I fråga om änklingspensionen förutsattes dock fortsatt utredning före det slutliga ställningstagandet. Riksdagen anslöt sig till denna uppfattning och uttalade att frågan, huruvida barnpension skall utgå även då den icke huvudsakliga försörjaren avlidit, samtidigt borde utredas.

Enligt lagen om försäkring för allmän tilläggspension utgår inga änklingspensioner men däremot barnpension även efter försäkrad moder. Ställningstagandet i fråga om änklingspensionen är emellertid icke definitivt.

## 2. Några uppgifter om antalet änklings samt om änklingsarnas inkomstförhållanden

Antalet änklings under 67 år utgjorde vid slutet av år 1957 omkring 36 000. Av dessa kan 6 500 beräknas ha hemmavarande barn under 16 år. Tillgänglig statistik lämnar icke uppgifter om antalet änklings med barn under 19 år, men detta antal torde kunna uppskattas till omkring 10 000.

Av intresse att belysa i detta sammanhang är främst änklingsarnas inkomstförhållanden. Den enda statistiska uppgift som därvid står till förfogande är den årliga inkomststatistiken. Dennas användbarhet för att ge en bild av änklingsarnas ekonomiska förhållanden är emellertid mycket begränsad. Den lämnar nämligen inga separata uppgifter om änklingsarnas inkomster, utan änklingsarna sammanföres med frånskilda till en grupp, benämnd *föret gifterna män*. En brist är vidare att inkomststatistiken icke redovisar inkomsttagarna uppdelade efter barnantal utan blott efter kön och civilstånd m. m.

En mera fullständig belysning av det ekonomiska läget hos änklings med barn hade därför varit önskvärd. För att man skulle kunna bedöma i



vilken omfattning ett verkligt behov av ekonomiskt stöd föreligger för ifrågavarande änklingar, erfordras en omfattande utredning rörande bl. a. de merkostnader, som uppkommer därigenom att i en änklingsfamilj med minderåriga barn lejd arbetskraft måste anlitas för skötseln av barnen. Av värde skulle också vara uppgifter om dessa kostnaders variation med hänsyn till antalet barn. För en dylik undersökning har tillräcklig tid dock ej stått till buds.

Med de gjorda reservationerna mot inkomststatistikens värde i förevarande sammanhang lämnas i nedanstående tablå en sammanställning rörande de förut gifta männens uppdelning efter inkomstklasser. Som jämförelse har medtagits jämväl uppgifter om de förut gifta kvinnorna (änkor och fränskilda). Uppgifterna avser *alla åldersgrupper*, alltså även åldersgruppen 67 år och däröver. Inkomstförhållandena avser år 1957 (taxeringsåret 1958), och uppdelningen i inkomstklasser grundas på den sammanräknade nettoinkomsten.

Kön	Inkomstklasser, kronor							Summa
	—2 000	2 000— 3 000	3 000— 5 000	5 000— 7 000	7 000— 10 000	10 000— 20 000	20 000—	
Antal inkomsttagare								
Förut gifta män	3 460	29 570	27 420	16 190	25 100	39 200	5 521	146 461
Förut gifta kvinnor . . . . .	13 620	71 980	68 160	37 420	38 260	25 340	4 803	259 583
I procent								
Förut gifta män	2,4	20,2	18,7	11,0	17,1	26,8	3,8	100
Förut gifta kvinnor . . . . .	5,2	27,7	26,3	14,4	14,7	9,8	1,9	100

Av tablå framgår att inkomstfördelningen för de förut gifta männen är avgjort gynnsammare än för de förut gifta kvinnorna. Av de sistnämnda kom 59,2 procent i inkomstklasserna under 5 000 kr., medan detta är fallet med endast 41,3 procent av de förut gifta männen.

Inkomstens *medelvärde* utgjorde 8 198 kr. för de förut gifta männen och 5 745 kr. för de förut gifta kvinnorna.

Såsom framhållits omfattar inkomstuppgifterna i ovanstående tablå alla åldersgrupper, alltså även åldringarna. Det skulle ha varit av värde att kunna fördela de förut gifta männens och kvinnornas inkomster efter åldersgrupper, så att man med varandra kunnat jämföra inkomsterna hos män och kvinnor, under exempelvis 50 eller 55 år, i vilka åldersgrupper minderåriga barn i allmänhet finnes. Detta är emellertid icke möjligt med ledning av den tillgängliga statistiken. Däremot kan man med varandra jämföra inkomsterna hos de *yrkesverksamma förut gifta männen och kvin-*

*norna* (anställda och företagare). Därvid uteslutes alltså från jämförelsen de icke yrkesverksamma, där de flesta åldringarna torde förekomma. Redovisningen av de yrkesverksamma förut gifta männens och kvinnornas inkomster sker i nedanstående tablå, där inkomstuppgifterna liksom i tablåen ovan avser de sammanräknade nettoinkomsterna år 1957 (taxeringsåret 1958).

Kön	Inkomstklasser, kronor							Summa
	—2 000	2 000— 3 000	3 000— 5 000	5 000— 7 000	7 000— 10 000	10 000— 20 000	20 000—	
Antal inkomsttagare								
Förut gifta män	1 530	5 990	12 620	11 370	19 010	35 900	4 828	91 248
Förut gifta kvinnor . . . . .	5 540	12 070	22 450	21 510	30 250	19 190	2 943	113 953
I procent								
Förut gifta män	1,7	6,6	13,8	12,5	20,8	39,3	5,3	100
Förut gifta kvinnor . . . . .	4,9	10,6	19,7	18,9	26,5	16,8	2,6	100

Av tablåen framgår att av de yrkesverksamma förut gifta kvinnorna kom 35,2 procent i inkomstklasserna under 5 000 kr., medan detta var fallet med endast 22,1 procent av motsvarande män. Blott 19,4 procent av kvinnorna hade inkomster överstigande 10 000 kr., under det att så var fallet med 44,6 procent av männen. Inkomstens *medelvärden* var 10 283 kr. för männen och 7 432 kr. för kvinnorna.

Inkomststatistiken redovisar såsom nämnts icke särskilt inkomstförhållandena för å ena sidan änkor och änklingar och å andra sidan frånskilda, utan dessa sammanföres i en grupp, benämnd förut gifta. För att erhålla en närmare uppfattning om *änkornas och änklingarnas inkomstförhållanden* har gjorts en specialundersökning med ledning av uppgifter, som inhämtats ur det s. k. befolkningsregistret. De ur befolkningsregistret erhållna siffrorna har uppskrivits så att de avser totala antalet änkor och änklingar dels under 55 år och dels mellan 55 och 66 år. Uppgifterna avser inkomståret 1955.

Med hänsyn till att uppräknningen av siffrorna i befolkningsregistret i många fall grundar sig på ganska små tal, får resultatet av undersökningen bedömas med en viss försiktighet, men det torde ändå ge en ungefärlig uppfattning om olikheterna i inkomstförhållandena hos änkor och änklingar i de olika åldersgrupperna.

Inkomstens *medelvärde* för änklingar under 55 år utgjorde 9 840 kr. och för änklingar i åldern 55—66 år 8 050 kr. Motsvarande *medelvärde* för ankorna utgjorde 5 520 resp. 4 080 kr. För att kunna jämföra dessa siffror



med medelvärdena i de två ovan redovisade tabellerna, avseende inkomst-året 1957, bör en uppräkningsfaktor med 10 procent, motsvarande ökningen i de taxerade inkomsterna för åren 1956 och 1957. Man erhåller då för änklingsgrupper under 55 år medelvärdet 10 820 kr. och för änklingsgrupper i åldern 55—66 år medelvärdet 8 860 kr. Motsvarande medelvärden för änkor utgör 6 070 resp. 4 490 kr.

En sammanfattning av de i det föregående redovisade inkomstuppgifterna ur inkomststatistiken och befolkningsregistret ger följande resultat.

	Inkomstens medelvärde år 1957 kr.	
Samtliga förut gifta män . . . . .	8 198	
Samtliga förut gifta kvinnor . . . . .	5 745	
Skillnad		2 453
Yrkesverksamma förut gifta män . . . .	10 283	
Yrkesverksamma förut gifta kvinnor . .	7 432	
Skillnad		2 851
Änklingar under 55 år . . . . .	10 820	
Änkor under 55 år . . . . .	6 070	
Skillnad		4 750
Änklingar i åldern 55—66 år . . . . .	8 860	
Änkor i åldern 55—66 år . . . . .	4 490	
Skillnad		4 370

### 3. Kommitténs överväganden

Diskussionen om det allmännas stöd till de ofullständiga familjerna har i huvudsak begränsats till en typ av sådana familjer, nämligen ensamstående mödrar med barn. Deras ekonomiska och sociala läge har blivit föremål för utredningar i olika sammanhang. Därvid har konstaterats att många av de ensamstående mödrarna lever under blygsamma ekonomiska förhållanden och att det allmännas ekonomiska stöd är otillräckligt. En annan grupp ofullständiga familjer, nämligen ensamstående fäder med barn, har däremot rönt relativt liten uppmärksamhet. Skälen därtill torde vara flera. Det kan nämnas att den sistnämnda gruppen numera sett är relativt liten. Enligt 1950 års folkräkning uppskattades sålunda antalet ensamstående fäder med hemmavarande barn under 16 år till omkring 11 000, varav det övervägande antalet var änklingsgrupper och frånskilda, under det att antalet ensamstående mödrar med sådana barn utgjorde omkring 79 000. Vidare må framhållas att de ensamstående fädernas ekonomiska ställning i allmänhet presumeras vara bättre än mödrarnas, något som också bestyrkes av de i det föregående lämnade uppgifterna om inkomstförhållandena. Den ekonomiska situationen vid en makes frånfälle kan kort beskrivas så, att vid mannens död den inkomst som bildat under-

laget för familjens försörjning ofta försvinner helt eller till större delen, under det att vid hustruns död samma inkomst i regel består, därvid dock familjens levnadskostnader ofta stiger därigenom att den lejda kvinnliga arbetskraft som i regel behövs för skötseln av hemmet och barnen ställer sig mycket kostsam. Någon allmängiltig norm för bedömandet av den berörda kostnadsstegringen finnes emellertid icke.

Enligt kommitténs utredningsuppdrag bör frågan om änklingspensionering utredas samtidigt med frågan, huruvida barnpension skall utgå även då den icke huvudsakliga försörjaren (i regel modern) avlidit.

Kommittén vill härvid till en början, i likhet med allmänna pensionsberedningen, konstatera att det torde vara obestridligt, att änklingar med icke vuxna barn ofta befinner sig i ett svårt ekonomiskt läge. Av det material som tidigare redovisats angående änklingarnas inkomstförhållanden framgår väl att änklingarnas inkomster i regel är större än ankornas. Material saknas dock för bedömande av i vilken omfattning hustruns död medför ökade levnadskostnader för en änkling med barn. Att denna kostnadsökning är betydande — särskilt om barnen är små och flera — torde vara ställt utom allt tvivel.

Då det gäller att tillgodose det hjälpbehov som uppkommer för familjen vid en gift kvinnas frånfälle, kommer frågan om änklingspensionerna och frågan om rätt till barnpension för de moderlösa barnen att stå i förgrunden. Dessa båda pensionsförmåner kommer härvid att stå i ett nära sammanhang med varandra.

Som tidigare nämnts i samband med behandlingen av barnpensionerna är det närmast tre olika alternativ som står till buds, då det gäller att lösa frågan om änklingsfamiljernas hjälpbehov.

Det första alternativet är att låta hustruns frånfälle grunda rätt till änklingspension för mannen men däremot ej rätt till barnpension för barnen. Pensionsberedningens förslag anslöt sig närmast till detta alternativ.

Det andra alternativet är att låta dödsfallet grunda rätt till barnpension för barnen men ej rätt till änklingspension för den efterlevande mannen.

Det tredje alternativet är att vid hustruns frånfälle utgiva både änklingspension till mannen och barnpension till barnen. Ett motsvarande förfaringssätt tillämpas f. n. beträffande ankorna, som kan erhålla änkebidrag för egen del samtidigt som deras barn erhåller särskilt barnbidrag.

Genom sitt ställningstagande till frågan om rätt till barnpension för barn, vars moder avlidit, har kommittén redan avböjt det första av de nämnda alternativen. Kommittén anser på skäl som återopats vid behandlingen av barnpensionerna att änklingsfamiljernas hjälpbehov bäst tillgodoses genom att giva de moderlösa barnen barnpensionsrätt. Barnpensionen föreslås också skola utgå, oberoende av om fadern ingår nytt äktenskap.



Emellertid återstår frågan, huruvida en särskild änklingspension kan anses erforderlig vid sidan av barnpensionen.

Enligt kommitténs uppfattning är det endast i de fall där det finnes hemmavarande icke vuxna barn, som ett verkligt behov av fortlöpande ekonomisk hjälp efter hustruns död generellt kan presumeras. Att tillerkänna en änklings utan hemmavarande barn rätt till änklingspension torde i regel icke vara motiverat. Änklingen har normalt förvärvsarbete, och änklingsarnas inkomstförhållanden är bättre än ankornas i motsvarande situation.

I de fall åter där minderåriga barn finnes torde barnpensionen i de flesta fall lämna en nöjaktig hjälp. Genom barnpensionen varieras det ekonomiska stödet med hänsyn till barnens antal. Har modern under sin livstid bidragit till familjens försörjning genom förvärvsarbete utom hemmet, kommer barnen vidare att i framtiden regelmässigt få sina pensionsförmåner förhöjda med tilläggspension efter henne.

Med anledning av vad sålunda anförts har kommittén icke funnit skäl framlägga förslag om införande av änklingspensioner inom folkpensioneringen.

## KAPITEL IX

### Rätt till familjepension för vissa frånskilda kvinnor

Enligt utredningsdirektiven skall uppmärksamhet ägnas frågan om pensionsförmåner åt bl. a. frånskilda kvinnor, vilkas f. d. make avlider. Till belysande av denna fråga skall till en början lämnas en orientering om vilka bestämmelser som på olika områden gäller eller övervägts beträffande frånskild makes familjepensionsrätt.

#### 1. Bestämmelser om familjepensionsrätt för frånskild make m. m.

Inledningsvis må nämnas att det ej inom den nuvarande *folkpensioneringen* förekommer några särskilda förmåner för frånskild make.

Enligt 1954 års yrkesskadeförsäkringslag utgår livränta till frånskild make (man eller hustru), om den avlidne var skyldig att utge periodiskt underhållsbidrag till den efterlevande. Livräntan skall utgå, så länge underhållsbidraget skolat utgå. Om rätten till underhållsbidrag varit begränsad till en viss tid, gäller denna tidsbegränsning således också beträffande livräntan. Livräntan får ej överstiga underhållsbidraget. Inom denna ram bestämmes livräntan till frånskild efter samma grunder som för änka eller änking. Föreligger livränterätt såväl för sådan efterlevande som för frånskild, sker proportionell nedsättning av livräntebeloppen, så att de tillhoppa uppgår till det ensam änka under 67 år tillkommande beloppet eller en tredjedel av den avlidnes årliga arbetsförtjänst.

Livränterätten upphör, om den frånskilde maken ingår nytt äktenskap. Om livränta tillerkänts frånskild make utan annan tidsbegränsning än att den skall utgå så länge han lever ogift, erhåller han vid omgifte före fyllda 60 år ett engångsbelopp.

Livränterätt för frånskild make inom yrkesskadeförsäkringen infördes som en nyhet genom 1954 års lag. Med hänsyn härtill må från förarbetena återges följande uttalande av föredragande departementschefen (prop. nr 60/1954).

Enligt socialvårdskommitténs förslag skall — i motsats till vad som nu gäller — livränta kunna utgå även till frånskild make. Som villkor härför har kommittén föreslagit, att vederbörande enligt dom eller enligt avtal, som förelegat i skillnads-målet, var berättigad till underhåll av den avlidne. Undantag har dock gjorts för det fall, att den efterlevande faktiskt inte åtnjöt något bidrag från den avlidne. I dylikt



fall skall nämligen enligt förslaget livränta ej utgå med mindre det kan antagas, att bidrag skulle ha utgått om skadan ej inträffat. Livräntan föreslås skola motsvara det belopp, som den avlidne skolat betala i underhållsbidrag, dock högst  $\frac{1}{3}$  av den avlidnes årliga arbetsförtjänst, och utgå så länge den efterlevande är ogift.

I remissyttrandena har några principiella invändningar inte gjorts mot att underhållsberättigad frånskild make tillerkännes rätt till livränta. Själv finner jag förslaget härom väl motiverat, och jag tillstyrker därför att det genomföres. Säsom påpekats av Svea hovrätt bör emellertid rätt till livränta föreligga endast då underhållsbidraget bestämts skola utgå å särskilda tider. Av skäl som närmare utvecklats vid behandlingen av frågan om livränta till änka, som på grund av söndring levat åtskild från sin man, bör vidare den omständigheten, att en underhållsberättigad frånskild make faktiskt inte kommit i åtnjutande av något bidrag från den avlidne, ej tillmätas någon betydelse för livränterätten. Var den avlidne enligt dom eller avtal skyldig att utgiva periodiskt underhållsbidrag, bör den underhållsberättigade således ha rätt till livränta oavsett om underhållsskyldigheten fullgjorts eller ej.

Givetvis bör livränta till frånskild ej i något fall beräknas efter förmånligare grunder än livränta till änka. Inom denna ram bör livräntan till frånskild utgå med det belopp, som vederbörande ägt utbekomma i bidrag från den avlidne. Hänsyn bör tagas ej blott till storleken av det bidrag, som utdömts eller avtalats, utan även till sådan förhöjning av bidraget, som kan ha bestämts genom lagstiftning. Jag tänker härvid närmast på lagen den 6 juni 1952 om höjning av vissa underhållsbidrag, vilken är avsedd att bereda vissa underhållsberättigade kompensation för penningvärdets fall. Att, säsom kommittén föreslagit, alltid låta livräntan utgå så länge den underhållsberättigade är ogift, synes inte motiverat. Har genom domen eller avtalet bestämts, att underhållsbidraget skall utgå endast för begränsad tid, bör denna tidsbegränsning gälla även beträffande livräntan.

Propositionens förslag i denna del godtogs av riksdagen.

Enligt *statens allmänna tjänstepensionsreglemente* av år 1959, vilket i första hand gäller statliga anställningshavare (tjänstemän och arbetare), föreligger under vissa förutsättningar rätt för frånskild till familjepension vid anställningshavarens fränfalle. Rätt till familjepension eller familjelivränta tillkommer sålunda frånskild make (hustru eller man), som inte ingått nytt äktenskap, såframt domstol i äktenskapsskillnadsdomen eller senare förordnat om pensionsrätt. Förutsättning för sådant förordnande är att

- a) äktenskapet ingåtts innan anställningshavaren fyllt 60 år,
- b) maken genom dom eller avtal tillerkänts underhållsbidrag av anställningshavaren,
- c) makarna levat tillsammans under minst 5 år,
- d) maken vid sammanlevnadens hävande fyllt minst 30 år,
- e) det med hänsyn till omständigheterna — i förekommande fall med beaktande av förhållandena för annan, med vilken anställningshavaren varit eller är gift — finnes skäligt att maken får pensionsrätt.

Villkoret under a) skall inte gälla, där maken genom äktenskapet förlorat rätt till familjepension, som utgått på grund av statliga pensionsbestämmel-

ser, eller maken tidigare varit gift med anställningshavaren, innan denne överskridit åldersgränsen.

Förordnande om pensionsrätt skall, där ej domstol annorlunda bestämmer, upphöra att gälla, då skyldighet att utge periodiskt underhållsbidrag upphört. Förordnande gäller inte under tid, då enligt annat förordnande rätt till familjepensionsförmån föreligger för anställningshavarens make i tidigare äktenskap. Under tid, då förmånsberättigad efterlevande make inte finnes, får dock två förordnanden samtidigt äga giltighet.

Även de båda tidigare statliga familjepensionsreglementena av år 1947 medgav familjepensionsrätt för frånskild, reglementet för arbetare dock endast för frånskild hustru (ej man). I övrigt innebär 1959 års reglemente i fråga om rätt för frånskild till familjepension ingen principiell ändring jämfört med de båda tidigare reglementena utan i huvudsak endast vissa uppmjukningar av förutsättningarna för domstolens förordnande.

För de flesta av städernas och landskommunernas anställda gäller normalpensionsreglementen. Enligt dessa utgår familjepension till frånskild hustru (i regel ej till frånskild man), som ej gift om sig, under förutsättning att äktenskapet ingåtts innan arbetstagaren fyllt 60 år.

Att märka är, att familjepensionsrätten för frånskild hustru icke såsom när det gäller statsanställda är beroende av domstols förordnande om pensionsrätt och av att hon tillerkänts underhållsbidrag av mannen. Mannen anses för det fall att tidigare äktenskap upplöst genom äktenskapsskillnad ha intjänat viss del av familjepensionsrätten under den tid han var gift med den förutvarande hustrun, och denna anses därför äga rätt till familjepension i förhållande till sagda del.

I fråga om *SPP-försäkringen* må nämnas, att frånskild hustru från början inte kunde få någon del i mannens SPP-pension efter hans död men att det nu finns möjlighet härtill under förutsättning att mannen tillsammans med sin arbetsgivare gör ansökan härom hos SPP och att det sker senast i samband med skilsmässan. Det förekommer två olika typer av familjepensionering inom SPP, s. k. helkollektiv och halvkollektiv. Den helkollektiva pensionen kan »delas upp» mellan en eller flera frånskilda hustrur och en senare änka till den försäkrade mannen, och den delas då i proportion till äktenskapens längd. Den halvkollektiva pensionen däremot kan gälla endast den hustru mannen har, när försäkringen tecknas. Vill han skydda även en senare hustru genom familjepension, måste ny halvkollektiv försäkring tecknas. Alla dispositioner av en SPP-försäkring förutsätter att mannen skriftligen ansöker om de önskade ändringarna hos SPP och att hans arbetsgivare skriftligen godkänner hans ansökan innan den inlämnas. En hustru kan alltså inte mot mannens vilja tilltvinga sig någon del av en SPP-försäkring.

*Pensionsutredningen* diskuterade frågan om familjepension åt frånskild



hustru såväl i principbetänkandet (SOU 1950:33) som i slutbetänkandet (SOU 1955:32). Utredningens diskussion avsåg endast pensionsrätten enligt den föreslagna allmänna pensionsförsäkringen. Någon ändring inom folkpensioneringen ifrågasattes icke.

Utredningen övervägde tre olika alternativ. Enligt *det första* skulle familjepension utgå under liknande förutsättningar som enligt statens allmänna familjepensionsreglemente av år 1947. För rätt till familjepension skulle alltså fordras bl. a. att den frånskilda hustrun var berättigad till underhållsbidrag, och domstol skulle i varje särskilt fall i målet om äktenskapsskillnad efter skälighetsprövning avgöra, huruvida rätt till familjepension skulle föreligga. Enligt *det andra* alternativet skulle omständigheterna vid skilsmässan icke påverka rätten till familjepension. Denna rätt skulle betraktas som »intjänad» under äktenskapet och alltså vara oantastbar. Pension skulle utgå oavsett huruvida den frånskilda hustrun vid dödsfallet var berättigad till underhållsbidrag eller ej. *Ett tredje* alternativ — som kommit till användning i lagen om yrkesskadeförsäkring — var att rätten till familjepension gjordes beroende allenast av att den frånskilda hustrun var berättigad till underhållsbidrag vid mannens död; någon skälighetsprövning av domstol skulle icke förekomma.

Vid valet mellan dessa alternativ stannade utredningen för *det andra*. Pensionsrätt borde alltså tillkomma frånskild hustru, om mannen under äktenskapet förvärvat pensionsrätt.

Vad beträffar verkan därav att änka eller frånskild hustru gifter om sig, anförde pensionsutredningen att det torde stå utom diskussion, att familjepension ej bör utgå så länge det nya äktenskapet varar. Utredningen diskuterade vidare frågan, huruvida inte änka eller frånskild hustru, om och när det nya äktenskapet upplöses genom äktenskapsskillnad eller genom mannens död, borde kunna helt eller delvis åter komma i åtnjutande av pension efter den förste mannen. En dylik regel tillämpas inom den av SPP bedrivna tjänstepensioneringen, och en liknande regel har funnits beträffande änkepension efter statstjänstemän. Utredningen stannade för sin del för att föreslå att änkas eller frånskild hustrus rätt till familjepension skulle definitivt upphöra vid omgifte. Det var främst praktiska skäl som föranledde detta förslag. Det syntes nämligen lämpligt att man, då en försäkrad man dör, såvitt möjligt omedelbart får klarhet om vilka pensionsberättigade som finns. Om den avlidne efterlämnar frånskild hustru, som är omgift vid tiden för dödsfallet, skulle man med motsatt regel inte kunna veta, om hennes latent pensionsrätt någonsin komme att aktualiseras. Genom att inte medge rätt till återupplivning av familjepension undgick man vidare den svårlösta frågan om hur man skall förfara, då pensioner efter flera män sammanträffar.

*Allmänna pensionsberedningen* framhöll (SOU 1957:7), att det kunde övervägas huruvida frånskilda kvinnor borde inom folkpensioneringens

ram tillerkännas rätt till pension, då den frånskilde mannen dött. Bedömningen av denna fråga borde lämpligen anstå tills avgörande fattats rörande huvudprinciperna för ålders- och familjepensioneringen. I avsnittet om författningsreglerad påbyggnad av bottenpensioneringen anfördes att omfattningen av tilläggs-pensioneringens familjepensioner blir väsentligen beroende av bottenpensioneringens utformning i detta avseende. Beträffande storleken av tilläggs-pensionerna för änkor och barn angavs vissa riktlinjer, men frågan om storleken av sådana pensioner för frånskilda upptogs icke till diskussion.

## 2. Bestämmelser angående underhållsskyldighet

Med hänsyn till den betydelse som tillmätts förefintligheten av underhållsskyldighet skall lämnas en kort redogörelse för reglerna om sådan skyldighet för makar och frånskilda makar.

Äkta makar har enligt giftermålsbalken underhållsskyldighet mot varandra. Makar är nämligen pliktiga att, var efter sin förmåga, bidra till att bereda familjen tillbörligt underhåll (GB 5: 2); till detta underhåll hör bl. a. vad som erfordras för den gemensamma hushållningen och för tillgodoseende av vardera makens särskilda behov. Lämnar vad ena maken sålunda har att tillskjuta inte tillgång till bestridande av utgifterna för hans särskilda behov och de utgifter han eljest har att ombesörja för familjens underhåll, är andra maken pliktig att i lämpliga poster tillhandahålla honom erforderliga medel (GB 5: 3). Underhållsbidrag kan tillkomma make i bestående äktenskap, oavsett om makarna sammanlever eller lever åtskilda på annan grund än söndring (GB 5: 3) eller makarna lever åtskilda på grund av söndring utan att dock ha vunnit hemskillnad (GB 5: 7) eller makarna vunnit hemskillnad (GB 11: 25). Underhållsplikten kan bestå även sedan äktenskapet upplösts genom äktenskapsskillnad (GB 11: 26). Efter återgång av äktenskap är däremot makarna inte skyldiga att försörja varandra (GB 10: 7).

I fråga om bidrag efter äktenskapsskillnad gäller (GB 11: 26) att domstolen, om den finner att ena maken efter skilsmässan blir i behov av bidrag till sitt tillbörliga underhåll, äger ålägga andra maken att utge sådant bidrag efter vad som prövas skäligt med avseende å hans förmåga samt övriga omständigheter. Underhållsbidrag får emellertid inte tillerkännas make, som huvudsakligen bär skulden till skillnaden. Bidraget kan bestämmas till engångsbelopp under förutsättning att den underhållsskyldiges förmögenhetsförhållanden och omständigheterna i övrigt föranleder därtill. I allmänhet fastställes bidraget att utgå periodiskt. Det kan därvid tidsbegränsas. Skyldighet att utge periodiskt bidrag bortfaller helt då den berättigade giften om sig eller när den förpliktade avlider.

Vanligt är emellertid, att frågan om underhållsskyldighet inte bringas under rättens prövning. Det står nämligen makarna fritt att genom avtal



själva reglera hithörande förhållanden. Avtal om underhållsbidrag ingår ofta som ett led i en mera omfattande uppgörelse mellan makarna, i vilken regleras även sådana frågor som angår barnens underhåll och fostran, boets delning och skyldighet att utge skadestånd.

Underhållsskyldighetens omfattning kan ändras genom dom. Avtal, som makar med avseende å förestående hemskillnad eller äktenskapsskillnad träffat om underhållsbidrag, kan (GB 11: 29) sålunda på ena makens yrkande jämkas av domstolen, om avtalet är uppenbart obilligt för den maken och avtalet ej slutits under hemskillnad. Utan hinder av tidigare domstolsbeslut eller tidigare avtal äger vidare domstolen på endera makens yrkande förordna annorledes om underhållsbidraget, när väsentligt ändrade förhållanden påkallar det (GB 11: 28); dock får endast om synnerliga skäl föreligger underhållsbidrag till frånskild make utdömas, såframt sådant bidrag inte tidigare skolat utgå, eller höjas utöver det högsta belopp till vilket bidraget tidigare varit bestämt. Jämkningsbestämmelserna är inte tillämpliga, då underhållsbidrag skall utgå i form av engångsbelopp.

För periodiska underhållsbidrag bl. a. till make och förutvarande make gäller enligt lag den 6 juni 1952, om bidragsbeloppet senast bestämts genom dom eller avtal före den 1 januari 1955, regler om automatisk höjning med hänsyn till penningvärdets fall i den mån domen eller avtalet inte innehåller föreskrifter av motsvarande art. Enligt nu gällande regler är förhöjningen 90 procent, om bidraget bestämts år 1940 eller tidigare, och sjunker förhöjningen successivt till 10 procent, vilket procenttal gäller då bidraget bestämts åren 1952—1954.

Bestämmelserna om makes underhållsskyldighet mot frånskild make innebär (i domstolsfallen) att det gjorts beroende på domstolens fria prövning i varje särskilt fall, såväl huruvida bidrag över huvud taget skall utgå som till vilket belopp det skall bestämmas. Vid bedömandet av dessa frågor har domstolen att ta hänsyn till alla de förhållanden, vilka kan tjäna till upplysning om vardera makens behov och förmåga, såsom förmögenhetsvillkor, yrkeskicklighet, hälsotillstånd, försörjningsplikt mot andra närstående, samhällsställning osv. Andra omständigheter av stor betydelse är varaktigheten av makarnas äktenskap och de förhållanden som föranlett skilsmässan. Ehuru lagen likställer man och hustru, ligger det i sakens natur att det oftast är till hustrun som underhållsbidrag ifrågakommer. Efter äktenskapsskillnad anses hustrun av domstolarna mera regelmässigt än under hemskillnad vara skyldig att utan underhållsbidrag från mannen försörja sig genom eget arbete.

### 3. Vissa statistiska uppgifter

Enligt uppgifter hämtade från den officiella statistiska publikationen »Befolkningsrörelsen år 1957» har *antalet skilsmässor* ökat kraftigt särskilt

under loppet av 1940-talet. Detta framgår av följande uppställning (årsmedeltal).

År	Upplösta äktenskap genom					
	mannens död		hustruns död		skilsmässa	
	antal	%	antal	%	antal	%
1931—1935	15 007	51,9	11 396	39,3	2 548	8,8
1936—1940	16 089	51,8	11 648	37,5	3 303	10,7
1941—1945	15 419	49,7	10 745	34,6	4 876	15,7
1946—1950	16 721	47,8	10 986	31,4	7 289	20,8
1951—1955	17 528	47,7	10 771	29,3	8 476	23,0
1954	17 699	47,7	10 773	29,1	8 588	23,2
1955	18 013	48,0	10 702	28,6	8 785	23,4
1956	18 616	49,2	10 596	28,0	8 608	22,8
1957	19 243	49,4	10 870	27,9	8 858	22,7

I de angivna talen för skilsmässa ingår några enstaka fall av återgång av äktenskap.

Vid utgången av år 1957 fanns det 69 513 fränskilda kvinnor under 67 år. De fördelades efter åldersgrupper på följande sätt.

Åldersår	Födelseår	Fränskilda kvinnor
0—19	1957—1938	10
20—24	1937—1933	1 154
25—29	1932—1928	4 175
30—34	1927—1923	7 133
35—39	1922—1918	9 703
40—44	1917—1913	10 348
45—49	1912—1908	10 780
50—54	1907—1903	9 412
55—59	1902—1898	7 968
60—64	1897—1893	6 576
65—66	1892—1891	2 254
	Summa	69 513

Efter tillämpat lagrum i 11 kap. giftermålsbalken fördelades de år 1957 genom äktenskapsskillnad upplösta äktenskapen på sätt framgår av följande uppställning.

3 § (hemskillnad jämte särlevnad ett år).....	7 091
4 § (särlevnad sedan minst tre år på grund av söndring).....	441
5 § (ena maken har under två år egenvilligt undandragit sig sammanlevnaden) ....	10
6 § (ena maken försvunnen sedan tre år).....	20
7 § (tvegifte).....	3
8 § (äktenskapsbrott).....	1 097
9 § (smittosam könssjukdom).....	0
10 § (misshandel eller stämplande mot makens liv).....	4
11 § (straffdom).....	30
12 § (dryckenskap).....	89
13 § (sinnessjukdom).....	71
	<u>Summa 8 856</u>



De under år 1957 *avlidna frånskilda* männen och kvinnorna fördelade sig på följande sätt i åldersgrupper.

Åldersgrupper	Män	Kvinnor
Under 30 år	6	5
30—34 år	17	14
35—39 »	32	28
40—44 »	42	28
45—49 »	63	35
50—54 »	82	59
55—59 »	104	72
60—64 »	127	98
65—69 »	124	115
Minst 70 år	397	524
Summa	994	978

Av särskilt intresse skulle vara att veta i huru många av de fall då frånskild man avled hans förutvarande hustru fanns kvar i livet utan att ha fyllt 67 år eller ingått nytt äktenskap. Uppgifter härom finnes dock inte att tillgå. Antalet frånskilda, som ingår nytt äktenskap, är emellertid betydande. Under år 1957 ingick sålunda 5 116 frånskilda kvinnor nytt äktenskap, medan antalet skilsmässor samma år som förut angivits uppgick till 8 856.

Av följande uppställning framgår huru de under år 1957 upplösta äktenskapen fördelades med hänsyn till *äktenskapets varaktighet och makarnas ålder vid upplösningen* (i medianer) samt efter orsaken till upplösningen.

	Mannens död	Hustruns död	Skilsmässa
Äktenskapets varaktighet.....	36,58	39,27	9,82
Ålder vid upplösningen			
mannen.....	69,07	69,18	38,07
kvinnan.....	63,90	67,58	35,34

I fallen av äktenskapets upplösning genom skilsmässa var sålunda kvinnans ålder väsentligt lägre och hade äktenskapet varat avsevärt kortare tid än i de fall då äktenskapet upplöstes genom mannens död. Även med avseende å andra faktorer är de frånskilda kvinnornas utgångsläge bättre än änkornas. Detta framgår av en av socialstyrelsen publicerad redogörelse för en statistisk undersökning rörande ensamstående mödrars sociala och ekonomiska förhållanden år 1955. Det var här fråga om en urvalsundersökning, där det bearbetade materialet avsåg 437 ogifta, 470 frånskilda och 464 änkor. Enligt denna undersökning var antalet minderåriga hemmavarande barn i stort sett detsamma för de frånskilda och änkorna. De frånskilda mödrarna hade emellertid i större utsträckning högre skolutbildning och mer kvalificerad yrkesutbildning än änkorna. De hade vidare i större omfattning haft förvärvsarbete före och under äktenskapet och fler av dem hade förvärvs-

arbete vid intervjutidpunkten. Att döma av de i kapitel VIII redovisade statistiska uppgifterna har de frånskilda kvinnorna i genomsnitt betydligt högre inkomster än änkorna.

Det vore av intresse att få veta i hur stor utsträckning och med vilka belopp frånskilda genom dom eller avtal tillerkännes underhållsbidrag för egen del samt i vad mån sådana underhållsbidrag faktiskt erlägges. Några närmare uppgifter härom finnes dock inte i den officiella statistiken.

Vissa uppgifter i det här önskade hänseendet har emellertid redovisats i änkepensioneringskommitténs betänkande om stöd åt änkor och vissa andra ensamstående kvinnor m. m. (SOU 1952: 36 sid. 118—121). Änkepensioneringskommittén utsände i december 1949 en rundskrivelse till landets rätts-hjälpsanstalter med anhållan om att få del av anstalternas erfarenhet i vissa angivna hänseenden. En fråga löd: I vilken utsträckning tillerkännes hustru, som vid äktenskapsskillnad erhåller vårdnaden om något eller några barn under 10 år, genom dom eller avtal underhållsbidrag från mannen för egen del? Svaren varierade mellan å ena sidan »endast sällan» resp. »2,5 %» och å andra sidan »något över 20 %». Kommittén, som framhöll att enligt vad utredningen visade frånskilda hustrur tillerkändes underhållsbidrag allenast i ringa omfattning, uttalade bl. a.: »Förekomsten av barn, om vilka hustrun erhåller vårdnaden och till vilka mannen därför skall betala underhållsbidrag, torde påverka frågan om underhållsbidrag åt hustrun så att storleken av sådant underhåll kommer att stå i ett slags omvänd proportion till antalet barn. Om flera barn finnas, lär det ofta inträffa att hustrun, trots att hon i och för sig är i behov av underhållsbidrag, blir helt utan sådant, emedan mannen saknar ekonomisk förmåga att betala bidrag till både hustrun och barnen.»

Enligt den förut nämnda mödraundersökningen var det endast 10 procent av de frånskilda mödrarna som under perioden januari—september 1955 från förre maken *erhöll* underhållsbidrag för egen del. I huru många fall därutöver underhållsskyldighet förelåg men inte fullgjordes framgår emellertid inte.

#### 4. Kommitténs överväganden och förslag

Som förut nämnts avser socialförsäkringskommitténs uppdrag rörande frånskildas pensionsrätt frågan om pensionsförmåner åt frånskilda *kvinnor*, vilkas f. d. make avlider. Då kommittén dessutom — såsom framgår av kapitel VIII — stannat för att inte förorda pensionsrätt för änking, saknas anledning att här gå in på frågan om pensionsrätt för frånskild *man*.

Att döma av den i det föregående lämnade statistiska redogörelsen har de frånskilda kvinnorna allmänt sett ett bättre utgångsläge vid äktenskapets upplösning än änkorna. Emellertid kan antagas att en frånskild kvinna, som genom förre mannens död mister hela eller en väsentlig del av sin för-



sörjning, kommer i en lika besvärlig situation, som om äktenskapet upplösts genom och vid samma tidpunkt som dödsfallet och hon alltså blivit änka i vanlig mening. På grund av dödsfallet bortfaller den rätt till underhållsbidrag från förre mannen som den ifrågavarande frånskilda kvinnan dessförinnan haft enligt dom eller avtal. Rätt till underhållsbidrag förutsätter i princip ett behov av sådant bidrag för kvinnans tillbörliga underhåll. Starka skäl finnes sålunda att — liksom man för några år sedan gjort inom yrkesskadeförsäkringen — medge underhållsbidragsberättigade frånskilda kvinnor rätt till efterlevandepension. Detta är helt i enlighet med socialförsäkringens allmänna syfte att tillgodose hjälpbehov till följd av nedsättning eller bortfall av försörjningsförmåga genom invaliditet, ålderdom eller dödsfall. Kostnadsökningen för folkpensioneringen som följd av att pensionsrätt införes för frånskilda kvinnor kan förutsättas bli ringa. Införande av pensionsrätt för ifrågavarande kvinnor förordas därför.

Ehuru så kunde synas ligga nära till hands, anser kommittén likväl inte att yrkesskadeförsäkringens regler bör överföras till folkpensioneringen och således underhållsbidraget bli avgörande såväl för pensionsrätten i och för sig som för pensionens storlek. I de fall då underhållsbidrag utdömes eller avtalas är bidragets storlek beroende bl. a. av mannens ekonomiska resurser. Har han stora inkomster, kan bidraget bli större än om han har små inkomster. Överflyttades yrkesskadeförsäkringens ifrågavarande regel till folkpensioneringen, skulle man gynna ekonomiskt bättre ställda framför ekonomiskt sämre ställda. Detta strider emellertid mot de principer på vilka folkpensioneringen är och bör vara byggd.

Mot nämnda principer strider också att för rätt till änkepension för frånskild kvinna kräva att hon enligt dom eller avtal är berättigad till underhållsbidrag. Anledningen till att dom eller avtal om underhållsskyldighet mot den frånskilda kvinnan inte föreligger är nämligen mången gång det förhållandet att mannen saknar ekonomiska möjligheter att utge underhållsbidrag. Detta gäller särskilt om det finns underhållsberättigade barn. Med nu tillämpad praxis i fråga om underhållsbidrag till frånskild kvinna skulle ett krav på avtal eller dom om sådant underhållsbidrag från änkepensionsrätt utestänga åtskilliga, som har större behov av sådan pension än de frånskilda som fått rätt till underhållsbidrag. Ett sådant resultat kan kommittén för sin del inte acceptera.

Det kan vidare antagas att, om man för änkepensionsrätt åt frånskild kvinna skulle kräva dom eller avtal om underhållsskyldighet, så skulle i fortsättningen i långt större utsträckning än för närvarande träffas avtal om underhållsbidrag. Men pensionsorganen skulle då vid lagtillämpningen ställas inför det mången gång svårlösta problemet, huruvida avtal om underhållsbidrag i giftermålsbalkens mening verkligen föreligger. Har avtalet tillkommit enbart i syfte att bereda pensionsrätt och är parterna överens om att det inte skall medföra några ekonomiska förpliktelser för mannen, kan

det näppeligen godtagas som avtal om »lagstadgad underhållsskyldighet». Inte heller kan gärna hur obetydligt belopp som helst godtagas som underhållsbidrag enligt giftermålsbalken. Lagtillämparen eller lagstiftaren skulle ställas inför det svårlösta problemet att fastställa en rimlig beloppsgräns. Detta problem kan givetvis bemästras. Men även om så skedde och man kunde förutsätta att ett krav inom pensioneringen om underhållsbidrag skulle medföra en väsentligt ökad frekvens av verkliga avtal om sådana bidrag, åstadkommer man inte därigenom en rättvis gräns mellan sådana frånskilda kvinnor som bör bli berättigade till änkepensionsrätt och övriga frånskilda. Mannens större eller mindre medgörlighet skulle nämligen ofta bli avgörande för änkepensionsrätten. Även nu anförda synpunkter talar enligt kommitténs mening bestämt mot att anknyta änkepensionsrätten för frånskild kvinna till hennes rätt till underhållsbidrag.

Går man i enlighet med det anförda utöver den krets av frånskilda kvinnor som avgränsas genom rekvisitet rätt till underhållsbidrag, uppkommer frågan om man över huvud taget skall uppställa någon särskild förutsättning för pensionsrätten. Gör man inte det, kommer man uppenbarligen att i ett antal fall ge pension utan att detta är i och för sig motiverat. Detta är en konsekvens som lagstiftaren tagit, såvitt angår de vanliga änkor. När det gäller att inom folkpensioneringen bereda pensionsrätt åt en helt ny grupp, anser emellertid kommittén att en viss försiktighet bör iakttagas. Kommittén anser också att det inte är rimligt att medge en frånskild kvinna änkepensionsrätt efter förre mannen, om på talan av denne dömts till äktenskapsskillnad på grund av att hustrun grovt åsidosatt sina plikter mot mannen. I dylika fall har han i princip rätt till skadestånd. Det kan inte vålla något större administrativt besvär att tillämpa lagbestämmelser, enligt vilka dylika fall uteslutes från pensionsrätt. Huruvida sådant fall är för handen framgår av äktenskapsskillnadsdomen.

Innan kommittén närmare anger vilka fall som bör uteslutas från pensionsrätt, vill kommittén referera reglerna i giftermålsbalkens kap. 11 angående förutsättningarna för hemskillnad och äktenskapsskillnad.

1 §: Makar, som finner sig på grund av djup och varaktig söndring ej kunna fortsätta sammanlevnaden, äger — när de är ense därom — vinna domstols dom å hemskillnad.

2 § 1 st.: Gör ena maken sig skyldig till grov försummelse av sin plikt att försörja andra maken eller barnen, eller åsidosätter han eljest i märklig mån sina plikter mot dem, eller är han hemfallen åt missbruk av rusgivande medel, eller för han ett lastbart liv, äger andra maken vinna hemskillnad, såvida inte med hänsyn till hans eget förhållande eller andra särskilda omständigheter ändock skäligen kan fordras, att han fortsätter sammanlevnaden.

2 § 2 st.: Har på grund av stridighet i lynne och tänkesätt eller av annan orsak uppstått djup och varaktig söndring mellan makarna och vill endera erhålla hemskillnad, är han berättigad därtill, om inte med hänsyn till hans förhållande eller andra särskilda omständigheter ändock skäligen kan fordras, att han fortsätter sammanlevnaden.



3 §: Har makar efter vunnem hemskillnad levat åtskilda ett år och har sammanlevnaden ej heller därefter återupptagits, kan var och en av dem få dom på äktenskapsskillnad.

4 §: Om makar utan dom å hemskillnad på grund av söndring lever åtskilda sedan minst tre år, äger envar av dem vinna äktenskapsskillnad. Dock får det inte dömas till äktenskapsskillnad, om endast ena maken vill skiljas och med hänsyn till hans förhållande eller andra särskilda omständigheter äktenskapet finnes skäliggen inte böra på hans talan upplösas.

5 §: Har ena maken egenvilligt och utan giltig orsak undandragit sig sammanlevnaden två år och ej sedermera upptagit den, äger andra maken vinna äktenskapsskillnad.

6 §: Är ena maken borta och vet man inte att han inom de tre sista åren varit vid liv, äger andra maken vinna äktenskapsskillnad.

7 §: Har ena maken begått tvegifte, äger andra maken vinna äktenskapsskillnad, om han anställer talan därom inom sex månader från det han fick kunskap om den nya vigseln.

8 §: Bryter ena maken äktenskapet med hor eller övar han eljest otukt med annan, har andra maken rätt till äktenskapsskillnad, såvida han inte varit delaktig i gärningen eller samtyckt till den. Han måste dock stämma inom sex månader efter erhållen kunskap om gärningen och senast inom tre år sedan den begicks.

9 §: Har make, som lider av könssjukdom i smittosamt skede, med vetskap eller misstanke därom genom könsumgänge utsatt andra maken för fara att bli smittad, äger denne vinna äktenskapsskillnad, såvida han inte med vetskap om faran låtit utsätta sig därför. Dock får inte dömas till skillnad, om inte talan därom anställes inom sex månader från det maken fick veta att han blivit utsatt för smittofara, och inte heller om maken inte blivit smittad och sjukdomen när talan anställes inte längre är i smittosamt skede.

10 §: Stämplar ena maken mot den andres liv eller förövar han grov misshandel mot andra maken, äger denne rätt till skillnad i äktenskapet. Här gäller samma preskriptionstid som enligt 8 §.

11 §: Dömes ena maken till straffarbete i tre år eller svårare straff eller till inrättning i säkerhetsanstalt, äger andra maken vinna skillnad i äktenskapet. Dömes ena maken till straffarbete på viss tid understigande tre år, dock minst sex månader, eller till förvaring i säkerhetsanstalt eller till fängelse eller tvångsarbete i minst ett år och yrkar andra maken äktenskapsskillnad, prövar domstolen huruvida med hänsyn till vad den dömda låtit komma sig till last och övriga omständigheter skillnad må ske. Detsamma gäller om ena maken av utländsk domstol dömts till frihetsstraff i minst tre år och andra maken på den grund vill skiljas. För straffdom får inte skillnad äga rum, om andra maken varit delaktig i brottet eller samtyckt till det. Talan måste instämmas inom sex månader efter erhållen kunskap om domen och senast inom tre år sedan den föll.

12 §: Är ena maken hemfallen åt missbruk av rusgivande medel, får på talan av andra maken dömas till äktenskapsskillnad, när domstolen finner synnerliga skäl därtill föranleda.

13 §: Är ena maken sinnessjuk och har sjukdomen under äktenskapet varat tre år samt finnes inte skälig förhoppning om den sjukens varaktiga återställande till hälsan, har andra maken rätt till äktenskapsskillnad. Kände han till sjukdomen vid vigseln, får dock inte dömas till skillnad, om det skäliggen kan fordras att han fortsätter äktenskapet.

Den frånskilda kvinnan bör enligt kommitténs mening vara utesluten från änkepensionsrätt endast i de fall då på mannens yrkande dömts till äkten-



skapsskillnad på grund av att hustrun på ett kvalificerat och av domstolen angivet sätt förbrutit sig mot honom. Så är inte förhållandet i de vanligaste fallen, nämligen då det dömts till äktenskapsskillnad enligt 3 § efter hemskillnad enligt 1 § eller 2 § andra stycket. Har däremot hemskillnadsdomen på talan av mannen meddelats med återopande av 2 § första stycket, bör den frånskilda kvinnan inte kunna grunda pensionsrätt på äktenskapet. I de fall då utan föregående hemskillnad dömts till äktenskapsskillnad enligt 4 § på mannens yrkande, synes inte generellt vara motiverat att vägra den frånskilda kvinnan änkepensionsrätt. Dom enligt 4 § bör därför inte vara diskvalifikationsgrund. Har hustrun betett sig på sätt som anges i de följande paragraferna och domstolen lägger detta till grund för äktenskapsskillnaden, bör hon emellertid inte rimligen kunna grunda pensionsrätt på äktenskapet. I de fall som avses i 13 § kan visserligen inte hustrun lastas, men synes det lämpligare att tillgodose hennes pensionsbehov genom invalidpensioneringen.

Efter överbägande av olika lösningar har kommittén stannat för att förorda, att änkepensionsrätt införes för frånskilda kvinnor i alla fall utom dem, då det dömts till äktenskapsskillnad jämlikt 11 kap. giftermålsbalken antingen enligt 3 §, efter hemskillnad enligt 2 § första stycket på talan av mannen, eller på talan av mannen enligt någon av 5—13 §§.

Såframt nu angivna förutsättningar för änkepensionsrätt föreligger, bör den frånskilda kvinnan vara berättigad till pension vid förutvarande mannens död under i princip samma förutsättningar i fråga om ålders- och barnvillkor som om äktenskapet upplösts först genom mannens död. Detta får naturligtvis inte tolkas så, att i de fall då för änkepensionsrätt kräves att makarna varit gifta med varandra minst fem år, skilsmässotiden får tillgodoräknas i annan mån än den skulle ha ansetts såsom med äktenskapstid likställd samboendetid när fråga är om »änkepensionsrätt» för ogift kvinna efter man, med vilken hon sammanbott (jfr kap. VI). För de frånskildas del bör vidare barnrekvisitet utformas så, att kravet på stadigvarande vistelse i makarnas hem vid mannens död jämkas till sådan vistelse i den frånskilda kvinnans hem såväl vid skilsmässan eller hemskillnad, som föregått skilsmässan, som vid förre mannens död. Barnrekvisitet bör vidare jämkas så, att endast sådana barn som är barn (adoptivbarn) till den avlidne förre mannen kan grunda pensionsrätt för den frånskilda kvinnan.

Frågan om storleken av pensionsbeloppet till efterlevande frånskild kvinna är något tveksam. Inom folkpensioneringen är det ju inte fråga om en försäkring i egentlig mening med samband mellan förmåner och erlagda avgifter. Det synes därför ej finnas anledning att bestämma pensionsbeloppets storlek utifrån det betraktelsesättet att viss pensionsrätt intjänats för hustrun under äktenskapet genom de folkpensionsavgifter och allmänna skatter som familjen då erlagt. Pensionsbeloppets storlek bör sålunda inte variera efter äktenskapets varaktighet. Såsom framgår av vad tidigare anförts har



kommittén avvisat tanken att anknyta änkepensionen till de individuella beloppen av underhållsbidrag. Vid ställningstagande till frågan om storleken av pensionsbeloppen till frånskilda kvinnor bör man emellertid enligt kommitténs mening fästa stort avseende vid att de frånskilda kvinnorna i allmänhet befinner sig i ett bättre ekonomiskt läge än änkorna. Med hänsyn härtill och till storleken av vanligen förekommande underhållsbidrag anser kommittén att frånskild kvinna skäligen bör få hälften av vad som skulle ha utgått i änkepension, om hon varit vanlig änka.

Efterlämnar den avlidne såväl en vanlig änka som en frånskild hustru, reduceras enligt yrkesskadeförsäkringslagen livräntorna proportionellt, så att de tillhoppa uppgår till en tredjedel av den avlidnes årliga arbetsförtjänst, dvs. samma belopp som om endast en änkelivränteberättigad funnits. Enligt exempelvis pensionsreglerna för statsanställda tillämpas, när pensionsrätt föreligger för flera efterlevande, fördelningsregler eller reduktionsregler för frånskild. Inom folkpensioneringen, där förmånernas storlek som nyss nämnts är oberoende av aktivtidens inkomster och av de folkpensionsavgifter och allmänna skatter som erlagts under nämnda tid, synes det emellertid inte finnas tillräcklig anledning att föreskriva dylika nedsättningsregler. Kommittén förordar i stället att förekomsten av pensionsrätt samtidigt för vanlig änka och frånskild hustru inte skall inverka på storleken av pensionsbeloppen.

På samma sätt som en frånskild kvinna under visst villkor i princip jämställs med änka i fråga om förutsättningarna för inträde av pensionsrätt, bör enligt kommitténs mening jämställdhet råda även på andra punkter såsom i fråga om pensionsrättens upphörande exempelvis genom den pensionsberättigades omgifte och i fråga om återinträde i pensionsrätt. Beträffande frågan om kommunalt bostadstillägg å änkepension till frånskild kvinna har kommittén lika litet som när det gäller sådant tillägg till åldersgraderade änkepensioner funnit anledning föreslå särskilda lagregler.

Vad slutligen angår ikraftträdandet av regler om pensionsrätt för frånskild kvinna vid förre makens död må framhållas följande. Eftersom det gäller att införa en helt ny grupp i den till efterlevandepension berättigade kretsen, synes viss försiktighet böra iakttagas. Så stor restriktivitet som ett krav på att både äktenskapsskillnaden och dödsfallet skall ha inträffat efter den nya lagstiftningens ikraftträdande (den 1 juli 1960) torde dock inte vara påkallad. Det bör enligt kommitténs mening räcka med att dödsfallet inträffat efter ikraftträdandet av de nya bestämmelserna.

## KAPITEL X

### Fråga om engångsbelopp till vissa yngre änkor

Enligt uttalande av departementschefen i proposition nr 55 till 1958 års A-riksdag borde man överväga, huruvida engångsbelopp kunde utgå till yngre änkor utan barn för att täcka särskilda omställningssvårigheter. Särskilda utskottet framhöll i anslutning härtill och till i ärendet väckta motioner att denna fråga borde bli föremål för fortsatt övervägande. Änkepension i form av engångsbelopp till sådana yngre änkor har därför också upptagits bland de frågor kommittén enligt utredningsdirektiven har att pröva.

Antalet änkor år 1960 i åldrar under 67 år kan uppskattas till omkring 120 000. Därav torde cirka 11 000, huvudsakligen i de äldre årsklasserna, vara berättigade till invalidpension. Av återstoden 109 000 torde omkring 106 000 omfattas av den nya änkepensioneringen och drygt 3 000 vara utslutna från rätt till änkepension, därför att de vid mannens död var yngre än 36 år och utan barn. Det årliga antalet nytillkommande änkor under 36 år och utan barn kan beräknas till 100 å 150.

Vid utformandet av de särskilda änkeförmånerna inom folkpensioneringen har man tidigare varit mycket restriktiv. Den pensionsberättigade kretsen har begränsats till änkor, som har att vårda minderåriga barn, och till kvinnor, som blivit änkor vid relativt hög ålder. Den sålunda gjorda begränsningen har motiverats bl. a. av arbetsmarknadsmässiga överväganden. Därvid har starkt understrukits vikten av att änkornas försörjningsförmåga tillvaratages så långt möjligt är. I den allmänna diskussionen har uppmärksamheten vidare riktats på möjligheterna att ge änkor stöd i annan form än genom fortlöpande pensioner. Därvid har betonats vikten av att sådana speciella och akuta behov av hjälp som erfarenhetsmässigt föreligger under den allra närmaste tiden efter försörjarens frånfälle blir snabbt och effektivt tillgodosedda.

Av de förslag till åtgärder i denna riktning som tidigare framlagts märkes främst *änkepensioneringskommitténs* förslag i mars 1951 om *korttidshjälp*. Änkepensioneringskommittén, som enligt sina direktiv främst hade att utreda frågor om stöd åt efterlevande vid gift mans frånfälle, framlade ett förslag med två alternativa lösningar, båda i väsentliga delar anknutna till den allmänna sjukförsäkringen och syftande till att minska de försörjnings-svårigheter som uppstår under den närmaste tiden efter en makes död. Skillnaden mellan de båda alternativen var i huvudsak den att enligt det ena hjälpen utgick utan behovsprövning medan det andra förutsatte en inkomst-



prövning. Förslaget, som vid remissbehandlingen blev föremål för vissa erinringar i olika avseenden, har icke föranlett någon statsmakternas åtgärd.

Änkepensioneringskommittén behandlade i sitt år 1952 avgivna betänkande (SOU 1952: 36) angående stöd åt änkor och vissa andra ensamställda kvinnor m. m. sådana kvinnors problem såväl i vad detta utgjorde ett arbetsförmedlings- och arbetsanskaffningsproblem som i vad det var en fråga om att bereda dem ett direkt ekonomiskt stöd. I förra avseendet föreslog kommittén olika åtgärder för inplacering i förvärvslivet av änkor och fränkskilda m. fl. kvinnor, vilka under längre eller kortare tid varit borta från arbetsmarknaden men på grund av ändrade levnadsförhållanden åter sökte sig dit. Förslaget innebar bl. a. att de åtgärder som vidtagits eller föreslagits för partiellt arbetsföra och s. k. civilskadade i form av arbetsförmedling, yrkesutbildning, omskolning och näringshjälp borde utvidgas att omfatta även änkor och andra ensamställda kvinnor.

Arbetsmarknadsstyrelsen underströk i yttrande över betänkandet ifråga vikten av att omskolningsmöjligheter skapades och fann i likhet med kommittén, att den mest ändamålsenliga lösningen var att bereda de ensamställda kvinnorna samma möjligheter till omskolning och yrkesutbildning inom det ordinarie yrkesutbildningsväsendets ram som tillkom de partiellt arbetsföra.

Frågan om *utbildningsbidrag* upptogs sedermera till behandling i statsverkspropositionen till 1955 års riksdag. Departementschefen hade icke något att erinra mot att bereda ensamstående kvinnor samma utbildningsmöjligheter som partiellt arbetsföra men ansåg att verksamheten i avvaktan på ytterligare erfarenheter borde bedrivas på försök och i begränsad omfattning. Riksdagen anslöt sig till departementschefens uppfattning.

Frågan om *näringshjälp* till ensamstående kvinnor ledde däremot icke till något beslut av statsmakterna. Denna fråga aktualiserades ånyo av *familjebereidningen*, som i sin promemoria om stöd åt ofullständiga familjer (SOU 1956: 47) föreslog att näringshjälp skulle kunna utgå till ensamställda kvinnor på samma villkor som gäller för pensionsstyrelsens motsvarande verksamhet beträffande partiellt arbetsföra. I statsverkspropositionen till 1957 års riksdag förordade departementschefen, som då inte kunde taga slutlig ställning till förslaget, att en försöksverksamhet sattes igång i det angivna syftet. Riksdagen hade intet att erinra häremot.

Medel för omskolning av viss arbetskraft samt näringshjälp har tidigare anvisats å det under femte huvudtiteln uppförda reservationsanslaget till »Kostnader för överflyttning av arbetskraft». För budgetåret 1958/59 anvisades sålunda anslag å tillhoppa 190 000 kr., varav 140 000 kr. för utbildningsändamål och 50 000 kr. till näringshjälp. Fr. o. m. innevarande budgetår har nämnda anslag uppgått i anslaget till »Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m.».



Änkepensioneringskommitténs ovan berörda betänkande om korttids-hjälp var avsett att lösa ett understödsbehov, som föreligger allenast de närmaste månaderna efter makens frånfälle. Förslaget avsåg däremot icke att täcka de särskilda kostnader som uppkommer i samband med makes dödsfall. Dessa kostnader, framför allt begravningskostnaderna, uppgår genomsnittligt till avsevärda belopp även inom grupper som före dödsfallet haft relativt små inkomster. Anledningen till att kommittén icke tog hänsyn till nu nämnda kostnader var att inom socialvårdskommittén då pågick utredning om införande av allmän begravningshjälpsförsäkring. Förslag härom avlämnades i juli 1951 (SOU 1951: 23) men förslaget har icke för- anlett någon statsmakternas åtgärd.

De engångsbelopp till yngre änkor utan barn som socialförsäkringskom- mittén har att överväga är avsedda att täcka dessa änkors särskilda om- ställningskostnader. Engångsbeloppen är sålunda principiellt inte avsedda att täcka vare sig det tillfälliga understödsbehov som på grund av inkomst- bortfall uppkommer de närmaste månaderna efter en makes dödsfall eller de särskilda ökade kostnader som uppstår i anledning av dödsfallet. Pro- blemen i sistnämnda hänseenden är inte begränsade till de ovannämnda yngre änkorna utan föreligger för alla änkor oavsett ålder vid mannens död. Av det angivna syftet med engångsbeloppen torde framgå, att engångsbelop- pen icke bör konstrueras efter mönster av den tidigare föreslagna korttids- hjälpen och ej heller såsom någon form av begravningshjälp. Vad som er- fordras är ett stöd åt änkan under den efter mannens död mången gång ofrånkomliga omställningsprocessen. Vilka åtgärder som därvid bör kom- ma i fråga varierar i hög grad från fall till fall. Någon schematisk regel för att lösa omställingssvårigheterna torde därför knappast kunna uppställas. Snarare torde det vara så att i varje individuellt fall en noggrann utred- ning måste ske rörande arten och omfattningen av de åtgärder som är erfor- derliga.

Fråga uppkommer därvid, om erforderliga anordningar för att lösa om- ställningsproblemen hos ifrågavarande starkt begränsade grupp änkor bör organiseras inom folkpensioneringens ram. Detta är såväl ett administrativt som ett ekonomiskt spørsmål.

I det föregående har erinrats om de möjligheter som nu finns att lämna bl. a. änkor och andra ensamställda kvinnor utbildningsbidrag och närings- hjälp. Denna verksamhet administreras av arbetsmarknadsstyrelsen, som sedan några år tillbaka erhåller anslag för utgivande av utbildningsbidrag och näringshjälp. Bidragsverksamheten har hittills varit av relativt be- gränsad omfattning. Verksamheten är emellertid tämligen ny, den har bedrivits på försök, och kännedomen om densamma torde vara föga spridd. Efterfrågan om hjälp har ökat, och anledning finns till antagande att den kommer att ytterligare öka i den mån en intensivare upplysningsverksamhet kommer till stånd.



Kommittén har därför funnit att den nu diskuterade frågan är att betrakta som ett spörsmål, vars lösning bör ankomma på arbetsmarknadsstyrelsen. Det förutsättes att arbetsmarknadsstyrelsens ifrågavarande verksamhet kommer att bibehållas och effektiviseras. En särskild organisatorisk anordning inom folkpensioneringen för att lösa omställningsproblemen för en jämförelsevis liten grupp änkor kan då icke anses erforderlig eller lämplig. Det är emellertid angeläget att folkpensioneringens organ aktivt samarbetar med arbetsvårdsorganen så att dessa kommer i kontakt med de hjälpbehövande.

## KAPITEL XI

### Sammanträffande i vissa fall av folkpensionsförmån och efterlevandelivränta m. m.

#### 1. Inledning

Enligt gällande lagstiftning kan förutsättningar samtidigt föreligga för rätt till folkpensionsförmån och för rätt till yrkesskadelivränta. Det kan därvid vara så, att samma händelse i princip ger upphov till rätt till förmån från båda hållen. Exempel härpå är att en olycksfallsskada föranleder rätt såväl till invalidlivränta från yrkesskadeförsäkringen som till invalidpension från folkpensioneringen eller att ett dödsfall medför rätt både till änkelivränta och till änkepension. Men det kan också vara fråga om sammanträffande av annan art, exempelvis så att rätt till invalidlivränta eller änkelivränta föreligger för en person, som uppbär ålderspension från folkpensioneringen. Mer än tjugo olika typer av sammanträffandesituationer kan komma i fråga när det gäller yrkesskadeförsäkringen, å ena sidan, och folkpensioneringen (häri inbegripet änke- och änklingsbidrag samt särskilda barnbidrag), å andra sidan.

Någon närmare systematisk samordning mellan yrkesskadelivräntor och folkpensionsförmåner har inte skett. Vissa regler av samordningsnatur har emellertid alltid funnits. De har dock till sitt innehåll och sin praktiska verkan varit rätt skiftande under olika tider. I vart fall ibland har det varit så, att man genomfört ändringar i fråga om förmånerna från den ena eller den andra socialförsäkringsgrenen utan att man tagit nämnvärd hänsyn till problemen med anledning av sammanträffande av sådan förmån med förmån från den andra socialförsäkringsgrenen.

Den beslutade genomgripande pensionsreformen med väsentlig förbättring av folkpensioneringen och påbyggnad av denna med en obligatorisk tilläggspensionering nödvändiggör en omprövning av förmånerna vid yrkesskada. Eljest skulle nämligen bl. a. kunna uppkomma en omotiverat hög sammanlagd ersättningsnivå.

Självfallet hade det varit lämpligast om man på en gång kunnat undersöka och taga ståndpunkt till samordningsproblemen i samtliga de nyss åsyftade tyffallen av sammanträffande. Detta förutsätter emellertid att man dessförinnan kunnat taga ståndpunkt till invalidpensioneringens framtida utformning. Enligt direktiven för kommittén förutsattes dock att en reformerad änke- och barnpensionering sattes i kraft den 1 juli 1960, till



vilken tidpunkt man inte hinner genomföra även en reformerad invalidpensionering. Med hänsyn härtill nödgas man inrikta sig på en provisorisk lösning för efterlevandeförmånernas del fr. o. m. nämnda tidpunkt. Kommittén tager därför i detta betänkande upp till behandling endast vissa av sammanträffandefallen. Frågan om samordning mellan yrkesskadeförsäkring samt folk- och tilläggs-pensionering får därefter tagas upp i hela sin vidd i anslutning till utformningen av invalidpensioneringen.

## 2. Yrkesskadeförsäkringens livränteregler

Innan kommittén går närmare in på frågan om sammanträffande mellan folkpensionsförmåner och vissa yrkesskadelivräntor, skall lämnas en kort redogörelse för livräntereglerna inom yrkesskadeförsäkringen.

Enligt 1954 års lag om yrkesskadeförsäkring utgår livränta till den, som genom yrkesskada mer eller mindre varaktigt förlorat 10 % eller mer av sin arbetsförmåga. Livräntans belopp bestämmes dels efter graden av förlorat arbetsförmåga och dels efter storleken av den årliga arbetsförtjänsten vid skadetillfället.

Hänsyn tages ej till den årliga arbetsförtjänsten i den mån den överstiger 15 000 kr. Invalidlivräntans belopp står i visst förhållande till det s. k. ersättningsunderlaget, som räknas ut på grundval av den årliga arbetsförtjänsten. Härvid medräknas arbetsförtjänster upp till 7 200 kr. helt. Den del av arbetsförtjänsten som överstiger 7 200 men ej 10 800 kr. medräknas till  $\frac{3}{4}$  och belopp som överstiger 10 800 kr. medräknas till hälften. Vid en arbetsförtjänst av t. ex. 9 000 kr. utgör ersättningsunderlaget

$\left(7\,200 + \frac{3(9\,000 - 7\,200)}{4}\right)$  8 550 kr. Vid en arbetsförtjänst av 12 000 kr. utgör ersättningsunderlaget

$\left(7\,200 + \frac{3(10\,800 - 7\,200)}{4} + \frac{12\,000 - 10\,800}{2}\right)$  10 500 kr. Högsta ersättningsunderlag utgör

$\left(7\,200 + \frac{3(10\,800 - 7\,200)}{4} + \frac{15\,000 - 10\,800}{2}\right)$  12 000 kr.

Vid förlust av arbetsförmågan utgör livräntan  $\frac{11}{12}$  av ersättningsunderlaget, dvs. vid de årliga arbetsförtjänsterna 7 200, 9 000, 12 000 och 15 000

kr. resp.  $\left(\frac{11 \times 7\,200}{12}\right)$  6 600 kr.,  $\left(\frac{11 \times 8\,550}{12}\right)$  7 837:50 kr.,  $\left(\frac{11 \times 10\,500}{12}\right)$

9 625 kr. och  $\left(\frac{11 \times 12\,000}{12}\right)$  11 000 kr. Vid nedsättning av arbetsförmågan med minst 30 % utgör livräntan den mot graden av invaliditet svarande delen av ersättningsunderlaget, minskad med  $\frac{1}{12}$  av detta. Vid nedsättning av arbetsförmågan med mindre än 30 % utgör livräntan den del av  $\frac{2}{3}$  av ersättningsunderlaget, som svarar mot graden av invaliditet.

Vad som nu sagts om kompensationsgraden gäller då invaliden är under 67 år. För tid fr. o. m. månaden näst efter den, under vilken han fyllt 67 år, utgör livräntan  $\frac{3}{4}$  av det belopp vartill den skall beräknas enligt de nyssnämnda reglerna. Om den skadades årliga arbetsförtjänst vid skadetillfället utgjorde 7 200, 9 000, 12 000 resp. 15 000 kr., får han som 100 % invalid efter 67 år i livränta  $\left(\frac{3 \times 6\,600}{4}\right)$  4 950 kr.,  $\left(\frac{3 \times 7\,837:50}{4}\right)$  5 878:13 kr.,  $\left(\frac{3 \times 9\,625}{4}\right)$  7 218:75 kr. resp.  $\left(\frac{3 \times 11\,000}{4}\right)$  8 250 kr.

Änkelivräntans belopp skall för tid t. o. m. den månad, under vilken änkan fyller 67 år, motsvara  $\frac{1}{3}$  och för tid därefter  $\frac{1}{4}$  av den avlidnes årliga arbetsförtjänst (ej ersättningsunderlag). Motsvarande bråkdelar utgör maximibelopp för den behovsprövade änklingslivräntan. Barnlivränta utgår med belopp motsvarande  $\frac{1}{6}$  av den avlidnes årliga arbetsförtjänst. Barnlivräntan utgår till den dag barnet fyller 16 år; den kan dock utgå till dess barnet fyller 21 år i den mån barnet till följd av sjukdom eller annan dylik orsak är ur stånd att försörja sig. Den behovsprövade livräntan till fader eller moder är för envar av dem maximerad till  $\frac{1}{6}$  av den avlidnes årliga arbetsförtjänst. Livräntor till flera efterlevande får ej sammanlagt överstiga  $\frac{5}{6}$  av det för den avlidne gällande ersättningsunderlaget (alltså ej arbetsförtjänsten); livräntorna nedsättes därvid proportionellt, dock att livräntor till make och barn har företräde framför livräntor till föräldrar. Högsta änkelivränta utgör  $\left(\frac{15\,000}{3}\right)$  5 000 kr., högsta barnlivränta  $\left(\frac{15\,000}{6}\right)$  2 500 kr. och högsta livräntebelopp sammanlagt till flera efterlevande  $\left(\frac{5 \times 12\,000}{6}\right)$  10 000 kr.

Yrkesskadeförsäkringslagen trädde i kraft den 1 januari 1955. För yrkesskador som inträffat dessförinnan gäller alltså 1901 års *olycksfallsersättningslag*, 1916 års *olycksfallsförsäkringslag* och 1929 års *yrkessjukdomsförsäkringslag*. Ifrågavarande äldre lagstiftning har ändrats ett flertal gånger. De vid varje tidpunkt gällande bestämmelserna är tillämpliga på de då inträffade skadorna. I detta sammanhang torde det ej vara nödvändigt att redovisa de äldre bestämmelserna i annan mån än såvitt avser skillnaden mellan de i det föregående refererade reglerna enligt yrkesskadeförsäkringslagen och de regler, som gällde efter 1948 års ändringar av olycksfallsförsäkringslagen.

Den högsta årliga arbetsförtjänsten, som enligt olycksfallsförsäkringslagen kunde ligga till grund för livräntorna, utgjorde 7 200 kr. Något särskilt ersättningsunderlag begagnades ej.

Enligt huvudregeln utgjorde invalidlivräntan vid förlust av arbetsförmågan ett belopp motsvarande  $\frac{2}{3}$  av den skadades årliga arbetsförtjänst



och vid nedsättning av arbetsförmågan (med minst 10 %) den del av nyssnämnda belopp, som svarade mot graden av nedsättningen. Emellertid skulle livräntan till den som förlorat arbetsförmågan eller fått den nedsatt med minst 30 % förhöjas för tid fr. o. m. månaden näst efter den, varunder han fyllt 18 år, t. o. m. den månad, varunder han fyller 67 år. Den förhöjda livräntan motsvarade per år vid förlust av arbetsförmågan  $\frac{11}{12}$  av den skadades beräknade årliga arbetsförtjänst och vid nedsättning av arbetsförmågan ett mot graden av nedsättningen svarande belopp av arbetsförtjänsten, minskat med  $\frac{1}{12}$  av denna. Högsta invalidlivräntan utgjorde således före 67 år  $\left(\frac{11 \times 7\,200}{12}\right)$  6 600 kr. och efter 67 år  $\left(\frac{2 \times 7\,200}{3}\right)$  4 800 kr.

Änkelivräntans belopp och änklingslivräntans maximibelopp utgjorde alltid  $\frac{1}{3}$  av den avlidnes årliga arbetsförtjänst.

Genom den vid 1955 års riksdag beslutade *omregleringslagstiftningen* har vissa livräntor enligt den före yrkesskadeförsäkringslagen gällande lagstiftningen förhöjts. Principen för omregleringen var att den för livräntan gällande ursprungliga årliga arbetsförtjänsten skulle räknas upp till nivå med arbetsförtjänsterna för nya fall, varefter yrkesskadeförsäkringslagens regler om kompensationsgrader skulle tillämpas på den uppräknade arbetsförtjänsten. Arbetsförtjänsten i skadefall från år 1918 uppräknades med drygt 300 %, medan uppräknningen av arbetsförtjänsten i fall från exempelvis 1949 utgjorde ca 27 %. I fall från de 3 sista åren (1952—1954) skedde en uppräkning med 10 %. Arbetsförtjänsten skulle inte i något fall få uppräknas till högre belopp än 7 920 kr.; högsta ersättningsunderlaget blev därvid 7 740 kr. Omregleringen avsåg i första hand invalider under 67 år med en invaliditetsgrad av minst 30 %, efterlevande make under 67 år samt efterlevande barn. Även i vissa andra invalid- och efterlevandefall skedde en omreglering ehuru av mindre omfattning.

Efter omregleringen utgör i skadefall före år 1955 högsta livräntan till 100 %-invalider 7 095 kr. före 67 år och 4 800 kr. efter 67 år, högsta änkelivräntan 2 640 kr. före 67 år och 2 400 kr. efter 67 år, högsta barnlivräntan 1 320 kr. och högsta summan av flera efterlevandelivräntor 6 450 kr.

### 3. Vissa statistiska uppgifter

På grundval av uppgifter, som erhållits från riksförsäkringsanstalten, kan nämnas följande angående beståndet av här aktuella efterlevandelivräntor.

Vid utgången av år 1958 utgick enligt 1901 års olycksfallsersättningslag, 1916 års olycksfallsförsäkringslag, 1929 års yrkessjukdomsförsäkringslag och 1954 års yrkesskadeförsäkringslag från riksförsäkringsanstalten och socialförsäkringsbolagen

1 512	livräntor till änkor och änklingar (1 st.) under 67 år <i>med</i> sammanlagt 2 553 livränteberättigade barn,
3 460	» till änkor och änklingar (4 st.) under 67 år <i>utan</i> livränteberättigade barn,
2 042	» till änkor och änklingar (7 st.) över 67 år <i>utan</i> livränteberättigade barn, samt
563	» till barn <i>utan</i> livränteberättigad fader eller moder.

I angivna siffror ingår ej antalet livräntor på grund av skada i statens tjänst i de fall då livräntan utbetalades från annan myndighet än riksförsäkringsanstalten, dvs. i huvudsak de affärsdrivande verken. Riksförsäkringsanstalten äger inga närmare uppgifter om dessa fall. Man torde dock kunna antaga att det i dessa andra fall rörde sig om antalssiffror, som ungefärligen motsvarade antalet statsskadelivräntor, vilka utbetalades av riksförsäkringsanstalten. I ovannämnda antalssiffror ingår 160, 200, 70 resp. 80 av riksförsäkringsanstalten utbetalade statsskadelivräntor. I de angivna siffrorna ingår inte heller livräntor, som utbetalades av annan arbetsgivare (än staten), som står självrisk. Antalet sådana livräntor är med all sannolikhet väsentligt mindre än (kanske blott omkring 20 % av) antalet efterlevandelivräntor vid statsskador.

Här må vidare nämnas, att motsvarande livräntor utgår även enligt en rad till tidigare och nu gällande yrkesskadeförsäkringslagstiftning anknutna ersättningsförfattningar, avseende skador under bl. a. militärtjänst, civilförsvarstjänst, fullgörande av tjänsteplikt, brandsläckning, vistelse i fångvårds- eller tvångsarbetsanstalter. Statistiska uppgifter motsvarande de ovan anförda finns inte tillgängliga för här avsedda livräntefall. Det stora flertalet fall avser ersättning på grund av skada under militärtjänst. Enligt riksförsäkringsanstaltens årsberättelse utgick vid utgången av år 1957 på grund av sistnämnda slag av skada 867 livräntor till änkor och 710 livräntor till barn.

#### 4. *Sammanträffande av änke- och barnlivräntor med änke-, barn- och ålderspensioner*

De sammanträffandesituationer, som i första hand kräver beaktande i detta sammanhang, är de då rätt samtidigt föreligger till änke- eller barnförmån från folkpensioneringen och till änke- eller barnlivränta från yrkesskadeförsäkringen. I samband härmed bör behandlas sammanträffande mellan änkelivränta och ålderspension.

För ifrågavarande situationer gäller för närvarande sammanfattningsvis följande regler. Änkeförmånen från folkpensioneringen — änkepension eller änkebidrag — är inkomstprövad. Änkelivräntan från yrkesskadeförsäkringen utgår utan hänsyn till folkpensionsförmånen men reducerar denna enligt samma regler som de som gäller för inkomst i allmänhet. För änka,



som fyllt 67 år, utgöres pensionsförmånen av den icke inkomstprövade ålderspensionen. I fall som omfattas av yrkesskadeförsäkringslagen är emellertid änkelivräntan efter det änkan fyllt 67 år 25 % lägre än dessförinnan. För äldre fall finnes inte sistnämnda regel. En motsvarande effekt erhålles emellertid genom att förhöjning genom omregleringslagstiftningen endast i vissa fall och därvid i liten grad avser efterlevandelivräntor för tid efter 67 år. Änkepension, änkebidrag och ålderspension kan förhöjas genom inkomstprövat kommunalt bostadstillägg. Änkelivräntan reducerar detta bidrag efter samma grunder som inkomst i allmänhet. Folkpensioneringens nuvarande barnpensionsförmån, nämligen vissa av de särskilda barnbidragen, är inkomstprövad. Barnlivräntan utgår oberoende av barnbidraget men reducerar detta genom inkomstprövningen.

Reglerna om livräntorna från yrkesskadeförsäkringen till efterlevande under 67 år har fastställts med utgångspunkt från att något sammanträffande med icke inkomstprövade folkpensionsförmåner inte varit aktuellt. Pensionsförmånerna har vidare varit låga. Den avsedda höjningen av folkpensionsbeloppen och framför allt borttagandet av inkomstprövningen inom barnpensioneringen och för nya fall även inom änkepensioneringen liksom den väsentliga uppmjukningen av åldersvillkoren för änkepensionsrätt skapar emellertid ett nytt läge.

För den följande diskussionen har kommittén funnit det motiverat att skilja mellan följande tre huvudgrupper av fall:

- A: dödsfallet på grund av yrkesskada har inträffat före den 1 juli 1960,
- B: yrkesskadan har inträffat före den 1 juli 1960 men dödsfallet på grund härav efter den 30 juni nämnda år,
- C: såväl yrkesskadan som det härav föranledda dödsfallet har inträffat efter den 30 juni 1960.

Inom huvudgrupperna A och B måste skiljas mellan fall, som omfattas av yrkesskadeförsäkringslagen dvs. inträffat efter 1955 års ingång, och äldre fall. Vidare måste inom alla grupperna skiljas mellan fall då änkan är under 67 år och fall då hon uppnått nämnda ålder.

#### A. Dödsfallet på grund av yrkesskada har inträffat före den 1 juli 1960

##### *Yrkesskadan har inträffat före den 1 januari 1955*

För enkelhetens skull förutsättes här att yrkesskadan inträffade våren 1954, då yrkesskadeförsäkringslagen antogs. Med hänsyn till omregleringen spelar för övrigt tidpunkten för yrkesskadans inträffande föga roll. Det förutsättes vidare, att åldersvillkoren för rätt till änkepension eller änkebidrag föreligger. I många fall kommer dock sådan rätt att finnas först fr. o. m. den 1 juli 1960, då ifrågavarande villkor kraftigt modifieras. Före nämnda tidpunkt utgår därvid endast yrkesskadeersättningen och har sammanträffandesituation ännu inte uppkommit.

Av efterföljande uppställning (tabell 1) framgår beloppen av yrkesskadelivränta och pensionsförmån för det fall att även dödsfallet inträffade våren 1954, att den avlidnes årliga arbetsförtjänst beräknades till 7 200 kr. eller det högsta belopp, som då kunde komma i fråga, och att *änkan är under 67 år*. Änkepensionens maximibelopp var våren 1954 1 050 kr. Pension användes som beteckning för såväl änkepension som änkebidrag, särskilt barnbidrag och barnpension.

För inkomstprövningen av särskilt barnbidrag till föräldralöst barn gäller inte de eljest inom folkpensioneringen föreskrivna matematiska reglerna. I stället skall ske en skälighetsbedömning, varvid hänsyn toges till kostnaderna för utackordering av barnet och eventuell inkomst för barnet (underhållsbidrag, personalpension, livränta etc.). I tabell 1 samt i tabell 4 nedan har för dessa fall upptagits ett belopp, som kan antagas något så när motsvara genomsnittet enligt praxis. Med hänsyn till att beloppet sålunda är ett antaget belopp har det satts inom parentes.

Folkpensionsförmånerna kan förhöjas genom inkomstprövat kommunalt bostadstillägg. För att inte tabellerna skall bli alltför svåröverskådliga har här och i efterföljande tabeller bortsetts från bostadstillägg och har dessutom förutsatts att vederbörande inte har någon annan inkomst än yrkesskadelivräntan, när inkomstprövade pensionsförmåner räknats ut.

Som framgår av tabell 1 har i den medtagits även de belopp som gäller alltsedan juli 1958 (vare sig dödsfallet inträffade då eller tidigare).

Tabell 1

Efterlevande	Våren 1954			Nu		
	Livränta	Pension	Summa	Livränta	Pension	Summa
Änka . . . . .	2 400	250	2 650	2 640	1 000	3 640
1 barn . . . . .	1 200	(200)	(1 400)	1 320	(150)	(1 470)
2 » . . . . .	2 400	(400)	(2 800)	2 640	(300)	(2 940)
Änka + 1 barn	2 400 + 1 200	250 + 0	3 850	2 640 + 1 320	1 000 + 0	4 960
» + 2 »	2 400 + 2 400	250 + 0	5 050	2 640 + 2 640	1 000 + 0	6 280
» + 3 »	2 400 + 3 600	250 + 0	6 250	2 580 + 3 870	1 040 + 0	7 490
» + 4 »	2 000 + 4 000	517 + 0	6 517	2 150 + 4 300	1 327 + 0	7 777

Om de avsedda allmänna folkpensionsförbättringarna genomföres den 1 juli 1960 men inga särskilda reduktionsregler införes vid yrkesskada, kommer beloppen i tabell 1 att förändras på sätt framgår av tabell 2. Enligt riksdagens principbeslut skall änkepensionsbeloppet fr. o. m. juli 1960 höjas till att motsvara ålderspensionen för ensamstående. Dennas nuvarande belopp 2 450 kr. avses bli högre i juli 1960 genom ytterligare standardtillägg, men hur mycket högre är ännu ej bestämt. Vid utarbetande av tabellen har därför begagnats beloppet 2 450 kr. (inkomstprövat). I verkligheten blir därför pensions- och summabeloppen för ankorna ännu högre — även med bortseende från bostadstilläggen.



Tabell 2

Efterlevande	Livränta	Pension	Summa
Änka .....	2 640	1 490	4 130
1 barn .....	1 320	1 000	2 320
2 » .....	2 640	2 000	4 640
Änka + 1 barn .....	2 640 + 1 320	1 490 + 1 000	6 450
» + 2 » .....	2 640 + 2 640	1 490 + 2 000	8 770
» + 3 » .....	2 580 + 3 870	1 530 + 3 000	10 980
» + 4 » .....	2 150 + 4 300	1 817 + 4 000	12 267

Som framgår av tabell 2 skulle man i juli 1960 komma fram till sammanlagda belopp från yrkesskadeförsäkringen och folkpensioneringen, som är omotiverat höga i förhållande såväl till den avlidnes arbetsförtjänst som till de förmåner som skulle utgått om skadan i stället medfört 100 % invaliditet. Enligt förut lämnade uppgifter skulle helinvaliden ha fått 7 095 kr. i livränta och 600 (eller 520) kr. i invalidpension jämte inkomstprövat särskilt barnbidrag (och eventuellt även inkomstprövat kommunalt bostadstillägg). Kommande, i princip redan beslutade standardhöjningar av änkepensionen ökar successivt »överpensioneringen».

Enligt vad förut anförts bestämmes livräntorna enligt yrkesskadeförsäkringslagen med tillämpning av den lydelse av nämnda lag, som gällde då skadefallet inträffade, oberoende av tidpunkten för dödsfallet. Motsvarande gäller beträffande den äldre lagstiftningen med de modifikationer som följer av 1955 års omregleringslagstiftning. Reduktion av livräntorna kan därför inte lagligen ske, när pensionerna höjes. Detta hinder föreligger dock inte beträffande livränteförhöjningarna genom omregleringen. Kommittén anser emellertid att någon reduktion av dessa förhöjningar inte lämpligen bör komma ifråga.

Vad beträffar alternativet att reducera på pensionsidan, finner kommittén det mycket tveksamt om det bör komma i fråga att från pensionsreglerna — som får sägas vara generella trots att de för änkepensioneringens del får karaktären av övergångsbestämmelser — göra undantag för de relativt få fall då sammanträffande sker med efterlevandelivränta från yrkesskadeförsäkringen. Eftersom änkepensionen i här aktuella fall alltjämt skall vara inkomstprövad, skulle bestämmelserna och deras handhavande väsentligt kompliceras, om man införde särskilda regler om reduktion av änkepension på grund av änkelivränta. Då yrkesskadelivräntorna inte är automatiskt indexreglerade, kan »överpensioneringen» antagas komma att minska i betydelse vid en successiv penningvärdeförsämring. I exemplet har räknats med den högsta årliga arbetsförtjänst, som kunde ligga till grund för livränta (7 200 kr.). Var den avlidnes arbetsförtjänst lägre, blir »överpensioneringen» större. Men var arbetsförtjänsten högre än 7 200 kr., blir »överpensioneringen» mindre. Och hade yrkesskadan inte inträffat,

hade nog i allmänhet vederbörandes arbetsförtjänst höjts mer än som motsvarar höjningen genom omregleringen. Bl. a. enär det i allmänhet måste ha förflutit minst  $5\frac{1}{2}$  år mellan yrkesskadans inträffande och juli 1960, torde det vara sällsynt med flera livränteberättigade barn.

Å andra sidan skulle de sammanlagda beloppen i juli 1960 bli så höga (och senare ändå högre), att kommittén anser det ofrånkomligt att införa en särskild reduktionsregel. Det är främst de icke inkomstprövade barnpensionerna, som skulle medföra den kraftiga höjningen i juli 1960. Att införa reduktionsregler på barnpensionssidan skulle inte medföra några mera betydande komplikationer. Såväl i yrkesskadeförsäkringslagen som i de nya statliga tjänstepensionsbestämmelserna finns för vissa sammanträffandefall regler om att 25 % av den ena förmånen alltid skall läggas utanför samordningen.

På grund av vad sålunda anförts föreslår kommittén att i här aktuella fall barnlivräntan skall dragas av från barnpensionen, dock att alltid minst en fjärdedel av barnpensionen skall utgå.

Under i övrigt samma förutsättningar som i tabell 2 skulle vid genomförande av detta kommitténs förslag beloppen i juli 1960 bli de, som framgår av tabell 3.

Tabell 3

Efterlevande	Livränta	Pension	Summa
Änka . . . . .	2 640	1 490	4 130
1 barn . . . . .	1 320	250	1 570
2 » . . . . .	2 640	500	3 140
Änka + 1 barn . . . . .	2 640 + 1 320	1 490 + 250	5 700
» + 2 » . . . . .	2 640 + 2 640	1 490 + 500	7 270
» + 3 » . . . . .	2 580 + 3 870	1 530 + 750	8 730
» + 4 » . . . . .	2 150 + 4 300	1 817 + 1 000	9 267

Även de i tabell 3 angivna beloppen kan te sig väl höga. Kommittén anser dem emellertid godtagbara.

Vad härefter beträffar det fall att *änkan fyllt 67 år*, så fick änkan — under samma förutsättningar som i tabell 1 — våren 1954 i livränta 2 400 kr. och i pension 1 750 kr. eller tillhoppa 4 150 kr. om året. Sedan juli 1958 utgör summan 4 850 kr., varav 2 400 kr. i livränta och 2 450 kr. i pension. Med samma antaganden som i tabell 2 skulle även i juli 1960 utgå sammanlagt 4 850 kr. Sistnämnda belopp kan anses väl högt jämfört med den avlidnes arbetsförtjänst. Kommittén anser dock detta förhållande icke tillräckligt bärande för ett förslag att vid sammanträffande med änkelivränta reducera en sådan förmån som den allmänna ålderspensionen. *Kommittén föreslår alltså oförändrade regler på denna punkt.*

Skulle en livränteberättigad änka över 67 år ha barn, som också uppbär



efterlevandelivränta, bör barnpensionen självfallet reduceras med tillämpning av den nyss föreslagna 25-procentregeln.

*Yrkesskadan har inträffat efter den 31 december 1954*

Vid genomförande av kommitténs förslag om garantibelopp för vissa änkor blir för den här aktuella gruppen av sammanträffandefall resultatet i vissa lägen olika beroende på om dödsfallet inträffat under tiden 1/1 1955—30/6

Tabell 4

Efterlevande	Nu			Juli 1960		
	Livränta	Pension	Summa	Livränta	Pension	Summa
Arbetsförtjänst 7 200 (ersättningsunderlag 7 200) kr.						
Änka . . . . .	2 400	1 160	3 560	2 400	1 650	4 050
1 barn . . . . .	1 200	(200)	(1 400)	1 200	1 000	2 200
2 » . . . . .	2 400	(400)	(2 800)	2 400	2 000	4 400
Änka + 1 barn	2 400 + 1 200	1 160 + 0	4 760	2 400 + 1 200	1 650 + 1 000	6 250
» + 2 »	2 400 + 2 400	1 160 + 0	5 960	2 400 + 2 400	1 650 + 2 000	8 450
» + 3 »	2 400 + 3 600	1 160 + 0	7 160	2 400 + 3 600	1 650 + 3 000	10 650
» + 4 »	2 000 + 4 000	1 427 + 0	7 427	2 000 + 4 000	1 917 + 4 000	11 917
Arbetsförtjänst 9 000 (ersättningsunderlag 8 550) kr.						
Änka . . . . .	3 000	760	3 760	3 000	1 250	4 250
1 barn . . . . .	1 500	(0)	(1 500)	1 500	1 000	2 500
2 » . . . . .	3 000	(0)	(3 000)	3 000	2 000	5 000
Änka + 1 barn	3 000 + 1 500	760 + 0	5 260	3 000 + 1 500	1 250 + 1 000	6 750
» + 2 »	3 000 + 3 000	760 + 0	6 760	3 000 + 3 000	1 250 + 2 000	9 250
» + 3 »	2 850 + 4 275	860 + 0	7 985	2 850 + 4 275	1 350 + 3 000	11 475
» + 4 »	2 375 + 4 750	1 180 + 0	8 305	2 375 + 4 750	1 670 + 4 000	12 795
Arbetsförtjänst 12 000 (ersättningsunderlag 10 500) kr.						
Änka . . . . .	4 000	93	4 093	4 000	{ 817 (583)	{ 4 817 (4 583)
1 barn . . . . .	2 000	(0)	(2 000)	2 000	{ 1 000	{ 3 000
2 » . . . . .	4 000	(0)	(4 000)	4 000	{ 2 000	{ 6 000
Änka + 1 barn	4 000 + 2 000	93 + 0	6 093	4 000 + 2 000	{ 817 + 1 000 (583 + 1 000)	{ 7 817 (7 583)
» + 2 »	4 000 + 4 000	93 + 0	8 093	4 000 + 4 000	{ 817 + 2 000 (583 + 2 000)	{ 10 817 (10 583)
» + 3 »	3 500 + 5 250	427 + 0	9 177	3 500 + 5 250	{ 917 + 3 000	{ 12 667
» + 4 »	2 917 + 5 833	813 + 0	9 563	2 917 + 5 833	{ 1 303 + 4 000	{ 14 053
Arbetsförtjänst 15 000 (ersättningsunderlag 12 000) kr.						
Änka . . . . .	5 000	0	5 000	5 000	{ 817 (0)	{ 5 817 (5 000)
1 barn . . . . .	2 500	(0)	(2 500)	2 500	{ 1 000	{ 3 500
2 » . . . . .	5 000	(0)	(5 000)	5 000	{ 2 000	{ 7 000
Änka + 1 barn	5 000 + 2 500	0 + 0	7 500	5 000 + 2 500	{ 817 + 1 000 (0 + 1 000)	{ 9 317 (8 500)
» + 2 »	5 000 + 5 000	0 + 0	10 000	5 000 + 5 000	{ 817 + 2 000 (0 + 2 000)	{ 12 817 (12 000)
» + 3 »	4 000 + 6 000	93 + 0	10 093	4 000 + 6 000	{ 817 + 3 000 (583 + 3 000)	{ 13 817 (13 583)
» + 4 »	3 333 + 6 667	540 + 0	10 540	3 333 + 6 667	{ 1 030 + 4 000	{ 15 030

1958, under tiden 1/7 1958—30/6 1959 eller under tiden 1/7 1959—30/6 1960. I tabell 4 har förutsatts att dödsfallet inträffat i juli 1958, varvid  $\frac{1}{3}$ -garantin skulle gälla. I tabellen har inom parentes tillagts pensionsbeloppen med bortseende från garantin.

Under samma förutsättningar som i tabellerna 1 och 2 i fråga om pensionsrätt och pensionsbelopp (särskilt barnbidrag), övriga inkomster samt kommunalt bostadstillägg skulle efterlevandeförmånerna vid arbetsförtjänster för den avlidne om 7 200, 9 000, 12 000 resp. 15 000 kr. utgöra de i tabell 4 angivna beloppen dels för tiden alltsedan juli 1958 och dels i juli 1960, om särskilda reduktionsregler inte införes. *Änkan antages vara under 67 år.*

Om ej särskilda reduktionsregler införes, kommer, som framgår av tabell 4, att i juli 1960 föreligga en icke godtagbar »överpensionering» på samma sätt som fallet var enligt tabell 2. Härvid bör beaktas att livräntan vid 100 % invaliditet vid de här antagna fyra olika arbetsförtjänsterna såsom förut nämnts utgör 6 600, 7 837: 50, 9 625 resp. 11 000 kr.

I stort sett samma synpunkter på »överpensioneringsfrågan» som i det föregående anförts för fall att yrkesskadan inträffat före 1955 års ingång är aktuella för de här avsedda fallen att skadan inträffat efter ingången av nämnda år. Dock föreligger här aldrig den lucka på minst  $5\frac{1}{2}$  år som är aktuell för de äldre fallen. Luckan blir alltid kortare. »Överpensioneringsproblemet» kan därför här sägas kraftigare påkalla åtgärder. Vill man göra en reduktion av den totala ersättningen, kan som förut nämnts en sådan lagligen komma i fråga endast på pensionssidan.

Att komplicera inkomstprövningen av änkepensionerna genom särskilda avdragsregler för yrkesskadelivränta anser kommittén inte heller för denna grupp av fall böra komma i fråga. Möjligen kunde tänkas att från tillämpningen av garantiregeln för de två sista årens övergångsfall undanta de fall då sammanträffande med änkelivränta äger rum. Enligt kommitténs mening föreligger dock inte tillräckligt vägande skäl för att komplicera inkomstprövningen av änkepensionerna med ett sådant undantag. Dessutom medverkar garantiregeln till utjämnande av den skillnad i förhållande till de i tabell 9 avsedda fallen, som med hänsyn till de olika förutsättningarna inte kan undvikas.

*Kommittén föreslår att för den här avsedda gruppen av fall tillämpas den i det föregående förordade regeln om avdrag å barnpensionen för barnlivränta, dock att alltid minst en fjärdedel av pensionen skall utgå.*

Under i övrigt oförändrade förutsättningar skulle vid genomförande av kommitténs förslag de i tabell 4 för juli 1960 angivna beloppen bli de, som framgår av tabell 5.

Vad härefter beträffar *änka som fyllt 67 år*, så har hon alltsedan juli 1958, om man bortser från det kommunala bostadstillägget, vid en årlig arbetsförtjänst för den avlidne av 7 200 kr. i livränta 1 800 kr. och i pension



Tabell 5

Efterlevande	Livränta	Pension	Summa
Arbetsförtjänst 7 200 kr.			
Änka.....	2 400	1 650	4 050
1 barn.....	1 200	250	1 450
2 ».....	2 400	500	2 900
Änka + 1 barn.....	2 400 + 1 200	1 650 + 250	5 500
» + 2 ».....	2 400 + 2 400	1 650 + 500	6 950
» + 3 ».....	2 400 + 3 600	1 650 + 750	8 400
» + 4 ».....	2 000 + 4 000	1 917 + 1 000	8 917
Arbetsförtjänst 9 000 kr.			
Änka.....	3 000	1 250	4 250
1 barn.....	1 500	250	1 750
2 ».....	3 000	500	3 500
Änka + 1 barn.....	3 000 + 1 500	1 250 + 250	6 000
» + 2 ».....	3 000 + 3 000	1 250 + 500	7 750
» + 3 ».....	2 850 + 4 275	1 350 + 750	9 225
» + 4 ».....	2 375 + 4 750	1 670 + 1 000	9 795
Arbetsförtjänst 12 000 kr.			
Änka.....	4 000	817	4 817
1 barn.....	2 000	(583)	(4 583)
2 ».....	4 000	250	2 250
		500	4 500
Änka + 1 barn.....	4 000 + 2 000	817 + 250	7 067
» + 2 ».....	4 000 + 4 000	(583 + 250)	(6 833)
		817 + 500	9 317
» + 3 ».....	3 500 + 5 250	(583 + 500)	(9 083)
		917 + 750	10 417
» + 4 ».....	2 917 + 5 833	1 303 + 1 000	11 053
Arbetsförtjänst 15 000 kr.			
Änka.....	5 000	817	5 817
1 barn.....	2 500	(0)	(5 000)
2 ».....	5 000	250	2 750
		500	5 500
Änka + 1 barn.....	5 000 + 2 500	817 + 250	8 567
» + 2 ».....	5 000 + 5 000	(0 + 250)	(7 750)
		817 + 500	11 317
» + 3 ».....	4 000 + 6 000	(0 + 500)	(10 500)
		817 + 750	11 567
» + 4 ».....	3 333 + 6 667	(583 + 750)	(11 333)
		1 030 + 1 000	12 030

2 450 kr. eller tillhopa 4 250 kr. om året. Utgjorde arbetsförtjänsten 9 000 kr., är livräntan 2 250 kr. och summan därför 4 700 kr. Vid en arbetsförtjänst om 12 000 kr. är livräntan 3 000 kr. och summan således 5 450 kr. Var arbetsförtjänsten minst 15 000 kr., utgör livräntan 3 750 kr. och summan 6 200 kr. I juli 1960 höjs summorna med det belopp varmed ålderspensionen kommer att standardhöjas.

I fråga om denna grupp av fall kan anläggas samma synpunkter som i det föregående för den situation att yrkesskadan inträffat före den 1 januari 1955. *Kommittén föreslår därför oförändrade regler på denna punkt.*

B. Yrkesskadan har inträffat före den 1 juli 1960 men dödsfallet på grund härav efter den 30 juni nämnda år

*Yrkesskadan har inträffat före den 1 januari 1955*

Först behandlas här den situationen då *änkan är under 67 år*.

Om dödsfallet inträffar i juli 1960 och särskilda reduktionsregler ej införes, kommer ersättningen till efterlevande änka och barn att då utgå med belopp per år, som anges i tabell 6. Vid tabellens utarbetande har liksom för motsvarande fall under A ovan förutsatts att den avlidnes årliga arbetsförtjänst uppgick till 7 200 kr. Vidare har antagits att änkepensjonsbeloppet utgör 2 450 kr. samt har bortsetts från det kommunala bostadstillägget.

Tabell 6

Efterlevande	Livränta	Pension	Summa
Änka.....	2 640	2 450	5 090
1 barn.....	1 320	1 000	2 320
2 ».....	2 640	2 000	4 640
Änka + 1 barn.....	2 640 + 1 320	2 450 + 1 000	7 410
» + 2 ».....	2 640 + 2 640	2 450 + 2 000	9 730
» + 3 ».....	2 580 + 3 870	2 450 + 3 000	11 900
» + 4 ».....	2 150 + 4 300	2 450 + 4 000	12 900

Eftersom änkepensionen i dessa fall utgår utan inkomstprövning, skulle »överpensioneringen» här i allmänhet bli större än i de motsvarande under avsnitt A behandlade fallen (jfr tabell 2). Åtgärder i reduktionssyfte är därför i samma mån än mer påkallade. Om man bortser från omregleringsförhöjningen av livräntorna, kan reduktion även här lagligen komma i fråga endast på pensionssidan.

De i det föregående anförda synpunkterna angående reduktion å barnpensionen är tillämpliga även här. Men ytterligare reduktion är erforderlig. Eftersom änkepensionen här är icke inkomstprövad, gäller inte det under avsnitt A anförda skälet om komplikationer vid avdrag å änkepensionen för änkelivränta. Med tillämpning av samma avdragsregler som i fråga om barnpensionerna skulle emellertid totalersättningen bli väl låg jämfört med vad som förutsatts för motsvarande yrkesskadefall under avsnitt A. Med hänsyn till de olika förutsättningarna kan samma ersättningsbelopp som där inte komma i fråga. Om man stadgar att minst hälften av änkepensionen skall utgå, synes emellertid resultatet bli skäligt.

*Kommittén förordar att för här avsedda fall änke- och barnpensionerna minskas med motsvarande livränta, dock att alltid minst hälften av änkepensionen och minst en fjärdedel av barnpensionen skall utgå.* Under i övrigt samma förutsättningar skulle de i tabell 6 angivna beloppen i juli 1960 i stället bli de, som tabell 7 utvisar.



Tabell 7

Efterlevande	Livränta	Pension	Summa
Änka.....	2 640	1 225	3 865
1 barn.....	1 320	250	1 570
2 ».....	2 640	500	3 140
Änka + 1 barn.....	2 640 + 1 320	1 225 + 250	5 435
» + 2 ».....	2 640 + 2 640	1 225 + 500	7 005
» + 3 ».....	2 580 + 3 870	1 225 + 750	8 425
» + 4 ».....	2 150 + 4 300	1 225 + 1 000	8 675

En jämförelse med tabell 3 visar att änorna i den här avsedda gruppen av fall skulle få något lägre pension. Med anledning härav må framhållas, att änkepensionsbeloppet i tabell 7 utgår oberoende av den inkomst utöver livräntan, som kan förefinnas, medan sådan inkomst reducerar änkepensionsbeloppen i tabell 3.

Om *änkan* fyllt 67 år, skulle under i övrigt samma förutsättningar som i närmast föregående fall i juli 1960 ersättningarna utgöra i livränta 2 400 kr. och i pension 2 450 kr. eller tillhopa 4 850 kr. per år. Med samma motivering som i motsvarande fall under avsnitt A föreslår kommittén oförändrade regler på denna punkt.

#### *Yrkesskadan har inträffat efter den 31 december 1954*

Under samma förutsättningar som i tabell 6 i fråga om pensionsbelopp och kommunalt bostadstillägg samt tidpunkt för dödsfallet skulle efterlevandeförmånerna vid 7 200, 9 000, 12 000 resp. 15 000 kr. i årlig arbetsförtjänst för den avlidne utgöra de i tabell 8 angivna beloppen, om *änkan* är under 67 år och särskilda reduktionsregler inte införes.

Även här blir uppenbarligen »överpensioneringen» större än i motsvarande under avsnitt A behandlade fall (jfr tabell 4). Reduktion kan inte heller här lagligen ifrågakomma annat än på pensionssidan. Samma regler som nyss förordades för det fall att yrkesskadan inträffat före den 1 januari 1955 ger även här ett enligt kommitténs mening godtagbart resultat. *Kommittén förordar därför att även för här avsedda fall änke- och barnpensionerna minskas med motsvarande livränta, dock att alltid minst hälften av änkepensionen och minst en fjärdedel av barnpensionen skall utgå.* Under i övrigt oförändrade förutsättningar skulle därvid de i tabell 8 angivna beloppen i juli 1960 bli de, som tabell 9 utvisar.

Om *änkan* fyllt 67 år, skulle under i övrigt samma förutsättningar som i närmast föregående fall i juli 1960 livräntebeloppet ha utgjort 1 800 kr. och pensionsbeloppet 2 450 kr. eller tillhopa 4 250 kr. vid en årlig arbetsförtjänst för den avlidne om 7 200 kr. Utgjorde arbetsförtjänsten 9 000 kr., skulle livräntan bli 2 250 kr. och summan således 4 700 kr. Vid en arbetsförtjänst

Tabell 8

Efterlevande	Livränta	Pension	Summa
Arbetsförtjänst 7 200 kr.			
Änka .....	2 400	2 450	4 850
1 barn .....	1 200	1 000	2 200
2 » .....	2 400	2 000	4 400
Änka + 1 barn .....	2 400 + 1 200	2 450 + 1 000	7 050
» + 2 » .....	2 400 + 2 400	2 450 + 2 000	9 250
» + 3 » .....	2 400 + 3 600	2 450 + 3 000	11 450
» + 4 » .....	2 000 + 4 000	2 450 + 4 000	12 450
Arbetsförtjänst 9 000 kr.			
Änka .....	3 000	2 450	5 450
1 barn .....	1 500	1 000	2 500
2 » .....	3 000	2 000	5 000
Änka + 1 barn .....	3 000 + 1 500	2 450 + 1 000	7 950
» + 2 » .....	3 000 + 3 000	2 450 + 2 000	10 450
» + 3 » .....	2 850 + 4 275	2 450 + 3 000	12 575
» + 4 » .....	2 375 + 4 750	2 450 + 4 000	13 575
Arbetsförtjänst 12 000 kr.			
Änka .....	4 000	2 450	6 450
1 barn .....	2 000	1 000	3 000
2 » .....	4 000	2 000	6 000
Änka + 1 barn .....	4 000 + 2 000	2 450 + 1 000	9 450
» + 2 » .....	4 000 + 4 000	2 450 + 2 000	12 450
» + 3 » .....	3 500 + 5 250	2 450 + 3 000	14 200
» + 4 » .....	2 917 + 5 833	2 450 + 4 000	15 200
Arbetsförtjänst 15 000 kr.			
Änka .....	5 000	2 450	7 450
1 barn .....	2 500	1 000	3 500
2 » .....	5 000	2 000	7 000
Änka + 1 barn .....	5 000 + 2 500	2 450 + 1 000	10 950
» + 2 » .....	5 000 + 5 000	2 450 + 2 000	14 450
» + 3 » .....	4 000 + 6 000	2 450 + 3 000	15 450
» + 4 » .....	3 333 + 6 667	2 450 + 4 000	16 450

om 12 000 kr., skulle livräntan bli 3 000 kr. och summan 5 450 kr. Var arbetsförtjänsten minst 15 000 kr., skulle livräntan utgöra 3 750 kr. och summan 6 200 kr. Med samma motivering som i de tidigare nämnda motsvarande fallen föreslår kommittén oförändrade regler i fråga om änka över 67 år.

### C. Såväl yrkesskadan som dödsfallet har inträffat efter den 30 juni 1960

Här antages som förut att änkepensionsbeloppet är 2 450 kr. Ävenledes bortses från det kommunala bostadstillägget. Om särskilda reduktionsregler inte införes, kommer efterlevande änka under 67 år och barn att vid arbetsförtjänster om 7 200, 9 000, 12 000 resp. 15 000 kr. för den avlidne få ersättning med de belopp, som angivits i tabell 8 i det föregående.

Om änkan fyllt 67 år skulle — som framgår av slutet av avsnittet B i det föregående — ersättningen till henne vid ifrågavarande fyra exempel på arbetsinkomster bli totalt 4 250, 4 700, 5 450 resp. 6 200 kr.



Tabell 9

Efterlevande	Livränta	Pension	Summa
Arbetsförtjänst 7 200 kr.			
Änka .....	2 400	1 225	3 625
1 barn .....	1 200	250	1 450
2 » .....	2 400	500	2 900
Änka + 1 barn .....	2 400 + 1 200	1 225 + 250	5 075
» + 2 » .....	2 400 + 2 400	1 225 + 500	6 525
» + 3 » .....	2 400 + 3 600	1 225 + 750	7 975
» + 4 » .....	2 000 + 4 000	1 225 + 1 000	8 225
Arbetsförtjänst 9 000 kr.			
Änka .....	3 000	1 225	4 225
1 barn .....	1 500	250	1 750
2 » .....	3 000	500	3 500
Änka + 1 barn .....	3 000 + 1 500	1 225 + 250	5 975
» + 2 » .....	3 000 + 3 000	1 225 + 500	7 725
» + 3 » .....	2 850 + 4 275	1 225 + 750	9 100
» + 4 » .....	2 375 + 4 750	1 225 + 1 000	9 350
Arbetsförtjänst 12 000 kr.			
Änka .....	4 000	1 225	5 225
1 barn .....	2 000	250	2 250
2 » .....	4 000	500	4 500
Änka + 1 barn .....	4 000 + 2 000	1 225 + 250	7 475
» + 2 » .....	4 000 + 4 000	1 225 + 500	9 725
» + 3 » .....	3 500 + 5 250	1 225 + 750	10 725
» + 4 » .....	2 917 + 5 833	1 225 + 1 000	10 975
Arbetsförtjänst 15 000 kr.			
Änka .....	5 000	1 225	6 225
1 barn .....	2 500	250	2 750
2 » .....	5 000	500	5 500
Änka + 1 barn .....	5 000 + 2 500	1 225 + 250	8 975
» + 2 » .....	5 000 + 5 000	1 225 + 500	11 725
» + 3 » .....	4 000 + 6 000	1 225 + 750	11 975
» + 4 » .....	3 333 + 6 667	1 225 + 1 000	12 225

Vid övervägande av vilka åtgärder, som bör vidtagas för den här avsedda huvudgruppen av fall i syfte att bereda en skälig total ersättningsnivå, bör beaktas att det gäller yrkesskadefall, som inträffat efter den 30 juni 1960, dvs. efter den tidpunkt då en ändring av yrkesskadeförsäkringslagen för nya fall kan vara genomförd. Här är det därför — i motsats till vad som är fallet beträffande de under avsnitten A och B diskuterade huvudgrupperna av fall — möjligt att göra en reduktion på livräntesidan.

Den praktiska samordningsregeln, när två skilda icke inkomstprövade socialförsäkringsförmåner — varav en allmän och en speciell — sammanträffar, är enligt kommitténs mening att den allmänna förmånen dvs. folkpensionen utgår fullt ut, medan den speciella förmånen dvs. livräntan försvinner eller efter erforderlig reduktion utgår som ett tillägg till den allmänna förmånen.

En sådan uppfattning gav även allmänna pensionsberedningen uttryck åt. Beredningen lade visserligen inte fram något närmare utarbetat förslag till samordningsregler men uttalade dock bl. a. följande i avdelningen om folkpensioneringen (SOU 1957: 7).

Beredningen har i det föregående förordat, att inkomstprövningen av efterlevandepensionerna (bortsett från de kommunala bostadstilläggen) skall slopas. En konsekvens härav bör bli att livräntorna från yrkesskadeförsäkringen i stället blir föremål för viss reduktion, om överförsäkring skall undvikas. Det kunde därvid anses motiverat att minska livräntan med familjepensionens hela belopp. Uppgår pensionen till högre belopp än livräntan, skulle därvid endast pensionen utgå. Om livräntan är större än familjepensionen, skulle den sistnämnda utges helt och därjämte den del av livräntans belopp som överstiger pensionen.

Emellertid har den under senare år vidtagna liberaliseringen av reglerna om efterlevandeförmåner från folkpensioneringen medfört att i vissa fall utgår såväl sådan förmån som yrkesskadelivränta. Om man skulle önska att generellt ge en merförmån vid yrkesskada, kan detta — efter mönster av en bestämmelse i 25 § yrkesskadeförsäkringslagen för ett annat sammanträffandefall — ske genom en föreskrift att t. ex. minst en fjärdedel av livräntan alltid skall utgå.

I den mån familjepensionsförmånen förhöjes genom kommunalt bostadstillägg eller barntillägg bör utgående efterlevandelivränta på samma sätt som annan inkomst verka reducerande på dylika tillägg.

Det nyss förda resonemanget har närmast avsett tiden före pensionsåldern, dvs. när livräntan sammanträffar med efterlevandeförmån från folkpensioneringen. Motsvarande synpunkter bör läggas även på de fall då änke- och änklingslivränta utgår efter 67 års ålder och sammanträffar med ålderspension.

Kommittén har undersökt vilket resultatet skulle bli vid reduktion av livräntorna med tillämpning av en sådan fjärdedelsregel, som omnämnts i beredningens betänkande. De därvid framkomna beloppen kan visserligen anses i och för sig godtagbara. De ligger emellertid icke oväsentligt under de belopp, som följer av de av kommittén i avsnitten A och B förordade reglerna. Kommittén anser därför att i nuvarande läge en större del av änke- och barnlivräntorna, lämpligen hälften, bör undantagas från avdrag. En omprövning härav får sedan ske i samband med utformandet av en mera definitiv samordning mellan folkpensionering, tilläggspensionering, yrkesskadeförsäkring och sjukförsäkring.

Den av pensionsberedningen framförda avdragsregeln borde givetvis utformas så att vid dödsfallet gällande pensionsbelopp bleve avgörande och att alltså omräkning och eventuell sänkning av livräntan inte skulle ske vid kommande index- eller standardhöjningar av folkpensionen. Kommittén anser det emellertid mera ändamålsenligt att regeln utformas efter en ren nettoprincip, dvs. i yrkesskadeförsäkringslagen anges direkt det belopp (hälften av det nuvarande) som skall utgå vid sidan av och utan inverkan på storleken av icke inkomstprövad folkpension. En sådan regel kan med hänsyn till pensionens väntade storlek förutsättas ge samma resultat som avdragsregeln för alla nya änkor med full änkepension. För de ytterligt få nya änkor under 67 år, som inte blir berättigade till änkepension, och i vissa fall



Tabell 10

Efterlevande	Livränta	Pension	Summa
Arbetsförtjänst 7 200 kr.			
Änka .....	1 200	2 450	3 650
1 barn .....	600	1 000	1 600
2 » .....	1 200	2 000	3 200
Änka + 1 barn .....	1 200 + 600	2 450 + 1 000	5 250
» + 2 » .....	1 200 + 1 200	2 450 + 2 000	6 850
» + 3 » .....	1 200 + 1 800	2 450 + 3 000	8 450
» + 4 » .....	1 000 + 2 000	2 450 + 4 000	9 450
Arbetsförtjänst 9 000 kr.			
Änka .....	1 500	2 450	3 950
1 barn .....	750	1 000	1 750
2 » .....	1 500	2 000	3 500
Änka + 1 barn .....	1 500 + 750	2 450 + 1 000	5 650
» + 2 » .....	1 500 + 1 500	2 450 + 2 000	7 450
» + 3 » .....	1 425 + 2 137	2 450 + 3 000	9 012
» + 4 » .....	1 187 + 2 375	2 450 + 4 000	10 012
Arbetsförtjänst 12 000 kr.			
Änka .....	2 000	2 450	4 450
1 barn .....	1 000	1 000	2 000
2 » .....	2 000	2 000	4 000
Änka + 1 barn .....	2 000 + 1 000	2 450 + 1 000	6 450
» + 2 » .....	2 000 + 2 000	2 450 + 2 000	8 450
» + 3 » .....	1 750 + 2 625	2 450 + 3 000	9 825
» + 4 » .....	1 458 + 2 917	2 450 + 4 000	10 825
Arbetsförtjänst 15 000 kr.			
Änka .....	2 500	2 450	4 950
1 barn .....	1 250	1 000	2 250
2 » .....	2 500	2 000	4 500
Änka + 1 barn .....	2 500 + 1 250	2 450 + 1 000	7 200
» + 2 » .....	2 500 + 2 500	2 450 + 2 000	9 450
» + 3 » .....	2 000 + 3 000	2 450 + 3 000	10 450
» + 4 » .....	1 667 + 3 333	2 450 + 4 000	11 450

med en på grund av änkans ålder reducerad änkepension medför den efter nettoprincip utformade regeln en lägre ersättning. Kommittén anser detta resultat fullt rimligt.

Eftersom i nya änkefall änkepension och ålderspension skall utgå med samma belopp, finner kommittén det naturligt att änkelivräntan utgår med samma belopp före och efter 67-årsgränsen. I fråga om livräntebeloppen bör bibehållas samma motsvarighet som nu mellan å ena sidan legal änka och å andra sidan vissa samboende eller trolovade kvinnor, änklings och frånskild make. Livräntorna till flera sådana efterlevande är nu maximerade till en tredjedel av den avlidnes årliga arbetsförtjänst. Denna gräns bör nu ändras till en sjättedel. Vidare bör den i det föregående omnämnda regeln om maximering av flera efterlevandelivräntor (t. ex. till änka och flera barn) till fem sjättedelar av det för den avlidne gällande ersättningsunderlaget ändras till fem tolfdedelar.

På grund av vad sålunda anförts föreslår kommittén att änke- och barnlivräntorna i nya yrkesskadefall skall utgå med en sjättedel resp. en tolfte-del av den avlidnes årliga arbetsförtjänst i stället för med en tredjedel före och en fjärdedel efter 67-årsgränsen resp. en sjättedel, att motsvarande jämkning göres i livräntereglerna för sådana efterlevande, för vilka bestämmelserna nu anknyter till de för änka gällande, och att maximigränserna sänkes till hälften mot nu.

Vid bifall till vad kommittén sålunda föreslagit och med samma antagande som förut om änke- och ålderspensionsbeloppen samt med bortseende från det kommunala bostadstillägget skulle vid de förut använda fyra årliga arbetsförtjänsterna totalersättningarna utgå med de belopp, som framgår av tabell 10.

En ändring av livräntebestämmelserna i enlighet med kommitténs förslag kan antagas medföra att yrkesskadeförsäkringens utgifter för nya skadefall minskas med mellan 10 och 15 procent.

Här må tilläggas att vid en efter nya grunder genomförd samordning mellan efterlevandelivräntor och folkpensioner kunde övervägas att skapa en ökad enhetlighet mellan de båda socialförsäkringsgrenarna i fråga om försättningarna för att förmån skall utgå. Sålunda borde exempelvis yrkesskadeförsäkringens åldersgränser för barnlivränta omprövas. Kommittén anser emellertid att vid förevarande provisoriska reform endast nödvändiga ändringar inom yrkesskadeförsäkringen bör vidtagas.

##### 5. *Vissa andra fall av sammanträffande mellan yrkesskadelivränta och folkpension*

Den som har rätt till änkelivränta kan samtidigt vara berättigad till invalidpension (sjukbidrag). Vid sammanträffande sker nu i princip en reduktion på pensionssidan, genom att pensionen är inkomstprövad och livräntan räknas som inkomst. I avvidan på en kommande reform av invalidpensioneringen är pensionen inkomstprövad även efter den 30 juni 1960. I föregående avsnitt har föreslagits en sänkning av änkelivräntan i yrkesskadefall, som inträffar efter nämnda dag. Tillräcklig anledning att bibehålla nuvarande livräntebelopp för fall av sammanträffande med invalidpension (sjukbidrag) synes ej föreligga. Praktiskt taget alltid då änkelivränta i nya yrkesskadefall skall utgå kommer — i motsats till för närvarande — att föreligga rätt till änkepension. Nyssnämnda förslag om sänkning av änkelivräntan är tillkommet med tanke just på denna sammanträffandesituation. Men änkelivräntan kommer att sammanträffa med invalidpension (sjukbidrag) praktiskt taget endast då denna pensionsförmån blir större än änkepensionen, dvs. invalidpension (sjukbidrag) + änkelivränta blir mer än änkepension



+ änkelivränta. Kommittén föreslår därför ingen specialregel för denna situation.

Barnlivränta kan sammanträffa med invalidpension (sjukbidrag) endast i de ytterligt få fall då livräntan — på grund av sjukdom eller liknande omständighet — utgår efter fyllda 16 år (intill 21 år). Livräntan kan nu inverka minskande på pensionen genom att denna är inkomstprövad och livräntan räknas som inkomst. Enligt förslaget i föregående avsnitt skall barnlivräntan utgå med lägre belopp i nya yrkesskadefall. De sammanlagda förmånerna kan därvid bli lägre än för närvarande. Förutsättningen härför är emellertid i regel att barnet har även andra inkomster än pensionen och livräntan. Vidare må framhållas att pensionen och livräntan i praktiken båda utgår på grund av att barnet till följd av sjukdom eller annan dylik orsak ej kan försörja sig. Kommittén finner därför ej anledning föreslå någon specialregel för denna sammanträffandesituation.

Barnlivränta kan i nyssnämnda sällsynta fall sammanträffa även med änkepension. Sänkningen av livräntan har föreslagits med tanke på sammanträffande med barnpension. I här avsedda fall är förutsättningarna även för barnpension uppfyllda. Denna utgår emellertid ej då änkepensionen är förmånligare. Anledning föreligger därför enligt kommitténs mening ej att föreslå någon specialregel för barnlivränta vid denna sammanträffandesituation.

Invalidlivränta kan sammanträffa med änke- eller barnförmån från pensioneringen. Härvid kan nu genom inkomstprövningen ske en reduktion på pensionsidan. För nya änkefall och alla barnpensionsfall avses fr. o. m. den 1 juli 1960 inkomstprövningen skola borttagas. En annan reduktionsregel kunde då komma i fråga. Detta spörsmål bör emellertid lämpligen anstå till dess i anslutning till utformningen av en ny invalidpensionering en mera definitiv samordning med yrkesskadeförsäkringen överväges.

Änkepension kan tänkas sammanträffa även med föräldralivränta. Om pensionen börjat utgå när frågan om livränta aktualiseras, skall pensionen beaktas vid skälighetsprövningen av livräntefrågan. Skulle livräntan aktualiseras först, torde det inte finnas laglig möjlighet att jämka den på grund av att änkepensionsrätt sedermera inträder. Det synes emellertid inte finnas tillräcklig anledning att i samband med den nu ifrågakomna partiella reformen av samordningsreglerna införa särskilda regler för sådana föga praktiska fall som detta.

#### 6. Sammanträffande mellan folkpension och vissa andra ersättningar

Samordningsproblem av i stort sett samma slag som de i det föregående berörda i fråga om yrkesskadeförsäkringen föreligger beträffande de till tidigare och nu gällande yrkesskadeförsäkringslagstiftning anknutna författ-

ningarna avseende skador under bl. a. militärtjänst, civilförsvartjänst, fullgörande av tjänsteplikt, brandsläckning och vistelse i fångvårds- eller tvångsarbetsanstalter. Lösningarna av samordningsproblemen bör bli desamma för dessa fall som för yrkesskadefallen, trots att här samma legala hinder för reduktion å ersättningarna i äldre skadefall i allmänhet inte torde föreligga.



## KAPITEL XII

### Skyldighet för folkpensionär att erlägga folkpensionsavgift

Avsikten är att fr. o. m. den 1 juli 1960 nuvarande bestämmelser om änkepension och om änkebidrag skall avlösas av nya regler om väsentligt förbättrade änkepensioner. Änkepension och änkebidrag har nu olika verkan i fråga om skyldigheten att erlägga folkpensionsavgift. Dessa omständigheter påkallar en omprövning av nuvarande regler om nämnda skyldighet. Denna fråga aktualiseras även av de nya barnpensionerna. Kommittén finner det lämpligt att beröra avgiftsfrågan för samtliga grupper av folkpensionärer.

#### 1. Gällande bestämmelser och bakgrunden till dem

Enligt 1913 års lag om allmän pensionsförsäkring förvärvades genom erläggandet av årliga pensionsavgifter rätt till avgiftspension att utgå från inträdet av varaktig oförmåga till arbete (invaliditet) och senast från fyllda 67 år, även om sådan invaliditet då ännu inte förelåg. Denna pensionsförsäkring innefattade icke efterlevandepension.

Skyldighet att erlägga avgifter gällde fr. o. m. 16 t. o. m. 66 års ålder. Avgift skulle dock ej erläggas av den som var till arbete varaktigt oförmögen.

Angående avgiftsbefrielse för åldringar och invalider uttalades i förarbetena till 1913 års lag (prop. 126/1913): »Enär för den, som erlagt pensionsavgifter, rätt till pension inträder, då han blir till arbete varaktigt oförmögen eller fyller 67 år, ligger det i sakens natur, att erläggande av pensionsavgifter skall upphöra, så snart någon av angivna förutsättningar föreligger.»

1935 års lag om folkpensionering, som avlöste 1913 års lag, gav rätt till folkpension från inträdet av varaktig oförmåga till arbete och senast från fyllda 67 år, även om varaktig arbetsoförmåga då ännu inte var för handen. Inte heller denna lagstiftning omfattade efterlevandepensionering.

Den nya lagen innebar en principiell förändring på det sättet, att pensionernas storlek inte längre blev försäkringstekniskt beroende av de erlagda avgifterna. Sambandet med avgifterna bibehölls endast såtillvida, att grundpension skulle utgå till envar pensionsberättigad med — utöver ett fast belopp å i regel 70 kr. — en tiondel av de erlagda avgifterna. För

personer, som ej var berättigade till grundpension, infördes genom en särskild förordning en pensionsförmån benämnd invalidunderstöd.

Trots borttagandet av det tidigare försäkringstekniska sambandet mellan avgifter och pension bibehölls i 1935 års lag i princip den tidigare avgiftsbefrielsen för pensionstagare. Frågan om avgiftsbefrielse för ålderspensionärerna synes över huvud taget inte ha diskuterats i förarbetena till 1935 års lag. Den tidigare 66-årsgränsen sänktes ett år. Orsaken härtil var rent praktisk; man ville reducera komplikationerna vid uträknandet av grundpensionen.

Angående förarbetena till 1935 års lag må nämnas att lagen byggde på förslag från 1928 års pensionsförsäkringskommitté (SOU 1934: 18). Denna kommitté hade utarbetat två alternativ för en revision av den allmänna pensionsförsäkringen. Alternativerna skilde sig från varandra huvudsakligen däruti, att det ena — som förordades av kommitténs majoritet — innebar ett överförande från den obligatoriska pensionsförsäkringen till den frivilliga sjukförsäkringen av uppgiften att meddela försäkring för invaliditet före den för rätt till ålderspension stadgade åldern, under det att enligt det andra — minoritetsförslaget som genomfördes — bibehölls en kombinerad obligatorisk invaliditets- och ålderdomspensionering.

Kommittémajoriteten anförde i fråga om avgiftsbefrielse i huvudsak följande.

Med den dittillsvarande kombinerade invaliditets- och ålderdomsförsäkringen låge det i sakens natur, att erläggandet av pensionsavgifter skulle upphöra inte endast i det fall att den försäkrade uppnått pensionsåldern utan även om han dessförinnan blivit invalid. Vid en ren ålderdomspensionering däremot syntes en avgiftsbefrielse för invalider kunna motiveras endast med ett återopande av deras genom invaliditeten minskade betalningsförmåga. Häremot kunde dock med fog anmärkas, att icke alla invalider vore oförmögna att bidra till sin ålderdomsförsörjning samt att tillräcklig anledning saknades att bland betalningsoförmögna personer privilegiera dem, vilkas oförmåga berodde på invaliditet. Även av administrativa skäl måste en avgiftsbefrielse på grund av invaliditet avstyrkas. Däremot borde avgiftsplikt i princip inte föreskrivas för personer, som saknade förmåga att erlägga ens den lägsta avgiften, vare sig betalningsoförmågan berodde på invaliditet eller andra omständigheter. Avgiftsbefrielse föresloges därför för dem som av allmänna fattigvården vore omhändertagna för varaktig försörjning.

Minoritetsförslaget innehöll såväl sistnämnda undantag som ett undantag för invalider. I motiveringen anfördes att det förhållandet, att pension enligt lagen skulle utgå vid varaktig oförmåga till arbete, torde nödvändig-göra, att invaliderna befriades från skyldigheten att erlägga pensionsavgifter.

I departementschefsyttrandet (prop. 217/1935) framhölls bl. a. att då i det genom propositionen framlagda lagförslaget bibehölls möjligheten att komma i åtnjutande av folkpension, medan vederbörande ännu befinner sig i den avgiftspliktiga åldern, det vore naturligt att frihet från avgiftsplikt stadgades för dem som åtnjuter folkpension. Likaså borde från avgiftsplikten undantagas även de invalider som åtnjöt s. k. invalidunderstöd.



Enligt 1946 års lag om folkpensionering, som avlöst 1935 års lag, kan som förut nämnts utgå ålderspension, invalidpension, sjukbidrag, änkepension eller hustrutillägg. Folkpensioneringen kompletteras med särskild lagstiftning om vissa förmåner, nämligen de s. k. änke- och änklingsbidragen samt de särskilda barnbidragen.

Kostnaderna för folkpensionerna liksom för änke- och änklingsbidragen samt de särskilda barnbidragen bestrides av staten, dock med bidrag av kommunerna såvitt angår vissa förmåner. Staten tillgodogör sig vidare de folkpensionsavgifter som upptages i samband med de allmänna skatterna samt avkastningen av folkpensioneringsfonden.

Ehuru de sista resterna av samband mellan pensionsavgifter och pensionsrätt slopades med 1946 års folkpensioneringslag, bibehölls — utan någon i förarbetena redovisad diskussion — avgiftsbefrielsen för folkpensionärerna. I fråga om skyldighet att erlägga folkpensionsavgift gäller numera — såvitt är av intresse i detta sammanhang — följande (19 § folkpensioneringslagen).

Envar svensk medborgare skall erlägga pensionsavgift för år, då för honom beräknats till statlig inkomstskatt taxerad inkomst, under förutsättning att han vid utgången av året fyllt minst 18 och högst 66 år. Avgift skall dock inte erläggas av den, som för december månad året näst före taxeringsåret ägt uppbära folkpension. Avgiftsbefrielse gäller också för den för vilken den till statlig inkomstskatt taxerade inkomsten inte uppgår till 1 200 kr. eller, om han är gift och skall taxeras enligt för sådan skattskyldig gällande bestämmelser samt andre maken inte är fritagen från skyldighet att erlägga pensionsavgift, makarnas till statlig inkomstskatt beräknade taxerade inkomster sammanlagt inte uppgår till minst 1 200 kr. Pensionsavgiften utgör fr. o. m. 1960 (dvs. på grundval av 1959 års förhållanden) 4 procent av den avgiftspliktiges till statlig inkomstskatt taxerade inkomst. Makar, som båda är avgiftspliktiga och som taxeras enligt för gift skattskyldig gällande bestämmelser, skall i avgift betala sammanlagt högst 600 kr. Om vardera makens taxerade inkomst överstiger 7 500 kr., skall därvid envar av dem påföras 300 kr. i avgift. Överstiger endast den ene makens taxerade inkomst 7 500 kr., minskas dennes avgift så att sammanlagda beloppet av makarnas avgifter ej överstiger 600 kr. Annan avgiftspliktig än de nämnda makarna skall betala högst 600 kr. i pensionsavgift.

Hustrutillägg betraktas inte som folkpension i förevarande avseende och medför sålunda inte avgiftsbefrielse. Ehuru reglerna om änke- och änklingsbidragen hänvisar till vad som stadgas om änkepensioner, har man i praxis ansett den avgiftsbefrielse som stadgats för dem som uppbär folkpension inte gälla dem som har änke- eller änklingsbidrag.

## 2. *Kommitténs synpunkter och förslag*

Som framgår av det förut anförda kommer änkepensionens belopp fr. o. m. den 1 juli 1960 att bli väsentligt större än nuvarande änkepensioner och änkebidrag. Inkomstprövningen avskaffas för nya änkefall men bibehålles i huvudsak för övergångsfallen. På grund av de nya reglerna kan över 100 000 änkor antagas ifrågakomma till änkepension mot omkring 23 000, som nu har änkepension, och omkring 5 000, som nu har änkebidrag. Av de nämnda över 100 000 änkorna kan dock en successivt minskande del förutsättas bli utesluten från änkepension på grund av inkomstprövningen i övergångsfallen.

Det synes icke föreligga någon saklig grund att efter den 1 juli 1960 för olika kategorier änkepensionärer bibehålla den skillnad i fråga om skyldighet att erlägga folkpensionsavgift som nu föreligger mellan änkepensionärer och änkebidragstagare.

Vidare uppkommer som ett nytt problem frågan, huruvida avgiftsbefrielse bör införas för 18-åringar, som uppbär barnpension.

Om för de nämnda grupperna av folkpensionärer skall gälla generell avgiftsbefrielse, kommer detta att leda till minskade inkomster för statsverket på folkpensionsavgifter med belopp, som för första året kan antagas uppgå till omkring 5 milj. kr. och som därefter ökar.

Generell avgiftsbefrielse för änkepensionärer kommer att öka deras förmånsställning i förhållande till invalidpensionärerna. Änkorna kan nämligen antagas ha väsentligt större inkomster än invaliderna. Detta gäller redan övergångsfallen, men är fallet särskilt beträffande de »nya» änkorna. För en änka med en taxerad inkomst (änkepensionen inräknad) av 15 000 kr. eller mer betyder avgiftsbefrielsen en ytterligare förmån om 600 kr. om året vid nuvarande pensionsavgift. Höjes avgiften till 6 %, vilket ifrågasatts, blir den ytterligare förmånen i stället 900 kr.

Vid den nuvarande allmänna undre gränsen för avgiftsplikt — 1 200 kr. i till statlig inkomstskatt taxerad inkomst — kan det inte bli fråga om någon folkpensionsavgift för barn, som har enbart barnpension. Med hänsyn till de s. k. schablonavdragen vid beskattningen blir så fallet först om inkomsten av tjänst därutöver överstiger 450 kr.

Vissa skäl talar sålunda emot avgiftsbefrielse för änke- och barnpensionärer i denna deras egenskap. Frågan är emellertid om för folkpensionärer i allmänhet finns övervägande skäl för avgiftsbefrielse.

Enligt 1946 års folkpensioneringslag föreligger inte längre något som helst samband mellan avgifter och förmåner. Folkpensionerna bekostas till största delen av allmänna skatter (statliga och kommunala) och i övrigt — om man bortser från avkastningen av folkpensioneringsfonden — genom en särskild avgift, benämnd folkpensionsavgift. Denna är inte en försäkringspremie i vanlig mening utan närmast att betrakta som en



specialskatt. Den har närmast motiverats med att det av psykologiska skäl ansetts vara av värde att varje medborgare i arbetsför ålder åtminstone i någon mån bidrager till sin egen försörjning vid ålderdom och invaliditet. Med hänsyn till folkpensionsavgiftens karaktär kan man inte som principiell grund för befrielse för folkpensionär från skyldighet att erlægga avgiften direkt åberopa den för en livränteförsäkring gällande principen att avgiftsskyldigheten upphör när försäkringsfallet inträffar. Till grund för befrielse för folkpensionärerna från skyldigheten att betala folkpensionsavgift synes i övrigt kunna läggas sådana omständigheter som hänsyn till avgiftens inverkan på vederbörandes försörjningsmöjligheter eller upp-  
bördsekonomiska synpunkter eller båda dessa faktorer.

Att döma av tillgängliga uppgifter om förekomsten av kommunalt bostadstillägg har majoriteten av ålderspensionärerna redan nu inte obetydliga inkomster vid sidan av folkpensionen. Avskaffas inkomstprövningen för änkepensionens och barnpensionens del, kan nya änkor samt barn i 17—18-årsåldern antagas ofta komma att ha betydande inkomster vid sidan av pensionen. Det betydligt höjda maximibeloppet för änkepension i övergångsfallen medger att sådan pension kommer att utgå även vid åtskilligt större sidoinkomster än som är möjligt med nuvarande regler. Bestämmelserna om garantibelopp medför samma verkan. Man kan sålunda inte säga att det är karakteristiskt för folkpensionärerna som grupp att de — i motsats till andra medborgargrupper — har mycket blygsamma inkomster. När tilläggspensioner med större belopp kommer att utgå, kan i regel bortses från försörjningssvårigheter. Det bör vidare observeras att folkpensionsavgiften, eftersom den är procentuell, är lägre för mindre inkomster och högre för större inkomster (under viss maximigräns), varigenom alltså avgiftsbetalningsförmågan i viss mån beaktats.

Vad härefter beträffar den upp-  
bördsekonomiska grunden för avgiftsbefrielse dvs. att kostnaderna för upp-  
börd och debitering av avgifterna inte skulle stå i rimlig proportion till storleken av de inflytande avgiftsbeloppen, må framhållas att man funnit det motiverat inom sjukförsäkringen att debitera avgifter för grundsjukpenningförsäkring och sjukvårdsförsäkring, som uppgår endast till hälften av den lägsta folkpensionsavgift som uttages på grundval av 1959 års inkomster. Vidare må erinras om att folkpensionsavgiften bara för några år sedan var mindre än hälften av den nuvarande.

De anförda skälen för en allmän avgiftsbefrielse för folkpensionärer synes kommittén sålunda inte ha någon större bärkraft. Det synes dock kommittén rätt naturligt i fråga om ålderspensionärer att man — såsom för närvarande — när försäkringsfallet, dvs. 67-årsåldern, inträffar, upphör att uttaga folkpensionsavgift. Detsamma är förhållandet även när vederbörande uppbär någon av de övriga egenpensionsförmånerna, nämligen invalidpension och sjukbidrag. Beträffande dessa sistnämnda tillkom-

mer att inga andra ändringar än absolut nödvändiga bör göras i avvaktan på arbetet med utformningen av en ny invalidpensionering.

Vad angår familjepensionsförmåner — änkepension och barnpension — bör beaktas att änkans och barnets folkpensionsavgift, om den likställes med avgift för livränteförsäkring, avser deras egna ålders- och invalidförmåner samt den familjepensionsrätt, som kan tillkomma deras efterlevande. Att de själva blivit berättigade till änke- eller barnpension innebär däremot icke att något »försäkringsfall», som konstituerar avgiftsbefrielse för dem, inträffat.

Efter överbägande av de olika skälen har kommittén funnit sig böra förorda, att nuvarande regler om avgiftsbefrielse för folkpensionärer inte skall gälla för dem som åtnjuter änkepension, barnpension eller hustrutillägg men att ifrågavarande avgiftsbefrielse i vart fall tills vidare skall bibehållas för ålderspensionärer, invalidpensionärer och sjukbidragstagare. De folkpensionärer, som sålunda inte blir avgiftsbefriade, bör dock givetvis i förekommande fall slippa avgift på grund av den allmänna regeln beträffande dem, vars taxerade inkomst inte uppgår till 1 200 kr.

Kommittén vill tillägga att kommittén något överbägt frågan om höjning av 1 200-kronorsgränsen och om en glidande skala för avgiften i syfte att tillgodose små inkomsttagare i allmänhet. Denna fråga bör emellertid enligt kommitténs mening anstå tills vidare i avbidan bl. a. på slutförandet av en undersökning, som riksdagsrevisorerna i samråd med kommittén påbörjat angående utfallet av skatte- och avgiftsdebiteringen av små inkomsttagare.



## KAPITEL XIII

### Samordningen mellan folkpensionering och sjukförsäkring

Familjepensionsreformen och vad kommittén i kapitel XII föreslagit i fråga om folkpensionsavgiften rullar upp vissa frågor om samordningen mellan folkpensioneringen och den allmänna sjukförsäkringen. Frågorna avser såväl avgiftssidan, dvs. frågan om för folkpensionärerna skall gälla särskilda regler om avgifterna för sjukförsäkringen, som förmånsidan, dvs. frågan om sjukhjälpstiden för folkpensionärer.

#### *Skyldighet för folkpensionär att erlägga avgift för sjukvårdsförsäkring*

##### 1. Gällande bestämmelser och bakgrunden till dem

I den ursprungliga lydelsen av *1947 års lag om allmän sjukförsäkring* saknades bestämmelser om befrielse för folkpensionärer från skyldighet att betala avgift för sjukförsäkringen. I den lydelse lagen hade fått vid ikraftträdandet den 1 januari 1955 — efter revisionen vid 1953 års riksdag — hade däremot införts sådana bestämmelser. När här talas om sjukförsäkringslagen, avses lagen i dess sistnämnda lydelse.

Sjukförsäkringslagen skiljer mellan sjukvårdsförsäkringen, försäkringen för grundsjukpenning och försäkringen för tilläggssjukpenning. De båda förstnämnda finansieras genom avgifter av de försäkrade och statsbidrag, sjukvårdsförsäkringen även genom arbetsgivarbidrag. Försäkringen för tilläggssjukpenning finansieras genom avgifter av de försäkrade och arbetsgivarbidrag.

Avgift för *sjukvårdsförsäkringen* skall (33 § 2 st. sjukförsäkringslagen) erläggas av medlem, vars till statlig inkomstskatt taxerade inkomst vid taxering året näst efter det år avgiften avser bestämts till minst 1 200 kr. och som inte vid utgången av sistnämnda år fyllt 67 år eller uppbär folkpensionsförmån i annan form än ålderspension.

Avgift för försäkringen för *grundsjukpenning* skall (33 § 3 st.) betalas av medlem, som vid utgången av det år avgiften avser är försäkrad för sådan sjukpenning och vars till statlig inkomstskatt taxerade inkomst vid taxering nästföljande år bestämts till minst 1 200 kr.

Avgift för försäkringen för *tilläggssjukpenning* slutligen skall (33 § 4 st.) erläggas av medlem, som under den månad avgiften avser eller del därav är försäkrad för sådan sjukpenning.

Specialregler gäller för vissa, här ej aktuella fall. Vad ovan sagts om medlems taxerade inkomst skall i fråga om medlem, som taxeras enligt för gift skattskyldig gällande bestämmelser, avse makarnas sammanlagda taxerade inkomst.

Avgiftsbefrielsen för folkpensionärer gäller som framgår av det anförda avgiften för sjukvårdsförsäkringen. I sjukförsäkringslagen har man använt uttrycket »folkpensionsförmån», varigenom avgiftsbefrielsen kommit att omfatta även dem som uppbär hustrutillägg. Sistnämnda grupp skall däremot betala folkpensionsavgift, när man i det sammanhanget använt termen »folkpension». För dem som uppbär änke- eller änklingsbidrag tillämpas inte heller inom sjukförsäkringen avgiftsbefrielse.

Bestämmelsen i 33 § 2 st. sjukförsäkringslagen om avgiftsbefrielse för bl. a. folkpensionärer har medfört att man infört ett särskilt statsbidrag — *avgiftsersättningsbidrag* — till sjukkassorna. Bidraget utgår med 10 kr. för varje på grund av nämnda bestämmelse avgiftsbefriad sjukkassemédlem.

Här må vidare omnämnas att i sjukförsäkringslagen finns, utom den allmänna regeln om *avgiftsbefrielse* vid taxerad inkomst under 1 200 kr., även en generell regel om *avgiftsnedsättning* (35 §). Enligt denna skall, om medlems sammanlagda avgift för sjukvårdsförsäkringen och försäkringen för grundsjukpenning överstiger 2 procent av hans vid taxering till statlig inkomstskatt året efter det år avgiften avser taxerade inkomst, avgiften nedsättas till 2 procent av nämnda inkomst. Är medlemmen taxerad enligt för gift skattskyldig gällande bestämmelser, skall härvid å vardera maken anses belöpa hälften av makarnas sammanlagda taxerade inkomst. Nedsättning skall i första hand avse avgift för sjukvårdsförsäkringen.

För täckande av belopp, varmed sjukförsäkringsavgift nedsatts på grund av bestämmelsen om avgiftsnedsättning, utgår ett särskilt statsbidrag, benämnt *avgiftslindringsbidrag*.

Det kan tilläggas att avgiften för sjukvårdsförsäkringen för år 1958 torde ha uppgått till i genomsnitt 37 kr. Under år 1958 beslöts höjning av avgiften för sjukvårdsförsäkringen i flertalet sjukkassor. Vid utarbetandet av källskattetabellerna för år 1959 har man räknat med en avgift för nämnda ändamål om 55 kr. i Stockholm och 44 kr. i landet i övrigt.

Angående förhistorien till de berörda bestämmelserna i sjukförsäkringslagen må framhållas följande.

Socialförsäkringsutredningen erinrade (SOU 1952 : 39) om att de som har mindre än 1 200 kronors inkomst — och det är i regel dessa som skulle bli enbart sjukvårdsförsäkrade — inte blir beskattade och inte heller behöver erlægga folkpensionsavgift. Av dem kunde man därför inte skattevägen taga ut avgift enbart för sjukförsäkringen. Utredningen föreslog att avgift för sjukvårdsförsäkringen och försäkringen för grundsjukpenning skulle uttagas endast av dem som hade en till statlig inkomstskatt taxerad inkomst av minst 1 200 kr. Utredningen anförde vidare:



Även de vars enda inkomst är folkpension torde i regel ha en taxerad inkomst som överstiger 1 200 kr. Att uttaga avgift för sjukvårdsförsäkringen av dessa medborgare, som inte skall erlägga folkpensionsavgift och i regel blir befriade från skattskyldighet på grund av nedsatt skatteförmåga, torde dock inte vara lämpligt. Då det vidare är svårt att draga en gräns mellan de folkpensionärer som bör undantagas från avgiftsplikten och de som kan anses ha möjlighet att betala avgift, föreslår utredningen att samtliga folkpensionärer undantages från avgift till sjukvårdsförsäkringen även om deras taxerade inkomst överstiger 1 200 kr. Enligt utredningens mening saknas däremot anledning att undantaga folkpensionärer med minst 1 200 kr taxerad inkomst från skyldigheten att bidra till sin sjukpenningförsäkring.

Utredningen föreslog vidare att för personer i de lägsta inkomstskikten avgiften för sjukvårdsförsäkringen och grundsjukpenningförsäkringen borde begränsas genom en föreskrift att avgiften inte fick överstiga 2 procent av den taxerade inkomsten. Den subvention, som härigenom gavs de små inkomsttagarna, borde åvila statsverket.

I propositionen (nr 178/1953) anslöt sig departementschefen utan närmare uttalande till utredningens förslag om avgiftsbefrielse för folkpensionärer.

## 2. Kommitténs synpunkter och förslag

Som framgår av föregående avsnitt synes grunden för avgiftsbefrielse inom sjukvårdsförsäkringen för folkpensionärer i första hand ha varit det förhållandet att befrielse gäller inom folkpensioneringen. Ytterligare grund torde ha varit att det gällde personer, vilka antogs som regel ha mycket blygsamma inkomster att röra sig med. Vidare torde uppördsekonomiska synpunkter ha spelat en väsentlig roll.

Vid en generell befrielse för änke- och barnpensionärer i fråga om avgift för sjukvårdsförsäkringen blir det en omedelbar icke oväsentlig ökning av den grupp, som slipper att betala nämnda avgift. Antalet änkepensionsberättigade beräknas genom änkepensionsreformen stiga avsevärt. Nyssnämnda ökning avser i första hand de änkor, som inte skulle vara berättigade till änkepension enligt nu gällande bestämmelser men som blir det enligt de nya reglerna, under förutsättning att de bortsett från pensionen skulle ha en taxerad inkomst om minst 1 200 kr. Antalet stiger därefter successivt genom att den endast för övergångsfallen gällande inkomstprövningen kommer i fråga beträffande en allt mindre del av änkebeståndet. Skulle man — i motsats till vad kommittén föreslår skola ske i denna etapp av pensionsreformen — helt föra in barnpensioneringen under folkpensioneringen, kommer antalet avgiftsbefriade att dessutom öka med dem av de drygt 33 000 barnpensionärerna mellan 16 och 19 år, som bortsett från pensionen skulle ha en taxerad inkomst om minst 1 200 kr. Avgiftsbefrielse för nya grupper kräver bl. a. ökat statligt avgiftsersättningsbidrag med 10

kr. per befriad person och verkar i höjande riktning på avgifterna för sjukvårdsförsäkringen.

I kapitel XII har föreslagits att den hittillsvarande befrielsen för folkpensionärer från skyldighet att erlägga folkpensionsavgift inte skall avse dem, som åtnjuter änkepension, barnpension eller hustrutillägg.

Vad sålunda anförts talar för att bestämmelserna om avgiftsbefrielse inom sjukförsäkringen omprövas i samband med de nu aktuella ändringarna av folkpensioneringen.

De i kapitel XII angivna skälen för att inte befria dem som uppbär änkepension, barnpension eller hustrutillägg från skyldighet att erlägga folkpensionsavgift är tillämpliga även i fråga om sjukvårdsförsäkringen. För de nyblivna änkor och för de efterlevande barnens del tillkommer att det synes omotiverat att befria dem från avgiftsplikt enbart av den anledningen att de uppbär änke- eller barnpension, då de ju vid sidan av pensionen kan ha betydande inkomster av förvärvsarbete eller av annat slag. Det anförda talar för att avgiftsbefrielse inom sjukvårdsförsäkringen för änke- och barnpensionärerna inte generellt bör föreligga utan att avgiftsbefrielse eller avgiftslindring får ske genom de allmänna reglerna om befrielse vid taxerad inkomst under viss gräns och maximering av avgiften till viss procent av den taxerade inkomsten.

Om avgiftsbefrielsen i fråga om sjukvårdsförsäkringen bibehålles för ålders- och invalidpensionärer samt sjukbidragstagare men ej skall gälla övriga grupper med folkpensionsförmån, erhålles överensstämmelse med vad kommittén föreslagit i fråga om folkpensionsavgiften. Detta får anses innebära en fördel bl. a. ur administrativ synpunkt.

På grund av vad sålunda anförts föreslår kommittén att befrielsen från skyldighet att erlägga avgift för sjukvårdsförsäkringen ej skall gälla dem, som uppbär änkepension, hustrutillägg eller barnpension, men tills vidare skall bibehållas för dem som fyllt 67 år eller uppbär invalidpension eller sjukbidrag.

Den föreslagna lösningen av förevarande spørsmål kommer att medföra att den allmänna regeln om avgiftslindring behöver tillämpas i något flera fall än för närvarande. Detta påverkar i sin tur statsverkets utgifter för avgiftslindringsbidrag. Å andra sidan sjunker statens utgifter för avgiftsersättningsbidrag. Skulle det över huvud taget bli någon ökning av statens utgifter för dessa båda bidrag tillsammans, blir den mycket obetydlig.

### *Sjukhjälpstiden för folkpensionär*

#### **3. Gällande bestämmelser m. m.**

Vid 1955 års riksdag beslöts bl. a. vissa ändringar i lagarna om allmän sjukförsäkring och om folkpensionering avseende samordningen mellan dessa båda socialförsäkringsgrenar. Avsikten var att genom olika åtgärder mot-



verka uppkomsten av luckor i försäkringsskyddet och av dubbelersättningar. Det angavs att lösningen var att anse som provisorisk och att en fullt tillfredsställande lösning av hithörande samordningsproblem inte var möjlig att åstadkomma utan en mera genomgripande reform. En sådan måste betraktas som en reform på längre sikt. Bl. a. borde avvaktas resultatet av pågående utredning om allmän pensionsförsäkring.

Efter en viss jämkning vid 1958 års riksdag i fråga om sjukhusvården gäller följande bestämmelser om samordning mellan sjukförsäkringen och folkpensioneringen på förmånssidan.

Ersättning för läkarvård och resor utgår utan tidsbegränsning. Sådan gäller däremot beträffande sjukpenning och ersättning för sjukhusvård. Sjukhjälp från allmän sjukkassa i form av sjukpenning eller ersättning för sjukhusvård utgår nämligen enligt 29 § sjukförsäkringslagen i regel för högst 730 dagar vid samma sjukdom (sjukhjälpstid). För folkpensionärer gäller emellertid särskilda regler, som i allmänhet ytterligare begränsar deras sjukhjälpstid. Den som fyllt 67 år eller åtnjuter annan folkpensionsförmån än ålderspension äger nämligen för tid efter utgången av den månad, då han nått nämnda ålder eller börjat uppbära förmånen, vid varje sjukdom uppbära sjukpenning för högst 90 dagar; ersättning för sjukhusvård kan under sådan tid utgå för högst 180 dagar. Om den, som uppbär annan folkpensionsförmån än ålderspension — dvs. invalidpension, sjukbidrag, hustrutillägg eller änkepension — och som på grund av förvärvsarbete är placerad i sjukpenningklass, insjuknar i en ny sjukdom, gäller emellertid i fråga om den sjukdomen en sjukhjälpstid på 730 dagar, såvida inte folkpensionen höjes till följd av ändrade inkomstförhållanden. Sker sådan höjning, tillämpas den nyss angivna begränsade sjukhjälpstiden efter utgången av den månad, varunder den försäkrade börjat uppbära den högre folkpensionsförmånen. I fråga om sjukdom, som inträffat innan folkpensionen börjat utgå, gäller som framgår av det sagda alltid den begränsade sjukhjälpstiden efter utgången av den månad, då pensionen börjat utgå.

I allmänhet dröjer det en längre eller kortare tid från det ansökan om invalidpensionsförmån enligt folkpensioneringslagen göres till dess pensionen beviljas och pensionären kan börja uppbära den. Pensionen utbetalas då retroaktivt från och med ansökningsmånaden eller ofta en ännu tidigare månad. Under denna retroaktivtid, vari regelmässigt inräknas även utbetalningsmånaden, kan sjukpenning eller hempenning ha utgivits. Med hänsyn härtill har införts ett stadgande i 38 § 2 mom. folkpensioneringslagen, enligt vilket sjukhjälp i form av sjukpenning eller hempenning jämte barntillägg i den mån sjukhjälp överstiger 90 kr. avdrages från den retroaktiva pensionen för den tid som sjukhjälp avser. När det gäller hempenning skall avdrag ske som om sjukpenning utgått. Är det fråga om ökning av redan utgående pension på grund av att inkomsten sjunkit får avdraget ske endast på det belopp varmed pensionen ökat. Nu anförda

regler om avdrag å retroaktiv folkpension för sjukpenning gäller invalidpension, sjukbidrag, änkepension, hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till sådan förmån. Det gäller däremot inte änke- och änklingsbidrag. Enligt 16 § 1 mom. lagen om särskilda barnbidrag skall sjukhjälpsbelopp, som skolat avdragas på folkpension, till den del så inte kunnat ske avdragas på särskilt barnbidrag för samma tid. Avdraget belopp utbetalas till sjukkassan. I de här avsedda fallen sker alltså avdrag å folkpensionsförmånen efter särskilda regler. Med hänsyn härtill har även stadgats (i 13 § folkpensioneringslagen) att sjukhjälp från allmän sjukkassa inte räknas som inkomst; till följd härav föranleder sjukhjälp inte avdrag å inkomstprövade folkpensionsförmåner enligt vanliga regler.

Här må vidare beröras bestämmelserna om tillhörigheten till den obligatoriska sjukpenningförsäkringen. Enligt huvudregeln förutsättes för sådan försäkring att sjukkasemedlemmen har en årsinkomst av förvärvsarbete, som beräknas uppgå till minst 1 200 kr. Oberoende av storleken av eventuell förvärvsinkomst är emellertid s. k. hemmafruar under vissa förutsättningar obligatoriskt försäkrade för grundsjukpenning, dock ej för tid efter utgången av den månad, under vilken kvinnan fyller 67 år eller under vilken hon börjat uppbära invalidpension eller sjukbidrag enligt folkpensioneringslagen, så länge sådan förmån åtnjutes. Före de år 1955 beslutade ändringarna utgjorde även änkepension och hustrutillägg diskvalifikationsgrund för »hemmafruförsäkringen».

#### 4. Kommitténs synpunkter och förslag

Det är enligt kommitténs mening inte möjligt att i denna etapp av pensionsreformen åstadkomma en mera definitiv lösning av problemen om samordning mellan folkpensionering och sjukförsäkring. För den stora grupp av folkpensionärer som uppbär invalidpension eller sjukbidrag — för närvarande omkring 140 000 personer — bör omprövningen av nuvarande samordningsregler ske i anslutning till utformningen av en ny invalidpensionering. I samband därmed bör man söka åstadkomma en nära samordning mellan folkpensionering, tilläggs-pensionering, sjukförsäkring och yrkesskadeförsäkring. Nuvarande samordningsregler på förmånssidan bör därför tills vidare lämnas orubbade, såvitt avser ålders- och invalidpensionärer samt sjukbidragstagare.

Vad beträffar änkor ligger emellertid problemet annorlunda till. De nuvarande änkebidragen inverkar i motsats till änkepensionerna ej på sjukförsäkringsförmånerna och avdrag för utbetald sjukpenning sker inte heller på retroaktivt utgående änkebidrag. Enligt redan fattat principbeslut försvinner änkebidragen den 1 juli 1960 för att uppgå i de nya änkepensionerna. Dessa ökas betydligt till sin storlek — för nya fall skall de dessutom utgå utan hänsyn till ankans inkomstförhållanden — och göres tillämpliga å en väsentligt större personkrets än för närvarande. Ingen kvinna



bör enligt kommittén komma i sämre läge i sjukförsäkringshänseende genom att hon får änkepension.

Vidare må framhållas att om man — såsom kommittén föreslagit i ett tidigare avsnitt — slopar nuvarande regel om att den som uppbär änkepension är befriad från skyldighet att erlägga avgift för sjukvårdsförsäkringen, så synes det naturligt att samtidigt ta bort begränsningen av sjukhjälpstiden för ersättning för sjukhusvård.

Regleras barnpensionerna i en särskild lag utan att helt ges karaktären av folkpension i teknisk mening, kommer de och sjukförsäkringsförmånerna att utgå helt oberoende av varandra. Detsamma bör emellertid enligt kommitténs mening bli fallet även om barnpensionerna skulle göras till folkpension i teknisk mening.

Frågan om hustrutilläggen är mera tveksam. Hustrutillägget är inte en personlig folkpension på samma sätt som exempelvis änkepension och barnpension. Ehuru hustrutillägget utbetalas direkt till hustrun, utgör det ett tillägg till mannens ålderspension, invalidpension eller sjukbidrag. Kommittén har emellertid i det föregående föreslagit att avgiftsbefrielse beträffande sjukvårdsförsäkringen inte skall gälla för hustrutilläggstagare samt änke- och barnpensionärer men väl för ålders- och invalidpensionärer samt sjukbidragstagare. Det synes då naturligt att hustrutillägget lika litet som änke- och barnpensionen skall medföra reduktion av sjukhjälpstiden. Jämställes hustrutillägg med änkepension så att pensionsförmånen ej skall påverka sjukhjälpstiden, erhålles också överensstämmelse med vad som efter 1955 års reform gäller angående folkpensionsförmåns inverkan på tillhörigheten till grundsjukpenningförsäkringen för hemmafruar.

Efter övervägande av olika i frågan aktuella omständigheter har kommittén stannat för att förorda, att änkepension, barnpension och hustrutillägg inte skall föranleda reducering av sjukhjälpstiden inom sjukförsäkringen.

Kommitténs förslag innebär, att sjukförsäkringsförmånerna förbättras för omkring 20 000 änkepensionärer och omkring 30 000 hustrutilläggstagare. Sjukförsäkringens utgifter för grundsjukpenning och för sjukhusvårdsersättning åt änkor och hemmafruar med änkepension eller hustrutillägg kommer till följd härav att öka något. Till sjukhusvårdsersättning utgår inte statsbidrag. Detta är däremot fallet med grundsjukpenningen. En viss kostnadsökning för statsverket uppkommer därför. Denna torde emellertid ligga inom den osäkerhetsmarginal man måste räkna med vid statsbidragets beräkning.

## KAPITEL XIV

### Vissa särskilda frågor

#### A. Revision av bestämmelserna i 12 § lagen om folkpensionering

##### 1. Frågans anknytning till kommitténs utredningsuppdrag

Den pensionsberättigades civilstånd är enligt folkpensioneringslagen av betydelse framför allt i två hänseenden. Dels utgår ålderspension och tilläggspension (vid invalidpension och sjukbidrag) samt index- och standardtilläggen med olika belopp för å ena sidan gift pensionsberättigad, vars make också är berättigad till folkpension, och för å andra sidan annan pensionsberättigad. Dels är vissa pensionsförmåner förbehållna personer tillhörande viss civilståndskategori såsom änkepension förbehållen änka samt hustrutillägg förbehållet gift pensionärs hustru.

Enligt gällande lagstiftning och praxis är emellertid i nämnda hänseenden det legala civilståndet icke ensamt utslagsgivande. Genom ett stadgande i 12 § folkpensioneringslagen har möjlighet nämligen öppnats att i pensionshänseende göra avsteg från det legala civilståndsbegreppet och i stället i viss utsträckning låta vederbörandes faktiska bostads- och samlevnadsförhållanden påverka pensionsrätten. Enligt lagrummet ifråga må sålunda vid tillämpningen av folkpensioneringslagen, där särskilda skäl föreligger, *gift pensionsberättigad anses såsom ogift* (i fortsättningen benämnt 12 § första punkten) samt *ogift pensionsberättigad, vilken sedan avsevärd tid sammanlever med annan under äktenskapsliknande förhållanden, anses såsom gift med denne* (12 § andra punkten).

Att verkställa en översyn av de principer som kommit till uttryck i ifrågavarande lagrum ingår icke i och för sig i kommitténs utredningsuppdrag. Att kommittén ändock funnit sig föranlåten att taga upp denna fråga till behandling sammanhänger med att änkepensionen är en civilståndsmässigt betingad pensionsförmån och att den framtida utformningen av änkepensioneringen i vissa avseenden är beroende av vilka principer som gäller i förevarande hänseende.

Som nämnts i det föregående finns i nu gällande lagstiftning icke något direkt stadgande om att änkepension skall kunna utgå till annan kvinna än den som varit gift med den avlidne mannen. I praxis har emellertid bestämmelserna om rätt till änkepension i 3 § 4 mom. folkpensioneringslagen givits den tolkningen, att kvinna, som sammanlevat med en man under sådana omständigheter som avses i 12 § andra punkten samma lag, vid



mannens frånfälle ansetts likställd med änka i fråga om rätt till änkepension.

Kommittén har vid utformandet av den nya änkepensionslagstiftningen funnit erforderligt att i lagtexten uttryckligen ange under vilka närmare förutsättningar rätt till änkepension skall föreligga för kvinna, som icke varit gift med den avlidne mannen.

Kommittén har härvid haft att taga ställning till om man även i fortsättningen skall i fråga om rätt till änkepension utgå från de grundsatser som gäller enligt nuvarande 12 § folkpensioneringslagen eller om man skall modifiera dessa. Av skäl som redovisats vid behandlingen av änkepensionerna har kommittén ansett att vid utformandet av den nya lagstiftningen större återhållsamhet är påkallad i fråga om möjligheten att bevilja änkepension åt kvinna, som icke är legal änka, än vad fallet är i nuvarande lagstiftning och rättstillämpning.

Fråga uppkommer därvid, om det är lämpligt eller ens möjligt att lösa förevarande spörsmål separat för änkepensioneringens del — vilket i så fall skulle innebära att tillämpningen av 12 § lämnas oförändrad för resten av folkpensionsområdet. Därvid torde emellertid en bristande överensstämmelse uppkomma mellan de principer som gäller för änkepensioner och de som gäller för övriga folkpensionsförmåner. Exempelvis skulle sådana inadvertenser kunna tänkas uppkomma som att rätt till änkepension föreligger för en kvinna enligt änkepensionsbestämmelserna, samtidigt som en med kvinnan samboende man jämlikt 12 § andra punkten anses såsom gift med henne, då det gäller en av honom ingiven ansökan om ålders- eller invalidpension. På grund härav och då en översyn av bestämmelserna i 12 § enligt kommitténs mening synes sakligt motiverad, har kommittén upptagit frågan härom till behandling.

## 2. Tillkomsten av 12 § och bakgrunden till lagrummet

Före ikraftträdandet av 1946 års lag om folkpensionering utgick folkpensionerna med lika stora belopp för gifta och ogifta. I det då gällande pensionssystemet förekom ej heller änkepension och hustrutillägg. Indelningen av de pensionsberättigade i olika kategorier efter civilstånd saknade därför i stort sett betydelse för pensionsrätten.

Emellertid återfanns i 7 § sista stycket i 1935 års lag om folkpensionering en bestämmelse att pensionsstyrelsen vid bestämmandet av *årsinkomsten* kunde betrakta gift pensionsberättigad såsom ogift. Folkpensionsförmånerna var före år 1948 till huvudsaklig del inkomstprövade. Bestämmelsen i fråga innebar att, medan man i vanliga fall ansåg hälften av makarnas sammanlagda årsinkomst belöpa på vardera maken, pensionsstyrelsen genom att betrakta makarna såsom ogifta kunde påföra vardera maken hans egna inkomster, vilket kunde vara till fördel för make som saknade eller ägde obetydlig inkomst men till nackdel för make som hade

betydligt större inkomst än andre maken. Bestämmelsen tillämpades i fall, då makar stadigvarande levde åtskilda från varandra och avbrutit den ekonomiska kontakten och gemenskapen.

Med det genom 1946 års folkpensioneringslag införda systemet med pensioner differentierade efter civilstånd får en ensamstående pensionär större pension än envar av två pensionsberättigade makar. Två sammanboende ogifta pensionärer erhåller därigenom avsevärt större sammanlagda pensionsförmåner än två pensionsberättigade makar.

Till grund för nämnda lag låg socialvårdskommitténs år 1945 avlämnade betänkande med förslag till lag om folkpensionering (SOU 1945: 46), vari kommittén bl. a. uttalade följande.

Fråga uppkommer då vilka pensionärer, som skola åtnjuta det högre beloppet, och vilka, som skola åtnjuta det lägre. Icke allenast äkta makar sammanbo, utan samboende förekommer även med avseende å föräldrar och barn eller syskon eller oskylda personer. Å andra sidan sammanbo makar icke alltid. Beträffande pensionärer, som äro intagna å anstalter, spelar samboendeförhållandet icke någon större roll.

I fråga om *icke sammanlevande makar* innebar socialvårdskommitténs förslag att den förut gällande regeln, som endast avsåg årsinkomstens beräkning, skulle utsträckas att gälla tillämpningen av lagen över huvud, vilket skulle medföra konsekvenser framför allt för själva pensionsbeloppets beräkning. I motiveringen till stadgandet framhöll kommittén följande.

Kommittén har utgått ifrån att i de fall, där den ena av två makar är för avsevärd tid intagen på anstalt, makarna skola, efter prövning av pensionsnämnd, kunna betraktas såsom icke gifta. Den föreslagna utformningen av folkpensionerna leder till att behov av tillämpning i detta avseende av förevarande paragraf kommer att föreligga i långt större utsträckning än vad förhållandet är med motsvarande bestämmelse i nu gällande lag.

Föredragande departementschefen uttalade i proposition nr 220 till 1946 års riksdag härom följande.

Då pensionsförmånernas storlek göres beroende av den pensionsberättigades civilstånd, yppar sig ett behov av att i särskilda fall kunna göra undantag från de vanliga reglerna. — Socialvårdskommittén har utgått från att i de fall, där den ena av två makar är för avsevärd tid intagen på anstalt, makarna skola, efter prövning, kunna betraktas såsom icke gifta. Det motsvarande synes böra gälla också om två makar på grund av söndring leva åtskilda och överhuvudtaget, där ett samboendeförhållande mellan makarna icke existerar.

I fråga om *andra samboende än äkta makar* innehöll socialvårdskommitténs betänkande följande uttalande.

Utgår man ifrån att äkta makar skola relativt sett erhålla lägre folkpension än två ensamboende pensionärer, ligger det nära till hands att göra gällande, att den lägre pensionen bör utgå även i andra fall, där samboende- eller inneboendeförhållande föreligger. Tydligt är emellertid att man icke gärna kan sänka pensionen för pensionär, därför att han sammanbor med, innebor hos eller har hos sig inneboende en oskyld person, som ej har tilläggspension. I så fall skulle en



tilläggs pensionär knappast kunna ha hos sig boende en hushållerska eller vår-  
 darinna, inackordera sig på ett pensionat eller i något privat hem eller hyra ut  
 ett överflödigt rum. Om samboendet äger rum med en oskyld person, som också  
 har tilläggs pension, äro förhållandena i viss mån likartade. Det är ju ej alls säkert  
 att de båda pensionärerna ha hushåll och ekonomi gemensamt och samboendet  
 kan vara av mera tillfällig natur. Sistnämnda omständighet är även tillämplig  
 då fråga är om samboende med anhöriga, åtminstone om de icke utgöras av för-  
 äldrar eller barn. Det skulle t. ex. säkerligen icke vinna förståelse bland allmän-  
 heten därest folkpensionen minskades för två systrar, som båda hade tilläggs-  
 pension, därför att de flyttat samman i en bostad. Kontrollsvårigheterna skulle  
 dessutom vara av sådan natur, att en bestämmelse av sagda innebörd säkerligen  
 icke skulle tillämpas annat än i begränsad omfattning. Där fråga är om sam-  
 boende mellan barn och föräldrar ligger saken otvivelaktigt något annorlunda  
 till. Här föreligger nämligen försörjningsplikt och samboendet kan i många fall  
 antagas bli livsvarigt. Då kommittén likväl icke heller i detta fall ansett sig kunna  
 föreslå att folkpensionen reduceras på grund av samboendet beror detta på att  
 kommittén kommit till den uppfattningen att särskilt föräldrars inneboende hos  
 barn ofta dikteras av ekonomisk nödvändighet och icke är tillfredsställande vare  
 sig för föräldrarna eller för barnen. Mången gång kan också tvånget för barnen  
 att taga hand om en åldrig fader eller moder försena eller omöjliggöra bildandet  
 av egen familj. De fall, då barn med tilläggs pension innebor hos föräldrar, äro  
 i allmänhet av sådan art att det för föräldrarna är en stor belastning att hos sig  
 ha barnet, som kanske lider av fallandesjuka, sinnesslöhet eller höggradig van-  
 förhet. Anledning synes sålunda saknas även i dessa fall att sänka folkpensionen.  
 Gemensamma för de ovan uppräknade olika fallen äro slutligen två omständig-  
 heter, som tala emot sänkandet av pensionen vid samboende, nämligen dels att  
 ekonomien åtminstone i juridiskt avseende ej är gemensam för de samboende  
 och dels att en sänkning av pensionen på grund av samboendet skulle avsevärt  
 inskränka pensionärens möjlighet att inom ramen av sina tillgångar ordna sin  
 försörjning på bästa sätt. Kommittén har dock ansett, att det skulle verka syn-  
 nerligen stötande för rättsmedvetandet om personer, vilka sedan en följd av år  
 sammanbott såsom makar utan att vara vigda, på grund härav skulle få avsevärt  
 högre pension än om de varit gifta. Enligt förslaget skola dessa därför jämställas  
 med äkta makar.

Kommittén förklarade vidare att tillämpningen av den föreslagna be-  
 stämmelsen att ogift pensionsberättigad, vilken sedan avsevärd tid sam-  
 manlevde med annan, skulle anses som om han vore gift med denne uppen-  
 barligen komme att utgöra en grannlaga uppgift för pensionsmyndig-  
 heterna. Kommittén förutsatte att bestämmelsen allenast skulle komma till  
 användning, där vederbörande mera varaktigt sammanbodde såsom äkta  
 makar, varvid det skulle verka stötande, om de erhöle pension efter andra  
 grunder än som gällde för makar. Hade vederbörande flyttat samman först  
 vid högre ålder, borde särskild försiktighet iakttagas vid bestämmelsens  
 tillämpning.

Föredragande departementschefen biträdde socialvårdskommitténs för-  
 slag och förklarade i proposition nr 220 till 1946 års riksdag att en bestäm-  
 melse av förevarande art knappast torde kunna undvaras, om icke direkt  
 stötande konsekvenser av den föreslagna beräkningen av pensionsförmå-

nernas storlek skulle uppstå. Han framhöll särskilt att, om bestämmelsen ej infördes, två pensionsberättigade makar skulle kunna genom en arrangerad äktenskapsskillnad bereda sig avsevärt högre pension än tidigare. Såsom förutsättning för bestämmelsens tillämpning borde emellertid föreskrivas att särskilda skäl skulle föreligga.

Den sålunda fastslagna principen att en sammanlevnad mellan man och kvinna under äktenskapsliknande förhållanden under avsevärd tid bör jämföras med äktenskap har numera upptagits även inom *yrkesskadeförsäkringen*. Enligt 20 § andra stycket yrkesskadeförsäkringslagen kan livränta efter avliden ogift man utgå till ogift kvinna, som sedan avsevärd tid sammanlevde med den avlidne under äktenskapsliknande förhållanden. Likaså skall enligt tredje stycket av samma paragraf rätten till efterlevandelivränta upphöra, därest den efterlevande avsevärd tid sammanlever med annan under äktenskapsliknande förhållanden.

Föredragande departementschefen uttalade i *proposition nr 60 till 1954 års riksdag* med förslag till lag om yrkesskadeförsäkring m. m. att man för rätt till efterlevandelivränta enligt yrkesskadeförsäkringslagen borde i analogi med vad som gällde inom folkpensioneringen såsom villkor uppställa att kvinnan ej var gift med annan och att hon sammanlevat med den avlidne under avsevärd tid. Att i lagtexten närmare angiva vad som borde förstås med »äktenskapsliknande förhållanden» och »avsevärd tid» syntes inte möjligt. Till ledning för tillämpningen uttalade departementschefen att livränterätt borde föreligga endast i sådana fall där förbindelsen inte skilde sig från ett äktenskap på annat sätt än att den ej legaliserats genom vigsel.

I anledning av uttalandet i sistnämnda proposition att 12 § folkpensioneringslagen för sin tillämplighet förutsatte, att kvinnan ej är gift med annan, må framhållas att lagrummet i praxis icke givits en sådan tolkning. Även gift pensionsberättigad, som lever åtskild från sin make och som därför enligt 12 § första punkten ansetts såsom ogift i förhållande till denne, har i praxis betraktats såsom gift med annan person, med vilken han sedan avsevärd tid sammanlever under äktenskapsliknande förhållanden.

### 3. Betydelsen av 12 § i den praktiska tillämpningen

I vilken utsträckning 12 § folkpensioneringslagen kommit till tillämpning framgår av nedanstående från pensionsstyrelsen erhållna uppgifter, avseende förhållandena i *oktober 1958*.

#### 12 § första punkten:

Gifta pensionstagare, som behandlats såsom ogifta i pensionshän-	
seende .....	9 058



Den angivna siffran avser 7 057 äktenskap, av vilka 2 001 utgör äktenskap där båda makarna är pensionsberättigade och 5 056 äktenskap där endast ena maken har folkpension.

#### 12 § andra punkten:

Pensionstagare, som icke är gifta men som behandlats såsom gifta i pensionshänseende ..... 5 373

Av dessa har 1 561 behandlats som gifta med icke pensionstagare, 551 utgör män som behandlats som gifta med kvinnor, som därigenom blivit berättigade till hustrutillägg, och 2 710 utgör pensionstagare, som behandlats såsom gifta med varandra.

Den angivna siffran 5 373 skall rätteligen höjas med antalet av de kvinnor som beviljats änkepension på grund av äktenskapsliknande sammanlevnad med numera avlidne man. Någon uppgift å detta antal är dock icke för närvarande tillgänglig.

#### 4. Tillämpningen av 12 § enligt gällande praxis

Den i detta avsnitt lämnade översikten av gällande praxis bygger i huvudsak på de inom pensionsstyrelsen utarbetade redogörelser som publicerats dels vid olika tillfällen i tidskriften Folkpensioneringen, dels i en av styrelsen utgiven lagbroschyr med kommentarer rörande folkpensioneringen.

För att bilda sig en uppfattning om hur tillämpningen av 12 § verkat i praktiken har kommittén vidare tagit del av folkpensionsärenden, som underställts Kungl. Maj:ts prövning efter besvär över beslut av pensionsstyrelsen. Av ärenden, där fråga varit om tillämpning av 12 § första punkten, har endast vissa av de av Kungl. Maj:t prövade fallen utvalts; däremot har huvuddelen av de ärenden där tillämpning av 12 § andra punkten varit aktuell genomgått.

Ett icke obetydligt antal ärenden gällande tolkningen av 12 § har besvärsvägen blivit föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Även om pensionsstyrelsens beslut i vissa fall ändrats, har dock det övervägande flertalet beslut fastställts. Styrelsens synpunkter på sättet för tillämpningen har i stort sett sanktionerats av Kungl. Maj:t.

Först skall redogörelse lämnas för när gift pensionsberättigad anses såsom ogift, därefter för när ogifta samboende anses såsom gifta.

##### a) Gift pensionsberättigad anses såsom ogift

Lagtexten innehåller endast att gift pensionsberättigad må anses såsom ogift, där särskilda skäl föreligger.

Till ledning för tolkningen av stadgandet har man haft att tillgå de förut återgivna uttalandena i förarbetena, enligt vilka makar bör betraktas såsom icke gifta dels då den ena av dem för avsevärd tid är intagen

på anstalt, dels då makarna på grund av söndring lever åtskilda och över huvud taget där ett samboendeförhållande mellan makarna icke existerar.

Av dessa uttalanden att döma har avsikten varit att stadgandet skulle komma till ganska vidsträckt användning. Så har i stort sett också skett. Huvudprinciperna för när gift pensionsberättigad i praxis betraktats som ogift kan sammanfattas på följande sätt:

1. *Bor makar var och en på sitt håll* och är anledningen till att de separerat uppenbarligen icke att de skall få högre folkpension, torde de i regel betraktas som icke gifta. Så är exempelvis fallet, om de lever åtskilda *på grund av söndring* och det kan antagas att de kommer att leva åtskilda ytterligare avsevärd tid. Detsamma gäller om de är *nödsakade* att bo på skilda orter, t. ex. på grund av att ett barn måst taga till sig den ena av föräldrarna, medan den andra bor kvar i det gamla hemmet, eller att fadern och modern måst omhändertagas av olika barn.

2. *Är den ena av två makar intagen på anstalt* och kan det antagas att anstaltsvistelsen blir av mera stadigvarande natur, anses makarna i regel såsom ogifta. Med anstalt förstås här kommunalt ålderdomshem eller vårdhem, sinnessjukhus, hem för kroniskt sjuka etc. Den omständigheten att ena maken är för vård intagen å vanligt kroppssjukhus eller å sanatorium anses i allmänhet icke utgöra särskilt skäl att betrakta makarna såsom ogifta, då sådan vård oftast är av övergående natur.

3. *Är båda makarna intagna på olika anstalter* och beräknas vistelsen där bli mera stadigvarande, betraktas de i regel såsom ogifta.

4. *Är makar intagna på samma anstalt*, anses i regel särskilda skäl icke föreligga att anse dem såsom ogifta, såvida icke makarna före anstaltsvistelsen levat åtskilda på grund av söndring, som uppenbarligen fortfar efter makarnas intagning å anstalten. Föreligger icke söndring, har samboendeförhållandet ofta icke helt upphört och förhållandena kan i varje fall lätt förändras. Det har framhållits att bestämmelsen att gift pensionär må anses såsom ogift närmast tillkommit med tanke på de fall där den ena av två makar är intagen på anstalt och att syftet därvid i första hand varit att bereda *den hemmavarande maken* samma försörjningsmöjligheter som om han vore ogift. Däremot har bestämmelsen icke utformats med hänsyn till den anstaltsvårdade eller till det allmänna möjligheter att med folkpensionen erhålla större gottgörelse för vårdkostnaderna.

Då en tillämpning av ovan angivna principer i vissa fall skulle leda till mindre tillfredsställande resultat, har man i praxis gjort undantag från dem i två avseenden.

Det ena undantaget sammanhänger med att *hustrutillägg* är en förmån, som endast tillkommer gift kvinna och alltså ej kan utgå, när makar vid lagens tillämpning anses såsom icke gifta. En omreglering av en gift mans folkpension vid hans intagning å anstalt skulle därför medföra indragning



av eventuellt utgående hustrutillägg. Detta har i praxis ansetts icke böra ske, utan har frågan om tillämpning av 12 § i detta fall ansetts i regel böra bedömas på det för makarna fördelaktigaste sättet. I överensstämmelse härmed har mannens anstaltsvistelse icke ansetts utgöra hinder för att bifalla en av makarna gjord ansökan om hustrutillägg för hustrun, givetvis med åtföljande nedsättning av mannens pension. Då hustrun blir 67 år eller berättigad till invalidpension eller sjukbidrag, kan åter nytt bedömande vara påkallat, om hon genom att makarna betraktas såsom ogifta erhåller större pension.

Det andra undantaget avser makar i relativt god ekonomisk ställning. Särskilda skäl för tillämpning av 12 § har icke ansetts föreligga, om sådana makar genom att betraktas som icke gifta skulle erhålla ett överskott av inkomstprövade pensionsförmåner, vilket speciellt kan bli fallet då den ena maken vårdas på anstalt mot en relativt låg vårdavgift. Då fråga är om makar, som endast är berättigade till allmän ålderspension utan inkomstprövade tillägg, torde dock vid bedömande av frågan om de må anses såsom ogifta i allmänhet icke fästas avseende vid deras inkomst och förmögenhet.

#### *b) Ogift pensionsberättigad anses såsom gift*

Enligt 12 § må, där särskilda skäl föreligger, ogift pensionsberättigad, vilken sedan avsevärd tid sammanlever med annan under äktenskapsliknande förhållanden, anses såsom gift med denne.

Av de i lagtexten angivna omständigheter, som utgör förutsättning för att en ogift pensionsberättigad må anses såsom gift, har man i praxis lagt huvudvikten vid att det skall föreligga en sammanlevnad »under äktenskapsliknande förhållanden».

Innebörden av detta uttryck har av departementschefen i hans motiveering till motsvarande stadgande i 20 § yrkesskadeförsäkringslagen definierats på så sätt att livränterätt bör föreligga endast i sådana fall där förbindelsen icke skiljer sig från ett äktenskap på annat sätt än att den ej legaliserats genom vigsel. Vid tillämpningen i praxis har det ansetts klart att, om de samboende har gemensamma barn, de i allmänhet skall betraktas som makar. Samma har ansetts vara förhållandet, då fränskilda makar återupptagit sammanlevnaden. I övrigt har man sökt bedöma frågan, huruvida man och kvinna sammanlever under äktenskapsliknande förhållanden efter allmän sed och gängse uppfattning. Stor vikt tillmätas härvid det sätt på vilket kontrahenterna själva uppträder utåt och om de allmänt på orten och bland grannar betraktas som jämställda med makar. Bland de indicier som tyder på att en sammanlevnad kan vara av äktenskapsliknande natur brukar nämnas sammanlevnadens längd, bostadsförhållandena, gemensam ekonomi m. m.

Det erfordras enligt lagtexten vidare att sammanlevnad som nu sagts

skall föreligga »sedan avsevärd tid». I förarbetena sägs ej mera härom än att vederbörande skall mera varaktigt sammanbo. I praxis torde man härvid fästa stor vikt vid hur förhållandena kan antagas komma att gestalta sig i framtiden. Framstår det som sannolikt att sammanlevnaden kommer att bli bestående, torde man i praxis anse kravet på sammanlevnad sedan avsevärd tid vara uppfyllt även om sammanlevnaden ej bestått mer än något år.

Enligt lagtexten skall vidare de samboende anses såsom gifta endast »där särskilda skäl föreligga». Av förarbetena framgår att det för tillämpning av 12 § ej är tillräckligt att sammanlevnad under äktenskapsliknande förhållanden anses styrkt. Härutöver måste det föreligga särskilda skäl att anse de samboende som makar.

Vilka särskilda skäl som åsyftats framgår emellertid ej av departementschefens uttalanden i propositionen; det torde dock vara klart att meningen varit att en betydande återhållsamhet skulle iakttagas vid tillämpningen.

Socialvårdskommittén uttalade i detta avseende att om vederbörande flyttat samman först vid högre ålder särskild försiktighet borde iakttagas vid bestämmelsens tillämpning. I anledning härav framhölls i en i tidskriften Folkpensioneringen i början av år 1949 intagen uppsats att två samboende personer i regel icke borde betraktas såsom äkta makar, om den kvinnliga kontrahenten vid tiden för sammanflyttningen uppnått en ålder av 55—60 år. År 1956 angavs i en annan uppsats i samma tidskrift att särskild försiktighet borde iakttagas vid stadgandets tillämpning, om kontrahenterna flyttat samman först vid en ålder av omkring 60 år.

De angivna allmänna riktlinjerna för lagrummets tillämpning är emellertid icke tillfyllest för att ge en klar och uttömmande bild av hur tillämpningen verkat i praktiken. För detta ändamål måste hänsyn tagas även till följande omständigheter.

Att erhålla en hållbar bevisning för att ett samboendeförhållande mellan en man och en kvinna är eller varit av äktenskapsliknande natur — härför förutsättes ju icke endast gemensam bostad, gemensamt hushåll och gemensam ekonomi utan även att kontrahenterna har eller tidigare haft sexuell umgänge med varandra — är i regel så gott som omöjligt, för såvitt ej kontrahenterna har eller har haft barn tillsammans.

De sammanlevnades egna uppgifter om samlevnadens natur kan ofta tillmätas endast ett begränsat bevisvärde. Erfarenheten visar nämligen att dessa uppgifter i stor utsträckning varierar efter vad som vid varje tillfälle synes fördelaktigast i pensionshänseende för vederbörande.

Vid prövningen av ett samboendeförhållandes natur måste pensionsmyndigheterna huvudsakligen stöda sig på indiciebevisning. Härvid kommer i främsta rummet de tidigare angivna omständigheterna, t. ex. hur länge samlevnaden varat, bostadsförhållandena, gemenskap i hushåll och



ekonomi, den allmänna uppfattningen i orten m. m., att få tagas i beaktande. De utredningar som i många, kanske flertalet fall erfordras före ärendenas avgörande blir ofta av besvärlig och grannlaga natur. Prövningen av det föreliggande bevismaterialet kommer vidare att lämna stort utrymme för mer eller mindre subjektiva värderingar.

I utlåtanden till Kungl. Maj:t över besvär i pensionsärenden, där tillämpning av 12 § folkpensioneringslagen varit aktuell, har pensionsstyrelsen också flera gånger hänvisat till de svårigheter styrelsen i detta hänseende har att kunna bedöma de faktiska förhållandena och förklarat att styrelsen i detta hänseende huvudsakligen måste lita till de lokala pensionsmyndigheternas omdöme och uppfattning. I åtskilliga andra pensionsärenden av i stort sett likartat slag har styrelsen emellertid underkänt pensionsnämndernas uppfattning även i fråga om rena omdömesavgöranden.

Det torde dock få anses ligga i sakens natur, att de lokala pensionsmyndigheternas avgöranden mången gång går i olika riktningar, trots att förutsättningarna ofta är relativt likartade. Det gäller alldeles särskilt på förevarande svårbedömda område men även vid avgörandet av andra frågor inom folkpensioneringen såsom vid invaliditetsbedömningen och inkomstprövningen. Över tusentalet pensionsnämnder bedömer icke samma sak på samma sätt. Icke sällan kan detta bero på rent subjektiva uppfattningar, men mången gång har det också sin grund i bristande kännedom om lagstiftningens verkliga innebörd. Även om pensionsstyrelsen fäster stort avseende vid nämndernas uppfattning, måste styrelsens avgöranden icke sällan gå mot nämndens mening, då styrelsen har att i görlig mån verka för en likformig lagtillämpning.

##### 5. Kommitténs bedömanden

Nuvarande rättstillämpning i fråga om att betrakta *gift pensionsberättigad såsom ogift* torde kunna anses såsom praktisk och ändamålsenlig. Praxis synes också väl överensstämja med den tillämpning lagstiftaren avsett vid tillkomsten av 12 §.

Emellertid torde i detta sammanhang böra erinras om vad de *sakkunniga för anstaltsvårdades rätt till folkpension* anfört i sitt i november 1951 (SOU 1951: 47) avgivna betänkande.

De sakkunniga vilja betrakta frågan om tillämpning av 13 §<sup>1</sup> på anstaltsvårdade främst ur den synpunkten att vårdkostnaden ju icke är beroende av den vårdades civilstånd. Att pensionsbeloppet kan variera med hänsyn till civilståndet ter sig av denna anledning irrationellt. Särskilt måste det vid anstalter som tillämpa fast avgift verka egendomligt, att pensionärer från samma ort och i samma ekonomiska ställning har mer eller mindre lätt att betala avgiften, beroende på om deras folkpension är beräknad som för ogift eller som för gift person.

De sakkunniga förorda därför en regel av innebörd att varje pensionstagare, som intages på anstalt för mera varaktig vård, skall vid folkpensioneringslagens tillämpning betraktas såsom ogift. Rent formellt lägger väl den nuvarande for-

<sup>1</sup> 13 § = nuvarande 12 §.

muleringen av 13 §<sup>1</sup> ej hinder i vägen för en sådan tolkning av lagrummet, och för en ändring av praxis skulle det måhända vara tillräckligt med ett uttalande härom av statsmakterna vid genomförandet av de sakkunnigas övriga förslag. — — —

Såsom främsta hindret mot en lagtillämpning av sådan art har framstått den omständigheten, att hustrutillägg ej kan utgå till hustru, vars make anses såsom ogift. Utan tvivel skulle det i regel te sig obilligt att vid gift mans intagning på anstalt indraga till hustrun utgående hustrutillägg. De sakkunniga förorda därför att i samband med den föreslagna ändringen av 13 §<sup>1</sup> göres ett tillägg till paragrafen av innebörd att hustrun i dylikt fall skall bibehålla sin rätt till hustrutillägg, där söndring mellan makarna ej föreligger och hustrun ej är intagen i anstalt för mera varaktig vård.

Det sålunda framlagda förslaget, som emellertid ej föranlett någon statsmakternas åtgärd, skulle ha medfört de fördelarna framför den nuvarande ordningen, att alla anstaltsvårdade pensionärer erhållit folkpension efter enhetliga grunder civilståndsmässigt sett, vilket på längre sikt kan tänkas underlätta lösandet av problemet om vårdavgifterna för anstaltsvårdade folkpensionärer, samt att man sluppit ifrån den inkonsekvens i den nuvarande tillämpningen av 12 § som yttrar sig i att makarna, då fråga är om rätt till hustrutillägg resp. folkpension för hustru till anstaltsvårdad folkpensionär, ibland betraktas som gifta och ibland som ogifta, allt eftersom det blir fördelaktigast för den hemmavarande hustrun.

Ett genomförande nu av de sakkunnigas förslag skulle å andra sidan få till omedelbar följd att överskottsproblemet skärptes beträffande åtskilliga av de pensionärer som förut uppburit folkpension med det för gift person gällande lägre beloppet och som fick sin pension förhöjd. Vidare kan vissa svårösta detaljproblem antagas komma att uppstå i fråga om bl. a. inkomstprövningen i de fall den anstaltsvårdade mannen erhåller pension såsom ogift medan hustrutillägg samtidigt skall utgå till hans hustru.

Kommittén har icke funnit tillräckliga skäl föreligga att upptaga det av de sakkunniga för anstaltsvårdades rätt till folkpension på sin tid framlagda förslaget. Visserligen kan inkonsekvensen i 12 §-tillämpningen i hustrutilläggsfallen framstå som otillfredsställande ur principiell synpunkt, men ur praktisk synpunkt — som torde böra tillmätas avgörande betydelse i detta sammanhang — synes däremot det tillämpade förfaringssättet knappast kunna anses ge upphov till några tyngre vägande invändningar.

Vad beträffar 12 § andra punkten folkpensioneringslagen, dvs. den bestämmelse som reglerar när *ogift pensionsberättigad skall anses såsom gift*, föreligger däremot enligt kommitténs mening starka skäl för en omarbetning av bestämmelsen så att den bättre motsvarar de krav som kan ställas på en modern sociallagstiftning.

<sup>1</sup> 13 § = nuvarande 12 §.



Socialvårdskommittén fann, som framgår av det föregående, det icke vara möjligt att låta det faktiska samboendeförhållandet vara avgörande för pensionens storlek utan ansåg det nödvändigt att i princip grunda pensionsberäkningen på den pensionsberättigades civilstånd, dock med den möjlighet till undantag som följer av 12 §. Skälen för att man inte undantagslöst följde civilståndet var, såvitt avser 12 § andra punkten, framför allt dels att det ansågs såsom synnerligen stötande för rättsmedvetandet att personer, vilka sedan en följd av år sammanbott som makar utan att vara vigda, på grund härav skulle få avsevärt högre pension än om de varit makar,

dels att två pensionsberättigade makar skulle kunna genom en arrangerad äktenskapsskillnad bereda sig avsevärt högre pension än tidigare.

Dessa skäl äger fortfarande giltighet och kommer genom riksdagens principbeslut om förändrade relationer i pensionsbelopp mellan ensamstående pensionärer och pensionsberättigade makar att få än större betydelse i framtiden. Två makar har nu 3 920 kr. tillsammans i pension, under det att två ogifta samboende har 2 450 kr. var eller tillsammans 4 900 kr. Efter den ändrade makeavvägningen och den avsedda höjningen av pensionerna blir år 1968 beloppen 5 400 för två makar och 7 200 kr. för de båda ogifta.

Med det inom folkpensioneringen för närvarande gällande systemet med olika pensionsbelopp för gifta och ogifta torde de av socialvårdskommittén anvisade riktlinjerna för frågans lösning fortfarande i princip böra vara normgivande. Den nuvarande detaljutformningen av 12 § andra punkten måste emellertid anses såsom olämplig framför allt av följande orsaker.

Med folkpensionsförmånernas alltmer växande storlek och med den i princip beslutade ändrade avvägningen av pensionernas storlek mellan ensamstående och makar framstår det såsom betänkligt att låta pensionernas avhängighet av civilstånds- och samlevnadsförhållanden regleras av ett så allmänt hållet stadgande som nuvarande 12 § andra punkten. Lagrummet ger möjlighet till en vidsträckt skälighetsprövning i det enskilda fallet, och även om detta i vissa situationer kan vara fördelaktigt framstår det dock ur likformighetens och rättssäkerhetens intresse som önskvärt att få en lydelse, som mera exakt fastslår under vilka objektiva förutsättningar lagrummet skall tillämpas.

Kommittén har av de avgöranden i folkpensionsärenden varav kommittén tagit del ej kunnat undgå att få det intrycket att 12 §, då det gäller att anse ogifta samboende som makar, kommit till tillämpning i en utsträckning, som går längre än vad lagstiftaren torde ha avsett vid bestämmelsens tillkomst. Tillämpningen synes dessutom utmärkas av en viss ojämnhet.

Härtill kommer att det administrativa förfarandet i här avsedda slag av ärenden, främst undersökningen och prövningen av samboendeförhållande-

nas natur, vållar en betydande belastning, framför allt hos de lokala pensionsmyndigheterna. Härjämte uppstår en stundom mycket stark irritation och olust hos pensionsberättigade, som blir utfrågade om sina mest intima förhållanden, samt hos de tjänstemän och kommunala förtroendemän som har att syssla med handläggningen av pensionsärendena och som har att i tjänsten verkställa utredningar om angivna förhållanden.

Över huvud taget synes den nuvarande lagtextens uttryck »sammanlever med annan under äktenskapsliknande förhållanden» samt »anses såsom gift» lätt kunna ge intrycket av ett moraliskt ställningstagande från det allmännas sida, något som bör undvikas i en lagstiftning av förevärande art.

Kommittén har i anslutning till vad sålunda anförts funnit det önskvärt att utmönstra de angivna uttrycken »sammanlever med annan under äktenskapsliknande förhållanden» samt »anses såsom gift» ur den kommande lagstiftningen. I stället bör i lagtexten anges vissa objektivt lätt konstaterbara omständigheter, vilkas förhandenvaro medför att pensionen skall utgå med det för gift pensionsberättigad gällande beloppet och i övrigt enligt motsvarande regler som för gift pensionsberättigad.

Det är i huvudsak två omständigheter, som därvid enligt kommitténs mening bör medföra att ett samboendeförhållande utan vigsel skall i folkpensionshänseende likställas med ett äktenskap, nämligen

*dels att man och kvinna stadigvarande sammanbor och har eller har haft barn tillsammans,*

*dels att man och kvinna, som tidigare varit gifta med varandra men vilkas äktenskap upplösts genom äktenskapsskillnad, återupptagit samlevnaden.*

Även med en begränsning av lagrummets tillämpning till ifrågavarande båda kategorier torde de flesta av de fall komma att inrymmas under stadgandet som socialvårdskommittén ursprungligen torde ha avsett med bestämmelsen i 12 § andra punkten.

Då vid den föreslagna avgränsningen någon tveksamhet icke torde behöva uppkomma, om när förutsättningarna för lagrummets tillämplighet är för handen, synes den ändrade lydelsen av lagen komma att medföra en väsentlig lättnad för det administrativa förfarandet. Tillika underlättar lagändringen för de pensionsberättigade själva att i förväg kunna överblicka, hur deras pensionsrätt skall bedömas.

#### B. *Fråga om inkomstavgift å samtidigt utgående inkomstprövade pensionsförmåner*

Jämlikt 8 § andra stycket lagen om folkpensionering i dess nu gällande lydelse skall, där rätt till såväl tilläggs- eller änkepension eller hustru-



tillägg som kommunalt bostadstillägg föreligger, minskning av de nämnda förmånerna på grund av pensionsberättigads årsinkomst ske proportionellt å tilläggs- eller änkepensionen eller hustrutillägget och bostadstillägget. Indextillägget — i den mån det är inkomstprövat — samt standardtillägget minskas först sedan de nämnda förmånerna i övrigt bortfallit. Denna metod för inkomstavdragets verkställande medför att det alltid kvarstår ett visst kommunalt bostadstillägg i exempelvis en änkepension ända till dess inkomstavdraget är så stort att det konsumerat hela pensionen utom index- och standardtillägget.

Föreskriften att minskning skall ske proportionellt å det kommunala bostadstillägget och å annan samtidigt utgående inkomstprövat pensionsförmån (frånsett index- och standardtillägg) sammanhänger med att kommunbidragen utgår efter olika procentsatser. För tilläggspension, änkepension och hustrutillägg utgör sålunda bidraget i princip 1,5 % för varje skattekrone per invånare i kommunen och för de kommunala bostadstilläggen 2 %. För båda slagen av förmåner är bidraget dock maximerat till 60 % av kostnaderna.

Genom det angivna beräkningssättet kommer, som ovan nämnts, det kommunala bostadstillägget att ingå i pensionen ända till dess inkomstavdraget är så högt att endast index- och standardtillägg kvarstår. Härigenom blir kommunernas bidrag till pensionskostnaderna något högre än vad fallet skulle vara, om inkomstavdrag i första hand sker på de kommunala bostadstilläggen så att dessa faller bort innan övriga inkomstprövade förmåner börjar reduceras. För kommuner, som har att erlägga maximalt bidrag eller 60 % av kostnaderna för såväl de kommunala bostadstilläggen som övriga pensionsförmåner, blir kommunandelen oförändrad, vilken avdragsmetod som än tillämpas.

Beräkningssättet har praktisk betydelse enbart för uträkningen av kommunernas bidrag till kostnaderna för folkpensioneringen. För den pensionsberättigade själv är det utan direkt intresse, om minskningen av pensionsförmånerna sker proportionellt å de olika förmånerna eller om den sker successivt, så att först den ena förmånen avräknas, därefter den andra. Det sammanlagda pensionsbelopp som utgår blir i båda fallen lika stort.

Den ursprungliga anledningen till den nu gällande avdragsmetoden, dvs. syftet att erhålla en exakt avvägning av kostnaderna för de kommunala bostadstilläggen mellan stat och kommun, har numera förlorat större delen av sin praktiska betydelse genom att ett allt större antal kommuner har att betala maximal andel eller 60 % av kostnaderna för såväl de kommunala bostadstilläggen som övriga inkomstprövade pensionsförmåner, varvid alltså kostnadsfördelningen blir densamma för båda grupperna av pensionsförmåner.

Av rikets 1 036 kommuner har sålunda 646 haft att för år 1958 erlägga maximalt bidrag för de kommunala bostadstilläggen och 229 maximalt bi-

drag för övriga inkomstprövade pensionsförmåner. Bland sistnämnda 229 kommuner ingår de till invånarantalet största kommunerna i riket.

En övergång från den nu tillämpade metoden med parallella och proportionella inkomstavdrag till ett system, där avdrag för inkomst först sker å kommunalt bostadstillägg, därefter å tilläggspension, änkepension (i övergångsfallen) eller hustrutillägg och i sista hand på indextillägg och standardtillägg, kommer visserligen att innebära en viss överflyttning av kostnader från kommunerna till staten, men denna kostnadsförskjutning blir på grund av vad som anförts i föregående stycke numera mycket obetydlig.

Det kan nämnas att allmänna pensionsberedningen i sitt betänkande om förbättrad pensionering förordade en ändring av avdragsreglerna på sätt ovan angivits. Pensionsberedningen motiverade sitt förslag med att den ändrade avdragsmetoden skulle medföra en minskning av antalet utgående kommunala bostadstillägg. Beredningen uppskattade denna minskning till ca 5 000 bostadstillägg. Numera torde antalet bli betydligt större.

Orsaken till att kommittén i detta sammanhang tagit upp frågan om en ändring av förevarande avdragsregler är närmast den att det hittillsvarande beräkningssättet skulle bli relativt komplicerat i de fall, då garanti-regeln blir tillämplig för övergångsfallens änkor. Ett system, där avdrag för inkomst i första hand sker å bostadstillägget och i andra hand å annan pensionsförmån, medför en icke oväsentlig förenkling vid utformningen och tillämpningen av regler om garantibelopp för vissa änkor. På grund härav och då en övergång till det angivna beräkningssättet även i övrigt torde medföra en förenkling, vill kommittén förordas att en sådan ändring vidtages av avdragsreglerna i 8 § andra stycket folkpensioneringslagen.

### C. *Handläggningen av vissa familjepensionsärenden*

Kommitténs förslag om barnpension till vissa kategorier barn innebär dels att sådana barn som vid utgången av juni 1960 uppbär särskilt barnbidrag enligt bestämmelserna i 5 § och 6 § 1 mom. 1. lagen den 26 juli 1947 om särskilda barnbidrag till änkors och invaliders m. fl. barn, blir berättigade till barnpension fr. o. m. den 1 juli 1960 och dels att därutöver ett betydande antal fader- eller moderlösa eller föräldralösa barn kommer att bli berättigade till barnpension från sagda dag. Vad angår förstnämnda fall bör enligt kommitténs mening särskild ansökan om barnpension icke göras utan det bör ankomma på pensionsstyrelsen att automatiskt omräkna barnbidrag enligt ovan angivna lagrum till barnpension enligt de nya bestämmelserna. I övriga fall måste ansökning om barnpension göras hos pensionsnämndens ordförande.



I fråga om handläggningen av sådan ansökan får kommittén anföra följande synpunkter.

Först må nämnas att enligt 16 § 1 mom. första stycket lagen om särskilda barnbidrag ansökningar om sådant bidrag, som icke avser bidrag för barn, adoptivbarn eller styvbarn till någon som uppbär invalidpension eller sjukbidrag, handläggas i den ordning som gäller beträffande änkepension. Reglerna därom återfinnes i 36 § fjärde stycket folkpensioneringslagen, varav framgår att den slutliga beslutanderätten i angivna ärenden ligger hos pensionsnämnderna, såvida besvär icke anförts över pensionsnämndernas beslut. Detta innebär i princip, att pensionsstyrelsen har — då besvär ej anförts — att förordna om förmånens utbetalande i enlighet med pensionsnämndens beslut, därest beslutet icke blivit felaktigt i följd av felräkning, misskrivning eller annan dylik uppenbar oriktighet, då styrelsen må verkställa nödig rättelse.

Pensionsnämnd sammanträder, på kallelse av ordföranden, så ofta denne med avseende å inkomna ärendens antal och vikt finner det nödigt, dock att på nämndens prövning beroende ansökning om pension eller om ökning av pension skall handläggas snarast möjligt och senast inom en månad, såvida icke pensionsstyrelsen, där särskilda skäl föranleder därtill, annorlunda förordnar. Nämndens sammanträde skall kungöras minst en vecka i förväg. Sedan nämndens protokoll justerats, vilket skall ske inom åtta dagar, och meddelande härom anslagits skall underrättelse om ärendets utgång tillställas sökanden. Beslutet kan därefter överklagas hos pensionsstyrelsen av sökande, kommunrepresentant eller pensionsstyrelsens ombud. I ärende om särskilt barnbidrag må också barnavårdsman för det barn, varom fråga är, överklaga beslutet oberoende av om han är sökande. Besvär skall ingivas till pensionsnämndens ordförande (eller eventuellt till pensionsstyrelsen) inom 14 dagar efter den dag protokolljusteringen kungjordes. Först efter besvärstidens utgång kan ordföranden insända ansökningarna jämte nämndens beslut till pensionsstyrelsen. Styrelsens befattning med nu ifrågakommande ärenden är, därest besvär ej anförts, i huvudsak inskränkt till en kontroll av pensionsbeloppets beräkning samt pensionens utbetalning. Det ligger i sakens natur, att den nu beskrivna handläggningen medför viss tidsutdräkt. I syfte att förenkla behandlingen och möjliggöra en snabbare utbetalning har kommittén upptagit frågan, huruvida icke en förenkling är möjlig att genomföra beträffande vissa ärenden.

Pensionsnämndernas prövning av ärenden om särskilt barnbidrag, som icke sammanhänger med ärenden rörande invalidpension eller sjukbidrag, avser i allt väsentligt fastställande av den årsinkomst, som skall ligga till grund för barnbidragets beräkning. Då barnpensionerna avses skola utgå utan inkomstprövning, synes behov icke föreligga att för ärenden härom föreskriva en handläggning motsvarande den som nu gäller för barnbidrag till änkors m. fl. barn. Ett slopande av denna prövning skulle innebära en

betydande administrativ förenkling och resultera i att barnpensionerna kunde utbetalas väsentligt snabbare än eljest, vilket får anses önskvärt.

Kommittén vill här erinra om att pensionsstyrelsen har att utan föregående prövning av pensionsnämnd avgöra en stor grupp ärenden, nämligen ansökningar om enbart allmän ålderspension. Sådana ansökningar tarvar prövning av pensionsnämnd endast i de relativt få fall, där fråga uppkommer om tillämpning av 12 § folkpensioneringslagen. I övriga fall skall pensionsnämndens ordförande omedelbart insända ansökningarna jämte tillhörande handlingar direkt till pensionsstyrelsen. På styrelsen ankommer det sedan att kontrollera vissa uppgifter om faktiska omständigheter av betydelse för pensionsrätten, såsom frågor om medborgarskap, ålder, mantalsskrivning i riket, civilstånd etc. Därefter beslutar styrelsen om pensionens utbetalande. Denna anordning har stora fördelar. Kommittén hyser den uppfattningen, att ett liknande förfarande bör kunna tillämpas i fråga om ärenden angående barnpension. Kommittén föreslår därför, att sådana ärenden behandlas på samma sätt som i regel gäller för ansökningar om enbart allmän ålderspension.

Änkepension till kvinnor, som blir änkor efter den 30 juni 1960, skall också utgå utan inkomstprövning. Fråga uppkommer därför om icke för ifrågavarande ansökningar bör gälla motsvarande bestämmelser. Det är dock att märka, att i dylika ärenden erfordras mången gång kontroll av att änkan har vårdnaden om och stadigvarande bor tillsammans med barn, vilken granskning lämpligen bör ske av ett lokalt organ. Vidare torde nämnda ansökningar icke sällan vara förenade med framställning om inkomstprövat kommunalt bostadstillägg. Slutligen må framhållas att reformen i denna del icke medför en anhopning av ansökningar omedelbart vid reformens genomförande. Beträffande nu diskuterade ärenden har kommittén därför stannat för att icke föreslå någon inskränkning i pensionsnämndernas nuvarande prövning. Det förutsattes sålunda att samtliga änkepensionsärenden — huvudfall och övergångsfall — tills vidare prövas av pensionsnämnd enligt nu gällande regler. Kommittén har härvid beaktat, att frågan om socialförsäkringens administration är föremål för utredning av socialförsäkringens administrationsnämnd.

#### *D. Ikraftträdandet av de nya bestämmelserna m. m.*

Enligt det principbeslut som fattats vid 1958 års A-riksdag skall de förbättrade familjeförmånerna från folkpensioneringen börja utgå fr. o. m. den 1 juli 1960. Kommitténs förslag om änkepensioner, barnpensioner samt om höjning av vissa efter barnpensioneringens genomförande kvarstående särskilda barnbidrag har utarbetats från denna utgångspunkt.

Kommitténs förslag innebär jämfört med nuvarande lagstiftning en avsevärd utvidgning av det antal personer, som blir berättigade till familje-



förmåner från folkpensioneringen. Antalet änkor, som med tillämpning av övergångsbestämmelserna blir pensionsberättigade fr. o. m. den 1 juli 1960, uppskattas till omkring 62 000. Av dessa torde omkring 28 000 uppbära änkepension eller änkebidrag enligt äldre bestämmelser, vilka förmåner avses skola ersättas av änkepension enligt de nya bestämmelserna. Enligt dessa bestämmelser torde ytterligare omkring 34 000 änkor, som icke tidigare åtnjuter änkeförmåner från folkpensioneringen, efter ansökan bli berättigade till änkepension fr. o. m. den 1 juli 1960. Antalet ansökningar om änkepension i övergångsfallen kan dock förväntas bli rätt avsevärt större, då pensionsansökningar med säkerhet kommer att ingivas i icke så få fall, ehuru rätt till änkepension icke föreligger. Antalet ansökningar om jämkning av redan beviljad änkepension torde vidare bli större än normalt under den första tiden efter lagstiftningens ikraftträdande.

Det antal ansökningar om änkepension enligt huvudbestämmelserna, som inkommer till pensionsnämnderna successivt under budgetåret 1960/61, torde kunna uppskattas till omkring 10 000.

Vad angår barnpensioneringen innebär kommitténs förslag att omkring 97 000 barn blir berättigade till barnpension fr. o. m. den 1 juli 1960. Av dessa torde omkring 14 000 åtnjuta sådant särskilt barnbidrag, som avses skola ersättas av barnpension. Antalet barn, som därutöver blir berättigade till barnpension fr. o. m. nämnda dag, uppgår sålunda till omkring 83 000. Antalet nya ansökningar om barnpension torde dock bli avsevärt mindre — i runt tal 50 000 — då ett stort antal ansökningar kommer att omfatta två eller flera barnpensionsberättigade barn.

Efter barnpensioneringens genomförande torde kvarstå omkring 14 000 särskilda barnbidrag, som icke avlöses av barnpensioner. Dessa skall enligt förslaget uppräknas med 400 kr. eller från högst 600 till högst 1 000 kr. Uppräkningen av barnbidragsbeloppet torde medföra en viss successiv ökning av antalet barnbidrag.

Det är givet att den av kommittén förordade reformen medför en ökad arbetsbelastning för pensionsmyndigheterna. Kommittén får i detta hänseende anföra följande.

Kommittén föreslår, att vid den nya lagstiftningens ikraftträdande utgående änkepensioner, änkebidrag och särskilda barnbidrag omräknas av pensionsstyrelsen till änkepensioner, barnpensioner och barnbidrag enligt den nya lagstiftningen. Omräkningen förutsättes skola ske med ledning av uppgifter som finns tillgängliga hos pensionsstyrelsen och alltså utan särskild ansökan. Omräkningsarbetet blir av betydande omfattning och tiden för arbetets planläggning och genomförande blir kort, även om proposition i anledning av kommitténs förslag förelägges 1960 års vårriksdag på ett tidigt stadium. Organisationen av ifrågavarande omräkningsarbete torde emellertid kunna påbörjas i god tid innan statsmakterna tagit slutlig ställning till reformen. Arbetet är av engångsnatur.

Ett ytterligare merarbete uppkommer för pensionsstyrelsen vid genomförande av kommitténs förslag om ändring av de i 8 § folkpensioneringslagen stadgade grunderna för inkomstavdrag å samtidigt utgående inkomstprövade pensionsförmåner. Totalstorleken av ifrågakommande pensionsförmåner rubbas icke härigenom men väl fördelningen av statens och kommunernas andel i kostnaderna för pensionerna. Kommunernas bidrag uträknas kalenderårsvis och ändringen medför att styrelsen under kalenderåret 1960 måste tillämpa olika beräkningsgrunder under första resp. andra halvåret. Härav beröres icke blott de omräknade änkepensionerna i övergångsfallen utan även invalidpensioneringens tilläggspensioner samt hustrutilläggen. Nu nämnda arbete behöver emellertid icke vara slutfört förrän i början av år 1961 då pensionsstyrelsen lämnar kommunerna uppgift om de belopp, som skall erläggas för år 1960.

Såsom framgår av den tidigare lämnade redogörelsen blir antalet nya ansökningar om änkepension och barnpension betydande. Det är att förvänta, att det stora flertalet av de nya ansökningarna inkommer till pensionsnämnderna omkring den 1 juli 1960 eller den närmaste tiden därefter. Detta medför en ökad arbetsbelastning för såväl pensionsstyrelsen som för pensionsstyrelsens ombud och pensionsnämnderna.

Pensionsstyrelsen måste utarbeta nya ansöknings- och beslutsblanketter. Arbetet härmed torde kunna påbörjas så tidigt, att blanketterna föreligger färdiga kort efter det den nya lagstiftningen utfärdats. Styrelsen måste vidare informera styrelsens ombud och pensionsnämnderna om den nya lagstiftningens innebörd. Slutligen ankommer det på pensionsstyrelsen att handlägga de från pensionsnämnderna inkommande ansökningarna och besluten samt att besluta om utbetalning av de nya änke- och barnpensionerna. Granskningen hos pensionsstyrelsen av barnpensionsansökningarna torde bli relativt enkel. Beträffande änkepensionsärendena förutsättes handläggningen fortfarande vara decentraliserad, vilket i normala fall innebär att endast en mera formell granskning av pensionsnämndernas beslut behöver ske i pensionsstyrelsen, såvida icke besvär anförts över nämndernas beslut. Innan de lokala pensionsorganen blivit närmare förtrogna med den nya lagstiftningen får man räkna med att misstag i fråga om den nya lagstiftningens innebörd i åtskilliga fall kan förekomma. Styrelsens granskning torde därför till en början få bli något mera omfattande än eljest är erforderligt. Här må anmärkas att antalet besvär i änkepensionsärendena kan antagas bli större under övergångstiden än eljest. På grund härav torde för pensionsstyrelsen uppkomma en hård arbetsbelastning särskilt under andra halvåret 1960. Viss tillfällig arbetsbalans torde därför icke kunna undvikas med ty åtföljande fördröjd utbetalning av de nya änke- och barnpensionerna. Denna konsekvens av den korta förberedelse tiden för den nya lagstiftningens genomförande torde dock icke be-



höva väcka större betänkligheter. Pensionärerna går nämligen icke miste om någon pension på grund av förekommande dröjsmål med utbetalningen.

Av det anförda framgår att pensionsstyrelsens personella och tekniska resurser blir hårt ansträngda under den tid, som erfordras för att genomföra de föreslagna förbättringarna av folkpensioneringens familjeförmåner. Vissa merkostnader torde uppkomma i anledning av de nya arbetsuppgifterna. Det torde få ankomma på pensionsstyrelsen att framställa de förslag till anslagsförstärkningar som på grund härav blir erforderliga.

För pensionsstyrelsens ombud och för pensionsnämnderna uppkommer såsom torde framgå av det föregående en avsevärt ökad arbetsbelastning under övergångstiden, vilket blir särskilt kännbart under andra halvåret 1960. Den av kommittén föreslagna förenklade handläggningen av ansökningar om barnpension torde dock underlätta arbetet för såväl ombud som nämnder.

## KAPITEL XV

### Kostnadsfrågor

Kommitténs uppskattning av kostnaderna för änke- och barnpensioneringen grundas på beräkningar, för vilka en närmare redogörelse återfinnes i en särskild bilaga till detta betänkande.

För *änkepensioneringen* har kostnadsberäkningar utförts dels för budgetåret 1960/61 och dels för budgetåret 1968/69. Rörande förutsättningarna för beräkningarna må här blott nämnas, att full änkepension för budgetåret 1960/61 antagits utgöra 2 450 kr., motsvarande den nuvarande folkpensionen till ogift ålderspensionär, samt att fullt kommunalt bostadstillägg antagits utgöra i genomsnitt 700 kr. För budgetåret 1968/69 har full änkepension antagits utgöra 3 700 kr., motsvarande den avsedda pensionsnivån nämnda år — 3 600 kr. — jämte de två indextillägg å vardera 50 kr., som tillkommit efter utgången av år 1957.

Kostnaderna för den föreslagna änkepensioneringen uppskattas för budgetåret 1960/61 till 156 milj. kr., varav 27 milj. kr. belöper på de kommunala bostadstilläggen. För budgetåret 1968/69 uppskattas kostnaderna till 343 milj. kr., varav 35 milj. kr. hänför sig till bostadstilläggen.

Inom kommittén har också gjorts en grov kalkyl rörande änkepensionskostnaderna för budgetåret 1978/79, då flertalet änkepensioner i övergångsfallen upphört att utgå. Kostnaderna beräknas vid oförändrat penningvärde utgöra omkring 360 milj. kr. Därvid har dock ej medräknats kostnaderna för bostadstillägg. Det är nämligen icke möjligt att nu bedöma i vilken utsträckning sådana tillägg kommer att utgå vid nämnda tid. Det kan emellertid antagas, att tilläggs-pensioneringen då nått en sådan effektivitet att behovet av bostadstillägg är mindre än nu. Man torde därför kunna utgå från att kostnaderna för bostadstilläggen budgetåret 1978/79 snarare kommer att understiga än överstiga motsvarande kostnader för budgetåret 1968/69.

Om åldersgränsen för (yngsta) barnet vid bedömande av änkepensionsrätten bestämmes till 19 år i stället för 16 år, beräknas kostnaderna för änkepensionen till 160 resp. 348 milj. kr. för budgetåren 1960/61 resp. 1968/69, en ökning sålunda med 4 resp. 5 milj. kr.

En höjning av änkepensionens belopp budgetåret 1960/61 med 50 kr. — motsvarande ett indextillägg — beräknas medföra en kostnadsökning å 2,7 milj. kr.



Särskilda beräkningar har icke uppgjorts beträffande kostnaderna för den föreslagna änkepensionen till vissa fränskilda kvinnor. Några säkra hållpunkter för uppskattning av antalet sådana pensioner finns icke men anledning finns att antaga att de blir relativt få i varje fall under det första året efter lagstiftningens ikraftträdande. Ifrågavarande kostnader torde därför vad gäller budgetåret 1960/61 kunna inrymmas i de ovan angivna änkepensionskostnaderna.

Ej heller har kostnaderna beräknats för de få övergångsvis från den 1 juli 1960 kvarstående änklingsbidragen. Dessa kostnader blir emellertid så små att de saknar praktisk betydelse.

Vid ovannämnda kostnadsberäkningar har icke beaktats den kostnadsbesparing för änkepensioneringens del som uppkommer genom de av kommittén i kapitel XI föreslagna reglerna vid sammanträffande i vissa fall av folkpensionsförmån och efterlevandelivränta. Nämnda besparing blir emellertid för änkepensioneringens del så ringa för budgetåret 1960/61 att man kan bortse från densamma.

Kostnaderna för änkepensioneringen under budgetåret 1960/61 kan på grund av vad sålunda anförts beräknas till omkring 156 milj. kr.

Till jämförelse må nämnas att de sammanlagda kostnaderna för änkepensioner samt änke- och änklingsbidrag enligt statsverkspropositionen för budgetåret 1959/60 har uppskattats till 66,2 milj. kr., varav 17 milj. kr. belöper på de kommunala bostadstilläggen. Kostnadsökningen mellan innevarande och nästkommande budgetår utgör sålunda omkring (156 — 66) 90 milj. kr.

Kostnaderna för den föreslagna *barnpensioneringen* för budgetåret 1960/61 skulle med en barnpension å 1 000 kr. till vart och ett av 97 000 barn uppgå till 97 milj. kr. Emellertid uppkommer även inom barnpensioneringen en kostnadsbesparing genom de ovannämnda reglerna om sammanträffande i vissa fall av folkpensionsförmån och efterlevandelivränta. Ifrågavarande besparing beräknas för budgetåret 1960/61 utgöra omkring 3 milj. kr. Kostnaderna för barnpensioneringen under sagda budgetår kan därför uppskattas till omkring 94 milj. kr. Med en barnpensionsålder å 16 år i stället för 19 år skulle kostnaderna utgöra i runt tal 60 milj. kr.

Kostnaderna för de efter barnpensioneringens införande kvarstående och förhöjda *särskilda barnbidragen* till invaliders m. fl. barn beräknas för budgetåret 1960/61 till omkring 14 milj. kr., varav omkring 6 milj. kr. hänför sig till den föreslagna höjningen av barnbidragets maximibelopp från 600 till 1 000 kr.

För budgetåret 1959/60 har kostnaderna för de särskilda barnbidragen uppskattats till 15,9 milj. kr. Kostnadsökningen mellan innevarande och

nästkommande budgetår för inom folkpensioneringens ram utgående barnförmåner utgör därför i runda tal ( $94 + 14 - 16$ ) 92 milj. kr.

*Totalkostnaderna* för folkpensioneringens familjeförmåner kommer vid bifall till kommitténs förslag att uppgå till omkring ( $156 + 94 + 14$ ) 264 milj. kr. för budgetåret 1960/61 mot omkring ( $66 + 16$ ) 82 milj. kr. för innevarande budgetår. Kostnadsökningen blir sålunda omkring ( $264 - 82$ ) 182 milj. kr.

Härefter vill kommittén behandla frågan om *kostnadsfördelningen mellan stat och kommun*. En redogörelse för nu gällande fördelningsgrunder har lämnats i kapitel II.

Kommittén utgår ifrån att kostnaderna för de icke inkomstprövade familjeförmånerna skall helt bestridas av staten samt att kostnaderna för övriga familjeförmåner delas mellan staten och kommunerna. Frågan om eventuell ändring av nu gällande grunder för fördelningen mellan staten och kommunerna av kostnaderna för de inkomstprövade familjeförmånerna har kommittén ansett sig icke böra upptaga i detta sammanhang. Kommittén får i det hänseendet framhålla, att den nu föreslagna folkpensionsreformen bör betraktas såsom ett provisorium i avvaktan på invalidpensionsfrågans slutliga lösning. Kommittén har för avsikt att omedelbart upptaga denna fråga till fortsatt behandling och i det sammanhanget torde också frågan om en omfördelning av statens och kommunernas andelar i folkpensionskostnaderna bli föremål för prövning.

Från nu angivna utgångspunkter uppskattar kommittén statens kostnader för änkepensioner m. m. för budgetåret 1960/61 till 81 milj. kr. samt kommunernas kostnader till 75 milj. kr. Barnpensionskostnaderna 94 milj. kr. faller helt å staten. Av kostnaderna för de kvarstående särskilda barnbidragen torde 8 milj. kr. belöpa å staten och 6 milj. kr. å kommunerna. Statens totala kostnader för folkpensioneringens familjeförmåner uppgår sålunda till ( $81 + 94 + 8$ ) 183 milj. kr. och kommunernas totala kostnader till ( $75 + 6$ ) 81 milj. kr.

Vad angår budgetåret 1968/69 torde statens kostnader för änkepensionerna uppgå till omkring 290 milj. kr. och kommunernas till omkring 53 milj. kr.

Kommittén får vidare framhålla, att — om de nuvarande grunderna för kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna skulle förbli oförändrade — den nu förordade reformen skulle på längre sikt innebära en successiv förskjutning av kostnaderna till kommunernas fördel allteftersom de inkomstprövade änkepensionerna till övergångsfallens änkor upphör att utgå.

Det må här erinras om att statens andel i kostnaderna för folkpensioneringens familjeförmåner för budgetåret 1959/60 har uppskattats till 39,9



milj. kr. samt att kommunernas motsvarande andel har uppskattats till 42,2 milj. kr. Kostnadsökningen mellan innevarande och nästkommande budgetår uppgår alltså till omkring (183 — 40) 143 milj. kr. för staten och till omkring (81 — 42) 39 milj. kr. för kommunerna.

Kommittén får slutligen framhålla, att de gjorda kostnadsuppskattningarna är behäftade med en viss osäkerhet. Detta gäller särskilt kostnaderna för de inkomstprövade pensionerna till övergångsfallens änkor. En betydande ovisshet måste nämligen föreligga vid beräkningen av dessa änkors inkomster och inte minst av den inverkan som änkepensioneringens utbyggnad kan få på änkornas förvärvsförhållanden.

# Författningsförslag

## Förslag

till

### lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering

Härigenom förordnas, att 3 § 2 och 4 mom., 4 § 3 mom., 6 § 3 mom., 8, 11 och 12 §§, 13 § 1 mom., 14 § 2 mom., 15 och 16 §§, 19 § 1 mom., 36 § samt 38 § 1 och 2 mom. lagen den 29 juni 1946 om folkpensionering<sup>1</sup> skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

#### 3 §.

2 mom. För tid före fyllda sextio-sju år utgår folkpension i form av invalidpension till den, som på grund av kropps- eller sinnessjukdom, sinnesslöhet, vanförhet eller annat lyte är ur stånd att försörja sig genom sådant arbete som motsvarar hans krafter och färdigheter, under förutsättning att nedsättningen av arbetsförmågan kan anses varaktig.

2 mom. Folkpension i form av invalidpension utgår till den, som på grund av kropps- eller sinnessjukdom, sinnesslöhet, vanförhet eller annat lyte är ur stånd att försörja sig genom sådant arbete som motsvarar hans krafter och färdigheter, under förutsättning att nedsättningen av arbetsförmågan kan anses varaktig.

Den som — — — — — saknar ledsyn.

4 mom. Änka, som fyllt femtiofem år, äger, om hon uppnått denna ålder senast under det kalenderår, varunder mannen avlidit, och varit gift med honom minst fem år, rätt till folkpension i form av änkepension, såframt hon ej eljest åtnjuter folkpension. Ingår hon nytt äktenskap upphör rätten till änkepension.

4 mom. Folkpension i form av änkepension tillkommer

a) änka, som stadigvarande sammanbor med och har vårdnaden om barn under sexton år, därest barnet vid mannens död stadigvarande vistades i makarnas hem eller hos modern; samt

b) annan änka än under a) sägs, som vid mannens död fyllt trettiosex

Till änka, som fyllt femtiofem år,

<sup>1</sup> Senaste lydelse av 3 § 4 mom. och 4 § 3 mom. se SFS 1955:394, av 6 § 3 mom., 8 §, 19 § 1 mom. samt 38 § 1 och 2 mom. se SFS 1959:66, av 11 och 12 §§ samt 14 § 2 mom. se SFS 1952:396, av 13 § 1 mom. se SFS 1955:400 samt av 15, 16 och 36 §§ se SFS 1954:134.



*(Gällande lydelse)*

må, när särskilda skäl föranleda därtill, änkepension utgå, även om hon uppnått denna ålder efter det kalenderår, varunder mannen avlidit, eller varit gift med honom kortare tid än fem år.

*(Föreslagen lydelse)*

år och varit gift med honom minst fem år.

Upphör änka att vara berättigad till änkepension jämlikt första stycket a), skall vid bedömandet av hennes rätt till pension jämlikt första stycket b) anses som om mannen avlidit, då rätten till pension enligt första stycket a) upphörde, samt äktenskapet varat till och med nämnda tidpunkt.

Levde makar vid mannens död åtskilda efter hemskillnad, må änkepension ej utgå, därest på talan av mannen dömts till hemskillnad jämlikt 11 kap. 2 § första stycket giftermålsbalken.

Frånskild kvinna likställes vid den förutvarande mannens död med änka i fråga om rätt till änkepension, varvid dock i fall som avses i första stycket a) beaktas endast barn eller adoptivbarn till den avlidne, som stadigvarande vistades i den frånskilda kvinnans hem såväl vid tiden för äktenskapsskillnaden eller hemskillnad, som föregått äktenskapsskillnaden, som vid dödsfallet. Änkepension enligt vad nu sagts utgår ej, då jämlikt 11 kap. 3 § giftermålsbalken dömts till äktenskapsskillnad efter dom å hemskillnad, som på talan av mannen meddelats med tillämpning av 2 § första stycket samma kapitel, eller då mannen vunnit äktenskapsskillnad enligt någon av 5—13 §§ nämnda kapitel.

Ogift kvinna, som stadigvarande sammanbodde med ogift man vid dennes död och som har eller har haft barn med honom, likställes i fråga om rätt till änkepension med

*(Gällande lydelse)*

änka. Den tid, under vilken kvinnan oavbrutet sammanbott med mannen fram till tidpunkten för dennes död, jämställas vid tillämpningen av första stycket b) med tid, varunder äktenskap bestått.

Rätt till änkepension föreligger icke för kvinna, som ingått äktenskap med annan man eller upptagit stadigvarande samboende med man, med vilken hon varit gift eller har eller har haft barn. Rätt till änkepension, som förelegat men upphört på grund av äktenskap eller samboende som nyss sagts, inträder ånyo, om äktenskapet upplöses eller samboendet upphör innan det bestått i fem år.

## 4 §.

3 mom. Änkepension utgör, där ej annat följer av vad nedan sägs, 1 360 kronor om året.

3 mom. Änkepension utgör, där ej annat följer av vad nedan sägs, 1 700 kronor om året.

Utgår änkepension jämlikt 3 § 4 mom. första stycket b) och hade den pensionsberättigade ej fyllt femtio år vid mannens död eller vid den tidpunkt, som avses i andra stycket samma moment, minskas pensionen med en femtondel för varje år, varmed antalet år som den pensionsberättigade fyllt vid mannens död eller vid nämnda tidpunkt understiger femtio. I fall som avses i 3 § 4 mom. fjärde stycket utgör änkepension hälften av eljest utgående pension.

## 6 §.

3 mom. För varje hel mångfald av tre, varmed pensionspristalet översti-

3 mom. För varje hel mångfald av tre, varmed pensionspristalet översti-



*(Gällande lydelse)*

ger 100, utgör indextillägget för år räknat

40 kronor för gift pensionsberättigad, vars make åtnjuter ålderspension, invalidpension eller sjukbidrag eller vars hustru uppstår hustrutilllägg, ävensom för änkepensionsberättigad och för hustru, som uppstår hustrutilllägg, samt

50 kronor för annan pensionsberättigad.

Där pensionspristalet — — — — — av tre.

*(Föreslagen lydelse)*

ger 100, utgör indextillägget för år räknat

40 kronor för gift pensionsberättigad, vars make åtnjuter ålderspension, invalidpension eller sjukbidrag eller vars hustru uppstår hustrutilllägg, ävensom för hustru, som uppstår hustrutilllägg, samt

50 kronor för annan pensionsberättigad.

*I fall som avses i 4 § 3 mom. andra stycket minskas indextilllägg till änkepensionsberättigad i samma mån som änkepensionen i övrigt.*

## 8 §.

Tilläggs pension, *änkepension*, hustrutilllägg och kommunalt bostadstilllägg minskas med en tredjedel av den pensionsberättigades årsinkomst i vad den må överstiga för gift pensionsberättigad 750 kronor och för annan pensionsberättigad 1 000 kronor samt med ytterligare en tredjedel i vad årsinkomsten må överstiga 1 050 kronor för gift pensionsberättigad och 1 400 kronor för annan pensionsberättigad.

Minskning skall, där rätt till såväl tilläggs- eller *änkepension* eller hustrutilllägg som kommunalt bostadstilllägg föreligger, med bortseende från indextilllägg ske proportionellt å tilläggs- eller *änkepensionen* eller hustrutillägget och bostadstillägget. Indextilllägg till *änkepension* och hustrutilllägg minskas först sedan *änkepensionen* eller hustrutillägget i övrigt bortfallit.

Tilläggs pension, hustrutilllägg och kommunalt bostadstilllägg minskas med en tredjedel av den pensionsberättigades årsinkomst i vad den må överstiga för gift pensionsberättigad 750 kronor och för annan pensionsberättigad 1 000 kronor samt med ytterligare en tredjedel i vad årsinkomsten må överstiga 1 050 kronor för gift pensionsberättigad och 1 400 kronor för annan pensionsberättigad.

Minskning skall, där rätt till såväl tilläggs pension eller hustrutilllägg som kommunalt bostadstilllägg föreligger, först ske å bostadstillägget och därefter å tilläggs pensionen eller hustrutillägget. Indextilllägg till hustrutilllägg minskas först sedan hustrutillägget i övrigt bortfallit.

*(Gällande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

## 11 §.

Rätt till invalidpension, sjukbidrag, änkepension eller hustrutillägg föreligger icke, sedan rätt till ålderspension inträtt.

Är någon för samma månad berättigad till flera änkepensioner, utgives endast den största av dem eller, om de äro lika stora, pensionen efter den sist avlidne mannen. Föreligger rätt till såväl invalidpension eller sjukbidrag som änkepension, utgives endast en av dessa förmåner. Äger barn för samma månad rätt till såväl folkpension som barnpension enligt lagen om barnpensioner och är barnpensionen större, utgives icke folkpensionen.

Uppgår folkpension ej till helt antal kronor, skall den avrundas till närmaste hela krontal. Änkepension, som efter avrundning som nu sagts understiger 60 kronor, skall ej utgå.

Uppgår folkpension ej till helt antal kronor, skall den avrundas till närmaste hela krontal.

## 12 §.

Vid tillämpningen av denna lag må, där särskilda skäl föreligga, gift pensionsberättigad anses såsom ogift så ock ogift pensionsberättigad, vilken sedan avsevärd tid sammanlever med annan under äktenskapsliknande förhållanden, anses såsom gift med denne.

Gift pensionsberättigad, vilken stadigvarande lever åtskild från sin make, skall, där ej särskilda skäl till annat föranleda, vid tillämpningen av denna lag likställas med ogift pensionsberättigad.

Med gift pensionsberättigad likställes i denna lag pensionsberättigad, som stadigvarande sammanbor med annan, med vilken den pensionsberättigade varit gift eller har eller har haft barn.

## 13 §.

1 mom. Med årsinkomst avses i denna lag all den inkomst, för år räknad, som någon skäligen kan an-

1 mom. Med årsinkomst avses i denna lag all den inkomst, för år räknad, som någon skäligen kan an-



*(Gällande lydelse)*

tagas komma att under den närmaste tiden åtnjuta. Såsom inkomst räknas icke folkpensionsförmån, allmänt barnbidrag, sjukhjälp från allmän sjukkassa eller understöd som någon på grund av skyldskap eller svågerlag må vara föranledd att utgiva.

*(Föreslagen lydelse)*

tagas komma att under den närmaste tiden åtnjuta. Såsom inkomst räknas icke folkpensionsförmån, *barnpension enligt lagen om barnpensioner*, allmänt barnbidrag, sjukhjälp från allmän sjukkassa eller understöd som någon på grund av skyldskap eller svågerlag må vara föranledd att utgiva.

## 14 §.

2 mom. Har för någon som åtnjuter tilläggs pension, *änkepension* eller hustrutillägg årsinkomsten ökats till sådant belopp att rätt till sådan förmån ej längre tillkommer honom, indrages förmånen. Sker eljest mera avsevärd ändring i den inkomst, efter vilken förmånen blivit bestämd, må pensionen i enlighet därmed ökas eller minskas.

Vad sålunda — — — — — därav påverkas.

Befinnes någon — — — — — alltid indragas.

2 mom. Har för någon som åtnjuter tilläggs pension eller hustrutillägg årsinkomsten ökats till sådant belopp att rätt till sådan förmån ej längre tillkommer honom, indrages förmånen. Sker eljest mera avsevärd ändring i den inkomst, efter vilken förmånen blivit bestämd, må pensionen i enlighet därmed ökas eller minskas.

## 15 §.

Den som åtnjuter tilläggs pension, *änkepension*, hustrutillägg eller kommunalt bostadstillägg är pliktig att, om hans eller hans makes ekonomiska förhållanden väsentligt förbättrats, utan oskäligt dröjsmål meddela detta till pensionsstyrelsen eller pensionsnämndens ordförande i det pensionsdistrikt, där han senast blivit mantalsskriven. Enahanda skyldighet åligger honom, om han åtnjuter kommunalt bostadstillägg och mantalsskrives å annan ort än tillförne, så ock om han ingår äktenskap eller om hans äktenskap upplöses genom makens död eller annorledes. Anmälan som nu sagts skall ock göras av

Den som åtnjuter tilläggs pension, hustrutillägg eller kommunalt bostadstillägg är pliktig att, om hans eller hans makes ekonomiska förhållanden väsentligt förbättrats, utan oskäligt dröjsmål meddela detta till pensionsstyrelsen eller pensionsnämndens ordförande i det pensionsdistrikt, där han senast blivit mantalsskriven. Enahanda skyldighet åligger honom, om han åtnjuter kommunalt bostadstillägg och mantalsskrives å annan ort än tillförne, så ock om han ingår äktenskap eller om hans äktenskap upplöses genom makens död eller annorledes. Anmälan som nu sagts skall ock gö-

*(Gällande lydelse)*

den som åtnjuter invalidpension eller sjukbidrag, om hans arbetsförmåga väsentligt förbättrats, samt av den som åtnjuter vårdtillägg, om förhållandena så ändrats att rätten till *tillägget* därav påverkas.

I första — — — — — person anmälningsskyldig.

*(Föreslagen lydelse)*

ras av den som åtnjuter invalidpension eller sjukbidrag, om hans arbetsförmåga väsentligt förbättrats, samt av den som åtnjuter *änkepension eller vårdtillägg*, om förhållandena så ändrats att rätten till *förmånen* därav påverkas.

## 16 §.

För pensionsberättigad som be-  
träffande sin eller sin makes inkomst  
eller egendom eller ekonomiska för-  
hållanden i övrigt åberopat oriktig  
uppgift av beskaffenhet att kunna  
påverka rätten till pension, ehuru  
skäligen kunnat fordras av honom  
att uppgiften varit riktig, skall an-  
sökning om tilläggspension, *änke-*  
*pension*, hustrutillägg eller kommu-  
nalt bostadstillägg avslås och redan  
beviljad sådan förmån indragas;  
dock att, där ej annat finnes påkal-  
lat, viss tid skall bestämmas under  
vilken rätten därtill skall vara för-  
verkad. I samband med sådant be-  
slut skall ock bestämmas huruvida  
rätten att erhålla förmånen efter den  
angivna tidens utgång skall vara be-  
roende av ny ansökning.

Vad nu är sagt skall, där skäl där-  
till prövas föreligga, gälla jämväl för  
pensionsberättigad, som utan veder-  
lag eller mot uppenbarligen otill-  
räckligt vederlag avhänt sig inkomst  
eller egendom i sådan myckenhet att  
avhändelsen avsevärt inverkar vid  
beräkning av tilläggspension, *änke-*  
*pension*, hustrutillägg eller kommu-  
nalt bostadstillägg, ehuru han bort  
förtutse att avhändelsen skulle föran-  
leda behov av sådan pensionsförmån

För pensionsberättigad som be-  
träffande sin eller sin makes in-  
komst eller egendom eller ekonomis-  
ka förhållanden i övrigt åberopat  
oriktig uppgift av beskaffenhet att  
kunna påverka rätten till pension,  
ehuru skäligen kunnat fordras av  
honom att uppgiften varit riktig,  
skall ansökning om tilläggspension,  
hustrutillägg eller kommunalt bo-  
stadstillägg avslås och redan bevil-  
jad sådan förmån indragas; dock att,  
där ej annat finnes påkallat, viss tid  
skall bestämmas under vilken rätten  
därtill skall vara förverkad. I sam-  
band med sådant beslut skall ock be-  
stämmas huruvida rätten att erhålla  
förmånen efter den angivna tidens  
utgång skall vara beroende av ny an-  
sökning.

Vad nu är sagt skall, där skäl där-  
till prövas föreligga, gälla jämväl för  
pensionsberättigad, som utan veder-  
lag eller mot uppenbarligen otill-  
räckligt vederlag avhänt sig inkomst  
eller egendom i sådan myckenhet att  
avhändelsen avsevärt inverkar vid  
beräkning av tilläggspension, hustru-  
tillägg eller kommunalt bostads-  
tillägg, ehuru han bort förtutse att  
avhändelsen skulle föranleda behov  
av sådan pensionsförmån eller av



*(Gällande lydelse)*

eller av högre sådan. I fall som nu sagts må ock, i stället för eller jämte påföljd, som i första stycket sägs, vid fastställandet av den pensionsberättigades årsinkomst så anses som om han fortfarande, helt eller delvis, vore i besittning av inkomst eller egendom som han avhänt sig.

Har någon — — — — — stycket stadgats.

Vägrar någon — — — — — denna påföljd.

*(Föreslagen lydelse)*

högre sådan. I fall som nu sagts må ock, i stället för eller jämte påföljd, som i första stycket sägs, vid fastställandet av den pensionsberättigades årsinkomst så anses som om han fortfarande, helt eller delvis, vore i besittning av inkomst eller egendom som han avhänt sig.

## 19 §.

1 mom. Såsom bidrag — — — — — svensk medborgare.

Pensionsavgift skall icke erläggas av den, som för december månad året näst före taxeringsåret ägt uppbära *folkpension*, eller för den, som avlidit före ingången av året näst före taxeringsåret. Ej heller skall pensionsavgift erläggas av den, för vilken den till statlig inkomstskatt taxerade inkomsten icke uppgår till 1 200 kronor eller, om han är gift och skall taxeras enligt för sådan skattskyldig gällande bestämmelser samt andre maken icke enligt vad förut sagts är fritagen från skyldighet att erlägga pensionsavgift, makarnas till statlig inkomstskatt beräknade taxerade inkomster sammanlagt icke uppgå till minst 1 200 kronor.

Pensionsavgift skall icke erläggas av den, som för december månad året näst före taxeringsåret ägt uppbära *invalidpension eller sjukbidrag*, eller för den, som avlidit före ingången av året näst före taxeringsåret. Ej heller skall pensionsavgift erläggas av den, för vilken den till statlig inkomstskatt taxerade inkomsten icke uppgår till 1 200 kronor eller, om han är gift och skall taxeras enligt för sådan skattskyldig gällande bestämmelser samt andre maken icke enligt vad förut sagts är fritagen från skyldighet att erlägga pensionsavgift, makarnas till statlig inkomstskatt beräknade taxerade inkomster sammanlagt icke uppgå till minst 1 200 kronor.

## 36 §.

Finner pensionsstyrelsen — — — — — pensionens utbetalande.

Pensionsnämnds beslut — — — — — eller omvänt.

Om pensionsstyrelsen — — — — — därom utfärdar.

Där i — — — — — förnyad prövning.

Skall i anledning av inträffad förändring med avseende å pensionsberättigads ålder eller civilstånd eller som en följd av att hustrutillägg be-

Skall i anledning av inträffad förändring med avseende å pensionsberättigads ålder eller civilstånd, *barns ålder eller vårdnaden om barn* eller

*(Gällande lydelse)*

viljas folkpension beräknas på annat sätt än före förändringen eller skall på grund av pensionsberättigads mantalsskrivning i annan kommun kommunalt bostadstillägg bortfalla, må pensionsstyrelsen utan ansökning eller föregående prövning av pensionsnämnd verkställa erforderlig jämkning av pensionen. Pensionsstyrelsen må ock, där med avseende å pensionsberättigad eller hans make fall föreligger som i 17 § eller 18 § 2 mom. sägs, utan föregående prövning av pensionsnämnd förordna om tillämpning av 12 § samt verkställa därav föranledd jämkning av pensionen.

Där pensionsstyrelsen ————— styrelsen bestämmer.

Vad angående ————— meddelat beslut.

*(Föreslagen lydelse)*

som en följd av att hustrutillägg beviljas folkpension beräknas på annat sätt än före förändringen eller skall på grund av pensionsberättigads mantalsskrivning i annan kommun kommunalt bostadstillägg bortfalla, må pensionsstyrelsen utan ansökning eller föregående prövning av pensionsnämnd verkställa erforderlig jämkning av pensionen. Pensionsstyrelsen må ock, där med avseende å pensionsberättigad eller hans make fall föreligger som i 17 § eller 18 § 2 mom. sägs, utan föregående prövning av pensionsnämnd förordna om tillämpning av 12 § samt verkställa därav föranledd jämkning av pensionen.

## 38 §.

1 mom. Folkpension utgår från och med den månad, varunder rätt till pension inträtt, vilket, där ej rätten visas hava tidigare varit för handen, anses hava skett vid den tid, då pensionen söktes, till och med den månad, varunder pensionstagaren avlidit eller pensionen eljest skall upphöra att utgå. Pension utgår dock ej för längre tid tillbaka än tre månader före den månad, under vilken pensionen söktes, ändå att rätten visas hava tidigare förvärvats.

1 mom. Folkpension utgår från och med den månad, varunder rätt till pension inträtt, vilket, där ej rätten visas hava tidigare varit för handen, anses hava skett vid den tid, då pensionen söktes, till och med den månad, varunder pensionstagaren avlidit eller pensionen eljest skall upphöra att utgå. Pension utgår dock ej för längre tid tillbaka än tre månader före den månad, under vilken pensionen söktes, ändå att rätten visas hava tidigare förvärvats. *Änkepension efter man, som vid sitt frånfälle åtnjöt ålderspension, invalidpension eller sjukbidrag, utgår tidigast från och med månaden näst efter den, varunder dödsfallet inträffade.*

Lag samma ————— av pension.

Folkpension utbetalas ————— december månad.





*(Gällande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

riksförsäkringsanstalten eller bolag varom sägs i 1 § lagen om yrkesskadeförsäkring, skall livräntan avdragas från änkepensionen i vad förmåner belöpa på samma tid, dock att alltid minst hälften av pensionen skall utgivas. Livräntan skall i vad den sålunda avdragits icke räknas såsom inkomst vid tillämpning av 8 §.

Pensionsberättigad, som vid ikraftträdandet med tillämpning av 12 § i dess nuvarande lydelse åtnjuter folkpensionsförmån såsom gift, skall, såframt förutsättningarna därför enligt nämnda lagrum alltjämt föreligger, likställas med gift pensionsberättigad även om 12 § i nya lydelsen icke är tillämplig. Har kvinna i sådant fall ansetts såsom gift fram till tidpunkten för mannens död, äger hon samma rätt till änkepension som änka.

Har kvinna sammanbott med man, som avlidit före ikraftträdandet, och vid tiden för dödsfallet jämlikt 12 § i dess nuvarande lydelse ansetts såsom gift med honom, likställes hon i fråga om rätt till änkepension med änka, varvid äktenskapstid beräknas med tillämpning av 3 § 4 mom. femte stycket.

Då fråga är om änkepension efter man, som avlidit före ikraftträdandet, skall 3 § 4 mom. andra stycket i nya lydelsen tillämpas endast om de i första stycket a) angivna förutsättningarna voro uppfyllda för juli 1960. Utgår änkepension vid ikraftträdandet jämlikt 3 § 4 mom. andra stycket i dess nuvarande lydelse, ehuru den pensionsberättigade icke varit gift med den avlidne minst fem år, skall vid tillämpningen av 3 § 4



*(Gällande lydelse)*

mom. första stycket b) anses som om äktenskap bestått under sådan tid.

Änkepension efter man, som avlidit före ikraftträdandet, minskas enligt bestämmelserna i 8 § i dess nuvarande lydelse. Minskning skall dock därvid ske i första hand å kommunalt bostadstillägg. Änkepensionen skall, om dödsfallet inträffat under tiden den 1 juli 1958—den 30 juni 1959, utgå med minst en tredjedel och, om dödsfallet inträffat under tiden den 1 juli 1959—den 30 juni 1960, med minst två tredjedelar av det belopp, som utan minskningen skulle tillkommit den pensionsberättigade. Änkepension, som efter minskningen understiger en femtondel av full pension, skall ej utgå.

I fall som avses i förra stycket skola 14 § 2 mom. och 16 § i dessa lagrumms äldre lydelse alltjämt gälla.

Genom denna lag upphäves lagen den 26 juli 1947 (nr 531) om bidrag till änkor och änklingar med barn. Äldre bestämmelser skola alltjämt gälla i fråga om bidrag enligt sistnämnda lag till änklings, som åtnjuter sådant bidrag för juni 1960. Bidraget beräknas därvid med tillämpning av de vid utgången av nämnda månad gällande grunderna; dock skall bortses från indextillägg i den mån det överstiger vad som utgår i sådant tillägg för sagda månad.

Kvinna, som vid ikraftträdandet åtnjuter änkepension eller bidrag enligt nyssnämnda lag, skall erhålla änkepension enligt de nya bestämmelserna utan särskild ansökan. Det åligger pensionsstyrelsen att verkställa därvid erforderlig omräkning.

## Förslag

till

### lag angående ändring i lagen den 1 juni 1956 (nr 264) om höjning av folkpensioner m. m.

Härigenom förordnas att lagen den 1 juni 1956 om höjning av folkpensioner m. m.<sup>1</sup> skall erhålla följande ändrade lydelse.

*(Gällande lydelse)*

*(Föreslagen lydelse)*

#### 1 §.

Folkpension i form av allmän ålderspension, tilläggs pension, änkepension eller hustrutillägg skall höjas för år räknat med

280 kronor för gift pensionsberättigad, vars make åtnjuter ålderspension, invalidpension eller sjukbidrag eller vars hustru uppbär hustrutillägg, ävensom för *änkepensionsberättigad och för* hustru, som uppbär hustrutillägg, samt

350 kronor för annan pensionsberättigad.

*Bidrag enligt lagen den 26 juli 1947 om bidrag till änkor och änklingar med barn skall höjas med 280 kronor för år.*

Folkpension i form av allmän ålderspension, tilläggs pension, änkepension eller hustrutillägg skall höjas för år räknat med

280 kronor för gift pensionsberättigad, vars make åtnjuter ålderspension, invalidpension eller sjukbidrag eller vars hustru uppbär hustrutillägg, ävensom för hustru, som uppbär hustrutillägg, samt

350 kronor för annan pensionsberättigad.

#### 2 §.

Vad i lagen den 29 juni 1946 om folkpensionering, lagen den 30 juni 1947 om kommunernas bidrag till kostnaderna för folkpensioneringen *och lagen om bidrag till änkor och änklingar med barn* stadgas rörande indextillägg skall i tillämpliga delar

Vad i lagen den 29 juni 1946 om folkpensionering *och* lagen den 30 juni 1947 om kommunernas bidrag till kostnaderna för folkpensioneringen stadgas rörande indextillägg skall i tillämpliga delar gälla med avseende å höjning enligt förevarande

<sup>1</sup> Senaste lydelse se SFS 1959:68.



*(Gällande lydelse)*

gälla med avseende å höjning enligt förevarande lag, dock att i fråga om höjning av tilläggs pension skall vid tillämpning av 8 § förstnämnda lag gälla vad som stadgas rörande index-tillägg till *änkepension*.

*(Föreslagen lydelse)*

lag, dock att i fråga om höjning av tilläggs pension skall vid tillämpning av 8 § förstnämnda lag gälla vad som stadgas rörande index-tillägg till *hustrutillägg*.

---

*Denna lag träder i kraft den 1 juli 1960, dock att lagen i dess nuvarande lydelse alltjämt skall äga tillämpning i fall, då bidrag enligt lagen om bidrag till änkor och änklingar med barn utgår efter den 30 juni 1960.*

---

## Förslag

till

### lag angående ändring i lagen den 30 juni 1947 (nr 398) om kommunernas bidrag till kostnaderna för folkpensioneringen

Härigenom förordnas, att 1 och 3 §§ lagen den 30 juni 1947 om kommunernas bidrag till kostnaderna för folkpensioneringen<sup>1</sup> skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Gällande lydelse)*

*(Föreslagen lydelse)*

1 §.

Kommun skall för varje kalenderår bidra till kostnaderna för pensioner enligt lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering med *d e l s* viss andel, motsvarande tre tjugondels procent för varje fullt tiotal skatteören per invånare i kommunen, av kostnaden för tilläggs pensioner, *änkepensioner*, hustrutillägg och vårdtillägg, som under året utbetalats för inom kommunen mantalsskrivna pensionsberättigade, dock högst tre femtedelar av nämnda kostnad,

*d e l s o c k* viss andel, motsvarande en femtedels procent för varje fullt tiotal skatteören per invånare i kommunen, av kostnaden för kommunala bostadstillägg, som under året utbetalats för pensionsberättigade, mantalsskrivna inom kommunen, dock högst tre femtedelar och lägst en fjärdedel av sagda kostnad.

Vad i första stycket stadgats om kommuns skyldighet att bidra till

Kommun skall för varje kalenderår bidra till kostnaderna för pensioner enligt lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering med *d e l s* viss andel, motsvarande tre tjugondels procent för varje fullt tiotal skatteören per invånare i kommunen, av kostnaden för tilläggs pensioner, hustrutillägg och vårdtillägg, som under året utbetalats för inom kommunen mantalsskrivna pensionsberättigade, dock högst tre femtedelar av nämnda kostnad,

*d e l s o c k* viss andel, motsvarande en femtedels procent för varje fullt tiotal skatteören per invånare i kommunen, av kostnaden för kommunala bostadstillägg, som under året utbetalats för pensionsberättigade, mantalsskrivna inom kommunen, dock högst tre femtedelar och lägst en fjärdedel av sagda kostnad.

Vad i första stycket stadgats om kommuns skyldighet att bidra till

<sup>1</sup> Senaste lydelse se SFS 1959:67.



*(Gällande lydelse)*

kostnaderna för tilläggs pensioner, *änkepensioner*, hustrutillägg och vårdtillägg skall avse även indextillägg till grundpensioner, *änkepensioner* och hustrutillägg.

*(Föreslagen lydelse)*

kostnaderna för tilläggs pensioner, hustrutillägg och vårdtillägg skall avse även indextillägg till grundpensioner och hustrutillägg.

## 3 §.

Varje kommuns bidrag uträknas av pensionsstyrelsen. Därvid skall en tolftedel av pensionsberättigad årligen tillkommande tilläggs pension, *änkepension*, hustrutillägg och vårdtillägg, ävensom indextillägg och kommunalt bostadstillägg anses belöpa på varje månad. Angående tid och sätt för gäldande av kommunbidrag förordnar Konungen.

Varje kommuns bidrag uträknas av pensionsstyrelsen. Därvid skall en tolftedel av pensionsberättigad årligen tillkommande tilläggs pension, hustrutillägg och vårdtillägg, ävensom indextillägg och kommunalt bostadstillägg anses belöpa på varje månad. Angående tid och sätt för gäldande av kommunbidrag förordnar Konungen.

---

*Denna lag träder i kraft den 1 juli 1960, dock att lagen i dess nuvarande lydelse alltjämt skall äga tillämpning i fråga om änkepension i anledning av dödsfall före ikraftträdandet.*

---

**Förslag**  
till  
**lag om barnpensioner**

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

För barn, vars fader eller moder eller båda föräldrar avlidit, skall, om barnet är svensk medborgare och stadigvarande vistas här i riket, av allmänna medel utgå barnpension enligt vad nedan stadgas.

Adoptivbarn likställas i denna lag med den avlidnes eget barn.

Rätt till barnpension föreligger ej för barn, som är adopterat av annan än den avlidne eller dennes make, och ej heller för barn utom äktenskap, därest den avlidne enligt avtal, som är bindande för barnet, åtagit sig att till dess underhåll utgiva visst belopp en gång för alla.

2 §.

Barnpension utgår till och med den månad, under vilken barnet fyller nitton år.

3 §.

Barnpension utgör för år räknat 1 000 kronor.

4 §.

Är barn för samma månad berättigat till såväl folkpension som barnpension enligt denna lag och är folkpensionen större eller lika stor som barnpensionen, utgives icke barnpensionen.

5 §.

Ansökning om barnpension skall göras hos pensionsnämndens ordförande i det pensionsdistrikt, där barnets förmyndare senast blivit mantalsskriven.

Finnes ej mantalsskrivningsort som ovan sagts, skall ansökning göras hos pensionsnämndens ordförande i det pensionsdistrikt där barnet stadigvarande vistas.

Ansökning göres av barnets förmyndare. Har barnavårdsman förordnats för barnet, vare ock denne behörig att göra ansökning om barnpension.



## 6 §.

Vad i 11 § andra stycket, 14 §, 15 § fjärde och femte styckena samt 16—18 §§ lagen om särskilda barnbidrag finnes stadgat om sådant bidrag skall i tillämpliga delar gälla beträffande barnpension enligt denna lag, dock att ansökning om barnpension med tillhörande handlingar skall av pensionsnämndens ordförande utan föregående prövning av pensionsnämnd ofördröjligen insändas till pensionsstyrelsen. Finner pensionsstyrelsen barnet vara berättigat till barnpension, skall styrelsen besluta om pensionens utbetalande.

## 7 §.

Konungen äger träffa överenskommelse med främmande makt i fråga om tillämpning av denna lag å personer, som icke äro svenska medborgare.

## 8 §.

De närmare föreskrifter, som finnas erforderliga för tillämpningen av denna lag, meddelas av Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, av pensionsstyrelsen.

---

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1960.

Utgår barnpension i anledning av dödsfall till följd av skada, som inträffat före den 1 juli 1960, och äger barnet på grund av dödsfallet rätt till livränta, vilken enligt 21 § lagen om yrkesskadeförsäkring eller motsvarande stadgande i annan lag eller särskild författning eller Konungens förordnande bestämmes av eller utbetalas från riksförsäkringsanstalten eller bolag varom sägs i 1 § lagen om yrkesskadeförsäkring, skall livräntan avdragas från pensionen i vad förmånerna belöpa på samma tid, dock att alltid minst en fjärdedel av pensionen skall utgivas.

Barn, som vid ikraftträdandet av denna lag åtnjuter särskilt barnbidrag enligt lagen den 26 juli 1947 (nr 530) om särskilda barnbidrag till änkors och invaliders m. fl. barn och är berättigat till barnpension enligt denna lag, skall erhålla sådan pension utan särskild ansökan. Det åligger pensionsstyrelsen att därvid omräkna särskilt barnbidrag till barnpension.

---

## Förslag

till

### lag angående ändring i lagen den 26 juli 1947 (nr 530) om särskilda barnbidrag till änkors och invaliders m. fl. barn

Härigenom förordnas, dels att lagen den 26 juli 1947 om särskilda barnbidrag till änkors och invaliders m. fl. barn<sup>1</sup> skall erhålla ny rubrik, lydande *Lag om särskilda barnbidrag*, dels ock att 1 och 5 §§, 6 § 1 och 3 mom. samt 7, 8, 12 och 15 §§ i lagen skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Gällande lydelse)*

*(Föreslagen lydelse)*

#### 1 §.

Till uppehälle — — — — — särskilt barnbidrag.

Särskilt barnbidrag utgår, där ej annat följer av vad nedan sägs, med 600 kronor för barn och år.

Särskilt barnbidrag utgår, där ej annat följer av vad nedan sägs, med 1 000 kronor för barn och år.

#### 5 §.

Särskilt barnbidrag utgår, där ej annat följer av vad eljest stadgas i denna lag,

Särskilt barnbidrag utgår icke för barn, som är berättigat till barnpension enligt lagen om barnpensioner.

1. för barn, vars föräldrar avlidit; samt

2. för barn, vars fader eller moder avlidit, såframt vårdnaden om barnet överflyttats till särskilt förordnad förmyndare samt barnet ej stadigvarande bor tillsammans med den efterlevande av föräldrarna.

Har barnet inkomst, som ej rör från dess eget arbete och som helt eller i mera väsentlig mån kan anses täcka kostnaden för dess uppehälle och uppfostran, skall särskilt barnbidrag antingen ej utgå eller ock nedsättas efter vad som finnes

<sup>1</sup> Senaste lydelse av 1 och 5 §§, 6 § 3 mom. samt 7 och 8 §§ se SFS 1953:105.



*(Gällande lydelse)*

skäligt. Såsom inkomst skall jämväl räknas underhållsbidrag samt bidragsförskott, vartill barnet må vara berättigat enligt bidragsförskottslagen.

## 6 §.

1 m o m. Särskilt barnbidrag utgår jämväl, där ej annat följer av vad eljest stadgas i denna lag,

1. för barn, vars fader avlidit;

2. för barn, vars fader åtnjuter ålderspension, invalidpension eller sjukbidrag enligt lagen om folkpensionering;

3. för barn, vars moder åtnjuter sådan folkpension, då föräldrarna ej sammanleva samt modern har vårdnaden om eller stadigvarande bor tillsammans med barnet;

4. för barn, vars moder är gift med annan än barnets fader, då styvfadern åtnjuter folkpension samt modern har vårdnaden om eller stadigvarande bor tillsammans med barnet; samt

5. för barn utom äktenskap, beträffande vilket faderskapet ej fastställts och som fyllt tre år.

Barnbidrag enligt femte punkten må ej utgå, där i mål angående fastställande av faderskap rätten genom beslut, som må omedelbart verkställas, förpliktat den uppgivne fadern att utgiva underhållsbidrag.

3 m o m. För barn som avses i 1 mom. skall enligt vad nedan sägs särskilt barnbidrag minskas med hänsyn till försörjarens årsinkomst. Såsom försörjare anses i fråga om barn varom sägs i 1 mom. första stycket 1 och 3—5 barnets moder

*(Föreslagen lydelse)*

1 m o m. Särskilt barnbidrag utgår, där ej annat följer av vad eljest stadgas i denna lag,

1. för barn, vars fader åtnjuter ålderspension, invalidpension eller sjukbidrag enligt lagen om folkpensionering;

2. för barn, vars moder åtnjuter sådan folkpension, då föräldrarna ej sammanleva samt modern har vårdnaden om eller stadigvarande bor tillsammans med barnet;

3. för barn, vars moder är gift med annan än barnets fader, då styvfadern åtnjuter folkpension samt modern har vårdnaden om eller stadigvarande bor tillsammans med barnet; samt

4. för barn utom äktenskap, beträffande vilket faderskapet ej fastställts och som fyllt tre år.

Barnbidrag enligt fjärde punkten må ej utgå, där i mål angående fastställande av faderskap rätten genom beslut, som må omedelbart verkställas, förpliktat den uppgivne fadern att utgiva underhållsbidrag.

3 m o m. För barn som avses i 1 mom. skall enligt vad nedan sägs särskilt barnbidrag minskas med hänsyn till försörjarens årsinkomst. Såsom försörjare anses i fråga om barn varom sägs i 1 mom. första stycket 2—4 barnets moder samt i

*(Gällande lydelse)*

samt i fall som angives i samma stycke 2 dess fader eller, därest barnet stadigvarande vistas hos modern, denna eller, om barnet ej stadigvarande vistas hos någon av föräldrarna, den av dem som har eller senast haft vårdnaden om barnet.

Om försörjaren åtnjuter folkpension eller uppbär hustrutillägg eller skulle ägt erhålla sådan förmån, därest ej hans årsinkomst uteslutit honom från rätten därtill, skall vad i lagen om folkpensionering är stadgat rörande minskning av folkpension på grund av den pensionsberättigades årsinkomst gälla även i fråga om minskning av särskilt barnbidrag; dock skall hänsyn tagas till årsinkomsten endast i vad den överstiger belopp, vid vilket den pensionsförmån bortfaller, vartill försörjaren eljest skulle varit berättigad. *Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning i fråga om bidrag enligt lagen om bidrag till änkor och änklingar med barn.*

I annat — — — — — 4 200 kronor.  
 Finnas, då — — — — — varje barn.  
 Är den, — — — — — sådant bidrag.

## 7 §.

För barn, — — — — — sådant bidrag.

I fråga — — — — — mellan makarna.

För annat adoptivbarn än i andra stycket avses utgår barnbidrag:

1. enligt 5 §, då adoptanten avlidit eller vårdnaden om barnet överflyttats till särskilt förordnad förmyndare och barnet ej stadigvarande bor tillsammans med adoptanten;

2. enligt 6 §, då adoptanten ävensom, om barnet adopterats av kvin-

*(Föreslagen lydelse)*

fall som angives i samma stycke 1 dess fader eller, därest barnet stadigvarande vistas hos modern, denna eller, om barnet ej stadigvarande vistas hos någon av föräldrarna, den av dem som har eller senast haft vårdnaden om barnet.

Om försörjaren åtnjuter folkpension eller uppbär hustrutillägg eller skulle ägt erhålla sådan förmån, därest ej hans årsinkomst uteslutit honom från rätten därtill, skall vad i lagen om folkpensionering är stadgat rörande minskning av folkpension på grund av den pensionsberättigades årsinkomst gälla även i fråga om minskning av särskilt barnbidrag; dock skall hänsyn tagas till årsinkomsten endast i vad den överstiger belopp, vid vilket den pensionsförmån bortfaller, vartill försörjaren eljest skulle varit berättigad.

För annat adoptivbarn än i andra stycket avses utgår barnbidrag:

1. då adoptanten ävensom, om barnet adopterats av kvinna, då den-



*(Gällande lydelse)*

na, då dennas make åtnjuter ålderspension, invalidpension eller sjukbidrag enligt lagen om folkpensionering; samt

3. enligt 6 §, om barnet adopterats av kvinna som före eller efter adoptionen ingått äktenskap, då mannen avlidit.

I fall som avses i tredje stycket 2 och 3 skall vid tillämpning av bestämmelserna i 6 § 3 mom. adoptanten anses såsom barnets försörjare.

Där ej — — — — — pensionen söktes.

## 8 §.

Inkomst som jämlikt 6 § 3 mom. eller 7 § fjärde stycket skall läggas till grund för beräkandet av barnbidrag uppskattas i enlighet med de grunder som i lagen om folkpensionering angivas angående beräkning av den pensionsberättigades årsinkomst; dock skall i fall som avses i 6 § 3 mom. tredje stycket hänsyn icke tagas till försörjarens makes inkomst då makarna ej sammanleva. *Såsom inkomst skall icke räknas bidrag, vartill änka må vara berättigad enligt lagen om bidrag till änkor och änklingar med barn.*

Årsinkomst avrundas — — — — — tiotal kronor.

## 12 §.

Den vars inkomst jämlikt 6 § 3 mom. eller 7 § fjärde stycket lagts till grund för beräkandet av barnbidrag är pliktig att till pensionsstyrelsen eller pensionsnämnd utan oskäligt dröjsmål anmäla:

1. om han ingår äktenskap eller om hans äktenskap upplöses genom makens död eller annorledes eller

*(Föreslagen lydelse)*

nas make åtnjuter ålderspension, invalidpension eller sjukbidrag enligt lagen om folkpensionering; samt

2. om barnet adopterats av kvinna som före eller efter adoptionen ingått äkenskap, då mannen avlidit.

I fall som avses i tredje stycket skall vid tillämpning av bestämmelserna i 6 § 3 mom. adoptanten anses såsom barnets försörjare.

Inkomst som jämlikt 6 § 3 mom. eller 7 § fjärde stycket skall läggas till grund för beräkandet av barnbidrag uppskattas i enlighet med de grunder som i lagen om folkpensionering angivas angående beräkning av den pensionsberättigades årsinkomst; dock skall i fall som avses i 6 § 3 mom. tredje stycket hänsyn icke tagas till försörjarens makes inkomst då makarna ej sammanleva.

Den vars inkomst jämlikt 6 § 3 mom. eller 7 § fjärde stycket lagts till grund för beräkandet av barnbidrag är pliktig att till pensionsstyrelsen eller pensionsnämnd utan oskäligt dröjsmål anmäla:

1. om han ingår äktenskap eller om hans äktenskap upplöses genom makens död eller annorledes eller

*(Gällande lydelse)*

om sammanlevnaden med make upphör eller återupptages;

2. om hans, hans makes eller barnets ekonomiska förhållanden väsentligt förbättras;

3. där barnbidrag utgår enligt 6 § 1 mom. första stycket 3 eller 4, om modern skiljes från vårdnaden om barnet eller, därest barnbidrag utgår utan att modern har vårdnaden, om barnet får stadigvarande bostad annorstädes än tillsammans med modern; samt

4. där barnbidrag utgår enligt 6 § 1 mom. första stycket 5, om faderskapet fastställs eller uppgiven fader förpliktas utgiva underhållsbidrag till barnet.

Har barn särskilt förordnad förmyndare, åligger det denne att göra anmälan som nu sagts, om barnets ekonomiska förhållanden väsentligt förbättrats *samt, där barnbidrag utgår enligt 5 § första stycket 2, om barnet får bostad tillsammans med fader, moder eller adoptant.*

Uppbäres barnbidrag — — — — — person anmälningsskyldig.

*(Föreslagen lydelse)*

om sammanlevnaden med make upphör eller återupptages;

2. om hans, hans makes eller barnets ekonomiska förhållanden väsentligt förbättras;

3. där barnbidrag utgår enligt 6 § 1 mom. första stycket 2 eller 3, om modern skiljes från vårdnaden om barnet eller, därest barnbidrag utgår utan att modern har vårdnaden, om barnet får stadigvarande bostad annorstädes än tillsammans med modern; samt

4. där barnbidrag utgår enligt 6 § 1 mom. första stycket 4, om faderskapet fastställs eller uppgiven fader förpliktas utgiva underhållsbidrag till barnet.

Har barn särskilt förordnad förmyndare, åligger det denne att göra anmälan som nu sagts, om barnets ekonomiska förhållanden väsentligt förbättrats.

## 15 §.

Ansökning om särskilt barnbidrag skall göras:

1. om barnbidrag sökes enligt 5 § av den anledningen att barnets föräldrar, adoptant eller adoptivföräldrar avlidit, hos pensionsnämndens ordförande i det pensionsdistrikt där den sist avlidne av föräldrarna eller, om barnet varit adopterat, där adoptanten eller den sist avlidne av adoptivföräldrarna senast varit mantalsskriven;

Ansökning om särskilt barnbidrag skall göras hos pensionsnämndens ordförande i det pensionsdistrikt där den, vars inkomst enligt 6 § 3 mom. eller 7 § fjärde stycket skall ligga till grund för beräkning av bidraget, eller, om bidraget skall beräknas i förhållande till makars eller sammanlevande föräldrars inkomst, mannen senast blivit mantalsskriven.



*(Gällande lydelse)*

2. om barnbidrag sökes enligt 5 § av den anledningen att vårdnaden överflyttats till särskilt förordnad förmyndare, hos pensionsnämndens ordförande i det pensionsdistrikt där fader eller moder, från vilken vårdnaden överflyttats, vid tiden för överflyttningen var mantalsskriven; samt

3. om barnbidrag sökes enligt 6 §, hos pensionsnämndens ordförande i det pensionsdistrikt där den, vars inkomst enligt 6 § 3 mom. eller 7 § fjärde stycket skall ligga till grund för beräkning av bidraget, eller, om bidraget skall beräknas i förhållande till makars eller sammanlevande föräldrars inkomst, mannen senast blivit mantalsskriven.

Finnes ej — — — — — stadigvarande vistas.  
 Ansökning göres, — — — — — särskilt barnbidrag.  
 Ansökning, som — — — — — å denne.  
 Vid ansökningen — — — — — skäl godtaga.  
 Vad sålunda — — — — — sådant bidrag.

---

*Denna lag träder i kraft den 1 juli 1960.*

*Det åligger pensionsstyrelsen att utan särskild ansökan i enlighet med bestämmelserna i denna lag omräkna vid lagens ikraftträdande utgående särskilt barnbidrag för barn, som icke erhåller barnpension enligt lagen om barnpensioner.*

---

## Förslag

till

### lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring

Härigenom förordnas, att 29 och 33 §§ lagen den 3 januari 1947 om allmän sjukförsäkring<sup>1</sup> skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

29 §.

Sjukhjälp i form av sjukpenning eller ersättning för sjukhusvård utgår vid varje sjukdom för högst sjuhundratrettio dagar. Den som fyllt sextiosju år eller åtnjuter *annan folkpensionsförmån än ålderspension* äger dock, för tid efter utgången av den månad då han uppnått nämnda ålder eller börjat uppbära *förmånen*, vid varje sjukdom åtnjuta sjukhjälp som nyss nämnts för högst etthundraåttio dagar, sjukpenning likväl för högst nittio dagar. Är den, som redan före sjukdomens första sjukperiod uppbär *annan folkpensionsförmån än ålderspension*, sjukpenningförsäkrad enligt 7 § första stycket, skall nämnda tid av etthundraåttio dagar ej räknas förrän från utgången av den månad, varunder han börjat uppbära dylik *förmån* med ett till följd av ändrade inkomstförhållanden ökat belopp.

Sjukhjälp i form av sjukpenning eller ersättning för sjukhusvård utgår vid varje sjukdom för högst sjuhundratrettio dagar. Den som fyllt sextiosju år eller åtnjuter *folkpension i form av invalidpension eller sjukbidrag* äger dock, för tid efter utgången av den månad då han uppnått nämnda ålder eller börjat uppbära *folkpensionen*, vid varje sjukdom åtnjuta sjukhjälp som nyss nämnts för högst etthundraåttio dagar, sjukpenning likväl för högst nittio dagar. Är den, som redan före sjukdomens första sjukperiod uppbär *invalidpension eller sjukbidrag*, sjukpenningförsäkrad enligt 7 § första stycket, skall nämnda tid av etthundraåttio dagar ej räknas förrän från utgången av den månad, varunder han börjat uppbära dylik *folkpension* med ett till följd av ändrade inkomstförhållanden ökat belopp.

Från den — — — — — minst hälften.

Vid tillämpning — — — — — nämnda tid.

<sup>1</sup> Senaste lydelse av 29 § se SFS 1958:457. 33 § i lydelse enligt prop. 161/1959.



(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

## 33 §.

Medlem i — — — — — båda kassorna.

Avgift för sjukvårdsförsäkringen skall erläggas av medlem, vars till statlig inkomstskatt taxerade inkomst vid taxering året näst efter det år avgiften avser bestämts till minst ettusentvåhundra kronor och som icke vid utgången av sistnämnda år upphört att vara medlem eller fyllt sextiosju år och ej heller för december månad samma år ägt uppbära *folkpensionsförmån* i annan form än *ålderspension*.

Avgift för sjukvårdsförsäkringen skall erläggas av medlem, vars till statlig inkomstskatt taxerade inkomst vid taxering året näst efter det år avgiften avser bestämts till minst ettusentvåhundra kronor och som icke vid utgången av sistnämnda år upphört att vara medlem eller fyllt sextiosju år och ej heller för december månad samma år ägt uppbära *folkpension* i form av *invalidpension* eller *sjukbidrag*.

---

*Denna lag träder i kraft den 1 juli 1960, dock att 33 § i dess äldre lydelse alltjämt skall gälla i fråga om avgifter för år 1959 och tidigare år.*

*Bestämmelserna i 29 § i dess nya lydelse skola äga tillämpning å sjukdom, som inträffat före ikraftträdandet, såframt icke sjukhjälptiden enligt nämnda lagrums äldre lydelse utlöpt dessförinnan.*

---

## Förslag

till

### lag angående ändring i lagen den 14 maj 1954 (nr 243) om yrkesskadeförsäkring

Härigenom förordnas, att 20, 21 och 23 §§ lagen den 14 maj 1954 om yrkesskadeförsäkring<sup>1</sup> skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

20 §.

Änka efter den avlidne äger *upp-  
bära livränta*, så länge hon lever  
ogift. *Livräntans* belopp *skall för tid  
till och med den månad, under vil-  
ken änkan fyller sextiosju år, mot-  
svara en tredjedel och för tid där-  
efter en fjärdedel* av den avlidnes  
årliga arbetsförtjänst. Levde ma-  
karna åtskilda efter vunnen hem-  
skillnad, skall livränta dock ej utgå  
till änka med mindre hon enligt dom  
eller avtal var berättigad till under-  
håll av den avlidne.

Änka efter den avlidne äger, så  
länge hon lever ogift, *uppbära liv-  
ränta med* belopp, *som motsvarar  
en sjättedel* av den avlidnes årliga  
arbetsförtjänst. Levde makarna åts-  
kilda efter vunnen hemskillnad,  
skall livränta dock ej utgå till änka  
med mindre hon enligt dom eller av-  
tal var berättigad till underhåll av  
den avlidne.

Var den — — — — — varit trolovad.

Rätten till — — — — — med annan.

Efterlämnar den som avlidit änk-  
ling och kommer denne genom döds-  
fallet att sakna erforderligt under-  
håll, skall livränta tillerkännas ho-  
nom efter vad som med hänsyn till  
omständigheterna prövas skäligt.  
Livränta må dock utgå endast så  
länge änklungen lever ogift samt *må  
för tid till och med den månad, un-  
der vilken han fyller sextiosju år,  
motsvara högst en tredjedel och för  
tid därefter högst en fjärdedel* av  
den avlidnas årliga arbetsförtjänst.

Efterlämnar den som avlidit änk-  
ling och kommer denne genom döds-  
fallet att sakna erforderligt under-  
håll, skall livränta tillerkännas ho-  
nom efter vad som med hänsyn till  
omständigheterna prövas skäligt.  
Livränta må dock utgå endast så  
länge änklungen lever ogift samt  
motsvara högst en *sjättedel* av den  
avlidnas årliga arbetsförtjänst.

<sup>1</sup> 21 § i lydelse enligt prop. 161/1959.



*(Gällande lydelse)*

Var den som avlidit pliktig att till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet å särskilda tider utgiva bidrag till förutvarande make, äger denne, så länge bidraget skolat utgå, erhålla livränta med belopp, som motsvarar bidraget. *Livräntan må dock för tid till och med den månad, under vilken den berättigade fyller sextiosju år, motsvara högst en tredjedel och för tid där- efter högst en fjärdedel* av den avlidnes årliga arbetsförtjänst.

Finnas flera livränteberättigade och skulle enligt ovan angivna beräkningsgrunder livräntornas sammanlagda belopp överstiga en *tredjedel* av den avlidnes årliga arbetsförtjänst, skola livräntorna, så länge anledningen härtill fortfar, nedsättas proportionellt så att de tillhoppa uppgå till nyssnämnda andel av den årliga arbetsförtjänsten.

Skall livränta, — — — — — 23 §.

## 21 §.

Varje barn till den avlidne äger till den dag det fyller sexton år uppbära livränta med belopp, som motsvarar en *sjättedel* av den avlidnes årliga arbetsförtjänst. Är barnet efter sagda tidpunkt till följd av sjukdom eller annan dylik orsak ur stånd att själv försörja sig, skall livräntan utgå, så länge anledningen till den bristande försörjningsförmågan fortfar, dock längst till den dag barnet fyller tjuuguett år. Till barn, som var adopterat av annan än den avlidnes make, skall livränta dock ej utgivas. Ej heller skall livränta utgå till barn utom äktenskap, därest den

*(Föreslagen lydelse)*

Var den som avlidit pliktig att till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet å särskilda tider utgiva bidrag till förutvarande make, äger denne, så länge bidraget skolat utgå, erhålla livränta med belopp, som motsvarar bidraget, dock högst en *sjättedel* av den avlidnes årliga arbetsförtjänst.

Finnas flera livränteberättigade och skulle enligt ovan angivna beräkningsgrunder livräntornas sammanlagda belopp överstiga en *sjättedel* av den avlidnes årliga arbetsförtjänst, skola livräntorna, så länge anledningen härtill fortfar, nedsättas proportionellt så att de tillhoppa uppgå till nyssnämnda andel av den årliga arbetsförtjänsten.

Varje barn till den avlidne äger till den dag det fyller sexton år uppbära livränta med belopp, som motsvarar en *tolftedel* av den avlidnes årliga arbetsförtjänst. Är barnet efter sagda tidpunkt till följd av sjukdom eller annan dylik orsak ur stånd att själv försörja sig, skall livräntan utgå, så länge anledningen till den bristande försörjningsförmågan fortfar, dock längst till den dag barnet fyller tjuuguett år. Till barn, som var adopterat av annan än den avlidnes make, skall livränta dock ej utgivas. Ej heller skall livränta utgå till barn utom äktenskap, där-

*(Gällande lydelse)*

avlidne enligt avtal som är bindande för barnet, åtagit sig att till dess underhåll utgiva visst belopp en gång för alla.

Adoptivbarn äger — — — — — eget barn.

Var den — — — — — erforderligt underhåll.

*(Föreslagen lydelse)*

est den avlidne enligt avtal, som är bindande för barnet, åtagit sig att till dess underhåll utgiva visst belopp en gång för alla.

## 23 §.

Skulle enligt de i 20—22 §§ angivna beräkningsgrunderna samtliga livräntor till efterlevande överstiga fem *sjättedelar* av det i 16 § angivna ersättningsunderlaget, skola livräntorna, så länge anledningen härtill fortfar, nedsättas proportionellt så att de tillhoppa uppgå till nyssnämnda andel av ersättningsunderlaget; dock skola livräntor till efterlevande, som avses i 20 och 21 §§, utgå före livräntor till efterlevande, varom sägs i 22 §.

Skulle enligt de i 20—22 §§ angivna beräkningsgrunderna samtliga livräntor till efterlevande överstiga fem *tolftedelar* av det i 16 § angivna ersättningsunderlaget, skola livräntorna, så länge anledningen härtill fortfar, nedsättas proportionellt så att de tillhoppa uppgå till nyssnämnda andel av ersättningsunderlaget; dock skola livräntor till efterlevande som avses i 20 och 21 §§, utgå före livräntor till efterlevande, varom sägs i 22 §.

---

*Denna lag träder i kraft den 1 juli 1960 men äger icke tillämpning i fråga om skada, som inträffat dessförinnan, och ej heller i fråga om sådan i 6 § första stycket b) eller c) eller tredje stycket lagen om yrkeskadeförsäkring avsedd skada, som yppats senare, därest den avlidne icke efter denna lags ikraftträdande varit utsatt för inverkan av den art, som orsakat skadan.*

---



## Förslag

till

### lag om ändrad lydelse av 6 § lagen den 17 juni 1955 (nr 469) angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m.

Härigenom förordnas, att 6 § lagen den 17 juni 1955 angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m. skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Gällande lydelse)*

Livränta till efterlevande make för tid till och med den månad, under vilken maken fyller sextiosju år, samt till barn eller adoptivbarn skall beräknas på grundval av den avlidnes enligt 2 § förhöjda arbetsförtjänst och med tillämpning av, såvitt angår make, 20 och 23 §§ lagen om yrkesskadeförsäkring och, beträffande barn eller adoptivbarn, 21 och 23 §§ samma lag.

*(Föreslagen lydelse)*

6 §.

Livränta till efterlevande make för tid till och med den månad, under vilken maken fyller sextiosju år, samt till barn eller adoptivbarn skall beräknas på grundval av den avlidnes enligt 2 § förhöjda arbetsförtjänst och med tillämpning av, såvitt angår make, 20 och 23 §§ lagen om yrkesskadeförsäkring och, beträffande barn eller adoptivbarn, 21 och 23 §§ samma lag, *allt i lagens lydelse före den 1 juli 1960.*

---

*Denna lag träder i kraft den 1 juli 1960.*

---

## Förslag

till

### förordning om ändrad lydelse av 7 § 2, 3 och 5 mom. militärsättningsförordningen den 2 juni 1950 (nr 261)

Häri genom förordnas, att 7 § 2, 3 och 5 mom. militärsättningsförordningen den 2 juni 1950<sup>1</sup> skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

#### 7 §.

2 mom. Änka efter den avlidne äger *uppbära livränta*, så länge hon lever ogift. *Livräntans* belopp *skall för tid till och med den månad, under vilken änkan fyller sextiosju år, motsvara en tredjedel och för tid därefter en fjärdedel* av den avlidnes årliga arbetsförtjänst. Levde makarna åtskilda efter vunnen hemskillnad, skall livränta dock ej utgå till änkan med mindre hon enligt dom eller avtal var berättigad till underhåll av den avlidne.

2 mom. Änka efter den avlidne äger, så länge hon lever ogift, *uppbära livränta med belopp, som motsvarar en sjättedel* av den avlidnes årliga arbetsförtjänst. Levde makarna åtskilda efter vunnen hemskillnad, skall livränta dock ej utgå till änkan med mindre hon enligt dom eller avtal var berättigad till underhåll av den avlidne.

Var den — — — — — varit trolovad.

Rätten till — — — — — med annan.

Efterlämnar den som avlidit änking och kommer denne genom dödsfallet att sakna erforderligt underhåll, skall livränta tillerkännas honom efter vad som med hänsyn till omständigheterna prövas skäligt. Livränta må dock utgå endast så länge änkingen lever ogift samt *må för tid till och med den månad, under vilken han fyller sextiosju år, motsvara högst en tredjedel och för tid därefter högst en fjärdedel* av den avlidnas årliga arbetsförtjänst.

Efterlämnar den som avlidit änking och kommer denne genom dödsfallet att sakna erforderligt underhåll, skall livränta tillerkännas honom efter vad som med hänsyn till omständigheterna prövas skäligt. Livränta må dock utgå endast så länge änkingen lever ogift samt motsvara högst *en sjättedel* av den avlidnas årliga arbetsförtjänst.

<sup>1</sup> Senaste lydelse se SFS 1954:460; 3 mom. i lydelse enligt prop. 161/1959.



*(Gällande lydelse)*

Var den som avlidit pliktig att till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet å särskilda tider utgiva bidrag till förutvarande make, äger denne, så länge bidraget skolat utgå, erhålla livränta med belopp, som motsvarar bidraget. *Livräntan må dock för tid till och med den månad, under vilken den berättigade fyller sextiosju år, motsvara högst en tredjedel och för tid därefter högst en fjärdedel* av den avlidnes årliga arbetsförtjänst.

Finnas flera livränteberättigade och skulle enligt ovan angivna beräkningsgrunder livräntornas sammanlagda belopp överstiga en *tredjedel* av den avlidnes årliga arbetsförtjänst, skola livräntorna, så länge anledningen härtill fortfar, nedsättas proportionellt så att de tillhoppa uppgå till nyssnämnda andel av den årliga arbetsförtjänsten.

Skall livränta, — — — — — — — — — — här nedan.

3 m o m. Varje barn till den avlidne äger till den dag det fyller sexton år uppbära livränta med belopp, som motsvarar en *sjättedel* av den avlidnes årliga arbetsförtjänst. Är barnet efter sagda tidpunkt till följd av sjukdom eller annan dylik orsak ur stånd att själv försörja sig, skall livräntan utgå, så länge anledningen till den bristande försörjningsförmågan fortfar, dock längst till den dag barnet fyller tjuguet år. Till barn, som var adopterat av annan än den avlidnes make, skall livränta dock ej utgivas. Ej heller skall livränta utgå till barn utom äktenskap, därest den avlidne enligt avtal, som är bindande för barnet, åtagit sig att

*(Föreslagen lydelse)*

Var den som avlidit pliktig att till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet å särskilda tider utgiva bidrag till förutvarande make, äger denne, så länge bidraget skolat utgå, erhålla livränta med belopp, som motsvarar bidraget, dock högst en *sjättedel* av den avlidnes årliga arbetsförtjänst.

Finnas flera livränteberättigade och skulle enligt ovan angivna beräkningsgrunder livräntornas sammanlagda belopp överstiga en *sjättedel* av den avlidnes årliga arbetsförtjänst, skola livräntorna så länge anledningen härtill fortfar, nedsättas proportionellt så att de tillhoppa uppgå till nyssnämnda andel av den årliga arbetsförtjänsten.

— — — — — — — — — — här nedan.

3 m o m. Varje barn till den avlidne äger till den dag det fyller sexton år uppbära livränta med belopp, som motsvarar en *tolftedel* av den avlidnes årliga arbetsförtjänst. Är barnet efter sagda tidpunkt till följd av sjukdom eller annan dylik orsak ur stånd att själv försörja sig, skall livräntan utgå, så länge anledningen till den bristande försörjningsförmågan fortfar, dock längst till den dag barnet fyller tjuguet år. Till barn, som var adopterat av annan än den avlidnes make, skall livränta dock ej utgivas. Ej heller skall livränta utgå till barn utom äktenskap, därest den avlidne enligt avtal, som är bindande för barnet,

*(Gällande lydelse)*

till dess underhåll utgiva visst belopp en gång för alla.

Adoptivbarn äger — — — — — eget barn.

Var den — — — — — erforderligt underhåll.

5 m o m. Skulle enligt de i 2—4 mom. angivna beräkningsgrunderna samtliga livräntor till efterlevande överstiga fem *sjättedelar* av det i 6 § 3 mom. angivna ersättningsunderlaget, skola livräntorna, så länge anledningen härtill fortfar, nedsättas proportionellt så att de tillhoppa uppgå till nyssnämnda andel av ersättningsunderlaget; dock skola livräntor till efterlevande, som avses i 2 och 3 mom., utgå före livräntor till efterlevande, varom sägs i 4 mom.

*(Föreslagen lydelse)*

åtagit sig att till dess underhåll utgiva visst belopp en gång för alla.

5 m o m. Skulle enligt de i 2—4 mom. angivna beräkningsgrunderna samtliga livräntor till efterlevande överstiga fem *tolftedelar* av det i 6 § 3 mom. angivna ersättningsunderlaget, skola livräntorna, så länge anledningen härtill fortfar, nedsättas proportionellt så att de tillhoppa uppgå till nyssnämnda andel av ersättningsunderlaget; dock skola livräntor till efterlevande, som avses i 2 och 3 mom., utgå före livräntor till efterlevande, varom sägs i 4 mom.

---

*Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1960 och skall äga tillämpning beträffande skador, som inträffa efter ikraftträdandet.*

---



## Förslag

till

### lag angående ändrad lydelse av 22 § lagen den 4 juni 1954 (nr 483) om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna

Härigenom förordnas, att 22 § lagen den 4 juni 1954 om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

22 §.

Undervisning och vård enligt denna lag av psykiskt efterbliven, som är inskriven eller för observation intagen vid särskola eller som är inskriven vid vårdanstalt och ej fyllt tjuguettt år, skall vara kostnadsfri, dock att landstinget eller efter Konungens bestämmande annan som driver särskola eller vårdanstalt äger att såsom ersättning för kostnaden uppbära den inskrivne tillkommande folkpension eller särskilt barnbidrag så ock allmänt barnbidrag, som enligt 7 § lagen om allmänna barnbidrag må utgå för den efterblivne. Den som sålunda uppbär folkpension skall vara skyldig att enligt de närmare föreskrifter Konungen meddelar tillhandahålla den pensionsberättigade fickpengar eller använda motsvarande belopp för ökande av hans trivsel eller eljest till hans personliga nytta.

Undervisning och vård enligt denna lag av psykiskt efterbliven, som är inskriven eller för observation intagen vid särskola eller som är inskriven vid vårdanstalt och ej fyllt tjuguettt år, skall vara kostnadsfri, dock att landstinget eller efter Konungens bestämmande annan som driver särskola eller vårdanstalt äger att såsom ersättning för kostnaden uppbära den inskrivne tillkommande folkpension, *barnpension enligt lagen om barnpensioner* eller särskilt barnbidrag så ock allmänt barnbidrag, som enligt 7 § lagen om allmänna barnbidrag må utgå för den efterblivne. Den som sålunda uppbär folkpension skall vara skyldig att enligt de närmare föreskrifter Konungen meddelar tillhandahålla den pensionsberättigade fickpengar eller använda motsvarande belopp för ökande av hans trivsel eller eljest till hans personliga nytta.

För vård — — — — — Konungen bestämmer.

Utän hinder — — — — — centralstyrelsen bestämmer.

---

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1960.

## Speciell motivering till författningsförslagen

### *Förslaget till lag angående ändring i lagen om folkpensionering*

#### 3 § 2 mom.

Rörande motiven för ändringen i detta lagrum må hänvisas till vad som anföres vid 11 §.

#### 3 § 4 mom.

Detta lagrum föreslås erhålla en helt ny lydelse. I lagrummet anges de allmänna förutsättningarna för rätt till änkepension. Stadgandet är väsentligt mera omfattande än motsvarande stadgande i nu gällande folkpensioneringslag, beroende bland annat på att änkepensionen efter den föreslagna lagändringen kommer att innefatta jämväl änkebidragen, vilka nu regleras i en särskild lag vid sidan av folkpensioneringslagen. Vidare tillkommer änkepension för frånskilda kvinnor, vilkas förre make avlider, en pensionsförmån vartill motsvarighet icke finns i nuvarande lagstiftning. Slutligen har vissa för närvarande enbart i praxis uppställda villkor för rätt till änkepension för kvinna som civilståndsmässigt icke är änka nu reglerats i lagen.

I *första stycket a)* regleras rätten till änkepension för änka med barn i hemmet. Enligt stadgandet i fråga gäller bland annat som villkor för dess tillämplighet att barnet vid mannens död stadigvarande vistades i makarnas hem eller hos modern. Närmare motivering för detta stadgande har lämnats i kapitel VI, avsnitt 3. Här må tilläggas, att det har ansetts naturligt att med det förhållandet att barnet stadigvarande vistades i makarnas hem vid mannens död jämställa att barnet stadigvarande vistades hos modern. Att makarna vid tiden för mannens död ej sammanbodde i ett gemensamt hem kan ofta bero på sådana omständigheter som exempelvis mannens långvariga vård å anstalt eller att mannen lämnat hemmet. Har hustrun därvid fått taga hand om barnen, är det enligt kommitténs mening inte rimligt att hennes rätt till änkepension skulle bedömas ogynnsammare än om makarna sammanbott.

Jämlikt *första stycket b)* förutsättes för rätt till änkepension, att makarna varit gifta minst fem år. Den omständigheten att den avlidne mannen uppburit folkpension samt att han därvid jämlikt 12 § första stycket vid pensionens beviljande likställts med ogift pensionsberättigad (t. ex. på grund



av att han vårdats å anstalt) synes icke böra medföra att, då fråga är om kravet på fem års äktenskap, från äktenskapstiden avräknas den tid mannens pension utgått såsom för ogift person.

Vad beträffar stadgandet i *andra stycket* må framhållas att rätt till änkepension enligt samma moment första stycket a) upphör då yngsta barnet fyller 16 år, då barnet dessförinnan avlider eller icke längre stadigvarande bor tillsammans med änkan eller då änkan upphör att ha vårdnaden om detsamma.

I syfte att förhindra att en kvinna, som blivit änka efter mindre än fem års äktenskap men som erhållit änkepension på grund av förekomsten av barn i hemmet, förlorar sin pensionsrätt, då barnet fyller 16 år eller eljest upphör att grunda särskild pensionsrätt för henne, har i sista punkten av *andra stycket* intagits en bestämmelse, enligt vilken äktenskapet skall anses ha varat till den tidpunkt då änkan upphörde att vara berättigad till änkepension på grund av barnrekvisit. I övrigt må beträffande *andra stycket* hänvisas till kapitel VI avsnitt 4.

Beträffande bestämmelsen i *tredje stycket* hänvisas till kapitel VI avsnitt 8.

I *fjärde stycket* regleras frånskild kvinnas rätt till änkepension vid den förutvarande mannens död. Angående motiven för det föreslagna stadgandet hänvisas till den allmänna motiveringen i kapitel IX.

Liksom fallet är i nu gällande rättspraxis föreslås änkepension under vissa förutsättningar skola utgå även till kvinna, som ej varit gift med den avlidne mannen. Uttryckliga bestämmelser härom har intagits i *femte stycket*. För att pensionsrätt skall inträda förutsättes emellertid i olikhet mot nu tillämpad praxis men i överensstämmelse med motsvarande bestämmelse i yrkesskadeförsäkringslagen att såväl den avlidne mannen som kvinnan varit ogifta. Med ogift menas i förevarande avseende att vederbörande ej är förenad med annan i bestående äktenskap. Under ogifta innefattas alltså även änkor, änklingar och frånskilda men däremot icke gift pensionsberättigad, som jämlikt 12 § första stycket folkpensioneringslagen i pensionshänseende likställts med ogift pensionsberättigad.

Angående *sista stycket* må i första hand hänvisas till kapitel VI avsnitten 5—7.

Första punkten reglerar tre olika situationer med avseende på tidpunkten för dödsfallet. För det första innebär stadgandet att änkepension, som börjat löpa, skall indragas om kvinnan ingår äktenskap eller utan vigsel blir stadigvarande samboende med en man under sådana omständigheter att hon jämlikt 12 § *andra stycket* folkpensioneringslagen skall likställas med gift pen-

sionsberättigad. Vid en jämförelse mellan stadgandena i förevarande moment femte stycket och sista stycket framgår att det för förvärv av rätt till änkepension enligt femte stycket fordras bl. a. att den man med vilken hon sammanbott varit ogift, under det att redan förvärvad pensionsrätt upphör enligt sista stycket oavsett om den man med vilken hon sammanbor är gift eller ogift.

Rätt till änkepension, som i enlighet med vad nyss sagts upphört på grund av att kvinnan ingått äktenskap, återupplivas emellertid enligt det föreslagna stadgandet i andra punkten, om äktenskapet upplöses inom fem år. Detta gäller vare sig äktenskapet upplöses genom mannens död eller genom äktenskapsskillnad. Motsvarande gäller enligt förslaget då änkepension indragits till följd av samboende under ovan angivna förhållanden och samboendeförhållandet upplöses inom fem år. Avlider mannen nr 2 under fem-årstiden, vare sig äktenskapet då bestod eller ej, eller upphör samboendeförhållandet inom fem år genom mannens död, kan kvinnan vara berättigad till änkepension jämväl efter denne man förutsatt att hon har barn under 16 år. Den konkurrens mellan två änkepensioner, som därvid kan uppstå, regleras av en bestämmelse i 11 § andra stycket.

För det andra innebär stadgandet i första punkten att änkepensionsrätt aldrig inträder vid en tidigare mans död, om kvinnan då är gift med annan man eller stadigvarande sammanbor med en man, med vilken hon har varit gift eller har eller har haft barn. Här kan det inte bli fråga om »återinträde» i pensionsrätt, då det inte börjat utgå någon pension, som indragits på grund av den senare förbindelsen. Och enligt vad som uttalats i den allmänna motiveringen anser kommittén särbestämmelser i förevarande hänseende påkallade endast om kvinnan uppburit änkepension, vilken indragits till följd av äktenskap eller visst samboendeförhållande. Vad särskilt gäller fränskild kvinna må tilläggas, att om en sådan kvinna gift om sig före den fränskilde mannens död, följer redan av fjärde stycket att hon inte äger pensionsrätt efter honom. Har en fränskild kvinna ingått nytt äktenskap, är hon nämligen inte längre att anse som »fränskild».

Stadgandet i första punkten innebär för det tredje att änkepensionsrätt aldrig kan föreligga efter en tidigare man, om denne avlider först sedan den senare förbindelsen avbrutits. Lika litet som i den i föregående stycke behandlade situationen kan det här bli fråga om »återinträde».

#### 4 § 3 mom.

I första stycket anges änkepensionsbeloppet 1 700 kr. Beloppet motsvarar storleken av den allmänna ålderspensionen till ogift pensionär.

I andra stycket regleras änkepensionens storlek i de fall då full änkepension icke skall utgå. Första punkten innehåller bestämmelser om pensionens storlek, när minskning av pensionen på grund av ankans ålder skall ske med tillämpning av femtondelsregeln. I andra punkten stadgas att änke-



pension i fall som avses i 3 § 4 mom. fjärde stycket — dvs. pension till frånskild kvinna — utgör hälften av eljest utgående pension.

Det må framhållas, att ifrågavarande bestämmelser endast avser att reglera grundförmånens storlek. Frågan om indextillägg å full och reducerad änkepension behandlas i 6 §. Beträffande kommunalt bostadstillägg har det icke ansetts föreligga tillräckliga skäl att ha en i lag fastslagen reduktionsregel. Dessa spörsmål har närmare behandlats i den allmänna motiveringen (kap. VI avsnitt 2 samt kap IX avsnitt 4).

#### 6 §.

Andra stycket innehåller bestämmelser om att indextillägg till änkepensionsberättigad minskas i samma mån som änkepensionen i övrigt, varom hänvisas till kapitel VI avsnitt 2. Av hänvisningen till 4 § 3 mom. andra stycket framgår att indextillägget skall på angivet sätt minskas, vare sig änkepensionen på grund av änkans ålder är reducerad enligt femtondelsregeln eller i fråga om frånskild utgår med hälften av eljest aktuellt belopp.

#### 8 §.

Ändringen i första stycket är betingad av att änkepension enligt huvudbestämmelserna i folkpensioneringslagen icke skall minskas på grund av den pensionsberättigades årsinkomst.

Rörande ändringen i andra stycket må här hänvisas till den allmänna motiveringen i kapitel XIV avdelning B.

#### 11 §.

Ur denna paragraf utgår det nuvarande stadgandet att änkepension, som ej uppgår till 60 kr., inte skall utgivas. En sådan regel blir inaktuell för de nya änkefallen, där inkomstavdrag inte skall äga rum.

Enligt nuvarande materiella bestämmelser i folkpensioneringslagen kan det för samma person bli fråga om rätt till mer än en av de olika formerna av folkpension för en och samma månad. Detta gäller såväl vid övergång till ålderspension från invalidpension (sjukbidrag), hustrutillägg eller änkepension som vid övergång från en förmån till en annan inom sistnämnda grupp.

Enligt pensionsstyrelsens praxis sker övergång till ålderspension fr. o. m. den månad, under vilken pensionstagaren fyller 67 år. Vad gäller övergång dessförinnan från en folkpensionsförmån till en annan förfares i praxis så, att den nya förmånen ges retroaktivt fr. o. m. den månad, varunder rätten till densamma inträtt, men att vid utbetalningen av den nya förmånen avdrag göres för den tidigare förmånen i den mån den belöper på den nya förmånens retroaktivtid.

Lagreglerna för ifrågavarande sammanträffandesituationer har emellertid för närvarande en skiftande utformning för olika fall. Kommittén har ansett det angeläget att i samband med utarbetandet av de nya änkepensions-

bestämmelserna söka åstadkomma större enhetlighet på förevarande område. Härför erforderliga regler synes i nuvarande läge lämpligen kunna införas i 11 §.

I det föreslagna första stycket regleras övergång till ålderspension från annan folkpensionsförmån. Enligt detta stycke jämfört med 38 § 1 mom. sker övergången vid ingången av den månad, under vilken pensionstagaren fyller 67 år. Då den föreslagna bestämmelsen är generell, bör stadgandet i förevarande hänseende i 3 § 2 mom. för invalidpension (sjukbidrag) utgå.

Enligt de föreslagna änkepensionsbestämmelserna kan återinträde ske i rätten till änkepension, som indragits i anledning av nytt äktenskap eller visst samboende. Rätt till änkepension kan samtidigt föreligga i anledning av två eller flera dödsfall. Därvid bör givetvis endast en pension utgå, nämligen den största. I allmänhet är det utan intresse att anknyta änkepensionsrätten till det ena eller det andra dödsfallet. I vissa fall — såsom vid sammanträffande med änkelivränta från yrkesskadeförsäkringen — är det dock erforderligt att hänföra pensionsrätten till visst dödsfall. Bestämmelser härom har intagits i första punkten av andra stycket i förevarande paragraf.

I de båda övriga punkterna av andra stycket har införts bestämmelser för fall att rätt föreligger till såväl invalidpension eller sjukbidrag som änkepension och till såväl folkpension som barnpension. Frågan om övergång från hustrutillägg till änkepension blir reglerad genom det av kommittén föreslagna tillägget till 38 § 1 mom.

Då rätt samtidigt föreligger till såväl invalidpension eller sjukbidrag som änkepension skall enligt den föreslagna lydelsen av 11 § andra stycket andra punkten utges endast en av dessa förmåner. Här har icke föreskrivits att den största förmånen skall utgå. Såsom skäl härför må anföras följande. I vissa fall — t. ex. på grund av bestämmelsen i lagen om försäkring för allmän tilläggspension att förtidspension förutsätter invalidpension eller sjukbidrag — kan det vara förmånligare att uppbära invalidförmånen från folkpensioneringen även om den är mindre än änkepensionen. Det är därför icke säkert att den pensionsberättigade alltid önskar komma i åtnjutande av den folkpensionsförmån som till beloppet är störst. Den som icke åtnjuter någon folkpensionsförmån kan på grund av det föreslagna stadgandet i sin ansökan själv välja den förmån som han föredrager. Skulle den som redan beviljats en folkpensionsförmån senare vilja välja en annan sådan förmån, till vilken jämväl föreligger rätt, kan det önskade resultatet uppnås genom att vederbörande avsäger sig sin rätt till den tidigare förmånen samtidigt som den nya förmånen sökes. Det kan nämnas att enligt praxis framställning om indragning av invalidpension har ansetts kunna bifallas trots oförändrade förhållanden i fråga om arbetsförmågan, då invaliden föredragit bättre sjukhjälpsförmåner från den allmänna sjukförsäkringen framför en ringa invalidpension.



## 12 §.

Beträffande ändringarna i denna paragraf må hänvisas till den allmänna motiveringen i kapitel XIV avdelning A. Utöver vad där anförts må i detta sammanhang framhållas följande.

De nuvarande bestämmelserna i 12 § är sammanförda i ett stycke. Det har ansetts lämpligt att i den föreslagna nya lydelsen dela upp lagrummet.

I första stycket behandlas det fall då gift pensionsberättigad skall likställas med ogift. Där har angivits att gift pensionsberättigad, vilken stadigvarande lever åtskild från sin make, skall, där ej särskilda skäl till annat föranleder, vid tillämpningen av denna lag likställas med ogift pensionsberättigad. Nu gäller att gift pensionsberättigad må anses såsom ogift, där särskilda skäl föreligger. Den nya lydelsen torde stå i nära överensstämmelse med nuvarande praxis. Såsom exempel på särskilda skäl, som må föranleda till avvikelse från huvudregeln, må erinras om att hustrutillägg icke kan utgå, om en gift man likställes med ogift, något som ofta skulle framstå som oskäligt då mannen intagits på anstalt.

I andra stycket stadgas att vid tillämpningen av folkpensioneringslagen med gift pensionsberättigad likställes pensionsberättigad som stadigvarande sammanbor med annan, med vilken den pensionsberättigade har varit gift eller har eller har haft barn. Det må betonas att lagrummet ifråga icke avser att reglera förutsättningarna för rätt till änkepension. Dessa förutsättningar har såsom framgår av det föregående angivits i 3 § 4 mom. femte stycket.

## 13 § 1 mom., 14 § 2 mom. samt 15 och 16 §§.

Rörande ändringarna i angivna lagrum må blott framhållas följande. Den nya förmånen barnpension bör icke räknas såsom inkomst enligt folkpensioneringslagen. Ett tillägg härom har intagits i 13 § 1 mom.

Ändring i de ekonomiska förhållandena påverkar icke rätten till änkepension i de nya änkefallen. Anmälningsskyldighet härom bör alltså icke föreligga, vilket föranleder att ordet änkepension utgår i 15 § första stycket första punkten. I 15 § första stycket sista punkten har införts stadgande att anmälan skall göras av den som åtnjuter änkepension, om förhållandena så ändrats att rätten till änkeförmånen därav påverkas. Anmälningsskyldighet föreligger sålunda om ett barn under 16 år, som tidigare stadigvarande sammanbott med änkan och som är av betydelse för rätten till eller storleken av änkepension, flyttar hemifrån eller avlider, om vårdnaden om sådant barn upphör och om änka ingår nytt äktenskap eller stadigvarande sammanbor med en man med vilken hon har varit gift eller har eller har haft barn. För änka, som uppbär kommunalt bostadstillägg, föreligger redan enligt första punkten anmälningsskyldighet beträffande förbättrade ekonomiska förhållanden.

## 19 §.

Motivering för ändringen har lämnats i kapitel XII.

## 36 §.

Av tillägget i femte stycket framgår att pensionsstyrelsen må utan föregående prövning av pensionsnämnd verkställa erforderlig jämkning av änkepension i anledning av förändringar med avseende å barns ålder eller vårdnaden om barn. Ifrågavarande ändringar gäller ostridiga fakta i motsats till ändringar som avser frågan huruvida änka och barn stadigvarande sammanbor eller icke. Frågan om ändring i sistnämnda fall bör underställas pensionsnämnds prövning.

## 38 § 1 mom.

Det föreslagna tillägget avser att förhindra dubbla förmåner under dödsfalls månaden. Motsvarande stadgande finns i 42 § tredje stycket lagen om försäkring för allmän tilläggspension.

## 38 § 2 mom.

Kommittén har i kapitel XIII föreslagit viss ändring av bestämmelserna om sjukhjälpstiden inom den allmänna sjukförsäkringen för änkepensionärer och hustrutilläggsstagare. Detta förslag, som föranleder ändring av 29 § sjukförsäkringslagen, påkallar sådan ändring av 38 § 2 mom. folkpensioneringslagen att utgiven sjukhjälp inte längre skall medföra avdrag å änkepension, hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg därå vid retroaktiv pensionsutbetalning.

I detta sammanhang må nämnas att kommittén uppmärksammat att sjukpenning kan komma att utgå upp till två år samtidigt med hustrutillägg eller inkomstprövad änkeförmån. Kommittén har emellertid inte ansett denna omständighet påkalla ett förslag till sådan ändring av reglerna i 13 § folkpensioneringslagen att sjukhjälp i dessa fall skall räknas som inkomst vid inkomstprövningen.

## Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Enligt 1958 års A-riksdags principbeslut skall änkepensionsreformen träda i kraft den 1 juli 1960. En huvudregel om ikraftträdandet i enlighet härmed har intagits i *första stycket*. Vissa modifikationerna av huvudregeln är emellertid erforderliga.

Folkpensionsavgiften debiteras för kalenderår och grundas därvid på föregående års inkomster. Det är möjligt att — i motsvarighet till vad som skedde vid en ändring innevarande år av 19 § 1 mom. — låta den föreslagna lydelsen av nämnda lagrum träda i kraft den 1 juli 1960 och därvid bli tillämplig vid debitering av avgifterna för år 1960, dvs. på grundval av 1959 års inkomster. Emellertid föreslås att 33 § lagen om allmän sjukförsäkring



skall i förevarande hänseende erhålla samma lydelse som 19 § 1 mom. folkpensioneringslagen. Det skulle stöta på mycket stora praktiska svårigheter att inom sjukförsäkringen låta ändringen avse avgift, som grundas på tidigare års inkomster än 1960 års. Enhetlighet på detta område bör enligt kommitténs mening av praktiska skäl eftersträvas. Kommittén föreslår därför att den nuvarande lydelsen av 19 § 1 mom. alltjämt skall gälla i fråga om avgifter, som påföres för år 1960 eller tidigare år. Stadgande härom har intagits i första stycket av övergångsbestämmelserna.

Anledning finnes ej att låta de föreslagna avdragsreglerna i 38 § 2 mom. folkpensioneringslagen avse pension för tid före ikraftträdandet, vilken utbetalas därefter. Föreskrift i detta hänseende har intagits i första stycket av övergångsbestämmelserna.

I nämnda stycke har jämväl införts den i kapitel IX föreslagna regeln, enligt vilken änkepensionsrätt för frånskild kvinna föreligger endast om dödsfallet inträffat efter ikraftträdandet av den nya lagstiftningen.

Beträffande stadgandet i *andra stycket* första punkten må hänvisas till den allmänna motiveringen i kapitel XI. Det har icke ansetts rimligt att livränta som avdragits från änkepension i enlighet med bestämmelserna i första punkten också skall medföra avdrag å kommunalt bostadstillägg till sådan pension enligt de vanliga inkomstprövningsreglerna. Därför har i sista punkten intagits en föreskrift om att livräntan i vad den sålunda avdragits icke skall räknas såsom inkomst vid tillämpningen av 8 §. Tillämpning av denna undantagsregel torde bli aktuell i blott ett fåtal fall varje år.

Bestämmelserna i *tredje stycket* avser att reglera övergången från de nuvarande till de föreslagna nya bestämmelserna i 12 § folkpensioneringslagen i de fall då pensionsberättigad vid den nya lagstiftningens ikraftträdande med tillämpning av 12 § i dess nuvarande lydelse åtnjuter folkpensionsförmån såsom gift.

Beträffande sista punkten i *tredje stycket* må hänvisas till den allmänna motiveringen i kapitel VI avsnitt 14.

Av *fjärde stycket* framgår att ett beslut att jämlikt 12 § i lagrummets nu gällande lydelse anse en ogift pensionsberättigad såsom gift kan medföra att rätt till änkepension efter den nya lagstiftningens ikraftträdande inträder för den kvinnliga kontrahenten vid mannens frånfälle även om den nya lagens villkor i detta hänseende ej är uppfyllda. Angående motiven härför hänvisas till kapitel VI avsnitt 14.

Bestämmelserna i *femte stycket* första punkten har behandlats i den allmänna motiveringen i kapitel VI avsnitt 13. Därav framgår att den särskilda pensionsrätt som grundas på förekomsten av barn icke gäller för övergångsfallens änkor, såvida icke samtliga barnrekvisit förelegat vid tiden för den nya lagstiftningens ikraftträdande. Har barnet fyllt 16 år före den 1 juli

1960, skall änkans rätt till pension bedömas efter hennes ålder vid mannens död. Detsamma skall gälla om i juli 1960 änkan inte har vårdnaden om eller stadigvarande bor tillsammans med barnet.

I motsats till nuvarande stadganden om änkepension innehåller icke de föreslagna nya bestämmelserna någon dispensregel från kravet på fem års äktenskap för rätt till änkepension. Om änkepension vid ikraftträdandet av de nya bestämmelserna utgår med tillämpning av dispensregeln, skall vid tillämpning av 3 § 4 mom. första stycket anses som om äktenskapet bestått minst fem år. Föreskrift härom har upptagits i sista punkten av femte stycket.

Av stadgandena i *sjätte stycket* framgår att änkepension efter man, som avlidit före den 1 juli 1960 skall minskas enligt nu gällande regler. Dock skall avdrag på grund av inkomst först ske å kommunalt bostadstillägg. Denna regel är i överensstämmelse med vad som i 8 § andra stycket föreslagits i de fall då det samtidigt utgår två inkomstprövade pensionsförmåner. Tredje punkten innehåller bestämmelser om s. k. garantibelopp, varom må hänvisas till den allmänna motiveringen i kapitel VI avsnitt 11.

Av *sjunde stycket* framgår att i fråga om änkepension efter man, som avlidit före ikraftträdandet, 14 § 2 mom. och 16 § i dessa lagrumms äldre lydelse alltjämt skall äga tillämpning.

I *åttonde stycket* stadgas att lagen om bidrag till änkor och änklingar med barn upphäves. De bidrag enligt nämnda lag som vid lagens upphörande utgår till änkling bör dock alltjämt utgå med tillämpning av de vid utgången av juni 1960 gällande grunderna. Indextillägg utöver vad som i sådant tillägg utgår för juni månad 1960 bör emellertid inte tillkomma ifrågasvarande bidragstagare.

I *sista stycket* har intagits föreskrift om att änka, som vid ikraftträdandet åtnjuter änkepension eller änkebidrag, skall erhålla änkepension utan särskild ansökan. Härom hänvisas till kapitel XIV avdelning D.

#### *Förslaget till lag angående ändring i lagen om höjning av folkpensioner m. m.*

Ändringarna i 1 § första stycket är betingade av att änkepensionsberättigad från den 1 juli 1960 hänföres till den pensionärskategori, som är berättigad till höjning av pensionen med 350 kr. Av stadgandet i 2 § att vad i folkpensioneringslagen stadgas rörande indextillägg i tillämpliga delar skall gälla med avseende å höjning enligt förevarande lag framgår att om indextillägg minskas i fall som anges i det nya andra stycket av 6 § 3 mom. folkpensioneringslagen också den förevarande höjningen skall minskas i samma mån som indextillägget.



I fråga om höjning av tilläggs-pension hänvisas nu till vad som stadgas rörande index-tillägg till änkepension. Denna hänvisning kan icke längre gälla, då änkepensionen i nya änkefall icke är inkomstprövad. Hänvisningen föreslås i fortsättningen i stället skola gälla index-tillägg till hustrutillägg.

På grund av förslaget i övergångsbestämmelserna till folkpensioneringslagen att lagen om bidrag till änkor och änklingar med barn upphäves, bör vad i lagen om höjning av folkpensioner m. m. stadgas rörande bidrag till änkor och änklingar med barn utgå. I övergångsbestämmelserna till ändringarna i sistnämnda lag har intagits föreskrifter om att lagen i dess nuvarande lydelse dock alltjämt skall äga tillämpning i fall, då änklingsbidrag utgår efter den 30 juni 1960.

*Förslaget till lag angående ändring i lagen om kommunernas bidrag till kostnaderna för folkpensioneringen*

Ändringarna föranledes av att kommunerna icke skall bidraga till kostnaderna för änkepension i nya änkefall. I övergångsbestämmelserna stadgas att lagen i den nuvarande lydelsen alltjämt skall äga tillämpning i fråga om änkepension i anledning av dödsfall före ikraftträdandet. Härom hänvisas till kapitel XV.

*Förslaget till lag om barnpensioner*

Kommittén hyser i likhet med allmänna pensionsberedningen den uppfattningen att bestämmelserna om sådana barnförmåner som utgår såsom efterlevandeförmåner, barnpensioner, eller såsom komplement till försörjarens folkpension, barn-tillägg, bör inarbetas i folkpensioneringslagen samt att de nuvarande bestämmelserna om särskilda barnbidrag till vissa utom-äktenskapliga barn bör utbrytas ur folkpensioneringssystemet för att administreras av barnavårdsorganen. Enligt kommitténs mening är det emellertid icke lämpligt att i detta sammanhang vidtaga en sådan omgestaltning av lagstiftningen. Prövningen av denna fråga torde böra ske i anslutning till den definitiva utformningen av en enhetlig pensionslagstiftning, som blir aktuell under de närmaste åren.

Från denna utgångspunkt har kommittén diskuterat, huruvida den förevarande reformeringen av barnförmånerna bör ske genom en revision av bestämmelserna i lagen om särskilda barnbidrag till änkors och invaliders m. fl. barn eller om bestämmelserna om barnpensioner bör intagas i en ny lag om barnpensioner. Kommittén har stannat för den senare lösningen. På grund härav föreslås att bestämmelserna om sådana särskilda barnbidrag, som avlöses av barnpensioner, utbrytes ur barnbidragslagen, vilken därefter skulle omfatta reglerna om särskilt barnbidrag till dels barn, vars försörjare (fader eller i vissa fall moder eller styvfader) uppbär folkpension och dels vissa utom-äktenskapliga barn.

Utöver den allmänna motivering, som lämnats i kapitel VII, vill kommittén här behandla vissa detaljer i förslaget till lag om barnpensioner i anslutning till de särskilda paragraferna.

#### 1 §.

Såsom framgår av den allmänna motiveringen, omfattar den föreslagna lagstiftningen barn, vars fader eller moder eller båda föräldrar har avlidit. Detta har angivits i första stycket, som även innehåller vissa allmänna förutsättningar för rätt till barnpension. Dessa förutsättningar motsvarar dem som nu gäller enligt 3 § lagen om särskilda barnbidrag.

Stadgandena i förevarande paragraf avser de allmänna förutsättningarna — bortsett från åldersvillkoret — för såväl inträde av barnpensionsrätt som upphörande av sådan rätt. Kommitténs förslag i den allmänna motiveringen (kap. VII avsnitt 9) att utgående barnpension skall indragas, om barnet blir adopterat, torde därför inte kräva särskilt stadgande.

#### 2 §.

Föreskriften att barnpension utgår t. o. m. den månad, under vilken barnet fyller nitton år, är utformad i överensstämmelse med det principbeslut som fattats vid 1958 års A-riksdag.

#### 3 §.

Rörande barnpensionens belopp må här hänvisas till den allmänna motiveringen i kapitel VII avsnitt 7.

#### 4 §.

I 4 § har intagits en konkurrensregel i förhållande till folkpensioneringen. Härom må i övrigt hänvisas till 11 § andra stycket lagen om folkpensionering.

#### 5 §.

Reglerna om var ansökning om särskilt barnbidrag skall göras återfinnes nu i 15 § barnbidragslagen. Enligt detta lagrum gäller olika regler för skilda kategorier barn.

Kommittén har vid sitt bedömande av frågan hos vilken pensionsnämndsordförande ansökning om barnpension skall göras funnit det önskvärt med en för samtliga barnpensionsberättigade barn enhetlig regel, som anknyter till något lätt konstaterbart förhållande. Kommittén föreslår därför, att ansökning om barnpension skall göras hos pensionsnämndens ordförande i det pensionsdistrikt, där barnets förmyndare senast blivit mantalsskriven. Ett stadgande av nu angivet innehåll har intagits i första stycket. Med den föreslagna regeln torde samma pensionsnämndsordförande i allmänhet vara behörig att emottaga såväl ansökning om barnpension för barn, vars fader avlidit, som ansökning om änkepension för barnets moder.



I andra stycket har i enlighet med vad som nu gäller enligt barnbidragslagen intagits en kompletterande föreskrift för det fall att ansökningsort som ovan sagts icke finns. Ansökning om barnpension skall då göras hos pensionsnämndens ordförande i det pensionsdistrikt, där barnet stadigvarande vistas.

Kommittén föreslår, att ansökning om barnpension skall göras av barnets förmyndare. I sak torde en sådan regel i stort sett motsvara vad som nu enligt 15 § tredje stycket barnbidragslagen gäller för ansökning om barnbidrag. I likhet med vad som nu är fallet enligt barnbidragslagen föreslås att, om barnavårdsman förordnats för barnet, denne skall vara behörig att göra ansökning om barnpension. Bestämmelser om vem som är behörig sökande har intagits i tredje stycket.

#### 6 §.

11 § andra stycket, 14 §, 15 § fjärde och femte styckena samt 16—18 §§ lagen om särskilda barnbidrag, till vilka hänvisning skett, innehåller bl. a. följande bestämmelser.

Enligt 11 § andra stycket skall, om barn, för vilket särskilt barnbidrag utgår, icke längre är svensk medborgare eller stadigvarande vistas här i riket, barnbidraget indragas, såvida icke detta med hänsyn till omständigheterna befinnes oskäligt. — Enligt 14 § utgår icke särskilt barnbidrag för tid, under vilken kostnaderna för barnets vård å anstalt eller för kost och bostad helt bestrides av statsmedel. Sådant bidrag utbetalas dock för tid, då barnet är inackorderat vid nomadskola.

15 § fjärde stycket stadgar att ansökning om särskilt barnbidrag skall avfattas enligt fastställt formulär och innehålla nödiga upplysningar för utredande av rätten till barnbidrag ävensom en av sökanden på heder och samvete avgiven förklaring, att de lämnade upplysningarna är med sanningen överensstämmande.

15 § femte stycket föreskriver att vid ansökningen skall fogas prästbevis enligt fastställt formulär eller, där hinder därför möter, annat bevis, som pensionsstyrelsen må finna skäl godtaga.

Enligt 16 § 1 mom. första stycket gäller att för handläggningen av ärenden rörande barnbidrag skall i tillämpliga delar gälla vad i 34—37 §§ folkpensioneringslagen stadgas beträffande annan folkpension än allmän ålderspension. Därvid skall ärenden om bidrag för barn, adoptivbarn eller styvbarn till någon, som uppbär invalidpension eller sjukbidrag, handläggas i den ordning som gäller beträffande sådan pensionsförmån och övriga ärenden handläggas i den ordning som gäller beträffande änkepension. I andra stycket föreskrives att bestämmelserna i 38 § 1 mom. första och andra styckena, 3 mom. första, andra och fjärde styckena samt 4 mom. ävensom 39 och 41 §§ folkpensioneringslagen skall äga motsvarande tillämpning beträffande barnbidrag. I 16 § 2 mom. stadgas att barnavårdsnämndens ordförande har rätt

att närvara vid pensionsnämndens sammanträde och deltaga i överläggningen rörande barnbidrag.

Enligt 17 § första stycket skall särskilt barnbidrag i regel utbetalas till barnets förmyndare. Om särskilda skäl därtill föreligger, äger pensionsstyrelsen föreskriva att utbetalning skall ske till barnavårdsman eller annan med skyldighet för mottagaren att utlämna erhållna belopp i den ordning som är för barnet mest gagnelig. Under de förutsättningar som anges i 18 § 1 mom. folkpensioneringslagen må barnbidragsbelopp motsvarande kostnad som myndighet utgivit för barnets försörjning uppbäras av myndigheten (17 § andra stycket). Särskilt barnbidrag som utgår under tid, då barnet är omhändertaget för skyddsuffostran eller samhällsvård eller på allmän bekostnad vårdas på anstalt i annat fall än då anstaltsvården bestrides av statsmedel, skall utbetalas till det kommunala organ, som svarar för vårdkostnaden. Av vad sålunda utbetalas får det kommunala organet tillgodogöra sig viss vårdkostnad. Skulle överskott uppkomma, skall det redovisas till den som enligt bestämmelserna i 17 § första stycket har att uppbära barnbidraget (17 § tredje stycket). I fråga om vård på anstalt för epileptiker skall vad i tredje stycket sagts om kommunalt organ äga motsvarande tillämpning på landstingskommun eller, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, på annan som driver sådan anstalt.

Enligt 18 § kan rätten till särskilt barnbidrag icke överlåtas. Bidraget kan icke heller utmätas.

Enligt kommitténs förslag skall beträffande barnpensioner i tillämpliga delar gälla vad i nämnda paragrafer finns stadgat i barnbidragslagen. Det har emellertid icke ansetts erforderligt att ansökning om barnpension prövas av pensionsnämnd utan sådan ansökning jämte tillhörande handlingar skall av pensionsnämndens ordförande ofördröjligen insändas till pensionsstyrelsen. Närmare motivering för förslaget i denna del har lämnats i kapitel XIV avdelning C.

#### 7 §.

En motsvarighet till stadgandet i denna paragraf finns i 3 § lagen om särskilda barnbidrag.

#### 8 §.

Denna paragraf överensstämmer med 20 § lagen om särskilda barnbidrag.

Den nya lagen föreslås skola träda i kraft den 1 juli 1960.

I övergångsbestämmelserna har i andra stycket intagits ett stadgande som är betingat av de samordningsregler mellan barnpension och vissa livräntor, som kommittén behandlat i kapitel XI.

Angående tredje stycket hänvisas till kapitel XIV avdelning C.



*Förslaget till lag angående ändring i lagen om särskilda barnbidrag till änkers och invaliders m. fl. barn*

Såsom tidigare framhållits föreslår kommittén, att särskilt barnbidrag till bland andra änkers barn skall ersättas med barnpension enligt bestämmelserna i lagen om barnpensioner. Detta medför att den nuvarande rubriken lag om särskilda barnbidrag till änkers och invaliders m. fl. barn bör ändras. Kommittén, som icke finner det erforderligt att i lagens rubrik närmare ange vilka kategorier barn som i fortsättningen omfattas av lagen, föreslår att lagen erhåller rubriken lag om särskilda barnbidrag.

I 1 § har angivits barnbidragets nya maximibelopp 1 000 kr., varom närmare motivering lämnats i kapitel VII.

Kommitténs förslag om barnpensioner föranleder dels att nuvarande bestämmelser i 5 § utgår och dels att ändringar sker i 6 § 1 och 3 mom. samt 7, 8, 12 och 13 §§.

I en ny 5 § har intagits bestämmelser om att särskilt barnbidrag icke utgår för barn, som är berättigat till barnpension enligt lagen om barnpensioner.

Vid reformens ikraftträdande utgående särskilt barnbidrag för barn, som icke erhåller barnpension, bör omräknas av pensionsstyrelsen utan särskild ansökning. Föreskrift härom har intagits i övergångsbestämmelserna.

*Förslaget till lag angående ändring i lagen om allmän sjukförsäkring*

Rörande motiveringen till de föreslagna lagändringarna må hänvisas till kapitel XIII.

Angående övergångsbestämmelserna må i fråga om 33 § hänvisas till specialmotiveringen till första stycket övergångsbestämmelserna till ändringarna i folkpensioneringslagen. Här må endast tilläggas, att av de avgifter, som grundas på 1959 års inkomster, avgiften inom sjukförsäkringen benämnes avgift för år 1959 men inom folkpensioneringen räknas som avgift för år 1960.

Övergångsbestämmelsen till 29 § första stycket har föreslagits få samma innehåll som vid tidigare ändringar av detta lagrum.

*Förslagen till dels lagar angående ändring i lagen om yrkesskadeförsäkring och om ändrad lydelse av lagen angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete m. m. och dels förordning om ändrad lydelse av militärsättningsförordningen*

Motivering för ifrågavarande författningsändringar har lämnats i kapitel XI.

För att den nya lydelsen av 20, 21 och 23 §§ yrkesskadeförsäkringslagen inte skall bli tillämplig på de äldre skadefall, som omfattas av omregle-

ringsbestämmelserna, måste hänvisning i 6 § omregleringslagen till dessa paragrafer ändras till att avse paragraferna i deras lydelse före den 1 juli 1960.

*Förslaget till lag angående ändrad lydelse av 22 § lagen om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna*

Den föreslagna nya förmånen barnpension bör upptagas i lagen om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna.

---

Kommitténs förslag påkallar ändringar i vissa av Kungl. Maj:t utfärdade kungörelser. Förslag i dessa delar framlägges emellertid icke av kommittén.



## Reservationer och särskilda yttranden

### *Reservation av herrar Andersson, Eliasson och Königson*

Kommittén har haft att taga ställning bland annat till frågan huruvida barn vars båda föräldrar avlidit skall erhålla högre barnpension än barn som förlorat en av föräldrarna. Denna fråga behandlades vid 1958 års A-riksdag, som hänsköt frågan till utredning. Kommittémajoriteten finner visserligen en del skäl tala för högre pension åt föräldralösa barn, men avstyrker dock att något göres inom folkpensioneringen då genom den allmänna tilläggs-pensioneringens konstruktion de föräldralösa barnen blir särskilt väl be-handlade.

Det synes oss vara klart att barn, som förlorat båda föräldrarna, är sämre lottade än de barn som har en av föräldrarna kvar i livet och att det därför är motiverat med en högre pension åt de föräldralösa barnen. Frågan går ej att avvisa genom hänvisning till tilläggs-pensioneringen, utan snarare gör dennas välvilliga behandling av de föräldralösa barnen det mo-tiverat att, i varje fall under ett övergångsskede, ge högre pension åt de föräldralösa barnen även inom folkpensioneringen. I inledningsskedet er-håller inga föräldralösa barn något från tilläggs-pensioneringen och under en avsevärd följd av år kommer de flesta att få lita till vad folkpensione-ningen ger. Vi föreslår därför att barnpensionen till barn, vars båda för-äldrar avlidit, bestämmes till 1 500 kr. per år.

Merkostnaderna blir obetydliga. Det finnes enligt kommitténs beräk-ningar 1 500 föräldralösa barn under 16 år och lika många mellan 16 och 19 år gamla. Om barnpensionerna till föräldralösa barn fastställes till 1 500 kr. skulle alltså merkostnaderna bli 1,5 milj. kr. per år vid en barnpensions-ålder av 19 år och 750 000 kr. per år vid en barnpensionsålder av 16 år.

### *Reservation av herrar Andersson och Eliasson*

Vid riksdagens principbehandling 1958 av frågan om förbättrad familje-pensionering inom folkpensioneringens ram rådde delade meningar i vissa frågor. En av dessa var åldersgränsen för erhållande av barnpension. Majo-riteten hade den uppfattningen att barnpensionen skulle utgå till 19 års ålder medan en minoritet ville sätta gränsen vid 16 år.

Inom 1958 års socialförsäkringskommitté råder full enighet om att be- greppet huvudsaklig försörjares bortgång ej skall vara grunden för erhål- lande av barnpension, utan att grunden istället skall vara att någon av för- äldrarna avlidit. Likaså råder full enighet om att inom änkepensioneringen skall hemmavarande barn, som grund för änkepension, tagas i beaktande intill 16 års ålder. Kommittén har alltså i dessa fall i full enighet frångått riksdagens principbeslut. Vi förmenar att kommittén också borde ha gjort detta ifråga om barnpensionsåldern och föreslagit att denna sättes till 16 år.

Enligt kommitténs beräkningar kommer den årliga kostnaden för barn- pensionerna i inledningsskedet att utgöra omkring 94 milj. kr. om åldern sättes till 19 år och omkring 60 milj. kr. om åldern sättes till 16 år. Det betyder alltså att kostnaden för barnpensioner till ungdomar mellan 16 och 19 år kommer att utgöra omkring 34 milj. kr. eller drygt tredjedelen av totalkostnaden för de föreslagna barnpensionerna. Då minst två tredje- delar av ungdomarna i dessa åldersgrupper torde vara förvärvsarbetande, många med goda inkomster, synes det oss vara felaktigt att sätta barnpen- sionsåldern så hög. Visserligen lär det vara så att många av de ungdomar, som förlorat någon av föräldrarna, har sämre möjligheter än andra att få hjälp från hemmet till studiekostnader, men det gäller näppeligen gene- relt. För övrigt är det utan tvekan så att studerande ungdomar från fler- barnsfamiljer, även om båda föräldrarna lever, knappast i allmänhet kan få någon hjälp från hemmet till studiekostnader. Det allmännas medverkan för att hjälpa mindre bemedlade ungdomar ifråga om studiekostnader bör ges i annan ordning.

Vi föreslår alltså att barnpensionsåldern sättes till 16 år, varigenom kost- naderna för barnpensionerna nedbringas till omkring 60 milj. kr. per år.

#### *Särskilt yttrande av herr Broberg*

Kommitténs förslag i fråga om änke- och barnpensionerna innebär väsent- ligen endast ett effektuerande av riksdagens år 1958 fattade principbeslut. Från denna utgångspunkt har jag ingen anledning till erinran mot de av kommittén framlagda förslagen.

Emellertid anser jag mig inte kunna underlåta att framhålla såsom min uppfattning att kostnaderna för de ifrågavarande förmånerna skulle kunna avsevärt minskas utan att den trygghet folkpensioneringen avser att ge därigenom skulle i nämnvärd mån förminskas.

Att märka är att folkpensioneringen i motsats till den allmänna tilläggs- pensioneringen, är en hjälpform som så gott som helt finansieras genom skatter — de s. k. folkpensionsavgifterna är icke någon försäkringsavgift utan en specialskatt. Enligt min mening måste ett annat och strängare betraktelsesätt anläggas då fråga är om skattefinansierade anordningar än då fråga är om försäkringsprestationer, vilka finansieras genom avgif-



ter som åtminstone i stort sett drabbar den enskilde i förhållande till de honom tillförsäkrade prestationernas storlek.

Under utredningsarbetets gång har jag blivit allt mer övertygad om att änkepensionen inte är riktigt avvägd vid jämförelse med det stöd, som det allmänna genom folkpensioneringen eller på annat sätt ger andra jämförbara kategorier. Antages definitivt den i princip beslutade änkepensioneringen kan det inte undgås att krav å förbättring av stödet till andra grupper kommer att framföras. Detta kravs tillgodoseende blir utomordentligt kostnadskrävande och kraven kommer att bli svåra att avvisa.

Med hänsyn till de nu framförda synpunkterna borde enligt min mening änkepensionen i princip alltjämt vara inkomstprövad. Dock borde minst så stor del av pensionen lämnas utan inkomstprövning att man undvek att änkor efter män i lägre inkomstlägen fick mindre andel av mannens inkomst i form av folk- och tilläggs pension än änkor vilkas män haft högre inkomst. Eftersom änkepensionen i tilläggs pensioneringen är högst 24 % av den pensionsgrundande inkomsten, skulle det vara tillfyllest att änkepensionen utgick utan inkomstprövning till ett belopp motsvarande cirka  $\frac{1}{4}$  av basbeloppet. Detta krav skulle tillgodoses om man låter  $\frac{1}{3}$  av änkepensionen, dock lägst 1 200 kr. lämnas utan inkomstprövning. I konsekvens härmed borde det s. k. garantibeloppet utgöra 400 kr. för kvinna, som blivit änka under tiden 1/7 1958—30/6 1959, och 800 kr. för kvinna, som blivit änka under tiden 1/7 1959—30/6 1960. Genom den återstående inkomstprövningen blir kostnadsbesparingen i förhållande till kommitténs förslag för budgetåret 1960/61 omkring 11 milj. kr. och för budgetåret 1968/69 omkring 130 milj. kr.

Det bör framhållas att den verkliga kostnadsbesparingen för statsverket sannolikt skulle bli långt större än vad nyss angivits, eftersom genom den skisserade anordningen i väsentlig mån skulle kunna mildras kraven å en rimligare relation mellan invalidernas och de arbetsföra änkornas pensioner samt å stöd till andra ensamstående kvinnor än änkor.

Under utredningsarbetet har det visat sig att flertalet barn i åldern 16—19 år ägnar sig åt förvärvsarbete. Då vidare anledning inte synes föreligga att i syfte att underlätta fortsatt utbildning stödja fader- eller moderlösa barn i arbetsför ålder i annan ordning än övriga barn, som behöver samhällets stöd för fortsatt utbildning, anser jag att barnpensioneringen bör begränsas att avse barn under 16 år. Den kostnadsbesparing som härigenom ernås kan uppskattas till 34 milj. kr. om året.

Slutligen vill jag framhålla att jag ur principiell synpunkt gärna skulle ha sett att änklingar blev pensionsberättigade på samma sätt som änkor. Vad kommittén anfört i denna fråga är dock — särskilt om kostnadsfrågan beaktas — i nuvarande läge så vägande att jag kunnat ansluta mig till den av kommitténs övriga ledamöter intagna ståndpunkten i frågan.

*Särskilt yttrande av experten Lundberg*

Om *folkpensioneringens änkepension* utformas i enlighet med 1958 års A-riksdags beslut sker enligt min mening inte en socialpolitiskt sett rimlig avvägning av samhällets skattefinansierade stöd till skilda medborgarkategorier genom folkpensionering eller andra åtgärder. Särskilt vill jag härutinnan peka på att ett genomförande av principbeslutet medför att de, som blir änkor efter den nya lagstiftningens ikraftträdande, inom folkpensioneringen favoriseras framför invaliderna. Friska förvärvsarbetande kvinnor, som blir änkor vid fyllda 50 år, kommer att i pensionshänseende jämföras med sådana personer, som är så höggradigt invalidiserade att de får hel invalidpension vid en invalidpensionering byggd på uppskattning av arbetsförmågan. För en sådan invalidpensionering har 1958 års A-riksdag uttalat sig. Ifrågavarande änkor skulle få en större pension än invalidiserade icke-änkor, vilka tillerkännes partiell invalidpension. Såvitt avser dessa änkor tages — i motsats till vad som gäller och skulle gälla för invaliderna — ingen som helst hänsyn till vederbörandes faktiska försörjningsförmåga. Änkepensionens storlek — hel eller ett större eller mindre antal femtondelar av hel pension — bestämmes med hänsynstagande enbart till om änkan har barn under viss ålder i hemmet eller om hon själv uppnått viss ålder vid mannens frånfalle eller då ifrågavarande barnvillkor upphör att vara uppfyllt. Ett system som bygger på ankans ålder vid viss tidpunkt är visserligen enkelt att administrera men något bevis har inte anförts för att det skulle vila på en verklighetstrogen presumtion i fråga om det hjälpbehov, som utgör den socialpolitiska grunden för änkepensionen liksom andra socialförsäkringsförmåner. Systemet medger inte hänsynstagande exempelvis till en för bedömning av ankans möjlighet att försörja sig så väsentlig faktor som om och sedan huru länge änkan i anledning av äktenskapet varit borta från förvärvsarbete.

Det anförda visar att det föreligger överhängande risk för att en änkepensionering i enlighet med nämnda principbeslut kommer att få betänkliga konsekvenser för försäkringssystemets konstruktion och ekonomi. Har principbeslutet om änkepensioneringen väl genomförts och vill man sedan tillgodose invalidernas krav på rättvisa, talar erfarenheten för att lösningen blir inte att de omotiverat förmånliga änkepensionsreglerna begränsas utan att invalidpensionerna höjes. Om beloppet för hel invalidpension höjes, kan man emellertid knappast undvika att höja ålderspensionen. Men då skall ju också änkepensionen höjas, eftersom full sådan enligt principbeslutet skall utgå med samma belopp som ålderspensionen till ensamstående!

Enligt min mening hade en riktigare avvägning olika folkpensionärsgupper emellan erhållits, om änkepensionen och invalidpensionen utformats efter så lika principer som möjligt. 1958 års A-riksdag har, som nyss antytts,



uttalat sig för att i en reformerad invalidpensionering storleken av pensionen i det enskilda fallet bör bestämmas på grundval av en uppskattning av vederbörandes eventuellt kvarstående arbetsförmåga. Vid en sådan lösning för invalidpensioneringens del borde till grund för änkepensionen — utan kategoriklyvning mellan nya fall och övergångsfall — läggas en uppskattning av änkans utnyttjbara förvärvsförmåga. Man skulle ha samma regler för invalider och änkor med den modifikation, som föranledes av att grunden för bortfallet av pensionssökandens förvärvsförmåga beträffande invaliderna är medicinsk men i fråga om änkorna väsentligen hänger samman med sådana omständigheter som omhändertagandet av minderåriga barn och svårigheten att vid högre ålder börja förvärvsarbete. Änkepension utan någon behovs- eller inkomstprövning skulle därvid inte utgå från folkpensioneringen utom möjligen om änkeblivandet skett när änkan har endast ett fåtal år kvar till 67-årsåldern. Om hänsynen till tilläggspensioneringen skulle anses nödvändig göra det — härutinnan hänvisas till ledamoten Brobergs yttrande — kan det här förordade systemet modifieras så att en mindre del av änkepensionsbeloppet utgår utan prövning av förvärvsförmågan.

Det här skisserade systemet för änkepensionering skulle medföra en betydande, successivt stigande kostnadsbesparing.

I fråga om *barnpensioneringen* har kritik mot principbeslutet vid 1958 års A-riksdag framförts av vissa ledamöter av kommittén. På grund härav vill jag uttala, att jag anser att tillgänglig utredning bestämt talar emot en så hög åldersgräns som 19 år, om pensionen skall utgå utan någon behovsprövning. Frågan huruvida det är sakligt motiverat att från den skattefinansierade folkpensioneringen barnpension med resp. utan behovsprövning utgår till högre ålder än 16 år kräver enligt min mening ytterligare utredning.

Frågorna om änkepensionering och barnpensionering har behandlats av mig i en artikel i Svenska Socialvårdsförbundets Tidskrift för innevarande år sid. 4—12.

Kommittén har föreslagit att de *särskilda barnbidrag*, som inte ersättes av barnpensioner, den 1 juli 1960 provisoriskt skall höjas till 1 000 kr. per barn och år men bibehållas inkomstprövade. Med anledning härav vill jag anföra följande.

I propositionen nr 100 till 1959 års riksdag har föredragande departementschefen uttalat att — särskilt med den storlek av folkpensioneringens familjepensionsförmåner i framtiden som 1958 års A-riksdag förutsatt — den sammanlagda familjepensionen från folk- och tilläggspensioneringen kan bli högre än den försäkrades egen pension (sid. 67) resp. än den avlidnes inkomst (sid. 135). Departementschefen förutsatte att 1958 års A-riksdags ställningstagande skulle kompletteras på denna punkt med regler för undvikande av överförsäkring. En lösning av detta problem försvåras enligt

min mening, om man genomför den av kommittén föreslagna höjningen av de särskilda barnbidragen för folkpensionärs barn. Frågan om barntillägg för barn, vars försörjare uppbär folkpension, bör i stället — i enlighet med vad som anförts i direktiven för kommittén på grundval av uttalande av 1958 års A-riksdag — prövas i samband med kommitténs utredning om invalidpensioneringen och därmed sammanhängande spörsmål.



BILAGA

Grunder för kostnadsberäkningarna

Av byrådirektören Åke Kjellström

Då den officiella statistiken inte visat sig vara tillräckligt specificerad för att möjliggöra de beräkningar som varit nödvändiga vid uppskattningen av kostnaderna för den föreslagna änkepensioneringen och därmed sammanhängande förhållanden har socialförsäkringskommittén låtit verkställa en specialundersökning baserad på det s. k. befolkningsregistret hos Statistiska centralbyrån. Detta register omfattar ett urval av omkring 3 % av Sveriges befolkning nämligen de personer som är födda den 15 i varje månad. Registret var vid tidpunkten för undersökningen aktualiserat fram till den 31 december 1956. Undersökningen omfattade samtliga änkor och änklingar under 67 års ålder, sålunda födda 1890 eller senare. De förhållanden som registrerades och som var av vikt för här avsett ändamål utgjordes av födelseår, år för äktenskapets upplösning samt inkomsten. Sistnämnda uppgift avsåg sammanräknad nettoinkomst år 1955. 1956 års inkomster hade ännu inte hunnit införas i registret.

Ett sammandrag av registrets uppgifter avseende änkor den 31 december 1956 med fördelning dels efter ålder, dels efter tidpunkten för änkeblivandet lämnas i tabell 1.

Tabell 1. Antal änkor den 31.12.1956 i befolkningsregistret

År för änkeblivandet	Ålder den 31.12.1956									
	20—24	25—29	30—34	35—39	40—44	45—49	50—54	55—59	60—64	65—66
1910—11.....	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3
1912—16.....	—	—	—	—	—	—	—	—	14	6
1917—21.....	—	—	—	—	—	—	1	14	31	28
1922—26.....	—	—	—	—	—	1	4	29	38	12
1927—31.....	—	—	—	—	—	7	19	42	68	35
1932—36.....	—	—	—	—	2	15	29	57	94	51
1937—41.....	—	—	—	3	9	29	60	99	142	64
1942—46.....	—	—	3	16	34	65	91	129	186	85
1947—51.....	—	2	12	24	53	85	115	177	238	110
1952—56.....	8	13	35	49	93	166	194	268	378	150
Summa	8	15	50	92	191	368	513	815	1 190	544
									Summa	3 786

Som framgår av tabellen utgjorde antalet änkor i registret 3 786. Hela antalet änkor i motsvarande åldrar utgjorde vid samma tidpunkt 119 558 enligt publikationen Befolkningsrörelsen år 1956. Befolkningsregistret omfattade sålunda 3,17 % av hela antalet änkor. De små talen i vissa åldersgrupper gör att uppmultiplicerade tal motsvarande hela antalet i berörda åldersgrupper blir behäftade med stor osäkerhet, vilket måste hållas i minnet vid slutsatser och omdömen grundade på dessa tal.

Om nyssnämnda totalbestånd av änkor vid tidpunkten den 31 december 1956 i åldern 20—66 år fördelas med ledning av befolkningsregistrets siffror efter åldern vid änkeblivandet erhålles följande uppställning (tabell 2).

Tabell 2. Antal änkor den 31.12.1956

Ålder vid änkeblivandet	Ålder den 31.12.56										Summa
	20—24	25—29	30—34	35—39	40—44	45—49	50—54	55—59	60—64	65—66	
65—66	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 330	1 330
60—64	—	—	—	—	—	—	—	—	6 323	3 882	10 205
55—59	—	—	—	—	—	—	—	4 760	8 957	3 713	17 430
50—54	—	—	—	—	—	—	3 621	6 713	6 521	2 617	19 472
45—49	—	—	—	—	—	2 479	4 862	5 420	5 312	1 779	19 852
40—44	—	—	—	—	1 864	3 482	3 950	3 600	2 949	1 525	17 370
35—39	—	—	—	1 113	1 777	2 539	2 392	2 407	2 621	1 018	13 867
30—34	—	—	747	1 039	1 528	1 078	1 395	1 679	1 643	275	9 384
25—29	—	367	701	749	870	578	625	1 141	1 133	868	7 032
20—24	169	281	119	313	82	423	429	790	763	247	3 616
Summa	169	648	1 567	3 214	6 121	10 579	17 274	26 510	36 222	17 254	119 558

För att göra prognoser om änkebeståndet vid olika tidpunkter i framtiden måste vissa antaganden göras angående antalet nytillkommande fall samt antalet avgångna. Dessa senare förorsakas antingen av dödsfall eller av omgift samt givetvis av det förhållandet att årsklasserna efterhand överskrider 67-årsgränsen. Från migration (in- och utflyttning) bortses i detta sammanhang. Andra förhållanden som har inverkan på kostnadsberäkningarna är invaliditeten bland ankorna, förekomsten av barn i viss ålder samt inkomstförhållandena. Dessa spörsmål skall nu tas upp i tur och ordning.

#### Nyttillkomna fall

Genom tillmötesgående av Statistiska centralbyrån har manuskripttabeller ställts till kommitténs förfogande, utvisande antalet nyblivna änkor under 67 års ålder under vart och ett av åren 1951—1957 fördelade efter födelseår (för åren 1955—1957 också publicerade i Befolkningsrörelsen för resp. år). Sammanförda i 5-årsgrupper har talen följande utseende.

Tabell 3. Antal nytillkomna änkor under nedan angivna år

Ålder	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957
—19	6	8	14	3	9	5	7
20—24	87	90	111	79	75	93	67
25—29	212	197	209	193	190	197	189
30—34	374	358	345	359	315	316	303
35—39	522	535	517	537	486	490	508
40—44	864	835	808	818	734	808	785
45—49	1 203	1 176	1 178	1 205	1 186	1 195	1 217
50—54	1 634	1 656	1 696	1 693	1 729	1 757	1 862
55—59	2 087	2 150	2 233	2 180	2 360	2 314	2 347
60—64	2 522	2 473	2 527	2 547	2 602	2 757	2 930
65—66	1 040	1 106	1 097	1 092	1 118	1 113	1 225
Summa	10 551	10 584	10 735	10 706	10 804	11 045	11 450

En blick på tabellen ger vid handen att talen visar en anmärkningsvärd konstans. En svag ökning kan dock spåras totalt sett och är särskilt märkbar i åldrarna 50—64 år.



**Dödsfall**

Ur Befolkningsrörelsen kan hämtas uppgifter om avlidna änkor i olika åldrar. En sammanställning av dessa uppgifter för åren 1955, 1956 och 1957 med uppgifter om antalet levande änkor i motsvarande åldersgrupper vid årets ingång har gjorts i tabell 4.

Tabell 4

Ålder	Antal änkor vid ingången av år			Avlidna änkor under år			Dödsfall i % under år		
	1955	1956	1957	1955	1956	1957	1955	1956	1957
20—24	189	143	189	1	2	—	0,5	1,4	0,0
25—29	721	639	648	2	—	—	0,3	0,0	0,0
30—34	1 813	1 606	1 567	2	1	2	0,1	0,1	0,1
35—39	3 519	3 313	3 214	3	9	5	0,1	0,3	0,2
40—44	6 489	6 208	6 121	17	15	11	0,3	0,2	0,2
45—49	10 856	10 695	10 579	52	43	54	0,5	0,4	0,5
50—54	17 532	17 371	17 274	100	87	92	0,6	0,5	0,5
55—59	26 383	26 489	26 510	232	222	233	0,9	0,8	0,9
60—64	35 585	35 853	36 222	505	503	505	1,4	1,4	1,4
65—66	16 873	17 000	17 254	320	340	374	1,9	2,0	2,2

Dödsfallssannolikheterna har före 35-årsåldern ytterst ringa betydelse i förhållande till omgiftesfrekvensen (se nästa avsnitt) och har därför schematiskt antagits utgöra genomgående 1,5 ‰. Efter 35 års ålder stämmer de observerade dödsriskerna mycket bra med de antaganden som ligger till grund för dödlighetstabellen L 55 för män med en åldersförskjutning uppåt av 3 år. Dödlighetsintensiteten  $\mu_x$  skulle alltså definieras av uttrycket

$$10^3 \mu_x = 0.9 + 0.016 \cdot 10^{0.046(x+1)}$$

**Omgifte**

Ur Befolkningsrörelsen för åren 1955, 1956 och 1957 kan ävenledes hämtas uppgifter om antalet änkor i olika åldrar som gift om sig. En sammanställning härav för dessa år med uppgifter om antalet änkor i motsvarande åldersgrupper vid resp. års ingång har gjorts i tabell 5.

Tabell 5

Ålder	Antal änkor vid ingången av år			Omgifta änkor under år			Omgiften i % år		
	1955	1956	1957	1955	1956	1957	1955	1956	1957
20—24	189	143	169	63	28	27	33,3	19,6	16,0
25—29	721	639	648	150	57	65	20,8	8,9	10,0
30—34	1 813	1 606	1 567	261	115	114	14,4	7,2	7,3
35—39	3 519	3 313	3 214	237	164	148	6,7	5,0	4,6
40—44	6 489	6 208	6 121	246	172	150	3,8	2,8	2,5
45—49	10 856	10 695	10 579	230	185	198	2,1	1,7	1,9
50—54	17 532	17 371	17 274	188	154	146	1,1	0,9	0,8
55—59	26 383	26 489	26 510	124	91	104	0,5	0,3	0,4
60—64	35 585	35 853	36 222	53	45	58	0,1	0,1	0,2
65—66	16 873	17 000	17 254	11	9	14	0,1	0,1	0,1
			Summa	1 563	1 020	1 024			

Såsom framgår av tabellen ligger antalet omgiften åren 1956 och 1957 i nästan varje åldersgrupp avsevärt under motsvarande antal för år 1955. Siffror för olika åldersgrupper är inte tillgängliga för år före 1955. Totalt sett har emellertid antalet omgifna änkor sedan 1941 uppgått till omkring 1 250 per år som synes av följande tablå.

År	Antal omgifna änkor	År	Antal omgifna änkor
1941.....	1 004	1949.....	1 369
1942.....	1 175	1950.....	1 300
1943.....	1 199	1951.....	1 305
1944.....	1 266	1952.....	1 211
1945.....	1 337	1953.....	1 199
1946.....	1 462	1954.....	1 092
1947.....	1 369	1955.....	1 579
1948.....	1 379	1956.....	1 045
		1957.....	1 024

Praktiskt taget alla omgiften har skett vid en ålder understigande 67 år. Det kan synas vara befogat att betrakta medeltalet för åren 1955, 1956 och 1957 vad beträffar sannolikheten för omgifte vid viss ålder som en lämplig riktpunkt för de närmaste åren framöver. En utjämning härav har gett uttrycket

$$6.61 \cdot 0.881^x$$

som utvisar sannolikheten för en änka i åldern  $x$  år att bli omgift under året. Givetvis är denna sannolikhet olika beroende på änkeståndets varaktighet, förekomsten av barn m. m. men det skulle ha komplicerat räkningarna avsevärt att göra speciella antaganden i dylika fall. Uttrycket ger något för höga värden för åldrar under 30 år vilket emellertid spelar föga roll då antalet änkor i dessa åldrar är mycket ringa.

#### Prognos för åren 1961—69

Med utgångspunkt från änkebeståndet den 1.1.1957 (= 31.12.1956) och med ledning av de hypoteser om antal nytillkomna änkefall och deras avveckling genom dödsfall och omgiften enligt ovan har en framskrivning gjorts till tidpunkterna den 1 januari åren 1961, 1963, 1965, 1967 och 1969. Den 1 januari ligger i mitten av ett budgetår och beståndet vid sådan tidpunkt kan följaktligen med nöjaktig noggrannhet anses utgöra ett genomsnitt för budgetåret ifråga.

Resultatet av beräkningarna framlägges här för den 1 januari 1961 och 1969.

Tabell 6. Beräknat antal änkor den 1.1.1961

Ålder vid änkebli- vandets	Ålder den 1.1.1961										Summa
	20—24	25—29	30—34	35—39	40—44	45—49	50—54	55—59	60—64	65—66	
65—66	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 144	1 144
60—64	—	—	—	—	—	—	—	—	6 582	5 024	11 606
55—59	—	—	—	—	—	—	—	5 703	9 949	3 234	18 886
50—54	—	—	—	—	—	—	4 254	7 831	6 175	2 559	20 819
45—49	—	—	—	—	—	2 895	5 536	4 567	5 242	1 789	20 029
40—44	—	—	—	—	1 791	3 618	3 322	3 614	3 329	1 253	16 927
35—39	—	—	—	1 140	2 000	1 707	2 356	2 217	2 309	1 170	12 899
30—34	—	—	685	1 137	986	1 366	956	1 336	1 594	660	8 720
25—29	—	386	538	532	639	667	496	769	977	482	5 486
20—24	142	160	134	102	207	120	427	411	801	261	2 765
Summa	142	546	1 357	2 911	5 623	10 373	17 347	26 448	36 958	17 576	119 281





Tabell 8. A. Huvudfallen: Änkor som blivit änkor efter den 30 juni 1960  
 B. Övergångsfallen: Änkor som blivit änkor före den 1 juli 1960

Ålder vid änkeblivandet	Beräknat bestånd av änkor den 1 jan. år				
	1961	1963	1965	1967	1969
65—66 ..... A	432	1 144	1 144	1 144	1 144
..... B	712	—	—	—	—
	<u>1 144</u>	<u>1 144</u>	<u>1 144</u>	<u>1 144</u>	<u>1 144</u>
60—64 ..... A	1 353	6 535	10 085	11 528	11 644
..... B	10 253	5 173	1 559	116	—
	<u>11 606</u>	<u>11 708</u>	<u>11 644</u>	<u>11 644</u>	<u>11 644</u>
55—59 ..... A	1 191	5 888	10 447	14 860	18 558
..... B	17 695	13 987	9 759	6 160	2 431
	<u>18 886</u>	<u>19 875</u>	<u>20 206</u>	<u>21 020</u>	<u>20 989</u>
50—54 ..... A	927	4 587	8 142	11 594	14 946
..... B	19 892	16 796	14 031	11 124	8 611
	<u>20 819</u>	<u>21 383</u>	<u>22 173</u>	<u>22 718</u>	<u>23 557</u>
45—49 ..... A	652	3 213	5 679	8 068	10 390
..... B	19 377	17 026	14 572	12 331	9 990
	<u>20 029</u>	<u>20 239</u>	<u>20 251</u>	<u>20 399</u>	<u>20 380</u>
40—44 ..... A	404	1 971	3 450	4 860	6 216
..... B	16 523	14 721	13 051	11 357	9 863
	<u>16 927</u>	<u>16 692</u>	<u>16 501</u>	<u>16 217</u>	<u>16 079</u>
35—39 ..... A	270	1 291	2 214	3 068	3 872
..... B	12 629	10 955	9 834	8 533	7 486
	<u>12 899</u>	<u>12 246</u>	<u>12 048</u>	<u>11 601</u>	<u>11 358</u>
30—34 ..... A	172	788	1 295	1 731	2 121
..... B	8 548	7 510	6 496	5 549	4 843
	<u>8 720</u>	<u>8 298</u>	<u>7 791</u>	<u>7 280</u>	<u>6 964</u>
25—29 ..... A	108	463	708	893	1 043
..... B	5 378	4 585	3 792	3 275	2 745
	<u>5 486</u>	<u>5 048</u>	<u>4 500</u>	<u>4 168</u>	<u>3 788</u>
20—24 ..... A	52	193	260	299	326
..... B	2 713	2 224	1 841	1 418	1 126
	<u>2 765</u>	<u>2 417</u>	<u>2 101</u>	<u>1 717</u>	<u>1 452</u>
50—66 ..... A	3 903	18 154	29 818	39 126	46 292
..... B	48 552	35 956	25 349	17 400	11 042
	<u>52 455</u>	<u>54 110</u>	<u>55 167</u>	<u>56 526</u>	<u>57 334</u>
35—49 ..... A	1 326	6 475	11 343	15 996	20 478
..... B	48 529	42 702	37 457	32 221	27 339
	<u>49 855</u>	<u>49 177</u>	<u>48 800</u>	<u>48 217</u>	<u>47 817</u>
20—34 ..... A	332	1 444	2 263	2 923	3 490
..... B	16 639	14 319	12 129	10 242	8 714
	<u>16 971</u>	<u>15 763</u>	<u>14 392</u>	<u>13 165</u>	<u>12 204</u>
20—66 ..... A	5 561	26 073	43 424	58 045	70 260
..... B	113 720	92 977	74 935	59 863	47 095
	<u>119 281</u>	<u>119 050</u>	<u>118 359</u>	<u>117 908</u>	<u>117 355</u>



**Invaliditeten bland änkor**

Genom pensionsstyrelsens statistik kan man få en uppfattning om antalet änkor med invalidpension eller sjukbidrag. De senast tillgängliga resultaten i detta hänseende gäller läget i januari 1956. Sammanställs de med beståndsuppgifterna för änkor vid motsvarande tidpunkt erhålles följande uppställning.

Tabell 9

Ålder	Antal änkor vid ingången av år 1956	Antal änkor med invalidpension eller sjukbidrag	%
20—24	143	3	2,1
25—29	639	3	0,5
30—34	1 606	19	1,2
35—39	3 313	42	1,3
40—44	6 208	123	2,0
45—49	10 695	272	2,5
50—54	17 371	779	4,5
55—59	26 489	2 092	7,9
60—64	35 853	4 757	13,3
65—66	17 000	3 003	17,6
Summa	119 317	11 093	9,3

Statistiken lämnar ingen upplysning om fördelningen av antalet invalida änkor med hänsyn till änkeståndets varaktighet. En undersökning därav skulle erfordra tillgång till ansökningshandlingarna och en sådan omständlig och dyrbar procedur har inte ansetts påkallad. Man torde för övrigt med visst fog kunna antaga att det inte föreligger några nämnvärda avvikelser från en rent proportionell fördelning. Göres en sådan proportionell fördelning i enlighet med siffrorna i varje kolumn i tabell 2 ovan, avseende beståndet den 31.12.1956 erhålles nedanstående resultat.

Tabell 10

Ålder vid änkeblivandet	Antal änkor den 31.12.1956	Därav med invalidpension eller sjukbidrag	%
65—66	1 330	232	17,4
60—64	10 205	1 506	14,8
55—59	17 430	2 199	12,6
50—54	19 472	2 004	10,3
45—49	19 852	1 719	8,7
40—44	17 370	1 240	7,1
35—39	13 867	935	6,7
30—34	9 384	541	5,8
25—29	7 032	471	6,7
20—24	3 616	246	6,8
50—66	48 437	5 941	12,3
35—49	51 089	3 894	7,6
20—34	20 032	1 258	6,3
20—66	119 558	11 093	9,3

För närvarande är invalidpensionen till ogift större än änkepensionen, varför de änkor som drabbas av invaliditet, som berättigar dem till invalidpension torde söka och beviljas sådan pension. Efter den 1 juli 1960 däremot då änkepensionen

i huvudfallen dels blir lika stor som invalidpensionens maximibelopp — bortsett från de fall, där änkepensionen reduceras på grund av att änkan inte fyllt 50 år vid mannens frånfälle eller då yngsta barnet uppnår 16 års ålder — dels icke blir inkomstprövad, kan man inte räkna med att mer än ett fåtal änke pensionsberättigade söker invalidpension. I övergångsfallen är dock förhållandet mera komplicerat. Så länge invalidpensionen följer nuvarande inkomstprövningsregler kommer den utom i angivna undantagsfall att vara lika stor som den inkomstprövade änkepensionen. Om man bortser från dessa senare fall torde det inte heller i övergångsfallen förekomma att änke pensionsberättigade söker invalidpension (om inte möjligen för att få behålla den vid omgifte). Vidare inverkar garantibeloppet i änke pensioneringen i samma riktning. Om däremot invalidpensioneringens inkomstprövning ersättes med andra normer för en gradering kan saken komma i ett annat läge.

I de följande kostnadsberäkningarna har antagits att inga nya invalidpensioner sökes av änkor berättigade till änkepension, varför antalet av dem som nu har invalidpension successivt skulle minska allteftersom de övergår i ålderspension.

#### **Regeln om fem års äktenskap**

Statistiska uppgifter som direkt anger äktenskapets varaktighet för nyblivna änkor med fördelning efter ankans ålder finns inte tillgängliga. Godtagbara uppgifter därom torde dock, i likhet med vad som skedde vid undersökningen rörande barnförhållandena, kunna erhållas ur ett studium av de bestående äktenskapen. Enligt 1950 års folkräkning var bland äktenskapen där hustrun var 35—40 år gammal 9,3 % av kortare varaktighet än 5 år. Motsvarande procental för äktenskap där hustrun var 40—45 år var 6,3 % och där hustrun var 45—50 år 4,1 %. Bland äktenskap där hustrun var över 50 år var 1,4 % av kortare varaktighet än 5 år. Uppgifterna stämmer tämligen väl med pensionsstyrelsens erfarenhet enligt vilken för änkor över 55 år uppskattningsvis omkring 2 % varit utslutna från rätt till änkepension av den orsaken att äktenskapet icke varat minst 5 år.

#### **Barnförhållanden**

Änkepensionens storlek enligt huvudbestämmelserna är i första hand beroende på ankans ålder vid mannens frånfälle. Full änkepension utgår till änka som fyllt 50 år vid mannens död. Understiger ankans ålder 50 år minskas pensionen med så många 15-delar som åldern är lägre än 50 år. Förekomsten av barn under 16 år modifierar ovanstående schema i så måtto att full änkepension alltid utgår i dylika fall. När yngsta barnet uppnår 16 års ålder utgår fortsatt änkepension med det belopp som änkan skulle varit berättigad till om mannen dött vid denna tidpunkt.

För övergångsfallens änkor gäller samma regler vad beträffar ålders- och barnrekvisiten. Pensionen är emellertid inkomstprövad. Avdragets totala storlek är vid viss årsinkomst densamma som för närvarande gäller, dock skall fördelningen av avdraget på det kommunala bostadstillägget och änkepensionen i övrigt ske efter andra regler än nu. Denna fråga skall emellertid behandlas i ett senare avsnitt. Vidare föreslås vissa garantibelopp för änkor som blivit änkor efter den 30.6.1958. Även denna fråga behandlas senare. I detta avsnitt tas endast upp frågan om *antalet* änkor i olika åldersgrupper med och utan barn. För jämförelses skull behandlas även det fallet att ovannämnda 16-årsgräns utbytes mot 19-årsgräns.



Av vad ovan sagts torde framgå att vad som är av betydelse i barnrekvisitet endast är *ungsta* barnets ålder vid mannens frånfalle. Om flera barn finnes har deras åldrar inverkan på rätten till änkepension eller dennas storlek endast om yngsta barnet avlider före 16 års ålder. Här måste emellertid överhuvudtaget bortses från sannolikheten för dödsfall bland barnen liksom från de fall att barn inte vistas i makarnas hem vid mannens död. Sannolikheterna är i båda hänseendena mycket små och ett hänsynstagande till dessa skulle i betydlig grad komplicera räkningarna utan att ge nämnvärt utbyte.

Statistiska uppgifter som direkt besvarar frågan om yngsta barnets ålder hos nyblivna änkor finns inte tillgängliga. Trots att en i många hänseenden mycket utförlig statistik publicerats bl. a. vid folkräkningstillfällena om äktenskapen och barnförhållandena har det visat sig mycket svårt att därur deducera fram just de uppgifter som erfordras för här föreliggande problem.

Här har gjorts det antagandet att barnförhållandena hos nyblivna änkor är jämförbara med motsvarande förhållanden hos gifta kvinnor i samma ålder. Detta är naturligtvis inte fullt korrekt. Åldersfördelningen hos männen i äktenskap där hustrun är i en viss ålder torde inte vara densamma som för de avlidna männen till nyblivna änkor i motsvarande ålder, sjuklighet hos mannen före dödsfallet kan ha haft inverkan på barnantalet i äktenskapet m. m. Avvikelserna torde dock inte vara större än att de ryms inom den felmarginal som av andra skäl är oundviklig.

Till att börja med skall frågan om antalet barnlösa familjer tas upp. Vid folkräkningen 1945 behandlades familjestatistiken tämligen ingående. I tab. 3 i folkräkningens del VII: 2 (tolftedelssamplingen) återfinnes uppgifter om antalet barnlösa äktenskap, fördelade efter vigselår samt hustruns vigselålder (upp till 45 år). Ur denna tabell kan efter vissa interpolationsräkningar erhållas procenttal utvisande sannolikheten för en gift kvinna i viss given ålder och med viss given varaktighet på äktenskapet att vara barnlös.

Ur 1950 års folkräkning del II tab. 13 kan hämtas uppgifter om bestående äktenskap, fördelade efter vigselår och hustruns ålder. Därav kan härledas en procentuell fördelning av antalet äktenskap, där hustrun har en viss given ålder, efter äktenskapets varaktighet. Appliceras på en sådan fördelning de procenttal som ovan omtalats för sannolikheten vid en viss varaktighet av äktenskapet att det är barnlöst skulle man på detta sätt erhålla den totala sannolikheten att en gift kvinna i viss ålder (5-års-åldersgrupp) är barnlös.

För kostnadskalkylerna i här förevarande sammanhang har på anförda skäl antagits att en änka i åldern 20—24 år i 35 % av fallen är barnlös, i åldern 25—29 år i 25 % samt att denna sannolikhet i åldrar fr. o. m. 30 år genomgående är 20 %.

För att övergå till frågan om yngsta barnets ålder har till att börja med sannolikheten för en gift kvinna i viss given ålder att få barn inom ett år undersökts.

Denna kan erhållas ur Befolkningsrörelsen om antalet i äktenskap födda barn fördelade efter moderns födelseår sammanställs med antalet gifta kvinnor i motsvarande åldrar. Ett sammandrag härav meddelas i nedanstående tabell 11.

Sannolikheten att en gift kvinna i en viss ålder har sitt yngsta barn i ålder 0 år (dvs. 0—1 år) skulle sålunda kunna härledas ur tabell 11. Sannolikheten att hon är barnlös har tidigare angivits. Resterande procent upp till 100 skulle då motsvara sannolikheterna att yngsta barnet är 1 år, 2 år etc. Här har antagits att dessa sannolikheter — utom för de yngsta änkeåldrarna — först stiger någorlunda rätlinigt till ett maximum och sedan sjunker rätlinigt till 0 vid en sådan ålder på yngsta barnet att detsamma beräknas vara fött då modern var omkring 19 år. För änkor under 30 år beräknas procentsatserna utan stegring för de lägsta barnåldrarna

Tabell 11

Ålder	Antal gifta kvinnor den 31.12.1956	Antal i äktenskap födda barn 1956	%
20—24	91 943	23 352	25,4
25—29	173 114	30 233	17,5
30—34	212 766	22 715	11,7
35—39	230 512	12 889	5,6
40—44	218 359	4 178	1,9
45—49	209 346	363	0,2

gradvis sjunka ned till 0. Denna konstruktion svarar måhända inte mot verkligheten i någon högre grad men vissa undersökningar har givit vid handen att ändrade antaganden på denna punkt har relativt sett mycket obetydlig inverkan på kostnadskalkylerna.

Med hjälp av de i det föregående redovisade antagandena kan man nu beräkna fördelningen av änkebeståndet vid tidpunkterna den 1.1.1961 och den 1.1.1969 för de änkor som blivit änkor före 50 års ålder dels för huvudfallen och dels för övergångsfallen i följande fem grupper:

1. Barnlösa änkor,
2. Änkor med barn under 16 år,
3. Änkor med barn över 16 år, där änkan fyllt 50 år då yngsta barnet fyllde 16 år,
4. Änkor med barn över 16 år, där änkan ej fyllt 50 år då yngsta barnet fyllde 16 år,
5. Änkor med barn över 16 år, där det yngsta barnet fyllt 16 år före faderns frånfälle.

Resultatet av dessa beräkningar framgår av tabellerna 12 och 13.

Tabell 12. Beräknat antal änkor den 1.1.1961 som blivit änkor före 50 års ålder

Ålder vid änkebli- vandets	Barnlösa	Med barn				Summa
		under 16 år	över 16 år			
			där änkan fyllt 50 år då yngsta barnet fyllde 16 år	där änkan ej fyllt 50 år då yngsta barnet fyllde 16 år	där yngsta barnet fyllt 16 år före fa- derns död	
1	2	3	4	5	6	7
<b>A. Huvudfallen</b>						
45—49	130	351	1	14	156	652
40—44	81	272	—	5	46	404
35—39	54	214	—	—	2	270
30—34	34	138	—	—	—	172
25—29	27	81	—	—	—	108
20—24	18	34	—	—	—	52
Summa	344	1 090	1	19	204	1 658
<b>B. Övergångsfallen</b>						
45—49	3 875	3 176	5 622	2 045	4 659	19 377
40—44	3 304	3 289	3 013	5 034	1 883	16 523
35—39	2 526	2 906	1 670	5 411	116	12 629
30—34	1 710	2 035	51	4 752	—	8 548
25—29	1 343	1 107	—	2 928	—	5 378
20—24	949	272	—	1 492	—	2 713
Summa	13 707	12 785	10 356	21 662	6 658	65 168



Tabell 13. Beräknat antal änkor den 1.1. 1969 som blivit änkor före 50 års ålder

Ålder vid änkeblivandet	Barnlösa	Med barn				Summa
		under 16 år	över 16 år			
			där änkan fyllt 50 år då yngsta barnet fyllde 16 år	där änkan ej fyllt 50 år då yngsta barnet fyllde 16 år	där yngsta barnet fyllt 16 år före faderns död	
1	2	3	4	5	6	7
A. Huvudfallen						
45—49	2 078	3 680	1 197	935	2 500	10 390
40—44	1 243	3 070	65	1 128	710	6 216
35—39	774	2 626	—	436	36	3 872
30—34	424	1 626	—	71	—	2 121
25—29	261	782	—	—	—	1 043
20—24	114	212	—	—	—	326
Summa	4 894	11 996	1 262	2 570	3 246	23 968
B. Övergångsfallen						
45—49	1 998	323	4 131	1 134	2 404	9 990
40—44	1 972	518	2 673	3 576	1 124	9 863
35—39	1 497	581	1 338	4 001	69	7 486
30—34	968	412	38	3 425	—	4 843
25—29	686	187	—	1 872	—	2 745
20—24	394	30	—	702	—	1 126
Summa	7 515	2 051	8 180	14 710	3 597	36 053

### Änkornas inkomstförhållanden

Beträffande änkornas inkomster föreligger de senaste statistiska uppgifterna därom i befolkningsregistret vilket som förut nämnts innehöll (vid tidpunkten för undersökningen) uppgifter om 1955 års sammanräknade nettoinkomster. Nu är det visserligen inte den sammanräknade nettoinkomsten som ligger till grund för beräkningen av den inkomstprövade änkepensionen utan ett annat inkomstbegrepp. Skillnaden är emellertid av oväsentlig betydelse i jämförelse med övriga mera ovissa faktorer. Man torde knappast kunna komma längre än till en uppskattning av den procentuella andel av en viss grupp änkor som kommer att uppbära full änkepension, dvs. fall där årsinkomsten ej överstiger 1 000 kr., samt den procentuella andel som på grund av årsinkomstens storlek är utesluten från änkepension. För den mellanliggande andelen med ett efter årsinkomsten varierande reducerat änkepensionsbelopp får man uppskatta ett genomsnittsbelopp för änkepensionen.

Innan dessa frågor skall behandlas måste några ord sägas om det *kommunala bostadstillägget* (kbt). Det faktiskt utgående kbt till änkepensionärer enligt nuvarande lagstiftning uppgick till 505 kr. i januari 1956, 532 kr. i januari 1957 och 558 kr. i januari 1958. För januari 1960 har det av pensionsstyrelsen beräknats uppgå till 630 kr. Dessa belopp är emellertid medelvärden av såväl maximala som på grund av årsinkomsten reducerade kbt. Det finns ingen framräknad uppgift om det genomsnittligt utgående *maximala* kbt till änkor men beloppet torde i januari 1960 av nyssnämnda medelbelopp att döma ligga omkring 700 kr. Om full änkepension uppgår till 2 450 kr. och därtill kommer kbt med genomsnittligt 700 kr. eller 3 150 kr. sammanlagt skulle en årsinkomst av 5 840 kr. utesluta från rätt till änkepension av denna storlek. Vad som då närmast skulle intressera vore antalet änkor med en årsinkomst överstigande omkring 6 000 kr.

Ur befolkningsregistret kan hämtas följande uppgifter om inkomstförhållandena hos änkor, som blivit änkor senast år 1953. Beträffande senare års änkor hade i många fall registrerats mannens inkomst och dessa årgångar har uteslutits, enär de annars skulle ha förryckat resultatet.

Tabell 14

Ålder	Procentuell andel av samtliga änkor inom resp. åldersgrupp med inkomst i kronor			
	— 1 000	1 000—6 000	6 000—	Inalles
25—29	9	55	36	100
30—34	15	52	33	100
35—39	14	47	39	100
40—44	11	42	47	100
45—49	11	54	35	100
50—54	12	54	34	100
55—59	15	58	27	100
60—65	19	65	16	100

Siffrorna uppvisar märkligt nog inte några större skillnader de olika åldersgrupperna emellan utom beträffande de allra äldsta där man kan iakttaga en förskjutning mot lägre inkomster.

Pensionsstyrelsens senaste statistik över de nuvarande änkepensionärernas inkomster avser förhållandena i jan. 1956. Av denna framgår att av 15 901 änkor med änkepension 9 499 eller 60 % hade fulla förmåner, dvs. årsinkomsten översteg ej 1 000 kr., och resterande 40 % reducerad änkepension. Årsinkomsten kunde där i enstaka undantagsfall med höga kbt-värden överstiga 5 000 kr. Dessa uppgifter synes inte stämma särskilt bra med ovanstående siffror från befolkningsregistret. Man får dock hålla i minnet att en jämförelse i realiteten inte är möjlig enär befolkningsregistret representerar samtliga änkor i angivna åldrar oberoende av tidpunkten för mannens frånfälle. Pensionsstyrelsens klientel omfattar endast änkor som blivit änkor efter 55 års ålder. Vidare ingår naturligt nog änkepensionen i förekommande fall i befolkningsregistrets inkomststatistik.

För ett bedömande av inkomstförhållandena beträffande änkor, som fyllt 50 år vid mannens frånfälle är pensionsstyrelsens statistik lämpligare som utgångspunkt än befolkningsregistret.

I januari 1958 uppgick antalet änkepensionsberättigade till 19 744. Av övriga änkor i det bestånd på 30 000 som här kommer i betraktande kan 4 000 beräknas ha uppburet invalidpension eller sjukbidrag (jfr tab. 10). Följaktligen skulle drygt 6 000 änkor på grund av inkomstprövningen vara uteslutna från änkepension, dvs. omkring 25 % av de änkor som inte var invalider.

Av dem som uppbär änkepension hade som tidigare nämnts omkring 60 % fulla förmåner och 40 % reducerade förmåner. Detta gällde vid en tidpunkt då maximal änkepension förutom kbt uppgick till 1 480 kr. Stiger änkepensionen till 2 450 kr. måste givetvis under i övrigt oförändrade förhållanden procenttalet med fulla förmåner sjunka då det kan antas att åtskilliga änkor i högre inkomstlägen tillkommer såsom berättigade till änkepension. Man torde kunna räkna med omkring 50 % för den andel som skulle komma att uppbära fulla förmåner. För de 50 % som skulle uppbära reducerade förmåner kan man med ledning av erfarenheterna från nuvarande änkepensionslagstiftning räkna med ett genomsnittsbelopp uppgående till omkring tre fjärdedelar av full änkepension.



För änkor, som inte fyllt 50 år vid mannens fränfalle har med stöd av befolkningsregistrets siffror antagits att 15 % har inkomster upp till högst 1 000 kr. och att 35 % har sådana inkomster att de vid inkomstprövning (övergångsfallen) kommer att vara uteslutna från rätt till änkepension. Speciella antaganden måste givetvis göras för dem som på grund av åldern vid mannens död skulle vara berättigade till endast vissa bråkdelar av full änkepension.

### Garantiregelns inverkan

För övergångsfallens änkor gäller att änka, vars make avlidit under tiden 1/7 1958—30/6 1959, äger erhålla minst  $\frac{1}{3}$  av den änkepension hon varit berättigad till före inkomstavdrag och änka, vars make avlidit under tiden 1/7 1959—30/6 1960, minst  $\frac{2}{3}$  av samma pension.

Vad först angår antalet fall som kan beräknas bli påverkade av dessa garantiregler får man till att börja med utgå från samtliga nyblivna änkor under resp. tidsperioder. Betecknas för korthets skull den grupp änkor, vilkas män avlidit budgetåret 1959/60 för grupp a (skall garanteras  $\frac{2}{3}$  av full pension) och dem, vilkas män avlidit under budgetåret 1958/59 för grupp b (skall garanteras  $\frac{1}{3}$  av full pension) kan följande antal med ledning av tidigare redovisade antaganden om antal nyblivna änkor, omgiften och dödsfall m. m. framräknas.

Tabell 15. Beräknat antal änkor vid olika tidpunkter, som blivit änkor 1/7 1959—30/6 1960 (grupp a) och 1/7 1958—30/6 1959 (grupp b)

Ålder vid änkeblivandet	1/1 1961	1/1 1963	1/1 1965	1/1 1967	1/1 1969
Grupp a					
20—34	605	435	344	295	257
35—49	2 612	2 466	2 349	2 260	2 180
50—66	7 463	6 143	4 934	3 838	2 837
Grupp b					
20—34	504	384	315	275	240
35—49	2 534	2 404	2 302	2 220	2 145
50—66	6 786	5 527	4 372	3 327	2 400

Dessa antal inkluderar invalidpensionärer. Härom och beträffande förhållandena i övrigt göres samma antaganden som redovisats i föregående avsnitt.

### Sammanfattning av kostnadskalkylerna

Med tillämpning av de i det föregående redovisade antagandena och metoderna har följande kostnader framräknats. Beloppet av full änkepension har budgetåret 1960/61 antagits utgöra 2 450 kr. och budgetåret 1968/69 3 700 kr. Medelbeloppet av fullt kommunalt bostadstillägg har båda budgetåren antagits utgöra 700 kr.

Kostnaderna för änkepensionerna och för de kommunala bostadstilläggen har hållits åtskilda för att möjliggöra en uppdelning av kostnaderna på staten och kommunerna.

Tabell 16. Kostnader för änkepensioneringen budgetåret 1960/61

Förutsättningar: Full änkepension 2 450 kr. Fullt kommunalt bostadstillägg i genomsnitt 700 kr. 16-årsgräns för barnen.

	Antal	Kostnad i milj. kr. för	
		änkep.	kbt
<b>A. Huvudfallen</b>			
1. Änkor som fyllt 50 år vid mannens frånfälle . . . . .	3 900	9,6	1,6
2. Barnlösa änkor, som fyllt 36 men ej 50 år vid mannens frånfälle <sup>1</sup> . . .	450	0,8	0,1
3. Änkor med barn, som blivit änkor före 50 års ålder			
a) Yngsta barnet under 16 år . . . . .	1 100	2,7	0,3
b) » » över 16 år . . . . .	0	0	0
Summa	5 450	13,1	2,0
		15,1	
<b>B. Övergångsfallen</b>			
1. Änkor som fyllt 50 år vid mannens frånfälle . . . . .	35 200	78,2	15,2
2. Barnlösa änkor, som fyllt 36 men ej 50 år vid mannens frånfälle <sup>1</sup> . . .	7 000	7,9	3,0
3. Änkor med barn, som blivit änkor före 50 års ålder			
a) Yngsta barnet under 16 år . . . . .	8 600	18,4	2,8
b) » » över 16 år efter den 1.7.1960 . . . . .	9 200	11,0	4,2
Summa	60 000	115,5	25,2
		140,7	
Totalsumma för huvudfall och övergångsfall	65 450	155,8	

<sup>1</sup> Här ingår änkor som har barn som fyllt 16 år vid mannens frånfälle.

Tabell 17. Kostnader för änkepensioneringen budgetåret 1960/61

Förutsättningar: Full änkepension 2 450 kr. Fullt kommunalt bostadstillägg i genomsnitt 700 kr. 19-årsgräns för barnen.

	Antal	Kostnad i milj. kr. för	
		änkep.	kbt
<b>A. Huvudfallen</b>			
1. Änkor som fyllt 50 år vid mannens frånfälle . . . . .	3 900	9,6	1,6
2. Barnlösa änkor som fyllt 36 men ej 50 år vid mannens frånfälle <sup>1</sup> . . .	350	0,6	0,1
3. Änkor med barn, som blivit änkor före 50 års ålder			
a) Yngsta barnet under 19 år . . . . .	1 200	2,9	0,3
b) » » över 19 år . . . . .	0	0	0
Summa	5 450	13,1	2,0
		15,1	
<b>B. Övergångsfallen</b>			
1. Änkor som fyllt 50 år vid mannens frånfälle . . . . .	35 200	78,2	15,2
2. Barnlösa änkor, som fyllt 36 men ej 50 år vid mannens frånfälle <sup>1</sup> . . .	5 500	6,1	2,2
3. Änkor med barn, som blivit änkor före 50 års ålder			
a) Yngsta barnet under 19 år . . . . .	11 500	24,9	3,8
b) » » över 19 år efter den 1.7.1960 . . . . .	8 800	10,5	4,0
Summa	61 000	119,7	25,2
		144,9	
Totalsumma för huvudfall och övergångsfall	66 450	160,0	

<sup>1</sup> Här ingår änkor som har barn som fyllt 19 år vid mannens frånfälle.



Tabell 18. Kostnader för änkepensioneringen budgetåret 1968/69

Förutsättningar: Full änkepension 3 700 kr. Fullt kommunalt bostadstillägg i genomsnitt 700 kr. 16-årsgräns för barnen.

	Antal	Kostnad i milj. kr. för	
		änkep.	kbt
<i>A. Huvudfallen</i>			
1. Änkor som fyllt 50 år vid mannens frånfälle.....	46 300	171,3	19,0
2. Barnlösa änkor, som fyllt 36 men ej 50 år vid mannens frånfälle <sup>1</sup> ..	7 200	17,8	1,9
3. Änkor med barn, som blivit änkor före 50 års ålder			
a) Yngsta barnet under 16 år.....	12 000	44,4	3,1
b) » » över 16 år.....	3 800	11,0	1,0
Summa	69 300	244,5	25,0
		269,5	
<i>B. Övergångsfallen</i>			
1. Änkor som fyllt 50 år vid mannens frånfälle.....	8 700	28,9	3,6
2. Barnlösa änkor, som fyllt 36 men ej 50 år vid mannens frånfälle <sup>1</sup> ..	4 100	7,1	1,7
3. Änkor med barn, som blivit änkor före 50 års ålder			
a) Yngsta barnet under 16 år.....	1 400	4,6	0,5
b) » » över 16 år efter den 1.7.1960.....	9 400	23,0	4,2
Summa	23 600	63,6	10,0
		73,6	
Totalsumma för huvudfall och övergångsfall	92 900	343,1	

<sup>1</sup> Här ingår änkor som har barn som fyllt 16 år vid mannens frånfälle.

Tabell 19. Kostnader för änkepensioneringen budgetåret 1968/69

Förutsättningar: Full änkepension 3 700 kr. Fullt kommunalt bostadstillägg i genomsnitt 700 kr. 19-årsgräns för barnen.

	Antal	Kostnad i milj. kr. för	
		änkep.	kbt
<i>A. Huvudfallen</i>			
1. Änkor som fyllt 50 år vid mannens frånfälle.....	46 300	171,3	19,0
2. Barnlösa änkor, som fyllt 36 men ej 50 år vid mannens frånfälle <sup>1</sup> ...	5 600	13,8	1,5
3. Änkor med barn, som blivit änkor före 50 års ålder			
a) Yngsta barnet under 19 år.....	14 700	54,3	3,9
b) » » över 19 år.....	2 700	8,2	0,7
Summa	69 300	247,6	25,1
		272,7	
<i>B. Övergångsfallen</i>			
1. Änkor som fyllt 50 år vid mannens frånfälle.....	8 700	28,9	3,6
2. Barnlösa änkor, som fyllt 36 men ej 50 år vid mannens frånfälle <sup>1</sup> ..	3 300	5,7	1,3
3. Änkor med barn, som blivit änkor före 50 års ålder			
a) Yngsta barnet under 19 år.....	2 800	9,4	1,0
b) » » över 19 år efter den 1.7.1960.....	9 000	21,5	4,0
Summa	23 800	65,5	9,9
		75,4	
Totalsumma för huvudfall och övergångsfall	93 100	348,1	

<sup>1</sup> Här ingår änkor som har barn som fyllt 19 år vid mannens frånfälle.

Beträffande antalet änkor torde observeras att uppgifterna därom avser medelantalet under resp. budgetår. Detta innebär för huvudfallen att totalantalet änkor som under det första budgetåret efter lagstiftningens ikraftträdande efter hand blir berättigade till änkepension uppgår till ungefär det dubbla mot medelantalet, sålunda omkring 11 000.

Samma effekt, ehuru i motsatt riktning, gör sig gällande för övergångsfallen. Dessa kan antagas sjunka under nämnda budgetår med omkring 4 000 fall varför antalet berättigade vid budgetårets ingång den 1 juli 1960, kan beräknas överstiga medelantalet med omkring 2 000.

Det har beräknats att det antal änkor i övergångsfallen, som eljest icke skulle erhålla änkepension men som får sådan pension på grund av garantiregeln, uppgår till omkring 5 700 budgetåret 1960/61 och omkring 2 800 budgetåret 1968/69.

För att en uppfattning må kunna erhållas om läget i en framtid, då övergångsfallen till större delen avvecklats, har en kalkyl gjorts upp för budgetåret 1978/79. Enligt denna beräkning kvarstår då endast drygt 5 000 övergångsfall. Antalet fall enligt huvudbestämmelserna uppgår till drygt 100 000. Under förutsättning av oförändrat penningvärde och med ett standardläge såsom under budgetåret 1968/69 uppgår kostnaderna till omkring 360 milj. kr., vari emellertid icke inräknats kostnader för de kommunala bostadstilläggen. Dessa kan då på grund av den allmänna tilläggs pensioneringens verkan beräknas ha väsentligt avtagit i storlek och omfattning.

#### Fader- och moderlösa barn

Beräkningarna rörande fader- och moderlösa barn har utförts från den utgångspunkten att man med hjälp av dödlighetsantaganden och antaganden om omgiftesfrekvensen bland änkor och änklingar framräknat sannolikheten att ett barn i viss ålder har

- a) båda föräldrarna i livet,
- b) endast modern i livet och ogift,
- c) endast modern i livet och omgift,
- d) endast fadern i livet och ogift,
- e) endast fadern i livet och omgift,
- f) ingen av föräldrarna i livet.

Vidare måste antaganden göras om sannolikheten av att ett nyfött barn har fader och moder i vissa angivna åldrar.

Sistnämnda förhållanden har bedömts med ledning av Befolkningsrörelsen 1956 tab. 18, som utvisar under år 1956 i äktenskap födda barn fördelade efter föräldrarnas ålder.

Dödlighetsantagandena har följt uttrycket

$$10^3 \mu_x = 0.9 + 0.016 \cdot 10^{0.046(x+2)}$$

för män och med en åldersförskjutning nedåt på två år för kvinnor.

Omgiftesfrekvensen för änkor har angivits tidigare. För änklingar har med stöd av uppgifterna om omgiften bland änklingar åren 1955—1957 ur Befolkningsrörelsen för nämnda år antagits formeln

$$3.57 \cdot 0.917^x$$

såsom sannolikheten för en änklings i åldern  $x$  år att gifta om sig under året.

Med ledning av ovan angivna antaganden har efter omfattande beräkningar följande resultat erhållits.



Tabell 20

Barnets ålder	Sannolikheten i % att ett barn i vidstående ålder är				
	faderlöst med modern		moderlöst med fadern		föräldralöst
	änka	omgift	änkling	omgift	
1	0,07	0,05	0,06	0,05	0,000
2	0,16	0,10	0,13	0,10	0,001
3	0,27	0,15	0,20	0,15	0,002
4	0,40	0,21	0,28	0,21	0,004
5	0,55	0,26	0,37	0,27	0,007
6	0,72	0,32	0,47	0,33	0,011
7	0,91	0,38	0,57	0,39	0,016
8	1,11	0,44	0,68	0,46	0,022
9	1,34	0,50	0,80	0,53	0,030
10	1,58	0,56	0,93	0,60	0,040
11	1,85	0,62	1,06	0,67	0,051
12	2,13	0,69	1,20	0,75	0,066
13	2,43	0,76	1,35	0,83	0,082
14	2,75	0,82	1,50	0,91	0,103
15	3,09	0,89	1,67	0,99	0,128
16	3,45	0,96	1,84	1,08	0,160
17	3,83	1,03	2,01	1,17	0,196
18	4,23	1,11	2,20	1,26	0,240
19	4,65	1,18	2,39	1,35	0,294

Tillämpas dessa procentsatser på de årskullar födda 1942—1960 som beräknas vara i livet den 1.1.61 får man som resultat att vid denna tidpunkt antalet barn under 19 år som är

a) faderlösa med modern ogift	.....	uppgår till 42 000
b) faderlösa med modern omgift	.....	» » 13 000
c) moderlösa med fadern ogift	.....	» » 24 000
d) moderlösa med fadern omgift	.....	» » 15 000
e) föräldralösa (och därmed jämställda)	.....	» » 3 000
		<hr/> Summa 97 000

Sättes gränsen vid 16 år erhålles, att antalet barn som är

a) faderlösa med modern ogift	.....	uppgår till 28 000
b) faderlösa med modern omgift	.....	» » 9 000
c) moderlösa med fadern ogift	.....	» » 16 000
d) moderlösa med fadern omgift	.....	» » 9 000
e) föräldralösa (och därmed jämställda)	.....	» » 1 500
		<hr/> Summa 63 500

Till sist må framhållas att ovanstående antalssiffror och kostnadsuppgifter, ehuru de i vissa fall angivits med stor noggrannhet, givetvis inrymmer felmarginaler. Det sagda gäller särskilt uppskattningen av änkornas nuvarande och framtida inkomster.







# Statens offentliga utredningar 1959

## Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

### Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård

Fångvårdsanstalters optimala storlek. [6]  
Fångvårdsstyrelsen. [15]  
Domarbanan. [17]  
Fänges arbetsrättning. [18]  
Det rättspsykiatriska undersökningsväsendets organisation. [20]  
Förslag till lag om straff för varusmuggling m. m. [24]  
Omreglering av hovrätternas domkretsar. [27]

### Statsförfattning. Allmän statsförvaltning

Kompetensfördelningen av administrativa besvärsmål mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten. [4]  
Lokala skyddstjänstemän samt arbetarskyddsstyrelsens organisation. [9]  
Författningsutredningen: IV. Opinionsbildningen vid folkomröstningen 1957. [10]  
Riksdagens budgetarbete. [16]  
Sveriges meteorologiska och hydrologiska instituts arbetsuppgifter och organisation. [21]  
Den statliga centrala rationaliserings- och revisionsverk-samhetens organisation. [22]  
Donationsfonder och övriga diverse medel inom stats-förvaltningen. [29]  
Lantmäteriväsendets och kartverkets organisation. [30]

### Kommunalförvaltning

#### Statens och kommunernas finansväsen

Familjebeskattningen. [13]  
Statsbidragen till städernas vägar och gator m. m. [19]  
Besparingar inom statsverksamheten. [28]

#### Politi

#### Nationalekonomi och socialpolitik

Preliminär nationalbudget för år 1959. [3]  
Tilläggs-pensioneringens administration. [12]  
Reviderad nationalbudget för år 1959. [14]  
Förbättrade familjeförmåner från folkpensioneringen m. m. [32]

#### Hälsa- och sjukvård

Läkemedelsförsörjningens organisation. [5]

#### Allmänt näringsväsen

### Fast egendom. Jordbruk med binärningar

Statligt stöd till jordbrukets inre rationalisering. [1]  
Myrslogar i Dalarna. [31]

### Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk

### Industri

### Handel och sjöfart

### Kommunikationsväsen

### Bank-, kredit- och penningväsen

Statligt kreditstöd till hantverk och småindustri m. m. [7]

### Försäkringsväsen

### Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt

Filmstöd och biografnöjeskatt. [2]  
Utbildning av lärare i yrkesämnen för industri och hant-  
verk samt handel. [8]  
Verksamheten vid ungdomsvårdsskolorna. [25]

### Försvarsväsen

Förutsättningarna för civil varvsdrift vid Karlskrona örlogsvarv. [11]  
Armens befäl. [23]  
Arbetstiden för viss militär och civilmilitär personal. [26]

### Utrikes ärenden. Internationell rätt